

ชุดความรู้ ตำบลรูปธรรมเศรษฐกิจฐานราก
50 ตำบลเศรษฐกิจและทุนชุมชน

25 เรื่องเล่า

“นักรื้อสารจัดการความรู้ชุมชน”

พอช - CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ชุดความรู้ ตำบลรูปธรรมเศรษฐกิจฐานราก
50 ตำบลเศรษฐกิจและชุมชน

25 เรื่องเล่า

“นักรื้อสารจัดการความรู้ชุมชน”

พอช - CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ชุดความรู้ ตำบลรูปธรรมเศรษฐกิจฐานราก 50 ตำบลเศรษฐกิจและทุนชุมชน

25 เรื่องเล่า “นักรื้อสารจัดการความรู้ชุมชน”

พิมพ์ครั้งแรก

กันยายน 2559

จำนวนพิมพ์

10,000 เล่ม

ที่ปรึกษา

พลากร วงศ์กองแก้ว , สมชาติ ภาระสุวรรณ , รัชรา เอียดศิริพันธ์ ,
วีระ นิจไตรรัตน์ , โกวิท โภธิสาร ,
คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก

กองบรรณาธิการ

เสาลักษณ์ ประปักษ์พ่าย , สุธิดา บัวสุขเกษม ,
รุ่งโรจน์ เพชรบุรณิน , สุวัฒน์ กิขุนทด , อาอี๊ยะ แก้วนพรัตน์ , จุไรพร จิตพิทักษ์

บอกเล่าเรื่องราวชุดความรู้และคลิป

นักรื้อสารจัดการความรู้ชุมชน

รูปภาพ

สำนักสื่อสารการพัฒนา , นักรื้อสารจัดการความรู้ชุมชน

ประสานการผลิต

สำนักสื่อสารการพัฒนา

จัดพิมพ์โดย

สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทรศัพท์ 0-2378-8300-9 โทรสาร 0-2378-8411

Home page : www.codi.or.th E-mail : codi@codi.or.th

สารบัญ

คำนำ	5
จังหวัด (จะ) ก้าว	7
● เปิดใจเปิดหัว : เรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อน “แปรเรื่องที่ยากให้เป็นเรื่องง่าย เขากำหนดอย่างไร” โดย สว่าง สุขแสง (ผลิตภัณฑ์หนองแคน ร้อยเอ็ด) และ आयु จือปา (เจ้าของกาแฟอาซ่าอามา)	8
● การจัดการความรู้ชุมชนคืออะไร หลายคำถามที่ต้องการคำตอบ โดย นายชัชวาลย์ ทองดีเลิศ ผู้อำนวยการโสตศึกษา สืบสานภูมิปัญญาล้านนา	10
● เรื่องเล่าผ่านงานเขียน ห้องเรียนรู้ “นักจัดการความรู้ชุมชน” โดย นายวีระ นิจไตรรัตน์	12
● เรื่องเล่าผ่านคลิปด้วยมือถือ ห้องเรียนรู้ “นักสื่อสารชุมชน” โดย นายโกวิท โภธิสาร	14
● พอช. กับการหนุนเสริมขบวนเศรษฐกิจและทุนชุมชน สู่เศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน โดย นายพลการ วงศ์กองแก้ว ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	15
25 เรื่องเล่า “นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชน”	17
(1) ภาคเหนือ :	
● “กินน้ำ ต้องรักษา น้ำ อยู่กับป่าต้องรักษาป่า”	18
● คนแม่สรวยรอดด้วยหน่อไม้ต้มโป่ง “หน่อไม้ต้มโป่งเศรษฐกิจชุมชนของคนแม่สรวย”	20
● ออมบุญกับกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลอ่างทอง จังหวัดพะเยา	24
● สีเขียวเต็มดอย หัวใจเต็มเต็ม ป่าห้วยป้อม บ้านเหล่าเหนือ ต.บ้านกลาง อ.เมือง จ.แพร่	29
● วิธีท่องเที่ยวชุมชน “คนก็ดั่งช้าง”	32
● ศูนย์มิตรภาพไทย – เวียดนาม แห่งป่ามะคาบ จ.พิจิตร	34
(2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ :	
● มหัศจรรย์อาหารต้านโรค เกษตรอินทรีย์พลิกชีวิต ตำบลนาดี จังหวัดหนองบัวลำภู	38
● สวนพอเพียง ตามรอยเลี้ยง รูปธรรมเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจฐานราก ตำบลโคกกลาง อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา	41

● ดิน น้ำ ป่า คน วิถีชุมชน สู่ความมั่นคง ตำบลศรีสุข	45
● “แก้น้ำอย่างยั่งยืน เพื่อผืนแผ่นดินเกิด” เศรษฐกิจและทุนชุมชน สภาองค์กรชุมชนตำบลบึงพะไล อ.แก้งสนามนาง จ.นครราชสีมา	48
● “เฟื่องฟ้า พารวย” เศรษฐกิจและทุนชุมชน สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านใหม่ อ.หนองบุญมาก จ.นครราชสีมา	52
● แดนสวรรค์บึงโขงหลง เศรษฐกิจและทุนชุมชน สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบึงงาม อ.บึงโขงหลง จ.บึงกาฬ	55
● สถาบันการเงินชุมชนตำบลสะแบง ช่วยปลดหนี้สมาชิกพลิกชีวิตให้ดีขึ้น	59
(3) ภาคกลางและตะวันตก :	
● สร้างความเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำ ด้วยกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเทวราช	68
● ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริโคกกล้าพาน จากตัวเงินแปรสู่วิถีการผลิต	73
(4) ภาคกรุงเทพฯ ปริมณฑล และตะวันออก	
● ไร่ ณ ชายแดนดินแดน แห่งรอยฝัน “เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจชุมชน”	77
● "เงินมหัศจรรย์ที่ให้มากกว่า...เงิน..."	82
● ทับทิมสยาม พลอยงาม ตำบลปอพลอย อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด	86
● “น้ำ คือ ชีวิต” น้ำเป็นพิษ ชีวิต จะอยู่ได้อย่างไร	90
● สายน้ำนำชีวิต สู่เศรษฐกิจชุมชน	94
(5) ภาคใต้	
● จากชีวิตชาวนา พลัดพรากถิ่นฐาน ชีวิตผกผัน “สู่ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง”	98
● เส้นด้ายร้อยดวงใจถักทอสายใย ตำบลวังใหม่	102
● พลังแห่งความพอเพียงที่ตลิ่งชัน	106
● พริก พืชเศรษฐกิจตำบลพญาขัน	110
● จากเสียงสะท้อน สู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชน	113
ทำเนียบนักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชน	117
สารบัญ 25 คลิป นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชน	127

คำนำ

ปี 2559 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และมีมาตรการเน้นการขับเคลื่อนให้เกิดการฟื้นฟูสภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ที่ผ่านมา พอช. ได้สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน ผ่านฐานการพัฒนาองค์กรชุมชนด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาที่อยู่อาศัยคนจนเมืองภายใต้โครงการบ้านมั่นคง การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยในชนบท การจัดสวัสดิการชุมชน การเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชน และการฟื้นฟูชุมชนที่ประสบภัยพิบัติ ให้เกิดการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน นอกจากนี้ยังได้ยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งของเศรษฐกิจและทุนชุมชนโดยขบวนองค์กรชุมชน และความร่วมมือกับภาคีพัฒนาในพื้นที่ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคธุรกิจ เพื่อสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชนในระดับตำบลให้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนระดับตำบลแบบบูรณาการ และเชื่อมโยงการทำงานเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด ภาค และประเทศ โดยหนึ่งในแผนงานนั้น คือ การเชื่อมโยงประสานภาคี การพัฒนาระบบฐานข้อมูล และจัดการความรู้ การประชาสัมพันธ์สื่อสารทั้งในระดับพื้นที่ ระดับภาค และระดับประเทศ

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) โดยสำนักสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชน ร่วมกับสำนักสื่อสารการพัฒนา สำนักพัฒนาองค์ความรู้และประเมินผล สำนักงานปฏิบัติการภาค 11 ภาค และสำนักเครือข่ายสื่อพลเมือง ไทยพีบีเอส จึงได้ร่วมกันจัดทำ “โครงการพัฒนาคุณภาพ 50 ตำบลเรียนรู้เศรษฐกิจและทุนชุมชน หลักสูตร นักรื้อสารจัดการความรู้ชุมชน” เพื่อสร้าง “นักรื้อสารจัดการความรู้ชุมชน” ขึ้น โดยพัฒนาความสามารถในด้านการถอดองค์ความรู้เป็นงานเขียน และการจัดทำคลิปวิดีโอที่สั้นจากมือถือ ให้ผลงานที่เกิดขึ้นสามารถเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ และขยายฐานงานให้กว้างขวางมากขึ้น ไม่จำเป็นต้องรอให้คนภายนอกมาจัดทำให้ ชุมชนสามารถจัดการสื่อสาร และเป็นนักรื้อสารด้วยตนเอง

การจัดโครงการฯ ดังกล่าว เนื้อหาและกระบวนการจัดแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 ช่วงให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ เห็นความสำคัญ จัดในระหว่างวันที่ 24-27 เมษายน 2559 ณ สมฤดีรีสอร์ท ต.สาริกา จ.นครนายก ช่วงที่ 2 ช่วงฝึกปฏิบัติการจริง “แปรความรู้ไปสู่การปฏิบัติ” ในระหว่างวันที่ 28 เมษายน ถึง 16 มิถุนายน 2559 ณ พื้นที่ตำบลเศรษฐกิจและทุนชุมชนของผู้นำตำบลที่เข้ารับการอบรม ช่วงที่ 3 ช่วงต่อเติมเสริมแต่ง (ตรวจการบ้าน) ในระหว่างวันที่ 19-22 มิถุนายน 2559 ณ อมรพันธ์วิลล่า อ.แก่ง จ.ระยอง และช่วงที่ 4 ช่วงเสริมพลัง และปล่อยของดีเศรษฐกิจและทุนชุมชน เพื่อเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะและเชิงนโยบาย ในระหว่างวันที่ 5-6 กันยายน 2559 ซึ่งจะเห็นได้ว่ากระบวนการดังกล่าว มิเพียงการพัฒนาให้เกิดความรู้ หรือมีวิชาติดตัวเท่านั้น หากแต่ยังมุ่งเน้นให้ผู้นำสามารถจัดทำผลงานของตนเอง เผยแพร่ออกสู่ภายนอกได้ด้วยตนเอง โดยอาศัยเพียงแค่มือถือในยุคสมัยใหม่ที่ตนเองใช้อยู่ทุกวันให้เป็นประโยชน์

หนังสือชุดความรู้ ตำบลรูปธรรมเศรษฐกิจฐานราก 50 ตำบลเศรษฐกิจและทุนชุมชน 25 เรื่องเล่า “นักรื้อสารจัดการความรู้ชุมชน” เล่มนี้ จึงเป็นผลงาน และความภาคภูมิใจของผู้นำจากตำบลเศรษฐกิจและ

ทุนชุมชนที่ผ่านการอบรม และจบหลักสูตร รวม 63 คน 50 ตำบล ที่ได้ร่วมกันกลั่นกรองผลงานออกมาจากประสบการณ์การทำงานของตนเองอย่างแท้จริง โดยในเบื้องต้นสามารถเผยแพร่ผลงานของตำบลตนเองผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ ช่องทางนักข่าวพลเมือง ของสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส เว็บไซต์ และเฟซบุ๊ก พอช. ได้อย่างต่อเนื่อง

โอกาสนี้ ขอขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ไม่สามารถเอ่ยนามได้ทั้งหมด และนักร้องจัดการความรู้ชุมชนทุกคน ที่ได้ร่วมกันดำเนินการโครงการฯ นี้ให้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี จนกระทั่งออกมาเป็นหนังสือเล่มนี้ และนอกจากนั้น ยังมุ่งหวังว่า “นักร้องจัดการความรู้ชุมชน” ที่เกิดขึ้นนี้ จะเป็นกำลังสำคัญในการบอกเล่าเรื่องราวของพื้นที่ ขยายฐานงานของขบวนการชุมชนได้อย่างกว้างขวาง เป็นที่ยอมรับในทุกภาคส่วนต่อไป

เพราะเชื่อว่า การทำงานพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนเป็นฐานงานพัฒนาสำคัญ ที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้ มิใช่เป็นเพียงการกำหนดการพัฒนาจากคนภายนอก หากแต่เป็นการพัฒนาที่ต้องเกิดมาจากฐานความรู้ความเข้าใจ และสำนึกร่วมของคนในชุมชน ที่มีความต้องการลุกขึ้นมาจัดการการพัฒนาด้วยตนเอง เพื่อให้เศรษฐกิจและทุนชุมชนเป็นฐานของความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนอย่างแท้จริง “เป็นผู้คิด เป็นผู้กำหนด เป็นผู้ลงมือทำ และเป็นผู้สื่อสารด้วยตนเอง”

บรรณาธิการ
กันยายน 2559

จังหวัดห้วย (จะ) ก้าว

“นักรสื่อสารจัดการความรู้ชุมชน”

เปิดใจเปิดหัว : เรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อน¹ “แปรเรื่องที่ว่ายากให้เป็นเรื่องง่าย เขากำกับอย่างไร” โดย พุฒิภูมิภัตการจริงในพื้นที่

นายสว่าง สุขแสง

แกนนำตำบลหนองแคน อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด

จากอดีตลูกหลานอีสานที่มีโอกาสเรียนหนังสือ และเข้าไปทำงานเป็นมนุษย์เงินเดือนในเมืองหลวง แต่ไม่สามารถเก็บเกี่ยวหรือสะสมทุนได้ ดังนั้น จึงหันหลังนำความรู้และประสบการณ์ที่มีมาพัฒนาชุมชนของตนเอง และปัจจุบันสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน คือ ข้าวมาเป็นแบรนด์ทุ้งกุลา และพัฒนาต่อยอดผลผลิตอื่นๆ

ของชุมชนได้ เช่น ผ้าทอ พืชผัก ไข่ไก่ และแปรรูปข้าวเป็นเครื่องสำอางค์บำรุงผิว เป็นต้น ทั้งนี้ด้วยวิธีการเชื่อมประสานงานหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนเข้ามาช่วยสร้างบรรจุกิจภัณฑ์ สร้างมูลค่าให้กับสินค้าชุมชน จนได้ส่งออกไปต่างประเทศโดยใช้เครือข่ายพี่น้อง และเป็นภาคีซื้อขายสินค้าชุมชนกับโรงแรมในกรุงเทพฯ ในจังหวัด และในจังหวัดใกล้เคียง

นายอายุ จือปา

เจ้าของร้านกาแฟอาซ่า อ่ามา จ.เชียงใหม่

ที่มาของการพัฒนากาแฟอาซ่า อ่ามา เริ่มต้นจากการเติบโตของตัวเองที่มาจากชุมชนชนเผ่าอาซ่า ในอำเภอแม่สรวย เนื่องจากพ่อแม่ให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษา จึงส่งให้ไปเรียนหนังสือที่วัด ดังนั้น จึงทำให้มีใจที่จะแบ่งปัน และมีความฝันอยากทำงานกับองค์กรระหว่างประเทศ จึงตัดสินใจเรียนต่อด้านภาษาอังกฤษที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และจบมาทำงานกับองค์กรระหว่างประเทศสวิสเซอร์แลนด์ ทำงานด้านงานพัฒนา ในพื้นที่ชายแดน ค่ายอพยพผู้ลี้ภัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ต่อมาหลังสั่งสมประสบการณ์การทำงานช่วยเหลือและให้กับสังคมชุมชนในที่ต่างๆ จึงได้ตัดสินใจอีกครั้งกลับบ้านมาทำงาน เพื่อให้ความรู้กลับคืนสู่ชุมชนบ้านเกิดของตนเอง โดยเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาในชุมชน พบว่า เรื่องการศึกษาในชุมชนยังมีปัญหา จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพูดคุยกับคนในชุมชนด้วยตนเอง

¹ เวทีพัฒนาคุณภาพ 50 ตำบลเรียนรู้เศรษฐกิจและทุนชุมชน
หลักสูตร “การพัฒนา นักรื้อสารจัดการความรู้ชุมชน”
ระหว่างวันที่ 25 - 27 เมษายน 2559 ณ สมฤดีรีสอร์ท จังหวัดนครนายก

รวมทั้งยังพบปัญหาเรื่องการผลิตพืชเมืองหนาว ที่มีราคาตกต่ำ ดังนั้น จึงมีปัญหาเรื่องรายได้และเศรษฐกิจตามมา ซึ่งส่งผลให้เด็กและเยาวชนขาดโอกาสทางการศึกษาไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม หลังจากการวิเคราะห์ปัญหา เล็งเห็นว่าผลผลิตที่มีในชุมชนยังสามารถพัฒนาต่อยอดได้ นั่นคือ กาแฟ เพราะพี่น้องอาช่าปลูกกาแฟขาย และพ่อแม่ก็ปลูกกาแฟขาย ซึ่งค่อนข้างไม่ได้รับความเป็นธรรมจากราคาที่พ่อค้ามารับซื้อ

จากการพูดคุยกันในชุมชน ได้มีการวางเป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชนว่า จะต้องผลิตพืชที่ไม่ใช่พืชเชิงเดี่ยว และต้องเป็นเกษตรผสมผสาน ต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันแบบมีส่วนร่วม แม้ว่าในขณะนั้นการลุกขึ้นมาทำงานพัฒนาชุมชนของตนเอง อาจยังไม่ได้รับความเชื่อมั่น และไว้วางใจมากนัก แต่ยังมีมุ่งมั่นโดยการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคือ เสนอแนวทางการเพิ่มรายได้จากการผลิตพืชเมืองหนาวแบบผสมผสาน ซึ่งหลังการลงมือทำงานกันมากกว่า 6 ปี ทำให้ในปัจจุบัน ชาวบ้านมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต เช่น ลูกพลับ เซอร์รีชา เป็นต้น โดยเฉลี่ยรายได้ต่อวัน วันละ 600-700 บาท ดังนั้น จึงสามารถทำให้ลูกหลานมีโอกาสได้เข้าถึงโอกาสทางการศึกษามากขึ้น

ดังนั้น จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า กาแฟ เป็นผลผลิตที่สามารถสร้างมูลค่าได้รองมาจากน้ำมัน จึงทำให้มีความมุ่งมั่นในการนำกาแฟของชุมชนส่งเข้าประกวดในพื้นที่ระดับโลก ทั้งลอนดอน เวียนนา เป็นต้น ซึ่งผลที่ได้คือ ได้รับการตอบรับ และยอมรับจากต่างประเทศ รวมทั้งสื่อในต่างประเทศได้นำกาแฟไปสื่อสารเผยแพร่ จนทำให้คนในประเทศไทยเริ่มให้ความสนใจในตัวกาแฟ แบรินด์อาช่า อ่ามา

ปัจจุบัน คนในชุมชน 5 ตำบล ในอำเภอแม่สรวยจึงเริ่มให้คุณค่า และกลับมารวมตัวกันเพื่อมาพัฒนาผลผลิตและผลิตภัณฑ์ ทั้งการปลูก การคัดเลือกพันธุ์ การแปรรูป การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สามารถสร้างการยอมรับจากการมีมาตรฐานและคุณภาพของกาแฟ ที่ผ่านการตรวจสอบย้อนกลับในทุกขั้นตอน และกระบวนการผลิตได้ โดยผู้ประเมินกาแฟ ผู้ประเมินมาตรฐานสินค้าที่มาจากภายนอก ซึ่งในการพัฒนาผลผลิตต้องประสบปัญหาหลายด้าน ทั้งปัจจัยในการผลิต สภาพดิน การจัดการน้ำ ระบบมาตรฐาน ผู้บริโภค เป็นต้น ดังนั้น การศึกษา เก็บข้อมูล และการสร้างระบบมาตรฐานจึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาผลผลิต/ สินค้าให้มีคุณภาพจึงประสบความสำเร็จ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะต้องประสบปัญหาหรือข้อจำกัด (ข้อติดขัด) มากมาย แต่สิ่งที่สำคัญที่ทำให้สามารถต่อสู้จนประสบความสำเร็จได้ คือ การมีความมุ่งมั่นตั้งใจ มองโลกในแง่ดี ให้กำลังใจตัวเอง มีความฝัน และวางแผนความฝันออกมา ให้เห็นเป็นระยะเวลาที่ชัดเจน (ช่วงเวลาละ 3ปี) เพื่อเป็นข้อมูลให้กับตัวเอง เพื่อให้เห็นว่าสามารถทำได้ตามที่วางไว้หรือไม่ นอกจากนั้น ถ้าไม่สามารถทำได้ จะมีการสร้างแผนใหม่ (แผน B) และกำหนดวางแผนต่อในช่วงต่อมา คือ 3 ปีหลัง ซึ่งการจะเป็นผู้ประกอบการทางสังคม (Social entrepreneurs) หรือ ธุรกิจทางสังคม (Social Enterprise) ต้องรู้จักเปิดหูเปิดตา ศึกษาหาข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูล และพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทั้งตัวสินค้าและบรรจุภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจจะสามารถทำให้เกิดการยอมรับจากผู้บริโภคได้

การจัดการความรู้ชุมชน คืออะไร² หลายคำถามที่ต้องการคำตอบ โดย นายชัชวาล ทองดีเลิศ ผู้อำนวยการโองเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

มิติแรกที่เราควรมองในกระบวนการจัดการความรู้ คือ ชุมชนท้องถิ่นกับการตั้งถิ่นฐาน เราจะสังเกตเห็นว่า เมื่อชุมชนต้องการตั้งถิ่นฐานที่ใด มักจะมองการตั้งหลักปักฐานเชิงความสัมพันธ์กับระบบภูมินิเวศน์ ให้สอดคล้องกับธรรมชาติที่เป็นในบริเวณนั้นๆ เราจะสังเกตจากชื่อหมู่บ้านที่สะท้อนถึงลักษณะภูมินิเวศน์ที่เป็น เช่น บ้านห้วยทราย บ้านยางนา เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันชุมชนก็ไม่เคยหยุดนิ่ง ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีความหลากหลายทางระบบนิเวศน์ พื้นดินที่ราบ ทะเล เกาะ ป่า ดั่งนี้แล้ว เมื่อชุมชนตั้งอยู่บนธรรมชาติที่ต่างกัน ลักษณะของบ้านเรือนก็ต่างกันไปด้วย พร้อมกันนั้นชุมชนก็มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันด้วย มีองค์ความรู้ของชุมชน เช่น ภูมิปัญญาการดักหมึกของพี่น้องชาวเล เป็นต้น

อีกมิติหนึ่งที่เราไม่ควรมองข้าม คือ การมองวิถีชีวิตชุมชน ชุมชนทุกที่จะมีประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์ของผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน ประวัติศาสตร์ของผู้ทำพิธีกรรม ประวัติศาสตร์ของความเชื่อ ซึ่งประวัติศาสตร์เหล่านี้ล้วนมีนัยยะสำคัญกับชุมชน ชุมชนมีแบบแผนการจัดการทรัพยากรในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ ป่า หรือทรัพยากรที่ชุมชนมีในการตั้งถิ่นฐาน นอกจากนั้นชุมชนก็มีแบบแผนการทำมาหากิน ที่มีระบบความสัมพันธ์กับพิธีกรรมและความเชื่อ และถ้าถอดเรื่องพิธีกรรมความเชื่อ เราจะพบว่า ชุมชนจะมีความเคารพธรรมชาติเพื่อสร้างคุณค่าของสิ่งต่างๆ ในชุมชนเสมอ เช่น ข้าว นอกจากข้าวจะคุณค่าทางอาหาร มีแป้ง มีคาร์โบไฮเดรตแล้ว ข้าวยังมีพระแม่โพสพด้วย หรือดิน นอกจากดินจะใช้ปลูกพืชแล้ว ดินยังมีแม่พระธรณีด้วย ชุมชนมีความเคารพคน เคารพในความเป็นมนุษย์ สังเกตจากเมื่อไรที่เราไม่ให้ความเป็นธรรมเขา ให้ความสำคัญกับคนนั้นมากคนนี้นี้นักว่า เขาจะมีความรู้สึกมากทันที ชุมชนมีระบบบรรพบุรุษ และมีระบบการพึ่งตนเอง ที่มีระบบการผลิตเป็นของชุมชน ที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศน์

² เวทีพัฒนาคุณภาพ 50 ตำบลเรียนรู้เศรษฐกิจและทุนชุมชน

หลักสูตร “การพัฒนา นิตยสารจัดการความรู้ชุมชน”

ระหว่างวันที่ 25 - 27 เมษายน 2559 ณ สมถศิริรีสอร์ท จังหวัดนครนายก

มุมมองต่อชุมชน อยากให้มองว่าแบบละเอียดๆ เพราะชุมชนไม่ได้มีแบบเดียว ไม่หยุดนิ่ง ไม่ได้อยู่โดดเดี่ยว ไม่ได้เป็นอิสระจากเรื่องใดๆ แต่สัมพันธ์กับชุมชนอื่น สัมพันธ์กับเมือง สัมพันธ์กับรัฐ สัมพันธ์กับโลก ไม่แยกส่วนไม่ได้เป็นเรื่อง ๆ แบบที่เราทำ ไม่ได้เป็นสวัสดิการชุมชน ไม่ได้เป็นป่าชุมชน ไม่ได้เป็นน้ำชุมชน แต่ชุมชนมีทั้งหมดทุกเรื่องเป็นองค์รวม และที่สำคัญชุมชนไม่ได้มีด้านเดียว ชุมชนมีสองด้านทั้งด้านที่เป็นศักยภาพที่เป็นพลังชุมชน และมีข้อจำกัด และมีปัญหาด้วย แต่เราต้องเห็นสองฝั่ง สมัยก่อนเราดูแต่ข้ออ่อน ดูแต่ปัญหา ดูแต่ข้อด้อย คือเราต้องมองชุมชนตามความจริง อย่าเอาข้อมูลจากข้างนอกเข้าไปวิเคราะห์แล้วสรุป หรือเอาข้อมูลจากที่อื่นมาสรุป ต้องไปดูเข้าไปดูข้อเท็จจริงของชุมชน นั้นหมายถึงความสัมพันธ์ขององค์กรชุมชน ที่เคารพกันและกัน เกื้อกูลกัน

ดังนั้น การจัดการความรู้ที่จะเกิดขึ้น จึงทำไปเพื่อการแก้ปัญหา/การพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ เริ่มตั้งแต่การค้นหา รวบรวมประมวล การวิเคราะห์ การเก็บรักษา การพัฒนา การถ่ายทอด การเรียนรู้ การสื่อสารเผยแพร่ แลกเปลี่ยน สรุป การประยุกต์ และการยกระดับ เป็นต้น และการจัดการความรู้ยังทำไปเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง พัฒนาพื้นที่รูปธรรม การสื่อสารสาธารณะ การเสนอนโยบายด้วย ซึ่งทั้งหมดก็จะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เราได้จากการปฏิบัติ การถอดองค์ความรู้จึงเป็นเรื่องที่จะสะท้อนให้เห็นถึง คุณค่าและจิตวิญญาณ กลไก ผู้รู้ ผู้นำ ทักษะหรือเทคนิค และกระบวนการเรียนรู้และการสืบทอด โดยอาจสะท้อนออกมาในรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่มีกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยชุมชน เพื่อชุมชน มีองค์ความรู้ของชุมชน หรือการใช้ความรู้ในการแก้ ปัญหาของชุมชน มีบทเรียนความสำเร็จของชุมชน / ความเข้มแข็งของชุมชน

หลังจากที่ผู้เข้าอบรมได้รับฟังหลักการของการจัดการความรู้ และการสื่อสารแล้ว วิทยากรได้แบ่งผู้เข้าอบรมออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่/ห้องเรียนรู้ คือ กลุ่มเรื่องเล่าผ่านงานเขียน และกลุ่มเรื่องเล่าผ่านคลิปที่ผลิตด้วยมือถือ โดยมีวิทยากรประจำกลุ่มห้องเรียนรู้ 2 ท่าน คือ นายวิระ นิฉัตรรัตน์ และนายโกวิท โภธิสาร ซึ่งผู้เข้าอบรมจะได้รับรู้ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานทั้งสองชนิด และได้ลงมือผลิตผลงาน

เรื่องเล่าผ่านงานเขียน³ ห้องเรียนรู้ “นักรื้อสร้างการจัดการความรู้ชุมชน”

วิทยาการโดย นายวีระ นิจไตรรัตน์

หากลองมือเล่าเรื่องผ่านการจัดการความรู้นั้น หลักปฏิบัติที่จะต้องระวัง คือ

- ชื่อองค์ความรู้ที่จะถอดเป็นงานเขียน
- องค์ประกอบของการเขียนเป็นองค์ความรู้
- บริบทพื้นที่/สภาพพื้นที่...หลีกเลี่ยงการเขียนแบบข้อมูลพื้นฐาน เขียนแบบประวัติศาสตร์พื้นที่
- หลีกเลี่ยงการเขียนประวัติการทำงาน ไม่ครบองค์ประกอบ เขียนเป็นข้อๆ
- กระบวนการทำงาน..เขียนให้คนอ่านเอาไปทำตามได้
- ผลลัพธ์ เขียนให้เห็นรูปธรรมความสำเร็จ ในเชิงเศรษฐกิจ
- บทสรุป เขียนเปรียบเทียบบรรยายได้ระหว่างสมาชิกกับค่าเฉลี่ย
- สำนวนภาษา หลีกเลี่ยงข้อความ ประโยคซ้ำๆ
- ควรมีพี่เลี้ยง การติดตามสนับสนุน

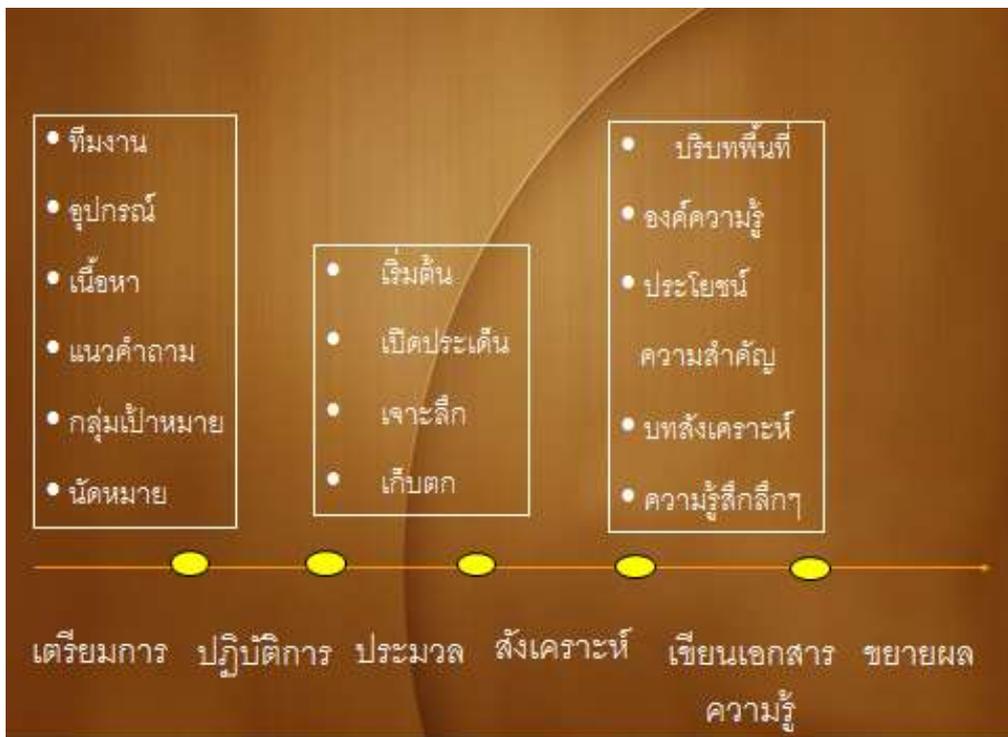
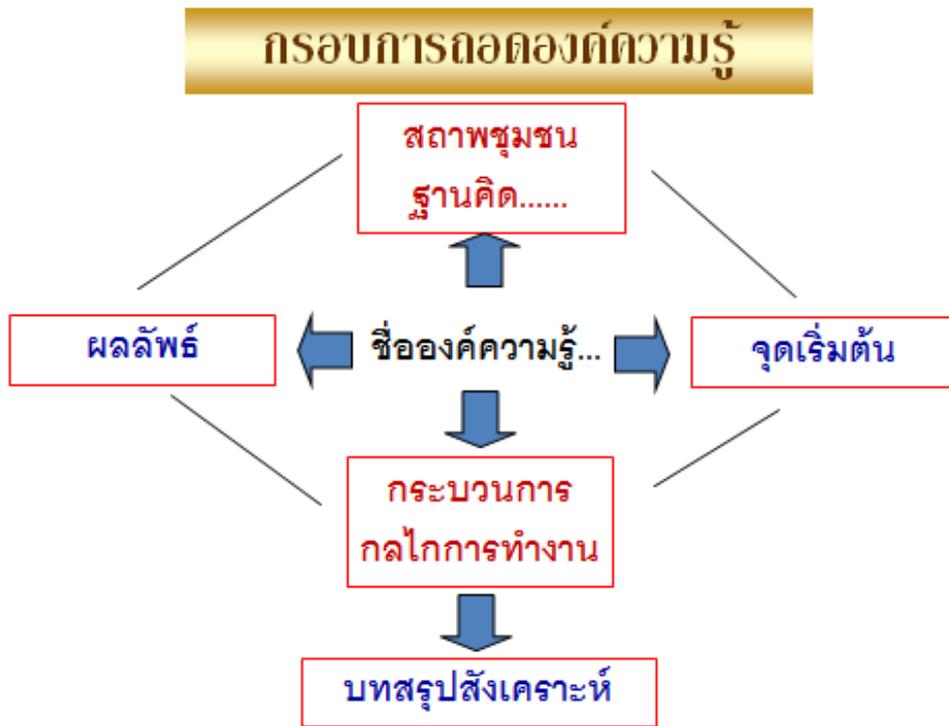

เชื่อว่าทุกคนเขียนได้ ซึ่งสิ่งที่จะทำให้งานเขียนดีงาม สามารถสื่อสารและเป็นชุดความรู้ที่ดีนั้น เราจะต้องมีพี่เลี้ยงในการติดตามสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เอกสารคู่มือการถอดความรู้เป็นประสบการณ์ที่จัดการความรู้เมื่อ 10 ปีที่แล้ว ซึ่งบางเรื่องสถานการณ์เปลี่ยน ฉะนั้น เราต้องร่วมกันถอดองค์ความรู้ เป็นคู่มือในการถอดบทเรียนจากพวกเราน่าจะเป็นสิ่งที่ดีและสำคัญ นั่นคือ ทุกคนกลับไปทำงาน และงานที่ดีจะกลายเป็นหนังสือร่วมกัน ในนามสถาบันฯ และกระจายไปให้เกิดประโยชน์ทั้งประเทศ เราจะเรียบเรียงใหม่ด้วยกัน และจบที่เดือนมิถุนายน เพื่อเป็นการปฏิบัติพร้อมๆกับเรียนรู้ไปพร้อมกัน

³ เวทีพัฒนาคุณภาพ 50 ตำบลเรียนรู้เศรษฐกิจและทุนชุมชน

หลักสูตร “การพัฒนา นักรื้อสร้างการจัดการความรู้ชุมชน”

ระหว่างวันที่ 25 - 27 เมษายน 2559 ณ สมฤดีรีสอร์ท จังหวัดนครนายก

เรื่องเล่าผ่านคลิปด้วยมือถือ⁴ ห้องเรียนรู้ “นักร้องจัดการความรู้ชุมชน”

วิทยากรโดย นายโกวิท โภธิสาร

การสื่อสาร คือ การเล่าเรื่องผ่านเครื่องมือ (อะไรก็ตามที่เรามี) และเน้นย้ำความสำคัญว่า “เส้นเรื่อง” เป็นสิ่งสำคัญ ที่จะบอกว่าเราต้องการเล่าอะไรไปสู่อะไร ซึ่งการวางแผนเส้นเรื่องนั้น เป็นเรื่องใหญ่ในการเล่าเรื่อง และทำหน้าที่ในการเล่าเรื่องราว 3 นาที

1 นาทีแรก	1 นาทีถัดมา	1 นาทีสุดท้าย
เริ่มต้นอย่างไร?	เดินเรื่องอย่างไร?	จบอย่างไร?

กระบวนการผลิตงานทั้งงานเขียน และงานวิดีโอ จะต้องมี (1) การวางแผน เพื่อเตรียมข้อมูล/เตรียมตัว/ประเด็น เช่น ประสานใครในพื้นที่ จะเก็บข้อมูลอะไรอย่างไร เป็นต้น (2) ถ่ายทำ เช่น การสัมภาษณ์ การเก็บภาพ เก็บข้อมูล ขอชื่อ-นามสกุล-ตำแหน่ง ผู้ที่สัมภาษณ์ที่ชัดเจน รวมถึงเบอร์โทรศัพท์ เพื่อสัมภาษณ์เพิ่มเติมในกรณีที่ได้ข้อมูลไม่ครบ หมายเหตุ หากไม่เป็นไปตามแผนก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับพื้นที่ที่เจอ (3) ตัดต่อผลงาน/ผลิตชิ้นงาน

หัวใจสำคัญของการเล่าเรื่อง คือ สามารถบอกได้ว่า “ทำเรื่องนี้ไปเพื่ออะไร” เพราะสิ่งที่ทำนั้นจะต้องมีคุณค่า

สิ่งหนึ่งที่เห็นคือ เมื่อเราลงมือทำ ทำให้เราเห็นว่าศักยภาพของเรา หัวใจของเรา เครื่องมือของเรานั้นมีศักยภาพแค่ไหนอย่างไร พอเราทำแล้วจะทำให้เราเห็นว่า เราจะฝึกฝนหรือพัฒนาอย่างไร และสิ่งที่ทำให้งานนี้สนุกคือ กลับไปแล้วกลับไปทำบ่อยๆ เล่าเรื่องเรื่อยๆ เป็นเรื่องธรรมดาจริงๆ ที่นักข่าวพลเมืองเวลาส่งงานมาแล้วไม่ใช่เสร็จสำเร็จ 100% และในที่สุดงานจะออกสู่สาธารณะ ซึ่งพื้นที่หรือช่องทางของไทยพีบีเอสเอง พวกเราก็ต้องกลับไปใช้

⁴ เวทีพัฒนาคุณภาพ 50 ตำบลเรียนรู้เศรษฐกิจและทุนชุมชน
หลักสูตร “การพัฒนา นักร้องจัดการความรู้ชุมชน”
ระหว่างวันที่ 25 - 27 เมษายน 2559 ณ สมฤดีรีสอร์ท จังหวัดนครนายก

พอช. กับการหนุนเสริมขบวนการเศรษฐกิจและชุมชน⁵

สู่เศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน

โดย นายพลากร วงศ์กองแก้ว

ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

ในปี 2559 นี้ พอช. ดำเนินการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและชุมชนจำนวน 1,500 ตำบลทั่วประเทศ และในปีหน้าจะเพิ่มเป็น 2,500 ตำบล โดยได้รับอนุมัติงบประมาณจากรัฐบาลแล้วจำนวน 40 ล้านบาท ส่วนเรื่องสวัสดิการชุมชนได้รับงบประมาณ 100 ล้านบาท บ้านมั่นคง 400 ล้านบาทเศษ ฯลฯ

“หากทำโครงการเหล่านี้สำเร็จ รัฐบาลก็จะมองมาที่ชาวบ้านว่าทำได้อย่างไร ซึ่งตอนนี้ชาวบ้านในต่างจังหวัดต่างก็มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาเรื่องเศรษฐกิจฐานราก เช่น เรื่องการท่องเที่ยวชุมชน เกษตรอินทรีย์ โดย พอช. ก็สนับสนุนตามคลัสเตอร์หรือกลุ่มการผลิต เพื่อช่วยให้เครือข่ายชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งชุมชนต่างๆ เหล่านี้ทั่วทุกภาค ล้วนมีต้นทุนที่มีมหาศาล รัฐบาลจึงต้องหันมามองที่เศรษฐกิจชุมชน เพราะโลกเปลี่ยนไป เราต้องหันมาพึ่งตนเอง พึ่งเศรษฐกิจภายใน ไม่ใช่เน้นการส่งออกหรือมุ่งเป็นประเทศอุตสาหกรรม เพราะหากเรามีปัญหากับต่างประเทศ เช่น อียูก็จะห้ามส่งออกกุ้ง ดังนั้นเราจึงต้องพึ่งเศรษฐกิจภายในเป็นหลัก” ผอ.พอช.กล่าว

นอกจากนี้ ผอ.พอช.ยังกล่าวถึงบทบาทของนิตยสารชุมชนว่า ขณะนี้รัฐบาลกำลังมีนโยบายจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษตามชายแดนทั่วประเทศ ซึ่งเขตอุตสาหกรรมแบบนี้จะสร้างผลกระทบให้แก่ชุมชน เช่น เรื่องแหล่งน้ำ แหล่งเพาะพันธุ์ปลาจะสูญหายไป ดังนั้นนิตยสารชุมชนจะต้องจับเอาประเด็นเหล่านี้มาสื่อสารต่อสาธารณะว่าชาวบ้านจะได้รับผลกระทบอย่างไร หรือได้รับความเดือดร้อนจากนโยบายรัฐอย่างไร โดยที่เราไม่ได้คัดค้านเขตเศรษฐกิจพิเศษ แต่เราจะทำอย่างไรเพื่อดึงเขตเศรษฐกิจพิเศษมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจฐานรากของชาวบ้าน เช่น การงดเว้นภาษีเศรษฐกิจฐานรากของชาวบ้านเหมือนกับเขตเศรษฐกิจพิเศษ

⁵ เวทีพัฒนาคุณภาพ 50 ตำบลเรียนรู้เศรษฐกิจและชุมชน

หลักสูตร “การพัฒนา นิตยสารจัดการความรู้ชุมชน”

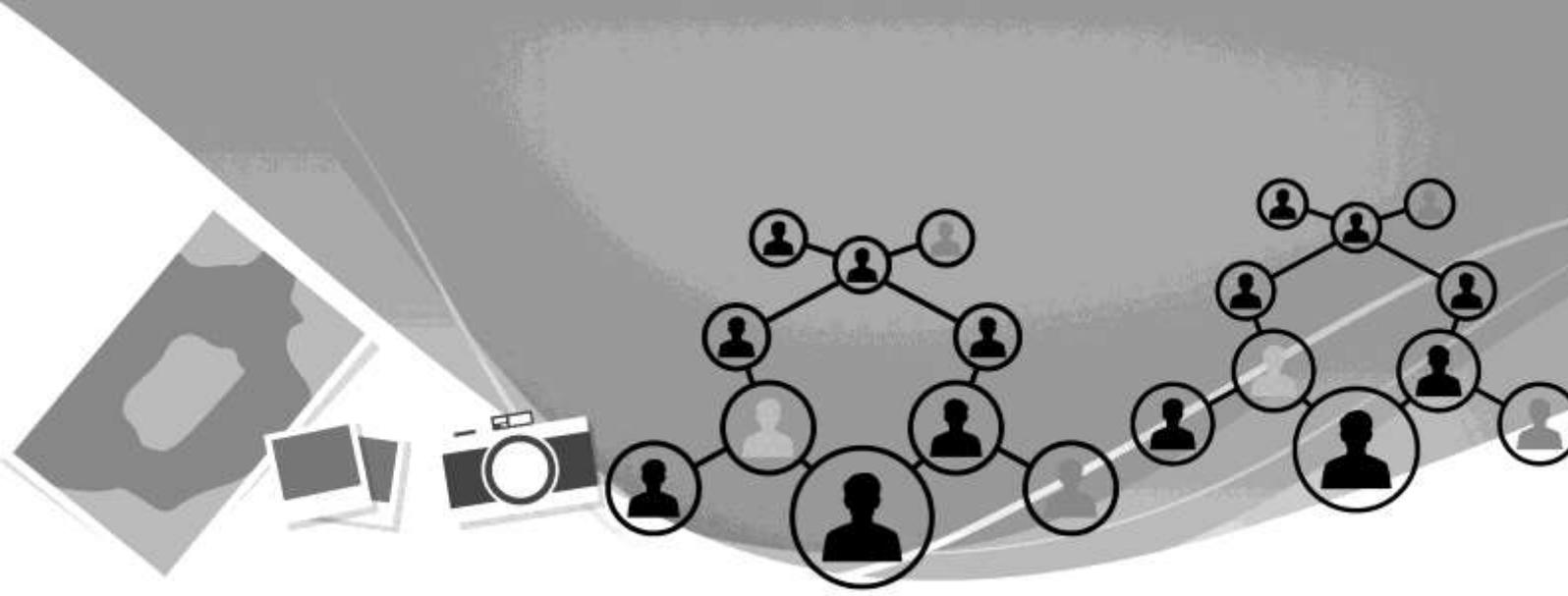
ระหว่างวันที่ 20 - 22 มิถุนายน 2559 ณ อมรพันธ์ รีสอร์ท อ.แกลง จ.ระยอง

25 เรื่องเล่า

“นักรื้อสารจัดการความรู้ชุมชน”

“กินน้ำ ต้องรักษาน้ำ อยู่กับป่าต้องรักษาป่า”

สุทธิชา ใจภูมิ และ เยาวเรศ คุณคำจัน
นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลท่าผาปทุม

ซีถ่อพีอี   โตะถ่อพีอี   เก่อซีพีอี
เราเกิดที่นี่   เราโตที่นี่   เราจะขอตายที่นี่

เสียงตะโกนร้องบอกจากชาวบ้านที่มีความรู้สึกผูกพันกับป่าแห่งนี้

เสียงปั้งดังสนั่นลั่นป่า พร้อมกับร่างของชายคนหนึ่ง ร่วงลงกองกับพื้นเหมือนนกปีกหัก **“พ่อใหญ่ เปล่ง เข็ดชูไพรสกุล”** นั้งเล่าเรื่องราวที่ผ่านมากเกือบ 40 ปี ที่เกิดขึ้นใน ต.ท่าผาปทุม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน ให้ลูกหลานได้ฟังว่า

“สมัยก่อนพวกเราชาวบ้าน อยู่กันอย่างมีความสุขแม้ว่าจะต่างเผ่าพันธุ์ ต่างประเพณี ต่างวัฒนธรรม แต่เรามีใจที่รัก และหวงแหนป่าเหมือนกัน จนปี พ.ศ.2516 ป่าในหมู่บ้านเรา ถูกนายทุนเข้ามาตัดไม้จอบแทบไม่เหลือป่า ส่วนชาวบ้านเองก็มีวิถีชีวิตในการทำเกษตร เช่น การปลูกข้าวโพด ซึ่งเป็นพืชเชิงเดี่ยวทำให้รายได้ไม่เพียงพอจ่ายจ้างจึงทำให้มีการบุกรุกป่าเพิ่มมากขึ้นไปเรื่อยๆ”

ตัวพ่อใหญ่เปล่งเอง ได้รวบรวมพรรคพวกเข้าไปต่อต้านนายทุน แต่ทุกอย่างเป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะชาวบ้านบางส่วนเป็นลูกจ้างนายทุน และชาวบ้านยังได้มีการขยายพื้นที่ทำการเกษตรออกไปอีก ค่าคืนที่มีดสนิทในหมู่บ้านที่ห่างไกลความเจริญ ไม่มีแม้แต่เสียงจากสัตว์ หรือไฟจากตะเกียง กลางดึกที่ทุก

คนนอนหลับสนิท เสียงปืนจากที่ไหนสักแห่ง ดังสนั่นลั่นป่า
ปลุกทุกคนที่อยู่ในนิทราให้ลุกตื่น **ไม่มีใครรู้ว่าเสียงปืน
มาจากไหน? ใครเป็นคนยิง?**
มีเพียงเสียงร้องโอดโอยดังมา
ไกลๆ ชาวบ้านช่วยกันออกตาม
หาเสียงในความมืด จนพบร่าง
พ่อใหญ่เปล่ง นอนจมกองเลือด
อยู่ในป่า

เหมือนโชคจะไม่เข้าข้าง ในปี 2521 ได้มีการ
ประกาศเขตป่าอนุรักษ์แม่ยมฝั่งขวา ทำให้เกิดการทับซ้อน
ที่ดินทำกินของชาวบ้าน ซึ่งไม่สามารถเข้าไปทำมาหากินใน
ที่ดินนั้นได้เลย กลายเป็นข้อพิพาทระหว่างเจ้าหน้าที่กับ
ชาวบ้าน

เหตุการณ์ต่างๆ กลายเป็นชนวนที่ทำให้ชาวบ้าน
ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน แกนนำชุมชน อบต. สภา
องค์กรชุมชน ร่วมประชุมหารือถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น
ชาวบ้านขอมีส่วนร่วมในการที่จะจัดการตนเอง โดยขอคิดเอง
ทำเอง จัดการเอง โดยมี อบต. และสภาองค์กรชุมชนหนุน
เสริม ชาวบ้านเริ่มเรียนรู้การใช้เครื่องมือสารสนเทศ GPS
เข้ามาช่วยในการจับพิกัดพื้นที่ของตนเอง เพื่อนำมาวิเคราะห์
และเป็นข้อตกลงในชุมชนว่าจะไม่มีการรุกกล้าเข้าไปในพื้นที่
ป่าอีก

จนกระทั่งได้เกิดโครงการหลวงในหลายพื้นที่ และได้
มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในด้านต่างๆ เช่น กลุ่มเพาะเห็ดหอม
กลุ่มเลี้ยงโค-กระบือ กลุ่มสตรีทอผ้า และกลุ่มส่งเสริมอาชีพ
อีกมากมายในตำบล ชาวบ้านบางส่วนเข้าเป็นสมาชิกใน
โครงการหลวง ในการพัฒนาการปลูกกาแฟ ผลไม้เมืองหนาว
และผักปลอดสารพิษ สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้าน เพื่อหยุด
การบุกรุกป่าเพิ่ม

ในวันนี้ ต.ท่าผาป้อม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน กลับมามีป่าที่อุดมสมบูรณ์ มากกว่า 43,102 ไร่
ชาวบ้านมีรายได้ทั้งจากการทำเกษตร การค้าขาย และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

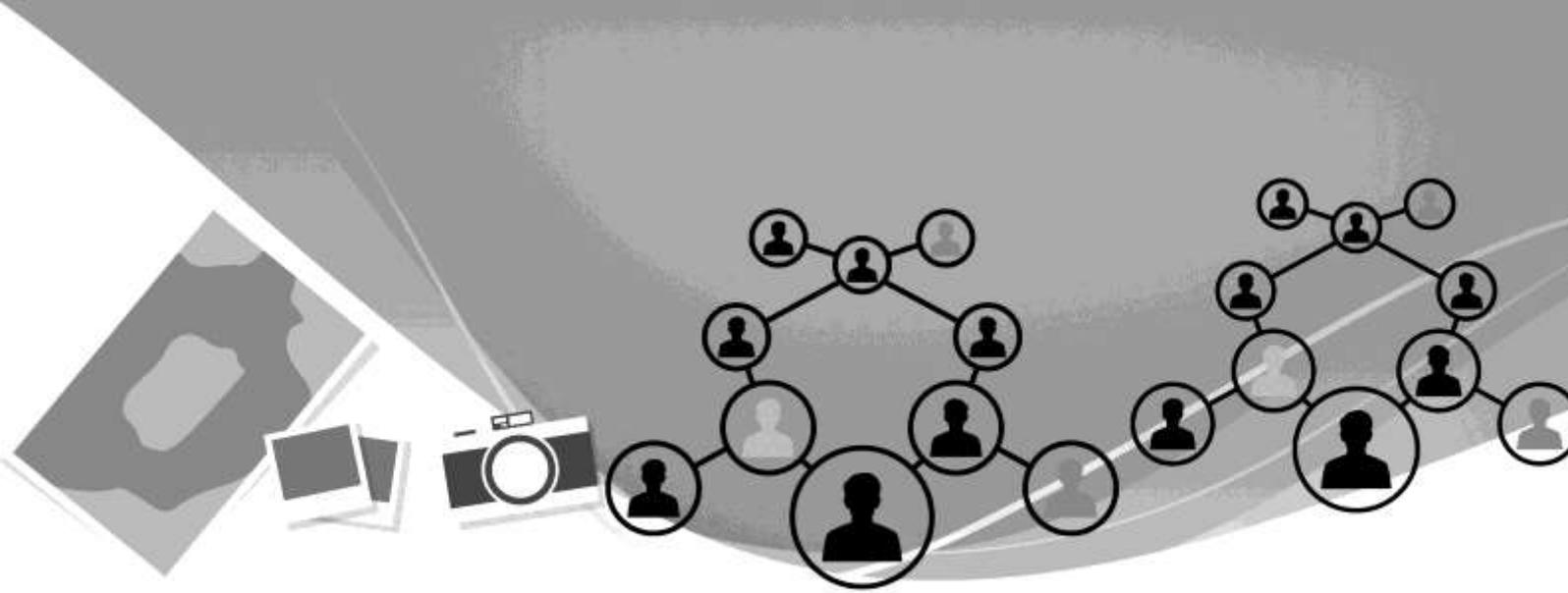
เราคงได้แค่หวังว่า พลังความรักและหวงแหนป่าของพวกเราในวันนี้ จะเป็นแรงกระตุ้นให้ลูกหลาน
ศรัทธาในความรัก และหวงแหนป่าต่อไปตราบนานเท่านาน

ข้อมูลพื้นฐานของตำบลท่าผาป้อม

ตำบลท่าผาป้อม เป็นตำบลในเขตการ
ปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลท่า
ผาป้อม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้าน
แม่สะกิด หมู่ 2 บ้านห้วยผึ้ง หมู่ 3 บ้านห้วย
หมากหนูน หมู่ 4 บ้านท่าผาป้อม หมู่ 5 บ้าน
แม่เตี้ย หมู่ 6 บ้านแม่สะกัว หมู่ 7 บ้านแม่
กวาง หมู่ 8 บ้านใหม่พัฒนา

ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
พื้นที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตป่า
อนุรักษ์แม่ยมฝั่งขวา มีพื้นที่ราบสำหรับ
การเพาะปลูกหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่ทั้งหมด
(84,375 ไร่) ลำน้ำที่สำคัญ คือ แม่น้ำยม
และลำน้ำห้วย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำใช้ในการทำ
การเกษตร

ประชากรทั้งหมด 3,862 คน 1,096
ครัวเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนา
คริสต์ และศาสนาพุทธเล็กน้อย ประกอบ
อาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง ค้าขาย มีบ้างที่
รับราชการ

คนแม่สรวยรวยด้วยหน่อไม้ต้มโป่ง

“หน่อไม้ต้มโป่งเศรษฐกิจชุมชนของคนแม่สรวย”

โดย สภาองค์กรชุมชนตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวยจังหวัดเชียงราย

สุรเชษฐ์ พรหมเจริญ

นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลแม่สรวย

“หน่อไม้ หรือหน่อไม้ต้มโป่ง” และ “โป่งน้ำร้อน หรือ บ่อน้ำพุร้อน” มีที่มาต่างกัน แต่สองสิ่งนี้มารวมกันได้อย่างไร จึงได้มาเป็นหน่อไม้ต้มโป่งที่เป็นสินค้าที่ชุมชนเป็นเศรษฐกิจชุมชน คำว่าโป่งน้ำร้อน หรือบ่อน้ำพุร้อนมีที่มา และประวัติอันยาวนานแค่ไหน เรามารู้จักกับโป่งน้ำร้อนหรือบ่อน้ำพุร้อนกันก่อน

“โป่งน้ำร้อน หรือบ่อน้ำพุร้อนโป่งปูเฟื่อง” เกิดขึ้นมา โดยธรรมชาติตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ 2432 ได้มีการก่อตั้งหมู่บ้านโป่งปูเฟื่องขึ้น เริ่มจากมีคนอพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณห่างจากโป่งน้ำร้อน หรือบ่อน้ำพุร้อน แห่งนี้ประมาณ 1,800 เมตร พอมีผู้คนอพยพมาเรื่อยๆ หลายครอบครัว ก็เกิดเป็นหย่อมบ้าน ต่อมาได้มีพระธุดงค์รูปหนึ่ง เดินธุดงค์มาปักกรดที่บริเวณโป่งน้ำร้อน หรือบ่อน้ำพุร้อนแห่งนี้ ชาวบ้านรู้ข่าวได้มากกราบพระธุดงค์ ชาวบ้านไม่มีเสื่อให้พระนั่งปักกรด จึงได้นำเอาฟางข้าวหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เฟื่องข้าว” มาปูให้พระนั่งแทนเสื่อ และได้สนทนากัน พระธุดงค์ถามชาวบ้านว่า หมู่บ้านนี้เป็นหมู่บ้านอะไร ชาวบ้านตอบว่ายังไม่มีชื่อหมู่บ้าน พระธุดงค์รูปนั้นเลยตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “หมู่บ้านโป่งปูเฟื่อง” โป่งหมายถึงโป่งน้ำร้อนที่พระนั่งปักกรด ปูมาจากชาวบ้านได้นำเอาฟางข้าว หรือเฟื่องข้าวมาปูให้พระนั่ง เฟื่องมาจากฟางข้าวที่นำมาปูแทนเสื่อ นำคำสามคำมารวมกันจึงเรียกว่า “โป่งปูเฟื่อง”

และได้ตั้งชื่อโปงน้ำร้อนแห่งนี้ตามชื่อของหมู่บ้าน เป็นโปงน้ำร้อน หรือบ่อน้ำพุร้อนโปงปุเพื่อง เรียกกันเรื่อย ๆ มาจนถึงปัจจุบัน

“หน่อไม้ต้มโปง หรือหน่อไม้แช่โปงมีที่มาอย่างไร” หลังจากพระธุดงค์ เดินธุดงค์จากไปแล้ว ชาวบ้านก็ทำอะไรทำสวนตามประสาชาวบ้าน มีอยู่วันหนึ่งมีเด็กเลี้ยงควาย ได้นำควายมาเลี้ยงบริเวณรอบๆ โปงน้ำร้อนหรือบ่อน้ำพุร้อน ช่วงนั้นเป็นช่วงเดือนสิงหาคม ด้วยความซนของเด็กๆ ที่เล่นกันใกล้โปงน้ำร้อน เด็กได้หักหน่อไม้ไผ่ไธโยนลงไปที่บ่อน้ำพุร้อนหลายลำ แล้วเด็กเลี้ยงควายก็นำควายกลับบ้าน พอรุ่งเช้าวันใหม่เด็กเลี้ยงควายก็นำควายมาเลี้ยงที่เดิมอีก เด็กเลี้ยงควายคนหนึ่งได้หยิบจับหน่อไม้ที่โยนลงบ่อน้ำพุร้อนเมื่อวานขึ้นมา ได้แกะเปลือกออกแล้วลองชิมดู ปรากฏว่ามีรสชาติ หวาน มัน กรอบ อร่อย จากนั้นมาพวกเด็กๆ ก็นำเอาหน่อไม้ที่มีอยู่รอบๆ โปงน้ำร้อนโยนลงแช่หรือต้มโปงน้ำร้อนทุกๆ วัน และกินกันทุกวัน จนมีพ่อแม่ของเด็กๆ รู้ข่าว ก็พากันมาแช่หน่อไม้ หรือต้มหน่อไม้ที่น้ำพุร้อนแห่งนี้ เป็นอาหารของหมู่บ้านโปงปุเพื่องตลอดมา กินกันทั้งหมู่บ้าน และยังได้ต้มไปแจกจ่ายให้ญาติพี่น้องได้ชิมกันอีกหลายๆ หมู่บ้านในตำบลแม่สรวย และยังขยายไปทั้งอำเภอแม่สรวย และจังหวัดเชียงรายอีก

ต่อมาได้มีชาวบ้านโปงปุเพื่อง ได้คิดเป็นสินค้าที่อาจจะขายได้ นอกเหนือจากการแจกจ่ายให้พี่น้องแล้ว ชาวบ้านจึงได้นำเอาหน่อไม้ต้มโปงที่ต้มสุกแล้ว นำมามัดเป็นพวง พวงละ 5-10 หน่อ แล้วนำมาแขวนไม้ขายข้างทาง ปรากฏว่าขายได้ จากนั้นมาก็มีชาวบ้านเริ่มซุดหน่อไม้มาต้มโปงขายอย่างต่อเนื่อง เรื่อยมาเป็นเวลามาร้อยกว่าปีมาแล้ว

“การพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์” การขายช่วงแรกๆ ชาวบ้านนำหน่อไม้ต้มโปงมาขายเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว จากการมัดเป็นพวงๆ แขวนไม้ขายข้างทาง ต่อมาก็มีการพัฒนาขึ้นมาอีกโดยการทำเป็นร้านค้าชั่วคราวขาย และได้ทำการมัดแล้วบรรจุใส่ถุงวางขายเป็นชั้นๆ พัฒนาไปเรื่อยๆ ทั้งขายข้างทาง และนำไปขายในเมือง ต่อมาปัจจุบันขายข้างทางอย่างเดียว ร้านทุกร้านจะนำเอาผ้าสีแดงมาพับเป็นที่รองสินค้า เพราะว่าผ้าสีแดงจะทำให้หน่อไม้สวยงาม หน่อไม้ปกติสีเหลืองถ้านำมาวางกับสีแดง สีหน่อไม้จะขาวและสวยงาม จากการขายเพื่อเป็นรายได้เสริม ชาวบ้านขายหน่อไม้ธรรมดา กลายเป็นแม่ค้าขายหน่อไม้เป็นอาชีพหลักไปหลายครอบครัว และแปรรูปเป็นหน่อไม้อีกหลายอย่างนอกเหนือจากหน่อไม้ต้มโปง เช่น หน่อมัน หน่อโอ หน่อส้ม หน่ออัดป๊อป หน่อดองเค็ม และหน่อลาวส่งอัดป๊อป เป็นต้น

“การพัฒนาการสร้างรายได้” การต้มหน่อไม้ต้มโปงขายในอดีต ชาวบ้านจะซุดหน่อไม้จากป่าตามฤดูของหน่อไม้ ฤดูของหน่อไม้จะเริ่มปลายเดือนเมษายน ฝนเริ่มตกจะมีหน่อไม้ไผ่ข้างเริ่มออกหน่อ ก่อนจะถึง

เดือนมิถุนายนของทุกปี ชาวบ้านก็จะขุดหน่อไม้ไผ่ขายมาขายก่อน จากนั้นพอถึงเดือนปลายเดือนมิถุนายนหน่อไม้ไผ่ไร่ก็เริ่มออกมา ชาวบ้านก็ขุดหน่อไม้ไผ่ไร่มาต้มขายจนถึงเดือนตุลาคมของทุกปี หน่อไม้ก็หมดไปจากฤดูช่วงเวลา 6 เดือน เป็นช่วงที่ชาวบ้านโป่งปุเพื่อจะมีรายได้จากการขายหน่อไม้ต้มโป่งเป็นอย่างมาก รายได้ต่อวันๆ ละ 500-3,000 บาท ต่อมาได้มีการพัฒนาไม้ไผ่ ชาวบ้านได้นำกิ่งพันธุ์ของไม้ชนิดอื่นมาปลูก มีไม้เปาะซึ่งเป็นไม้ที่มีการออกหน่อตลอดปีมาปลูก และรดน้ำตลอดปี จึงทำให้ชาวบ้านได้นำเอาหน่อไม้นอกฤดูมาขาย เป็นหน่อไม้ต้มโป่งตลอดทั้งปีด้วย

“การพัฒนาร้านค้า” เดิมชาวบ้านนำหน่อไม้มาขายข้างทาง โดยทำไม้ปักดินทำเป็นราวกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ยาว 2 เมตร สูง 1 เมตร มี 2 ราว บ้างก็ปักเป็นราวเดียว ขายช่วงเช้าถึงบ่ายก็สามารถขายได้หมดภายในครึ่งวัน ต่อมาชาวบ้านก็พัฒนาทำเป็นร้านค้าชั่วคราว ทำชั้นวางหน่อไม้เป็นชั้นๆ และต้มหน่อไม้มากขึ้น มีการขายทั้งวัน และขายหลายอย่างในร้าน เช่น หน่อไม้ต้มโป่ง หน่อไม้แปรรูปอีกหลายอย่าง และได้นำเอาข้าวโพดหวาน และพุทราใต้ห้วน มาขายเสริมควบคู่กับหน่อไม้ต้มโป่งด้วย และมีการขยายการค้าเพิ่มอีกหลายร้าน จากในอดีตมีประมาณ 5-6 ร้าน ปัจจุบันมี 10-12 ร้าน และมีคนขายหน่อไม้ดิบ หรือขายส่งที่ไม่มีร้านอีก 30 ราย ส่วนมากเป็นกลุ่มแม่ค้าในตลาดแม่สรวย

จากการสัมภาษณ์แม่ค้าหลายๆ ร้าน ได้ทราบถึงข้อมูลที่ไม่เคยเปิดเผยที่ใดมาก่อน **นางละเอียด คำสลม** กล่าวว่า ก่อนที่จะมาประกอบอาชีพค้าขาย ครอบครัวมีรายได้จากการทำไร่ทำสวน ทำนาบ้าง แต่ไม่มาก พอที่จะส่งเสียลูกเรียนหนังสือได้ ทั้งสองคน จึงคิดที่จะเพิ่มจำนวนการผลิตในภาคการเกษตร จึงไปกู้หนี้ยืมสินจาก ธกส. เป็นวงเงิน 200,000 บาท (สองแสนบาท) ในขณะที่ทำให้ครอบครัวกำหนดราคาสินค้าทางการเกษตรไม่ได้ บางปี ขายได้ บางปีราคาตกต่ำ บางปีผลผลิตได้น้อยไม่พอต่อภาระหนี้สิน จึงทำการกู้เงินมาเพื่อลงทุนเช่าที่นา ที่สวนเพิ่ม เพื่อจะขยายฐานการผลิตให้มากขึ้น

“เมื่อขยายที่ทำกินก็ซื้อปุ๋ย ซื้อยา สารเคมีเพิ่มมากขึ้น เพราะคิดว่าจำนวนพื้นที่มากขึ้นก็ต้องใช้ปุ๋ยยาเพิ่มมากขึ้น แต่ที่ไหนได้ทำให้ร่างกายได้รับสารพิษ สุขภาพไม่สู้ดีหวังใจว่าการผลิตมากขึ้น ก็คงจะมีผลผลิตมากขึ้นตาม แต่ปีนั้นแห้งแล้ง ผลผลิตออกน้อย ราคาตกต่ำ ยิ่งทำให้ไม่มีเงินที่จะมาชำระหนี้ที่กู้ยืมมา ทำให้หนี้สินเพิ่มพูนขึ้นเป็นเท่าตัว จากปัญหาที่ว่า จึงเป็นจุดพลิกผัน เห็นว่าต้องเปลี่ยนอาชีพที่ไม่เคยทำมาก่อน จากการหาหน่อไม้ของสามี และนำไปต้มที่น้ำพุร้อน และนำมาวางขายบริเวณหน้าบ้าน ปรากฏว่ามีคนมาซื้อไปทานแล้วติดใจในรสชาติที่กรอบ อร่อย ของหน่อไม้ต้มโป่ง จึงทำมาเรื่อยๆ และหัวหน้าครอบครัวก็เลิกจากการทำอาชีพภาคการเกษตร มาหาหน่อไม้แช่น้ำพุร้อนให้ขาย กลายเป็นอาชีพ ภาระหนี้สินที่เคยมีก็ค่อยๆ ลดลงอย่างต่อเนื่อง จากหนี้สินสองแสนกว่าบาท เหลือเพียงไม่กี่หมื่นบาทในขณะนี้”

นางละเอียด คำสลม ยังเล่าต่อว่า รายได้ที่เกิดจากการขายหน่อไม้ต้มโป่งขาย สามารถส่งลูกเรียนจนจบการศึกษาปริญญาตรี มีการงานที่ดีทำ ตนเองและสามีมีสุขภาพที่ดีขึ้น เพราะไม่ต้องไปยุ่งเกี่ยวกับสารเคมีของภาคการเกษตรอีก

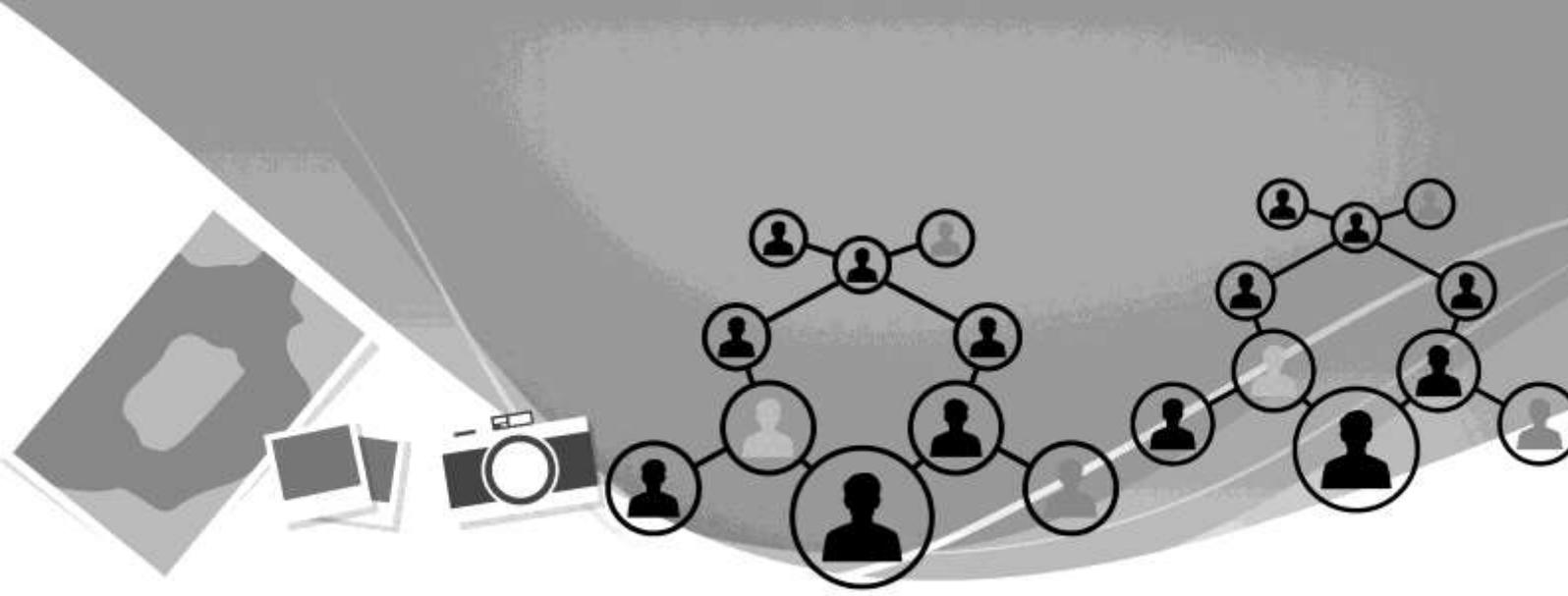
“เพื่อนบ้านก็เห็นว่าตนมีรายได้จากการค้าขาย ก็หันเหจากอาชีพทางการเกษตรมาเป็นแม่ค้าขายหน่อไม้ต้มโป่งบ้าง จำนวนหลายสิบลูกครอบครัว”

แม่ค้าทั้งหลายล้วนมีให้ความมีเห็นตรงกันว่า การขายหน่อไม้ต้มโป่งสร้างรายได้มากกว่า การทำอะไรทำนา ทำสวน รายได้จากการเกษตรเป็นปีๆ กว่าจะได้เงิน อีกทั้งยังกำหนดราคาเองไม่ได้ ต้องรอให้พ่อค้าคนกลางมารับซื้อ และราคาก็ไม่ได้คุ้มต่อต้นทุนการผลิต แต่ว่าการค้าขายหน่อไม้เสียอีกที่เป็นคนกำหนดราคาได้เอง รายได้ก็คงที่ ขึ้นต่ำอยู่ที่ วันละ 500 -2,000 บาท ในช่วงปกติ หากทว่าในช่วงเทศกาลที่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวทางภาคเหนือ รายได้ก็เพิ่มเป็นทวีคูณ บางวันได้ถึง 5,000-6,000 บาท

นางแสงเดือน สว่างพิมพ์ เป็นอีกคนหนึ่งที่มีอาชีพขายหน่อไม้ต้มโป่ง และยังสามารถผลิตผลทางการเกษตรมาขายที่ร้านหน่อไม้อีกด้วย ทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม รายได้ต่อวัน ประมาณ 500- 2,000 และในช่วงเทศกาลสงกรานต์ และเทศกาลปีใหม่ มีรายได้เพิ่มมากขึ้นเป็นวันละ 3,000-5,000บาท เลยทีเดียว

น้ำพุร้อนโป่งพุเือง เป็นสถานที่สำคัญของตำบลแม่สรวย เป็นแหล่งน้ำพุร้อนใต้ดินเพียงแห่งเดียวในตำบลแม่สรวย ตั้งอยู่ในหมู่บ้านโป่งพุเือง มีพื้นที่ประมาณ 19 ไร่ สถานที่นี้เป็นแหล่งทำมาหากินของชาวบ้าน เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมไปด้วยแร่ธาตุหลากหลายชนิด ชาวบ้านเห็นประโยชน์จากโป่งน้ำพุร้อนนี้ จึงทดลองนำสิ่งต่างๆ ลงไปแช่ในน้ำพุร้อน หน่อไม้ก็เช่นกัน เพราะสถานที่ใกล้เคียงเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ไม้ไผ่ก็เป็นหนึ่งในพืชพันธุ์ชนิดหนึ่งที่เจริญเติบโตได้เป็นอย่างดีในป่าแถบนี้

ชาวบ้านจึงนำหน่อไม้มาต้มในน้ำพุร้อน ซึ่งทำให้หน่อไม้มีรสชาติดหวาน กรอบ อร่อยกว่าการต้มหน่อไม้ จากการต้มทั่วๆ ไป ดังนั้นในหมู่บ้านจึงมีทุนทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ หน่อไม้ ป่าไม้ และโป่งน้ำร้อน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน ทดแทนการทำการเกษตรที่นับวันจะมีต้นทุนการผลิตสูง ทำให้ชาวบ้านไม่ต้องออกไปทำงานข้างนอกตำบล มีกินมีใช้ได้ก็เพราะหน่อไม้ต้มโป่ง และเป็นอาชีพที่สำคัญของหลายๆ ครอบครัวที่นี่

ออมบุญกับกองทุนสวัสดิการชุมชน

ตำบลอ่างทอง จังหวัดพะเยา

เพ็ญศรี ชื่นวงศ์

นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลอ่างทอง

“สุขภาพดี ทำงานได้เงิน พอไม่สบายก็มีเงินจ่ายชดเชยการนอนโรงพยาบาล

คุ้มครองจนถึงกรณีเสียชีวิต ผู้หญิงคลอดบุตรยังได้เงินรับขวัญบุตรอีก

โดยคนในชุมชนช่วยกัน”

นางเพ็ญศรี ชื่นวงศ์ กล่าวว่า “บริษัทประกันชีวิต มีอาคารหลังใหญ่ จ้างพนักงานทำงาน โดยมีเงินเดือน มีสวัสดิการต่างๆ ได้ แล้วตำบลเรามีคนตั้งเยอะ ถ้าเราจะลุกขึ้นมาช่วยกันจัดสวัสดิการให้ตัวเองเราต้องทำได้”

เครือข่ายแรงงานนอกระบบ ซึ่งมี นางเพ็ญศรี ชื่นวงศ์ เป็นประธานกลุ่มเครือข่ายแรงงานนอกระบบระดับภาคเหนือ และมี นายอดุลย์ เสนาพันธ์ จากบ้านบ่อน้อย ตำบลอ่างทอง และนางสุพรรณิ เวียงคำ ประธานกลุ่มข้าวซ้อมมือบ้านเวียงเชียงคำ เป็นทีมทำงานร่วมในพื้นที่ โดยมีสมาคมวิถีสานเลือกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้การสนับสนุนการทำงาน และสนับสนุนงบประมาณโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อให้กลุ่มอาชีพแรงงานมีสุขภาพแข็งแรง ทำงานสร้างรายได้ช่วยเหลือครอบครัว เพราะที่ผ่านมากลุ่มแรงงานเมื่อไม่สบายก็ต้องพักรักษาตัว และขาดรายได้ ต้องนำเงินที่หามาได้มาใช้จ่ายในการเฝ้าไข้และค่าเดินทาง เครือข่ายจึงเริ่มวางแผนในการขับเคลื่อนเรื่องสวัสดิการให้สมาชิก

“กินอ้ม นอนอูน มีตังค์ใช้ ยะกำน่ม่วน ป่เจ็บป่วย แต่ถ้าป่วยก็ยังมีรายได้เข้ามาช่วยเหลือครอบครัวฟ่อง”

การจัดสวัสดิการจึงเริ่มต้นจากกลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้านสันปูเลย หมู่ที่ 8 ตำบลอ่างทอง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ซึ่งมีนางเพ็ญศรี ชื่นวงศ์ เป็นประธานกลุ่ม ได้ริเริ่มจากการหารือถึงปัญหาของกลุ่มว่า ในอนาคตคนทอผ้ามีแต่คนรุ่นแม่ รุ่นยาย ซึ่งนับวันก็จะแก่ตัวลง แม้ว่าจะมีการส่งผ้าเข้ามาเรื่อยๆ แต่ก็ไม่มีกำลังพอที่จะทำไหว ต้องนั่งหลังขดหลังแข็งทั้งวัน บางรายมีอาการเหนื่อยหอบ และไม่มีประกันรายได้ ประกันสุขภาพหากหยุดงานไปเมื่ออาการกำเริบ หรือ **“ต้องอยู่ดูแลหลานตัวน้อย ป้อ แม่ เขาไปยะกำนกรุงเทพฯ ปูน”** ทำให้ขาดรายได้ไปด้วย

เริ่มแรก กลุ่มเข้าใจว่าการได้รับดอกเบี้ยเงินปันผล จากกลุ่มออมทรัพย์นั้น คือ สวัสดิการ ช่วงหลังเป็นการขับเคลื่อนการจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมทุกด้านสำหรับแรงงานนอกระบบ โดยได้สร้างกระบวนการชวนคิด ชวนทำ ชวนจัดการกลุ่มองค์กรของตัวเอง เพิ่มการพัฒนาศักยภาพของผู้นำด้านการบริหารจัดการกลุ่ม มีการลงพื้นที่ค้นหา ชักชวนกลุ่มเป้าหมายที่สนใจในการรวมกลุ่มเพื่อจัดสวัสดิการ โดยมีคณะทำงานจากตัวแทนกลุ่มอาชีพหลายกลุ่มร่วมกันดำเนินการ

ครั้งแรกเป็นการชวนกลุ่มแต่ละกลุ่ม ให้มีการจัดการบริหารกลุ่มของตัวเอง โดยการจัดสวัสดิการให้สมาชิก เพื่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกกลุ่มที่ดีขึ้น ทำงานประมาณ 1 ปี มีเพียงกลุ่มทอผ้าบ้านสันปูเลย ที่คิดจัดตั้งสวัสดิการ การสร้างฐานสมาชิกในระยะแรกหลังจากที่มีเป้าหมายครอบคลุมทั้งตำบลแล้ว พบว่า มีเรื่องที่ต้องขบคิดหลายด้าน ส่วนหนึ่งมาจากการที่สมาชิกในตำบลมีการสมทบเงินออมในหลายๆ กลุ่มอยู่แล้วในชุมชน คณะทำงานพบว่า **“ในชุมชนเรามีกองทุนต่างๆ ในหมู่บ้านมากมาย ไม่ว่าจะป็นฌาปนกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน แม่บ้าน ผู้สูงอายุ เงินล้าน ออมทรัพย์ และอื่น ๆ ที่ได้ก่อตั้งมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันก็ไม่มีหน่วยงานไหนมาสนับสนุนเงินกองทุนเพิ่ม ส่วนมากก็ไม่ได้เติบโต หรือให้ประโยชน์ตอบแทนกับสมาชิกมากนัก”** นางเพ็ญศรี ชื่นวงศ์ กล่าว

จากปัญหาข้างต้นทำให้ การชักชวนชาวบ้านมาร่วมสมัครเป็นสมาชิกในยุคแรกๆ นั้นยาก และไม่ค่อยให้ความสนใจ บางส่วนปฏิเสธที่จะเข้าร่วม เพราะเห็นว่าการจัดสวัสดิการดังกล่าวไม่น่าจะเป็นไปได้ ดังที่ชาวบ้านบางคนกล่าวว่า **“กำเดียวกะลัมเจื้อเตื้อ เขาจะจื้อเอาเงินไปกินนกะกำ”**

นายเครื่อง ใจวังโลก ผู้ใหญ่บ้านบ้านสันปูเลย หมู่ที่ 8 เป็นหนึ่งในคณะทำงานในการขับเคลื่อน เล่าว่า **“มันจะยากหยั่งเฮาต้องเริ่มจากเฮาก่อน และเอาเงินกองกลางหมู่บ้านเข้าจ่วย มันตึงสำเร็จจำต้องไปรทหน่วยงานไหนมาจ่วย”**

ปี 2550 สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านสันปูเลย จึงเริ่มการออม เรียกว่า **“ออมก่อนแก่”** เพื่อกระตุ้นให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเรื่องสวัสดิการให้สมาชิก โดยในระยะแรกหลังจากที่ได้ร่วมมือกับ สสส. ลงทุนออมเป็นรายบุคคลโดยการออมวันละ 1 บาท มีสมาชิกแรกเริ่ม 153 คน ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านสันปูเลย บ้านหลายพัฒนา บ้านบ่อน้อย และบ้านหนองบัวเงิน และได้ประชาคมหมู่บ้านบ้าน

สั้นปุเลย เพื่อขออนุมัติเงินดอกเบี้ยโครงการอยู่ดีมีสุข จำนวน 50,000 บาท เพื่อสมทบทุนในการก่อตั้งกลุ่มสวัสดิการชุมชนบ้านสั้นปุเลย กระนั้นก็ตาม ถึงแม้จะมีเงินกองกลางหมู่บ้านช่วย ชุมชนยังมองไม่เห็นความสำคัญของการจัดสวัสดิการแบบมีส่วนร่วม

เมื่อรวมตัวกันแล้ว จึงตั้งกฎระเบียบแบบง่ายๆ ขึ้นมาใช้กันเอง ได้แก่ สมาชิกทุกคนต้องออมเงินวันละ 1 บาท เมื่อเกิดการเจ็บป่วยต้องนอนโรงพยาบาล จ่ายชดเชยรายได้ คืนละ 100 บาท ไม่เกิน 5 คืนต่อปี เมื่อเสียชีวิต จ่าย 500 บาท

และในปีเดียวกันนี้เอง กลุ่มได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนตำบลอ่างทอง และเข้าเป็นเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดพะเยา ได้ทำแผนการขยายฐานสมาชิกกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนให้ทั่วทั้งตำบล ขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน กระนั้นในการขับเคลื่อนยังต้องอธิบายให้เครือข่ายเกิดความเข้าใจร่วมด้วย

“มันทำให้เราต้องอธิบายให้เขาเชื่อในด้านการบริหารและการจัดการ เพราะเขายังไม่มีความเชื่อมั่นในตัวบุคคลที่จะบริหารกองทุนให้เขา”

ความพยายามในการจัดการกองทุนสวัสดิการ ทำให้ทีมคณะทำงานต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์กันใหม่ โดยต้องทำความเข้าใจกับผู้นำหมู่บ้านก่อน เพื่อให้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการสื่อสารกับชาวบ้าน

สวัสดิการชุมชน ได้รับการพัฒนาต่อยอดโดยการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลอ่างทอง นายอนุชา กาทึบ นายก อบต.อ่างทอง ได้นำไปขยายผลเป็นนโยบายของปี 2551 ซึ่งถือเป็นนโยบายใหม่ที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทุกคนที่จะมีสวัสดิการอย่างทั่วถึง

นายอนุชา กาทึบ นายก อบต.อ่างทอง เริ่มโดยการเชิญตัวแทนกลุ่มองค์กรชุมชน ส.อบต. ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน มาแสดงความคิดเห็นในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลอ่างทอง ทุกฝ่ายเห็นชอบในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลอ่างทองโดยสรรหาคณะกรรมการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชน มาจากตัวแทนกลุ่มองค์กรชุมชน โดยมี **นายสมรส กาทึบ** เป็นประธาน และให้สมาชิก อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ทุกหมู่บ้านให้เป็นคณะกรรมการโดยตำแหน่ง โดยมีฝ่ายบริหาร กำนัน ปลัด อบต. เป็นที่ปรึกษา และร่างกฎระเบียบของกองทุน

“ผมเอาคอ และตำแหน่งเป็นประกันในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน รับรองบ่าล้มแน่นอน”

นายอนุชา กาทึบ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลอ่างทอง และเป็นที่ปรึกษาสภาองค์กรชุมชนตำบลอ่างทอง กล่าวอย่างมั่นใจเหมาะ เพื่อออกรับสมัครสมาชิกกองทุน และได้ลงพื้นที่ทุกหมู่บ้าน จำนวน 13 หมู่บ้าน พร้อมคณะกรรมการกองทุน เริ่มการออมเงินกับกองทุนคนละ 200 บาทต่อปี ปัจจุบันเดือน พฤษภาคม 2559 มีสมาชิกกองทุนจำนวน 4,806 คน (เฉพาะคนที่มิชีวิตอยู่) มีเงินทุนหมุนเวียนจำนวน 3,657,577.45 บาท มีการจัดสวัสดิการครอบคลุมกว่า จำนวน 10 ด้าน ได้แก่

1. **การคลอดบุตร** สมาชิกคลอดบุตร (ครอบคลุมถึงสมาชิกไม่ว่าจะเป็นบิดาหรือมารดาเด็ก) แล้วบุตรนั้นมีชีวิตตั้งแต่ 1 ชั่วโมงขึ้นไป จะได้รับสวัสดิการการเงินรับขวัญสำหรับเด็ก จำนวนเงิน 500 บาทต่อคน
2. **การเจ็บป่วยนอนโรงพยาบาล** เมื่อสมาชิกเจ็บป่วย เป็นเหตุให้ต้องนอนโรงพยาบาล จะได้รับสวัสดิการ เป็นจำนวนเงิน 100 บาทต่อคืน หรือตามที่อยู่จริง แต่ทั้งนี้รวมแล้วไม่เกินต้องไม่เกิน 1,000 บาทต่อปี
3. **การเสียชีวิต** เมื่อสมาชิกกองทุนฯ เสียชีวิต จะได้รับเงินฌาปนกิจตามอายุการเป็นสมาชิก ดังนี้ เป็นสมาชิกครบ 90 วันขึ้นไปถึง 1 ปี รับเงินฌาปนกิจ 5,000 บาท เป็นสมาชิกครบ 1 ปี ขึ้นไปถึง 2 ปี รับเงินฌาปนกิจ 8,000 บาท และเป็นสมาชิกครบ 2 ปี ขึ้นไป รับเงินฌาปนกิจ 1,100 บาท
4. **เงินช่วยเหลือทุนการศึกษา** สมทบกองทุนการศึกษาปีละ 20,000 บาท สำหรับสมาชิกที่เรียน ตั้งแต่อนุบาลถึงมัธยมศึกษา ให้สมาชิกกองทุนฯ ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่คณะกรรมการกำหนดมีสิทธิได้รับเงินช่วยเหลือทุนการศึกษา ตามจำนวนที่มติคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลอ่างทองอนุมัติ
5. **เงินสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส** สมทบปีละ 10,000 บาท ให้สมาชิกที่เป็นผู้ด้อยโอกาสที่ได้มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดมีสิทธิได้รับเงินสงเคราะห์ช่วยเหลือตามจำนวนที่คณะกรรมการอนุมัติ
6. **เงินช่วยเหลือกรณีทุพพลภาพ** หากสมาชิกกองทุนสวัสดิการเป็นผู้ทุพพลภาพที่ได้รับค่ารับรองจากโรงพยาบาลของรัฐ และแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพแล้ว มีสิทธิได้รับการพิจารณาเงินช่วยเหลือ รายละเอียดไม่เกิน 2,000 บาท และได้รับการยกเว้นให้ไม่ต้องส่งเงินสมทบกองทุน และมีสิทธิได้รับสวัสดิการเหมือนกับสมาชิกทั่วไป
7. **ส่งเสริมอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้** มีการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้ผู้นำกลุ่มอาชีพได้พัฒนาศักยภาพในการทำงานด้านการเป็นผู้นำ ด้านการจัดการบริหารกลุ่ม
8. **ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ผ่านกระบวนการทำงานของคณะกรรมการกองทุน โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นงานทำงานแบบบูรณาการ ระหว่าง ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ในการทำแผนชุมชน
9. **กิจกรรมเสริมสร้างความอบอุ่นในครอบครัว** รมรงค์การออมสวัสดิการ เพื่อเชื่อมการออมบ้านญาติแห่งชาติ
10. **รับ-ส่งผู้ป่วยไปโรงพยาบาล** บริการรถรับ – ส่ง ให้แก่คนในชุมชน กรณีฉุกเฉิน ฟรี

หลังจากที่เกิดกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลอ่างทอง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า มีสมาชิกหลายรายที่ได้รับสวัสดิการชุมชนจากกองทุนไปบ้างแล้ว รวมถึงสวัสดิการด้านความเสี่ยงด้านอาชีพ ที่ยังคงเป็นสวัสดิการจากกองทุน ในเรื่องการช่วยเหลืออุปกรณ์ป้องกันความเสี่ยงจากการทำงานด้วย ดังที่ **นางสมจิตร ศรีภักฎญา ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านสันปูเลย** ได้อธิบายถึงประโยชน์ของการเข้าเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการว่า “กองทุนสวัสดิการมีประโยชน์แน่นอน เพราะมีความเชื่อมั่นว่าเงินที่สมทบก็绝不会สูญหาย เนื่องจากมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลอ่างทอง กำกับ ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ อบต. รับประกัน เพราะแค่เงินจำนวน 200 บาท แต่แลกกับสวัสดิการที่จะได้รับคุ้มค่ามาก”

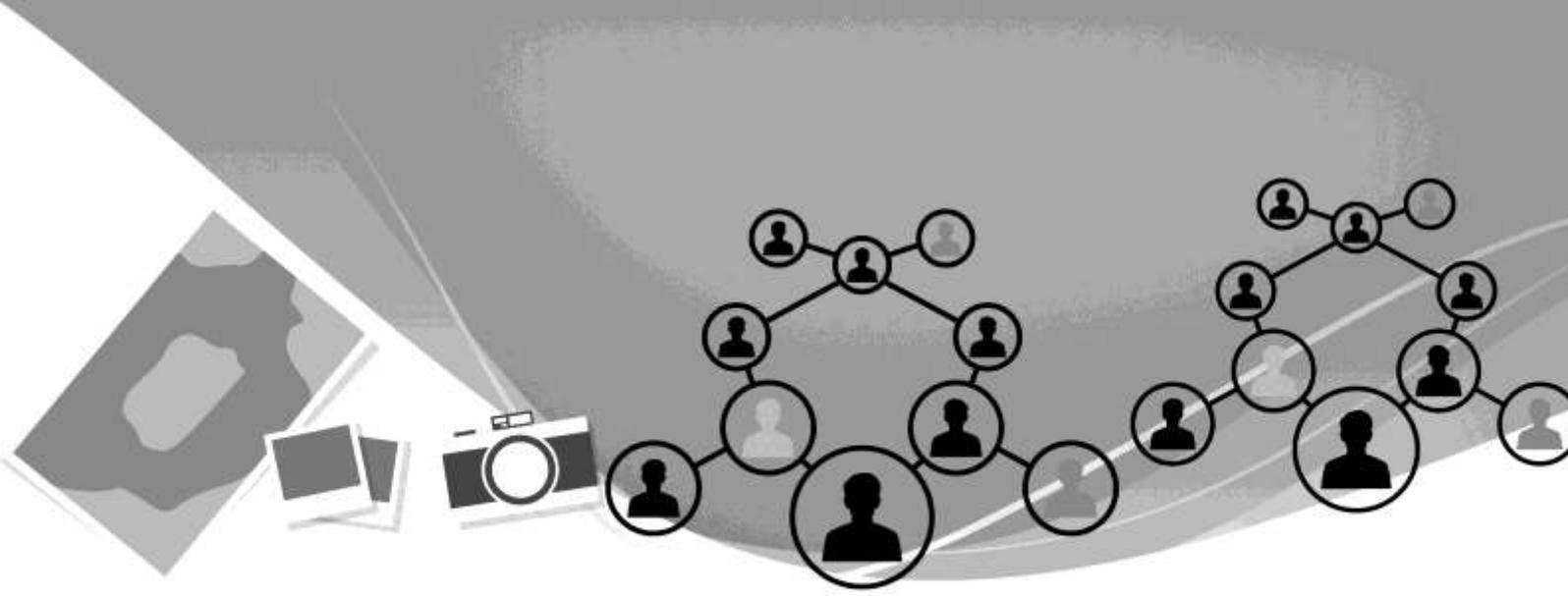
ขณะที่เสียงสะท้อนจากการพัฒนากองทุนสวัสดิการในระยะที่ผ่านมา ทำให้เห็นความเชื่อมั่นของทีมทำงานพัฒนาสวัสดิการชุมชนว่า จะสามารถทำให้เกิดความมั่นคงได้ แม้ว่าจะยังมีสมาชิกไม่ครบ 100 % ของทั้งตำบลก็ตาม หากแต่ทีมทำงานพัฒนาสวัสดิการชุมชน และผู้นำชุมชน ก็ยังคงมุ่งมั่นที่จะพัฒนาสวัสดิการให้ครอบคลุมแรงงานนอกระบบต่อไป ดังที่คณะกรรมการกองทุน ได้สะท้อนว่า

“การออมเป็นการช่วยเหลือ แต่เราไม่ได้คิดเอากำไร เรามารวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และยังมีโอกาสที่จะได้เงินจากภาครัฐเข้าอุดหนุนอีก”

ในขณะที่ แนวร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาดังกล่าวอย่างผู้นำชุมชนอื่นๆ ก็มีความเชื่อมั่นที่จะพัฒนาต่อไปเช่นกัน ดังที่ นายมานิต เวียงสมุทร รองนายก อบต. และนายสมพงษ์ ปางโธสงค์ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอ่างทอง และผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. ชี้ให้เห็นว่า **“เราต้องช่วยกันทุกฝ่าย สิ่งที่สำคัญ คือการทำงานแบบมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ นี่คือนโยบายของกองทุน”**

การพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลอ่างทอง สำหรับแรงงานนอกระบบที่ผ่านมา โดยการขับเคลื่อนร่วมกับสภาองค์การชุมชนตำบลอ่างทอง และ อบต.อ่างทอง ถือได้ว่ามีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก แรงงานนอกระบบกว่าร้อยละ 50 จากทั้งตำบล ที่ได้รับสวัสดิการทำให้เกิดความมั่นคงทางอาชีพ สุขภาพแข็งแรง รายได้ให้ครอบครัว ความสำเร็จดังกล่าวเกิดขึ้นโดย บทบาทการขับเคลื่อนที่มีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ที่หลากหลาย ส่วนหนึ่งเป็นการสร้างผู้นำกระบวนการ และการอาศัยการสนับสนุนของผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากองทุนสวัสดิการ ให้เป็นระบบที่สามารถตรวจสอบได้

ความสำเร็จดังกล่าวข้างต้นนี้ ก็ยังไม่ใช่เป้าหมายสุดท้ายของกองทุนฯ เพราะยังจำเป็นต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงในอีกหลายด้าน ความร่วมมือจากผู้นำท้องถิ่น และท้องถิ่น ก็ยังเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่จะต้องมาร่วมมือกันในการขยายผล และต่อยอดรูปแบบสวัสดิการชุมชน ให้ช่วยแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงสำหรับแรงงานนอกระบบ ให้มีความชัดเจนมากขึ้น รวมถึงการประสานทรัพยากร ทั้งจากระดับท้องถิ่น และระดับชาติเข้ามาสนับสนุนความเข้มแข็งของกองทุนต่อไปด้วย

สี่ขยวตมดอย หัวใจตมตม

ป่าห้วยป้อม บ้านเหล่าเหนือ ต.บ้านกลาง อ.เมือง จ.แพร่

นิตา อิ่มลุ่มทาน

นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลบ้านกลาง

“เวลาคนเมืองแป้เดินผ่านต้นสัก ต้นสักจะเงาทันที”

นี่คือเสียงสะท้อนที่ได้ยินได้ฟังมาจากคนจังหวัดอื่น คนเมืองแพร่ได้ฟังแล้วรู้สึกอย่างไรบ้างคะ บางคนอาจถามกลับว่า **จริงหรือ?** แต่ในใจคนแพร่เองคงรู้สึกเจ็บกับคำๆนี้ คำถามที่ตรึงอยู่ในใจคนเมืองแพร่ **เราดูแลรักษานาคนั้นเลยหรือ?** แต่พอเรามองออกไปทางไหนก็เจอภูเขาหัวโล้น ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์ ป่าที่เคยเป็นต้นน้ำ ป่าที่เคยเป็นแหล่งอาหาร หายไปไหน?

พ่อหลวงบุญยงค์ จิตรมณี อดีตผู้ใหญ่บ้านเหล่าเหนือ ต.บ้านกลาง อ.สอง จ.แพร่ แกนนำแนวร่วมอนุรักษ์ป่าห้วยป้อม ชักชวนนักพัฒนารุ่นใหม่มาร่วมกันปลูกป่าและทำแนวกันไฟ พร้อมเล่าเหตุการณ์ในอดีตให้ฟังว่า ฝืนป่าแห่งนี้เมื่อ 60 ปีก่อน เคยอุดมสมบูรณ์ มีน้ำไหลผ่านตลอดปี แต่พอปี2526 มีนายทุนทั้งใน

พื้นที่และต่างพื้นที่เข้ามาลักลอบตัดไม้เป็นจำนวนมาก ส่วนชาวบ้านเองก็ถางป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย ทำให้ป่าหายไปทีละนิดทีละน้อยจนแทบไม่รู้สึกรู้หาย

หมู่บ้านที่ดูสงบสุข มีชีวิตที่เรียบง่าย และยังคงใช้ป่าอย่างลึ้มตัว ลึ้มนึ่งถึงสิ่งที่กำลังจะตามมาจนล่วงเลยเข้าฤดูฝน ฝนตกมา 2 วันแล้ว และยังมีทีท่าว่าจะหยุดตก กลางดึกเสียงดังโครมสนั่นลั่นไปทั้งหมู่บ้าน พร้อมทั้งเสียงหวีดร้องด้วยความตกใจ คลื่นน้ำป่าขนาดมหึมาพัดกระหน่ำอย่างบ้าคลั่ง ทำลายทุกสิ่งทุกอย่างที่ขวางทาง เพียงเวลาแค่ครึ่งชั่วโมงทุกอย่างก็สงบเหลือไว้เพียงซากเสา ดินโคลน และท่อนซุง มีเสียงร้องขอความช่วยเหลือดังไปทั่วในความมืด ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่เป็นไปด้วยความยากลำบาก มีผู้บาดเจ็บ เสียชีวิต และสูญหายเป็นจำนวนมาก

หลังจากผ่านวิกฤติภัยครั้งนั้น ชาวบ้านบางส่วนเริ่มมีความคิดที่เปลี่ยนไป มีการพูดคุยถึงเรื่องป่าที่ถูกทำลาย แต่การที่จะร่วมมือกันแก้ปัญหาเป็นไปได้ยาก เพราะคนในพื้นที่ยังคงรับใช้นายทุน พออย่างเข้าสู่ฤดูร้อน อากาศร้อนมาก น้ำในลำธารแห้งสนิท น้ำกินน้ำใช้หายากเต็มทน ภาคการเกษตรไม่มีน้ำรดพืชผัก สัตว์เลี้ยงทยอยล้มตาย มองไปทางไหนก็เจอแต่ต้นไม้แห้งเฉา ชาวบ้านเดือนร้อนไปทุกหย่อมหญ้า **น้ำในลำธารป่าห้วยป้อมหายไปไหน?**

ท่านผู้นำป่าวประกาศเรียกชาวบ้านมาประชุม ถามถึงความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา มีการถกเถียงถึงความแห้งแล้ง สาเหตุที่เกิดขึ้น กลายเป็นความขัดแย้งในกลุ่มชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้านเสนอขอปิดป่าเพื่อเป็นการอนุรักษ์ต้นน้ำ โดยขอความเห็นชอบจากชาวบ้าน ทุกคนยกมือเห็นด้วย จึงมีการทำประชาคมในหมู่บ้าน รวมทั้ง 5 หมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับผืนป่าเพื่อขอความร่วมมือ จนนำมาซึ่งการปิดป่า เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2536 หลังจากทำประชาคม 2 ปี และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลรักษาป่า โดยให้ผู้ใหญ่ ผู้นำหมู่บ้าน และชาวบ้านร่วมเป็นคณะกรรมการ ออกกฎรักษาป่า ห้ามเข้ามาทำมาหากิน ตัดไม้ในป่าเป็นอันขาด เป็นเวลา 3 ปี

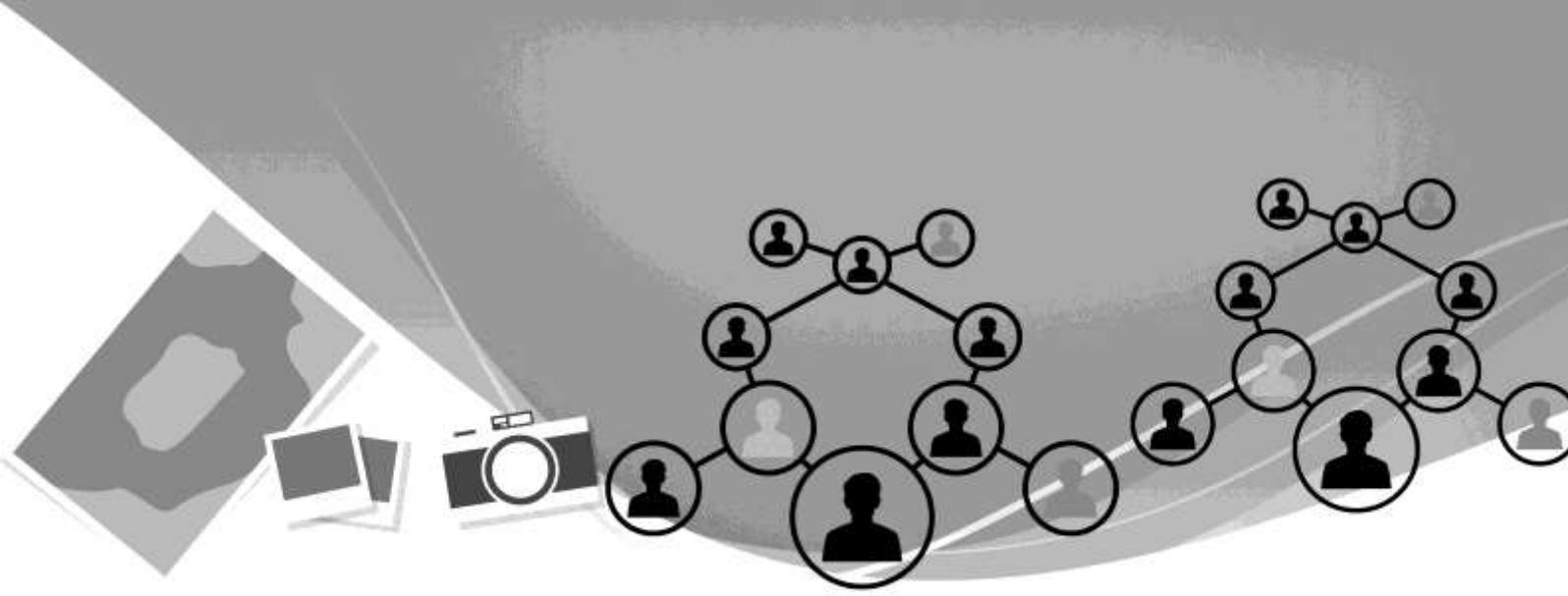
ป่าห้วยป้อมได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่างๆ มากมาย เช่น

- พ.ศ. 2544 ได้รับมอบโล่ประกาศเกียรติคุณ คัดเลือกเป็นป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนดีเด่น จากกรมป่าไม้
- พ.ศ. 2546 ได้รับมอบโล่หมู่บ้านอนุรักษ์ป่าต้นน้ำดีเด่น จากศูนย์ศึกษาการพัฒนาอนุรักษ์ต้นน้ำ
- พ.ศ. 2548 ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 แปลงปลูกผักดีเด่น จากโครงการแพร่เขียวขจี จ.แพร่
- พ.ศ. 2555-2556 ได้รับมอบโล่ชุมชนมาตรฐานหมู่บ้านปลอดการเผา จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และกรมควบคุมมลพิษ
- พ.ศ. 2556 ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวและรางวัลชุมชนดีเด่น จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ในช่วงแรกๆ ก็ยังมีคนลักลอบเข้าไปตัดไม้อยู่บ้าง ในปี 2537-2539 ป่าห้วยป้อมเข้าร่วมโครงการปิดป่าเพื่อราชินี โดยได้รับความช่วยเหลือด้านงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านกลางแล้ว สภาองค์กรชุมชนฯ ก็ได้ร่วมสนับสนุน นอกจากนี้ยังได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ทำการวิจัยป่าห้วยป้อม พร้อมด้วยหน่วยอนุรักษ์ต้นน้ำสอง

หลังจากการปิดป่า 3 ปี ป่าที่เคยเหลือไม่ถึง 100 ไร่ ปัจจุบันกลายเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ ขึ้นทะเบียนป่าชุมชนแล้ว 2,720 ไร่ เป็นตลาดธรรมชาติให้แก่คนในชุมชน โดยไม่ต้องใช้เงินซื้อ และเป็นโรงเรียนธรรมชาติสำหรับเยาวชนได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ โดยไม่ต้องพำร่สอน พวกเขาจะเรียนรู้และซึมซับความรักป่าด้วยตัวเอง

หลังจากร่วมกันปลูกป่า เราทุกคนก็ได้แต่เฝ้าดูต้นกล้าที่จะเติบโตใหญ่แผ่กิ่งก้านสีเขียวไปทั่วทั้งป่า เพื่อเติมเต็มหัวใจรักป่าของคนในชุมชน

วิถีท่องเที่ยวชุมชน “คนกีดช้าง”

นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลกีดช้าง

“วิถีการท่องเที่ยวชุมชนคนกีดช้าง” เป็นการประสานความร่วมมือของชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ ภาคธุรกิจ และหน่วยงานภาครัฐ เพื่ออนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมชาติพันธุ์ ภูมิปัญญาชาวบ้าน และการจัดการทรัพยากร บนพื้นฐานของความหลากหลาย มีการจัดการฐานข้อมูล มีการเชื่อมโยง และมีการแบ่งปันของคนในชุมชน ทำให้เกิด “วิถีการท่องเที่ยวชุมชนคนกีดช้าง”

กีดช้าง เป็นชุมชนในอ้อมกอดขุนเขา ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่เพียง 60 กิโลเมตร บ้านเรายังอุดมสมบูรณ์และคงความเป็นวิถีคนกีดช้างอย่างเต็มเปี่ยม ชุมชนมีทรัพยากรท้องถิ่นที่พวกเราารู้สึกว่ามีค่ามหาศาล นั่นคือ ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ และวิถีชีวิตวัฒนธรรม “คนกีดช้าง” ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างอบอุ่น พึ่งพาอาศัยกันและกัน ช่วยเหลือเอื้อเพื่อแบ่งปันกันในทุกเรื่อง ชาวบ้านอยู่กันอย่างพอเพียง ให้ความสำคัญกับศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพราะชุมชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีพี่น้องชนเผ่าที่มีวิถีน่าสนใจ 5 ชนเผ่า และมีวิถีคนเมืองเหนือรวมอยู่ด้วยกัน

ถึงแม้ชุมชนกีดช้างจะอยู่ในหุบเขาแห่งหนึ่ง แต่คนในชุมชนก็มีความภูมิใจกับการได้อยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติ และอยู่กับประวัติศาสตร์อันยาวนานของหมู่บ้านที่มีมานับ 600 ปี ยิ่งกว่าการ “มี” คือการ “รักษา” ไว้ เราจึงภูมิใจที่ได้เกิดในวิถีชุมชนตำบลกีดช้าง “วิถีแห่งความหลากหลาย วิถีแห่งการเรียนรู้ วิถีแห่งการแบ่งปัน” จนกลายเป็นวิถีการท่องเที่ยวชุมชนตำบลกีดช้าง ที่เรามีและรักษาไว้ ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์อย่าง

แท้จริง และแสดงความเป็นตัวตนของเรา ให้ทุกท่านที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม ได้ท่องเที่ยวไปพร้อมการเรียนรู้และแบ่งปัน

- 2 -

กีดข้าง คืออะไร?

ถ้าใครมา “กีดข้าง” แล้วยังไม่รู้ความหมายของกีดข้าง ก็คงเหมือนมาไม่ถึงกีดข้าง เพราะมีความหมายสำคัญที่ซ่อนอยู่ในชื่ออันน่าสงสัยนี้

คำว่า “กีด” ความหมายในภาษาถิ่นทางเหนือ มาจากคำว่า “จืด” คือ งดหรือสงสัย ? ทำไมถึงจืดกีดข้างมันจืด เพราะเมื่อมาแล้วผู้ที่มาเยือนจะเจอกับสิ่งมหัศจรรย์หลายอย่าง หลายเรื่องชาวบ้านก็ยังไม่หาคำตอบไม่ได้ เช่น น้ำแม่แตงทั้งสาย ไหลลงโพรงหินที่มีปากกว้างแค่สองเมตร เอ๊ะ! แล้วน้ำหายลงไปได้ยังไง ? มันจึงเป็นเรื่องที่น่าทึ่งงงสงสัย

ในทางกายภาพ “กีด” เป็นแม่น้ำที่มีโขดหินน้อยใหญ่ผุดขึ้นมาเรียงรายตลอดแนวลำน้ำแม่แตง และทำให้เกิดโพรงต่างๆ โขดหิน เป็นอุโมงค์น้ำใต้ดิน บริเวณที่น้ำทั้งสายไหลไประหว่างหุบเขา และหายลงไปในโพรงหิน คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือพื้นที่ดังกล่าว ถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสถานที่เคารพของชาวบ้าน

ส่วนคำว่า “ข้าง” นั้น ในอดีตเมื่อจะเริ่มจัดตั้งเป็นตำบล กำหนดตำบลบ้านข้างที่อยู่ติดกันได้ขอเข้ามารวมอยู่ด้วยกัน จึงเรียกรวมกันว่า “ตำบลกีดข้าง” แต่สิ่งมหัศจรรย์ในปัจจุบันคือ ทุกวันนี้กีดข้างเป็นตำบลคนเลี้ยงช้างขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ มีช้างในปัจจุบันกว่า 400 เชือก

นอกจากนี้กีดข้างยังเป็นเมืองประวัติศาสตร์ เป็นเส้นทางเดินทัพในตำนานการเดินทัพ “ครั้งสุดท้าย” ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อันเป็น “มหาราช” ผู้กู้ชาติกู้แผ่นดินเรา มีประวัติบันทึกไว้ ณ วัดเมืองกีด และยังมีหลักฐานคือต้นโพธิ์ทรงปลูก ซึ่งเป็นที่เคารพกราบไหว้ของชาวบ้านทุกคน ปัจจุบันต้นโพธิ์ต้นนี้มีอายุกว่า 400 ปี

- 3 -

“กีดขวาง” มีคืออะไร?

กีดขวางมีทุนชุมชน คือ ทรัพยากรท้องถิ่น แบ่งเป็น

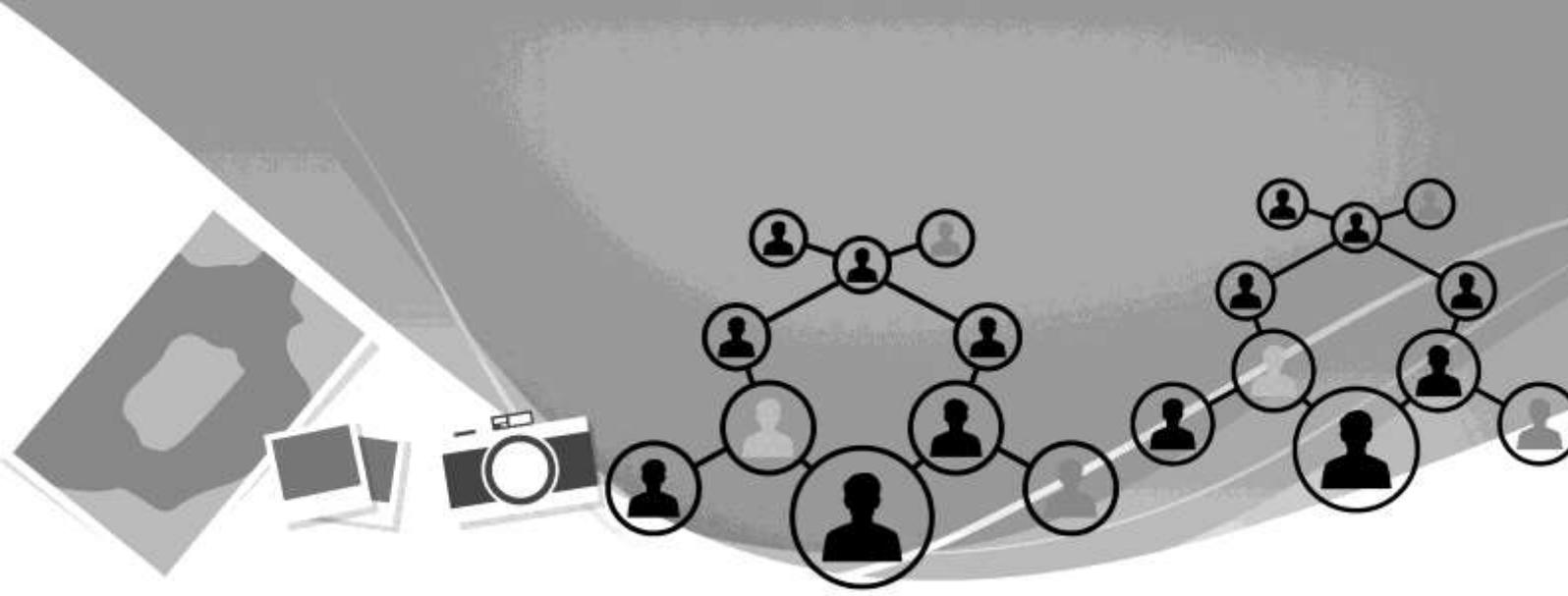
- **ทรัพยากรกายภาพ** คือ มีป่าไม้ ภูเขา และลำน้ำแม่แตง โดยเฉพาะบริเวณที่ “แก่ง” ร่องเขาหินที่มีความสวยงามของหินกีด สามารถล่องแพผจญภัยและเล่นน้ำได้ ตลอดจนความงดงามของภูเขาแต่ละม่อนดอย และที่ราบทุ่งนาระหว่างหุบเขา จนกลายเป็นทุนชุมชนด้านการท่องเที่ยว เช่น ปางช้าง ล่องแพ นั่งเกวียน ล่องแก่ง โทสนิ่ง และขับรถ ATV
  - **ทรัพยากรชีวภาพ** คือ ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ สมุนไพร อาหารทางธรรมชาติ และพันธุ์สัตว์ เช่น ปลาต้นน้ำแม่แตง หรืออาหารจากป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ เป็นต้น เป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ
  - **ทรัพยากรวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา** คือ ความหลากหลายของชาติพันธุ์ การอนุรักษ์ศาสนา วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ให้สูญหาย จนกลายเป็นการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้

➤ **การท่องเที่ยวกีดขวาง มีอยู่ 2 ประเภท คือ**

1. การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจประกอบการ เช่น ปางช้าง ปางแพ รีสอร์ท กิจกรรมผจญภัย และร้านอาหาร
2. การท่องเที่ยววิถีชุมชน แบบโฮมสเตย์ และการเรียนรู้

หากท่านได้มาเยี่ยมบ้านเรา สิ่งที่ท่านได้พบจะมากกว่าการท่องเที่ยวทั่วไป นั่นคือ การเกื้อกูลกันของคนในชุมชน เพราะแม้จะเป็นนักธุรกิจหรือบริษัทนำเที่ยว เขาก็จะแบ่งปันความสุขคืนให้กับชุมชน ทั้งในรูปแบบการของพัฒนาสาธารณประโยชน์ หรือการกระจายนักท่องเที่ยวไปให้การท่องเที่ยวของชุมชน เช่น โฮมสเตย์ และการนำเที่ยวเข้าถึงวิถีชุมชน ไปยังสถานที่ต่างๆ ของชุมชน ที่บ่งบอกความเป็นคนกีดขวาง ทั้งทุ่งนา กีด วัด โรงเรียน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ ฯลฯ

นี่เป็นเพียงตัวอย่างเล็กๆ ที่ทุกคนได้ร่วมแบ่งปัน หากท่านได้เข้ามาเที่ยวบ้านเรา พวกเราจะพาท่านไปดูว่าการ “ท่องเที่ยวชุมชนตำบลกีดขวาง” ท่านไม่ได้เพียงมาเที่ยว แต่ท่านจะได้มาเรียนรู้วิถีชีวิตที่คนกีดขวางภูมิใจในความเป็นตัวเรา ที่ไม่ต้องเดินตามใคร แต่เดินตามทุนของชุมชนเราเอง !!

ศูนย์มิตรภาพไทย – เวียดนาม

เฉลิม พุดแย้ม และ บุรินทร์ มีเทียม
นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลปามะคาบ

ประวัติศาสตร์บันทึกไว้ว่า ราวปี พ.ศ. 2471 - พ.ศ. 2488 ประเทศเวียดนามในยุคนั้น ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส ต่อมาท่านโฮจิมินห์ที่มีชื่อเดิมว่า “**เหเรียน ชิง กุง**” เกิดเมื่อ 19 พฤษภาคม 2433 ขณะอายุเพียง 21 ปี แต่ทำงานในเรือเดินสมุทร จึงมีโอกาสเดินทางไปยังสหรัฐอเมริกา และยุโรป เคยทำงานเป็นพ่อครัวในฝรั่งเศส และได้ศึกษาการเมืองที่กรุงมอสโก ประเทศรัสเซีย และเมื่อทราบที่บ้านเกิดของตนถูกฝรั่งเศสยึดครอง “โฮจิมินห์” จึงได้รวบรวมชาวเวียดนามในจีนก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามขึ้นในปี 2473 จากนั้นปี 2484 จึงเดินทางกลับเวียดนามในฐานะ “ผู้นำขบวนการปลดปล่อยประชาชาติเวียดนาม” ซึ่งเป็นที่มาของการบันทึกประวัติศาสตร์บุคคลสำคัญของโลก

“โฮจิมินห์” มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับจังหวัดพิจิตรว่า ในช่วงที่เดินทางจากท่าเรือเจนิว ประเทศอิตาลี มาขึ้นบกที่สิงคโปร์ แล้วเดินทางสู่บางกอก (กรุงเทพฯ) แห่งกรุงสยาม โดยเรือโกลา จุดแรกเมื่อขึ้นบกที่กรุงเทพฯ ได้ตรงไปที่วัดโลกานุเคราะห์ ซึ่งเป็นวัดญวน จากนั้นก็เดินทางขึ้นเหนือมายังบ้านดง ต.ปามะคาบ อ.เมืองพิจิตร ที่มีชาวเวียดนามอาศัยทำมาหากินอยู่หลายครอบครัว และล้วนเป็นผู้รักชาติ “โฮจิมินห์” จึงได้อาศัยอยู่ที่บ้านดง ต.ปามะคาบ ในช่วงนั้น

ระหว่างนั้น “โฮจิมินห์” ได้ให้การศึกษอบรมปลูกพลังคนเวียดนาม ให้สร้างควมสามัคคีในการที่จะกอบกู้เอกราชให้กับประเทศชาติบ้านเกิดของตน โดยใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ ที่ในสมัยนั้นต้องระดมคนช่วยกันเขียนด้วยมือ และนำไปแจกจ่ายให้กับผู้รักชาติชาวเวียดนาม ซึ่งถือเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองของ “โฮจิมินห์” ที่เกิดขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย ทำให้สามารถระดมชาวเวียดนามผู้รักชาติกลับไปช่วยกันกอบกู้เอกราชคืนจากประเทศฝรั่งเศสจนสำเร็จในที่สุด

เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของบุคคลสำคัญของโลก คือ ท่านประธานโฮจิมินห์ของประเทศเวียดนาม ที่ได้เข้ามาพำนักอยู่ในแผ่นดินของสยาม และได้รวบรวมคนรักชาติชาวเวียดนามในจังหวัดพิจิตร และเป็นจังหวัดแรกที่ได้เดินทางเข้ามาก่อนจะไปต่อทางภาคอีสาน โฮจิมินห์ขี้ได้ทั้งเรื่องราวประวัติศาสตร์ต่างๆ ไว้ที่บ้านดง เช่น บ้านไม้หลังเก่าที่เคยใช้หลับนอน ใช้เป็นที่นั่งทำงาน และนั่งปรึกษากับพี่น้องชาวเวียดนามที่หลบหนีจากสงครามฝรั่งเศสในครั้งนั้น เป็นต้น

สภาองค์กรชุมชนตำบลป่ามะคาบ ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลป่ามะคาบ องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร และจังหวัดพิจิตร ได้จัดตั้ง “ศูนย์มิตรภาพไทย-เวียดนามบ้านดง” ตำบลป่ามะคาบ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ขึ้นเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2557 เพื่อให้เป็นศูนย์เรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ชาติอาเซียนผ่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น พร้อมเป็นแหล่งท่องเที่ยวในการตามรอยประวัติศาสตร์ชาติเวียดนาม ณ บริเวณบ้านแหลมยาง หมู่ 5 ตำบลป่ามะคาบ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ซึ่งสถานที่แห่งนี้ ท่านโฮจิมินห์วีระบุรุษของชาวเวียดนามเคยเข้ามาพำนักพักอาศัย ก่อนรวบรวมไพร่พลเข้ากอบกู้ประเทศชาติเวียดนาม

สำหรับศูนย์มิตรภาพไทย-เวียดนามบ้านดง องค์การบริหารส่วนตำบลป่ามะคาบ ร่วมกับสถาบันอุทยานและพิพิธภัณฑ์โฮจิมินห์กรุงฮานอย ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ได้ลงนามความร่วมมือจัดสร้างศูนย์มิตรภาพไทย-เวียดนามบ้านดง บนพื้นที่กว่า 3 ไร่ ในเขตบ้านดง ตำบลป่ามะคาบ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ศูนย์มิตรภาพไทย-เวียดนาม มีตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ 2 ชั้น ซึ่งใช้รองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ซึ่งได้แบ่งตัวอาคารในการจัดแสดงออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 จัดแสดงเรื่องราวประวัติความเป็นมาของเมืองพิจิตร มีข้าวของเครื่องใช้จากอดีตที่หาดูที่ไหนไม่ได้ ส่วนที่ 2 จัดแสดงเรื่องราวความเป็นมาของท่านโฮจิมินห์ และข้าวของเครื่องใช้ของประเทศเวียดนาม

การจัดตั้งศูนย์มิตรภาพไทย-เวียดนามบ้านดงดังกล่าว มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติอาเซียนผ่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นความสัมพันธ์ของชาวไทยและชาวเวียดนาม โดยจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีข้อมูลทางวิชาการเอกสาร สิ่งพิมพ์ ภาพถ่าย วัตถุวิทัศน์ และอื่นๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของประเทศไทยกับประเทศเวียดนาม พร้อมทั้งประวัติศาสตร์ของโฮจิมินห์ในรูปแบบต่างๆ บรรจุไว้ภายในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้

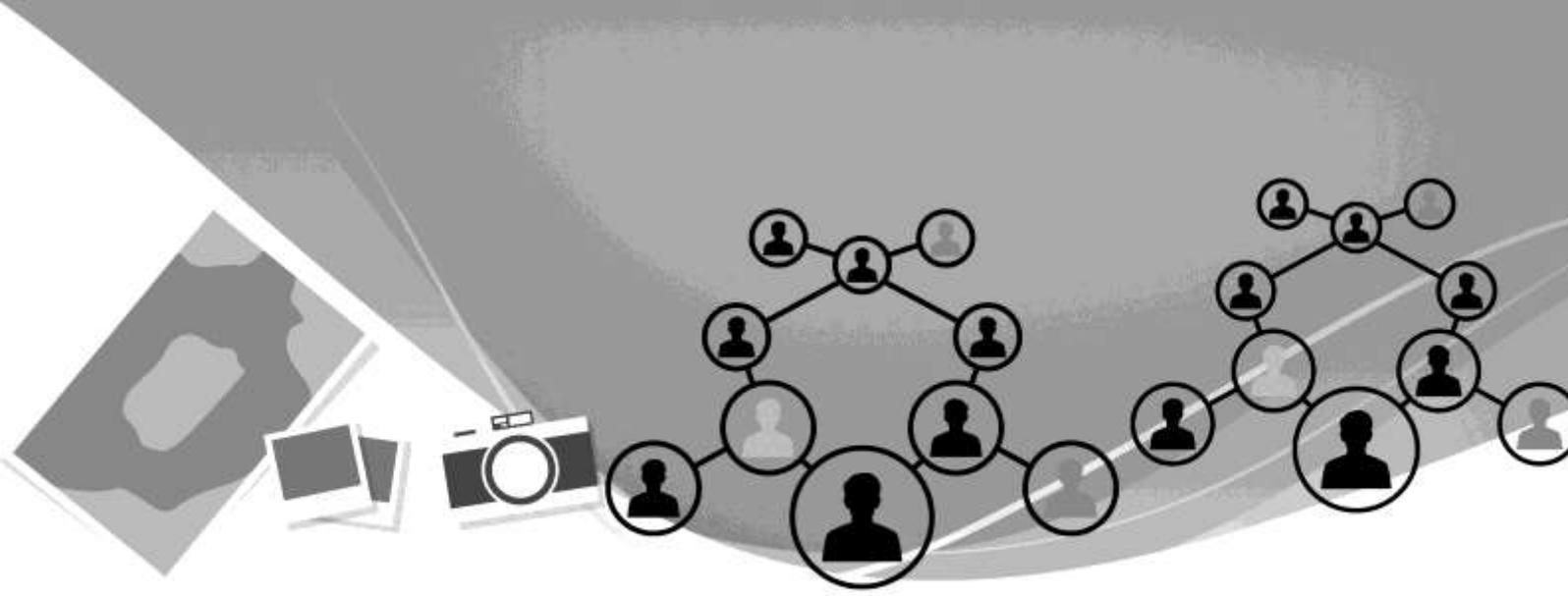
วันที่ 22 เมษายน 2559 นางฉัตรพร ราษฎร์ดุษดี ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตร นายเฉลิม แพน่วง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลป่ามะคาบ นายสมพร เล็กอุทัยพานิช ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลป่ามะคาบ นางหทัยกาญจน์ พานเงิน ประธานสภาองค์กรชุมชน ต.ป่ามะคาบ ได้ให้การต้อนรับนายเหวียน เต็ด ถั่น (H.E. Nguyen Tat Thanh) เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามประจำประเทศไทย และคณะ ที่เดินทางด้วยขบวนรถไฟด่วนพิเศษกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ แบบผู้โดยสารธรรมดา และไม่แสดงตัวว่าเป็นใคร อีกทั้งไม่มีทีมรักษาความปลอดภัย หรือตำรวจคุ้มกัน มาถึงจังหวัดพิจิตรเมื่อเวลา 13.00 น. เพื่อมาเยี่ยมชุมชนฯ

จากนั้นนายบุญเวทย์ ศรีพวงใจ รองผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตรและคณะ ได้ไปให้การต้อนรับที่สถานีรถไฟ จากนั้นเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ได้เดินทางเข้าปรึกษางานราชการกับนางฉัตรพร ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตร ที่ห้องรับรองศาลากลางจังหวัดพิจิตร เพื่อรับทราบถึงคืบหน้าในการสร้าง “ศูนย์มิตรภาพไทย-เวียดนามบ้านดง ต.ป่ามะคาบ อ.เมืองพิจิตร” ซึ่งเป็นการเดินทางตามเส้นทางของ “ลุงโฮ” หรือ “โฮจิมินห์” ที่ได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งเวียดนาม

เอกอัครราชทูตเวียดนามประจำประเทศไทยยังได้หารือกับผู้ว่าฯ พิจิตร ในเรื่องการฟื้นฟูประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ รวมถึงแนวทางการเชื่อมโยงด้านเศรษฐกิจ การค้า การท่องเที่ยว จะร่วมกันสนับสนุนการสร้างศูนย์มิตรภาพไทย-เวียดนามบ้านดง ต.ป่ามะคาบ ด้วยงบกว่า 20 ล้านบาท เพื่อให้ชาวเวียดนามที่ยังเคารพรักวีรบุรุษของตน ได้มีโอกาสมาเห็นชีวิตความเป็นอยู่ของผู้นำเวียดนาม ที่จะถูกจำลองขึ้นในศูนย์มิตรภาพไทย-เวียดนามที่จังหวัดพิจิตรแห่งนี้ นอกจากนี้ ๗พณฯ เหวียน เต็ด ถั่น ยังได้มอบแผ่นวีดิทัศน์ภาพยนตร์เรื่อง โฮจิมินห์อินสยาม และในโอกาสเฉลิมฉลองครบรอบ 40 ปี ความสัมพันธ์ไทย-เวียดนามอีกด้วย

เมื่อการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ของศูนย์มิตรภาพไทย-เวียดนามก่อสร้างแล้วเสร็จ คนป่ามะคาบจะให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย ชาวเวียดนาม และประเทศอื่นๆ ทางสภาองค์กรชุมชนตำบลป่ามะคาบ และองค์การบริหารส่วนตำบลป่ามะคาบ ก็จะทำการส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพ ชาวบ้านในตำบลป่ามะคาบได้นำสินค้าของกลุ่มองค์กรในชุมชน มาวางจำหน่ายภายในศูนย์ฯ เพื่อเป็นของฝากของที่ระลึก ให้กับนักท่องเที่ยวได้จับจ่ายใช้สอย และซื้อหากลับไปเป็นของฝากคนที่รัก เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพและรายได้ของชาวบ้านในตำบลป่ามะคาบอีกช่องทางหนึ่ง โดยในอนาคตอาจจะมีการเปลี่ยนสินค้าอุปโภค บริโภค ต่อไประหว่างชุมชนของทั้งสองประเทศอีกด้วย

มหัศจรรย์อาหารต้านโรค เกษตรอินทรีย์พลิกชีวิต

ตำบลนาดี อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู

เสาร์ บุญยอ

นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลนาดี

“ถิ่นกำเนิด ทสพช. ไหว้ปู่ตาดอนทอสิ่งศักดิ์สิทธิ์
เทพนิมิตลำห้วยบน ห้วยโคโล่ลำห้วยหนารน้ำใสไหลสะอาด
แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติงามล้ำถ้าผาด้วง นมัสการพระธาตุหลวงเวสุวัน
ชมผลิตภัณฑ์พื้นบ้านตระกานตา”

“สู่เป้าหมายพัฒนาแบบยั่งยืน คีนสู่ธรรมชาติ
ปราศจากสารเคมี พื้นฟูวิถีท้องถิ่นธรรม
น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง”

ตำบลนาดี อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด 13 หมู่บ้าน อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลตำบลนาดีทั้งหมด เดิมที่ตำบลนาดีมีพื้นที่ทำการเกษตร เช่น ปลูกข้าว ข้าวโพด มันสำปะหลัง เป็นหลัก ซึ่งการทำเกษตรของตำบลนาดีตามวิถีชุมชนท้องถิ่นเดิม จะไม่พึ่งพาสารเคมีเลย จะใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก เป็นส่วนใหญ่ มีลำห้วยหลักๆ คือ ลำห้วยโคโล่ ลำห้วยบน การดำรงชีวิตของคนในชุมชนก็พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แบ่งปันช่วยเหลือกัน “พริกบ้านเหนือ เกลือเหือนใต้” หาบลาได้มาตัวหนึ่งสามารถ

กินได้ทั้งอาทิตย์ ไม่ใช่เพราะปลาตัวใหญ่ แต่เพราะการแบ่งปันเราให้เขากินวันนี้ วันหน้าเขามีเขาก็แบ่งให้เรา กิน สิบครัวเรือนก็มีกับข้าวกินสิบวัน เพราะการแบ่งปันนั่นเอง

แต่มาถึงยุคปัจจุบัน ทุกคนตื่นรนเพื่อครอบครัวปากท้องตามสมัยนิยม เช่น การบริโภคนิยม ใช้ชีวิตตามกระแสนิยม เริ่มตั้งแต่ปี 2549 เริ่มมีการก่อตั้งโรงงานน้ำตาลเอราวัณ ที่อำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ทำให้เกษตรกรทั้งจังหวัด พลิกวิถีจากการทำนาหันมาทำไร่อ้อยเป็นส่วนมาก จึงทำให้วิถีชีวิตของชุมชนเปลี่ยนไป จากเคยทำนาอินทรีย์ พลิกเป็นมาทำไร่อ้อย โดยใช้สารเคมีเป็นหลัก ทำให้มีสารเคมีตกค้างในดิน น้ำ และจากการตรวจร่างกายของคนในชุมชน มีสารเคมีตกค้างมากถึง 85% จากการตรวจคัดกรองของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุกแห่ง

จากการสำรวจครัวเรือนที่สนใจจะเข้าร่วม การสำรวจปัญหาด้านสุขภาพของคนในชุมชน จากการมีส่วนร่วมของแกนนำและคนในหมู่บ้าน เพื่อสนับสนุนให้คนในชุมชนมีโอกาสได้รับประทานข้าวที่ปลอดภัยมากขึ้น และจากการที่ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง ด้วยการประชาคม และเก็บข้อมูลจากประชาชนโดยตรงอีกส่วนหนึ่งด้วย ภายหลังจากวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง หลังจากตัดอ้อย ซึ่งต้องออกไปรับจ้างทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ คนค้าขายจำนวนหนึ่งข้าราชการ กลุ่มคนที่เดินทางออกนอกบ้านเหล่านี้ จะกลับมาบ้านในตอนเย็นพร้อมกับซื้ออาหาร (อาหารฟุ่มพวง) หรือพืชผักที่จะนำมาประกอบอาหารจากภายนอกชุมชนเข้ามาด้วย ทั้งที่ชุมชนมีพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการทำเกษตรอยู่แล้ว

นอกจากนั้น ยังพบว่า ประชาชนมีที่ดินเป็นของตนเอง สภาพการตั้งบ้านเรือนหนาแน่น เฉลี่ย 5 ไร่ต่อ 1 หลังคาเรือน จากการทำการเกษตร และการใช้สารเคมีทำให้ประชาชนไม่มีความเชื่อมั่นในการใช้น้ำบ่อสำหรับดื่มเหมือนคนรุ่นก่อน ร้อยละ 80 ของครัวเรือนจึงต้องซื้อน้ำดื่ม ทั้งที่ในชุมชนมีบ่อน้ำตื้น 5 บ่อ หรือ ร้อยละ 15 ของครัวเรือน และจากข้อมูลการตรวจสารเคมีตกค้างในตำบลนาดี โดย รพสต.ค่ายสว่าง พบว่า ร้อยละ 85 ของประชากร พบสารเคมีตกค้างในเลือดในระดับต่างๆ กัน และเมื่อดูข้อมูลการตาย 5 ปีย้อนหลัง ประชาชนตายด้วยโรคมะเร็งตำแหน่งต่างๆ มากเป็นอันดับ 2 รองจากการตายด้วยความชรา

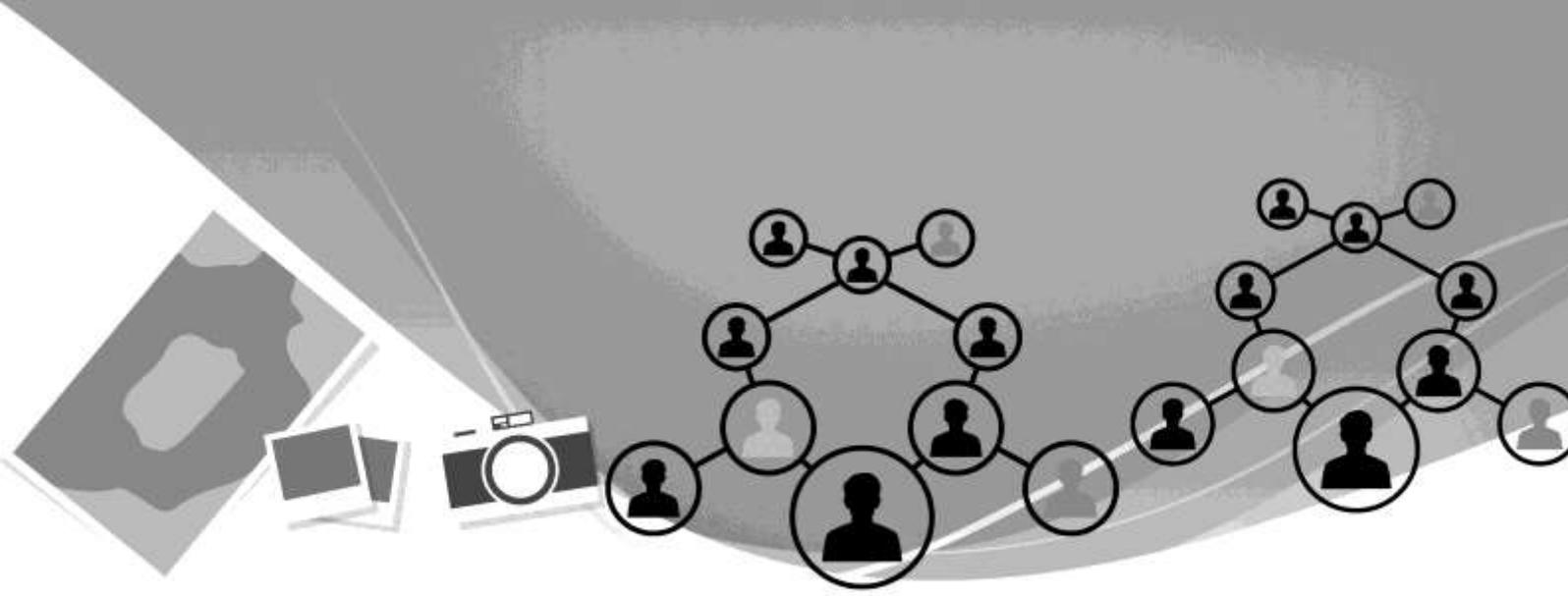
ปัญหาต่างๆ เหล่านี้จึงเป็นคำถามที่ทำให้คิดคำนึงถึงแนวโน้มของวิถีชีวิต แนวโน้มของสภาพทางสังคม และแนวโน้มของการเกิดโรคร้ายในอนาคตของคนตำบลนาดี คณะทำงานตามโครงการ “เกษตรอินทรีย์ปลอดภัย” จึงมีความประสงค์ดำเนินการเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคนในชุมชน ไม่ว่าจะ เป็น จากการใช้สารเคมีในการทำการเกษตร มาทำเกษตรอินทรีย์แบบพอเพียง การซื้อของภายนอกชุมชนมารับประทาน ก็หันมาปลูกพืชผักกินเอง และที่สำคัญ คือ การอนุรักษ์เมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นเมือง เป็นต้น เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกในตำบลว่าการดำเนินการตามกิจกรรมโครงการนี้จะนำไปสู่การแก้ปัญหา และสร้างความเข้มแข็ง ความยั่งยืนในชุมชน ด้วยการสร้างความกินดีอยู่ดี ด้วยวิถีปลอดภัย การพึ่งกันเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากปัญหาที่พบข้างต้น จึงทำให้คุณแม่สาคร ศรีภูธร มีแนวคิดริเริ่มชวนชาวบ้านเขีน้อย หมู่ที่ 9 จำนวน 30 คน จัดทำกลุ่มแปรรูปข้าวบ้านเขีน้อย จากการปลูกข้าวได้ข้าวสารธรรมดาๆ ก็นำข้าวสารมาแปรรูปเป็นข้าวฮาง เพิ่มทั้งมูลค่าราคา และเพิ่มคุณค่าทางอาหาร เป็นจุดเริ่มของคนทำเกษตรอินทรีย์เพื่อเป็นแบบอย่าง และต่อยอดไปยังสมาชิกกลุ่มอื่นๆ จากการสัมภาษณ์ คุณแม่สาคร ศรีภูธร เล่าว่า “การที่ตั้งกลุ่ม

เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองที่มีในท้องถิ่น ให้ลูกหลานได้ศึกษาเรียนรู้ และเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตร พร้อมกับทำให้ชาวบ้านได้กินข้าวที่มีคุณภาพ ไม่มีสารเคมีปลอดภัยปลอดภัย และเพื่ออนุรักษ์ข้าวไทย”

ณ ปัจจุบันมีหน่วยงานราชการเข้ามาสนับสนุน และหนุนเสริมหลายภาคส่วนทั้งวิชาการ และเครื่องมือในการผลิต เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสุวรรณคูหา นำโดยนายอุดร อินทร์เรืองศรี พัฒนาการอำเภอสุวรรณคูหา กล่าวว่า “ได้เข้ามาช่วยเหลือด้านการจดทะเบียนกลุ่มและการประสานขอ อย. ข้าวสารปกติทั่วไปราคาก็โลกรัมละ 20-30 บาท จากการแปรรูปเป็นข้าวฮางอกแล้วนั้น ราคาเพิ่มขึ้นเป็นกิโลกรัมละ 80-90 บาท ทำให้สมาชิกกลุ่มทุกคนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น”

จากการดำเนินงานของกลุ่มแปรรูปข้าวบ้านเขินน้อย ณ เดือนมิถุนายน 2559 มีสมาชิกรวม 25 คน มีกองทุนรวมกันประมาณ 35,000 บาท ผลผลิตข้าวฮางอกสามารถเพิ่มรายได้ต่อเดือนให้กับสมาชิก 4,000-5,000บาท และนอกจากการแปรรูปข้าวแล้ว กลุ่มยังดำเนินการในเรื่องอื่นๆ อีก เช่น การจัดสวัสดิการ โดยให้สมาชิกกู้ยืมประกอบอาชีพและข้าวให้สมาชิกยืมกิน (กรณีไม่มีข้าวกิน) และที่สำคัญนอกจากคนตำบลนาดีจะมีข้าวที่ปลอดภัยรับประทานแล้ว คนตำบลนาดียังเจ็บป่วยลดลงอีกด้วย

สวนพอเพียง ตามร-ยายเลี้ยง รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจฐานราก

ตำบลโคกกลาง อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา

เครือมาศ สืบบุญการณ
นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลโคกกลาง

- 1 -

“ตามรอย ตามร-ยายเลี้ยง แก่ไม่เคยอยู่เฉย ไม่รู้จักเหนื่อย” เพื่อนบ้านพูดถึงความขยันของสองตยาย “ทุกอย่างในสวนเป็นเงินทั้งหมด”

แวบแรกที่ยังมองเห็นสวนของ คุณยายบุญเลี้ยง ชานาเมือง (ยายเลี้ยง) อายุ 60 ปี และคุณตาสมร ชานาเมือง (ตามร) อายุ 61 ปี ทุกคนต้องชะลอรถ เพื่อดูพืชผักของแกที่ปลูกไว้ในสวนและริมรั้ว ข้างทาง ทั้งข่า ชะอม ไม้ยืนต้น และพืชผักสวนครัว เบียดกันขึ้นอย่างเป็นระเบียบ และเขียวขจี สองตยายปลูกผักนานาชนิด ผสมผสานกันอย่างลงตัวบนที่ดิน 6 ไร่ 3 งาน

มีพืชผักสวนครัวทุกชนิดทั้ง พริก ขิง ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด มะนาว ผักบุ้ง สะระแหน่ ยี่หระ ต้นหอม แมงลัก กะเพรา โหระพา มะเขือยาว ถั่วฝักยาว ฯลฯ มีพืชไร่พืชสวน แข่งกันอวดยอดงามเต็มไปหมด นอกจากนั้นยังมีไผ่เลี้ยง กล้วย ชะอม หน่อหน่า มะม่วง มะละกอ ขนุน ช่วงหน้าฝนก็มีเห็ดโคนตามธรรมชาติ ขึ้นอีกด้วย เป็นที่รู้กันในละแวกนั้นว่าสวนของคุณยายเลี้ยงมีทุกอย่างที่กินได้ พื้นที่บางส่วนในจำนวน 6 ไร่ นั้น คุณยายเลี้ยงยังแบ่งสำหรับปลูกต้นหม่อน เพื่อนำใบมาเลี้ยงตัวไหม นอกจากนี้ข้างกระท่อม ยังมีโรงเลี้ยงไก่ บ้านเล็กๆ และมีเล้าเลี้ยงหมูอีกด้วย

แน่นอนว่า การเกษตรต้องมีแหล่งน้ำ คุณยายเลี้ยงจึงขุดสระน้ำไว้ด้วย ซึ่งนอกจากจะใช้สำหรับกักเก็บในฤดูแล้งแล้ว ยังใช้เป็นที่เลี้ยงปลานานาชนิด ทั้งปลาดุก ปลานิล ปลาตะเพียน และในช่วงหน้าแล้งก็ปัมน้ำจากสระมารดน้ำต้นไม้ ลึกเข้าไปในสวนก็จะมีเตาเผาถ่านที่ไม่เหมือนใครอยู่ 2 เตา สำหรับเผาถ่านไว้ขายและรับจ้างเผาถ่าน

ต่อคำถามที่ว่า “คุณตาคุณยายปลูกทุกต้นเลยหรือนะ???”

คุณตากับคุณยายก็เล่าวิธีทำสวนผสมผสานว่า ทุกอย่างปลูกนี้ใช้แรงงานสองตายายเท่านั้น ถ้ายายทำได้ ยายไม่จ้างจะช่วยกันทำสองตายาย ตื่นเช้าไปสวน เพราะไม่หว่างอะไรที่บ้าน เพราะลูกสาวทำกับข้าวไปให้ที่สวน บางวันกินนอนที่สวนเนื่องจากที่สวนมีไฟฟ้า ทีวี ตู้เย็น พัดลม ครบทุกอย่างเหมือนอยู่บ้าน และไม่วุ่นวาย ใช้ชีวิตแบบพอเพียง มีลูกสาวคนเดียว และหลานสาว อีก 2 คน อยู่รวมกันช่วยกันทำมาหากิน กลับจากโรงเรียนก็ไปช่วยกันขายของที่เก็บมาจากสวน

สองตายายผ่านชีวิตมาโชกโชน ยายเลี้ยงเล่าให้ฟังว่า เริ่มต้นชีวิตเป็นแม่ค้าขายของที่โรงเรียนประถม ขายน้ำ ขายนม แต่ก็ไม่พอใช้ เลยตัดสินใจพากันไปทำงานต่างประเทศที่เกาหลีใต้ ญาติๆ ก็ไม่ยอมให้ไปกลัวถูกเขาหลอกต้องเสียค่าหัวไปคนละ 100,000 บาท ไปทำงานได้ 5 ปี มีเงินเก็บ ซื้รถ ซื้ที่ดิน ฐานะเริ่มดีขึ้น จึงเดินทางกลับบ้าน

- 2 -

สองตายายกลับมาบ้านเกิด เห็นเพื่อนบ้านเลี้ยงวัวแล้วร่ำรวย ก็อยากตามรอยเพื่อนบ้านเลี้ยงบ้าง โดยที่ไม่มีพื้นฐานการเลี้ยงวัวเลย ในที่สุดก็ต้องพบกับความผิดหวัง จากนั้นก็มีคนมาชวนเล่นแชร์ลูกโซ่ ตอนแรกๆ เงินปันผลก็ดี จึงคิดว่าทำเงินได้ดีเลยเพิ่มทุนไปหลายแสน แต่ก็ไม่เป็นดังที่คิด แชร์ล้มท้าวแชร์ก็หายสาบสูญ จึงรู้สึกผิดหวังอีกครั้ง เงินที่เก็บไว้ก็หมดลงเรื่อยๆ จึงนึกถึงสวนว่าจะทำอย่างไรดีกับที่ดินผืนสุดท้ายที่มีอยู่

เดิมที่ดินแปลงนี้ให้ชาวบ้านปลูกหม่อน สำหรับเลี้ยงไหม พอเลิกปลูก ก็เลยปลูกมะม่วงแทน มีมะม่วงน้ำดอกไม้ มะม่วงเขียวเสวย มะม่วงโชคอนันต์ มะม่วงแก้ว มะม่วงฟ้าลั่น แต่ราคามะม่วงไม่ดี จึงตัดสินใจตัดต้นมะม่วงทิ้งไปเกือบ 50 ต้น ต้นมะม่วงที่ตัดออกก็นำไปเผาถ่านขายต่อ จากนั้นได้เริ่มปรับปรุงดิน ซึ่ปุ๋ยมูลไก่มาใส่บำรุง เริ่มปลูกมันสำปะหลังราคาไม่ดี เปลี่ยนไปปลูกเห็ดฟางในดิน พอถึงช่วงที่ขาดน้ำทำให้เห็ดออกดอกไม่ดี ก็ขาดทุนอีก แต่ทั้งสองก็ไม่เคยท้อถอย หันมาปลูกถั่วฟักยาว แดงกวา ข้าวโพด สลับกันไป

สองตายายเริ่มคุยกัน ปลูกไปมากมายแล้วเงินขายของได้ ต้องนำไปซื้อพันธุ์ถั่วฟักยาว แดงกวา ข้าวโพด บางช่วงหนอนลง ผลผลิตก็ไม่ได้ผล จากนั้นจึงเริ่มปลูกพืชหมุนเวียนอย่างละนิดอย่างหน้อยตามที่ตลาดต้องการ เลี้ยงไก่บ้านเพื่อฆ่าแหละไก่ขาย ใครที่ต้องการกินไก่สดๆ มาที่ร้านตามรายเลี้ยงไม่ผิดหวัง เมื่อมีตลาดนัดทุกวันจันทร์ กับ วันพุธ สองตายายจะนำผลผลิตจากสวนไปขายที่ตลาด ส่วนวันธรรมดาจะขายที่หน้าวัดทุกวัน

“เหนื่อยกายซำบายใจ ไม่ต้องจ้าง ใช้แรงงานคนในบ้าน และที่สำคัญอยู่พร้อมหน้ากัน เก็บผักในสวนขายได้ทุกวัน วันธรรมดาที่ 500-1,000 บาท แต่ถ้าวันไหนมีตลาดนัด 3,000-4,000 บาท มีคนมาแนะนำให้เลี้ยงหมูอีก คิดไปคิดมาก็ดีเหมือนกัน ถ้าเลี้ยงหมูก็เป็นการเก็บเงิน เวลาขายหมูก็ได้เงินเป็นก้อน ก็เลยซื้อหมูมาเลี้ยง ทำมาได้ 9 ปีแล้ว เห็นไม้โตขึ้น มีรายได้ทุกวันพออยู่พอกิน ก็เพิ่มไปเรื่อยๆ ใครมาชวนไปทำอะไรก็ไม่เอาแล้ว ไม่ไปแล้ว จะทำสวนนี้แหละ ทำจนกว่าจะทำไม่ไหว” สองตายายคุณตามรกล่าว และหัวเราะอย่างอารมณ์ดี

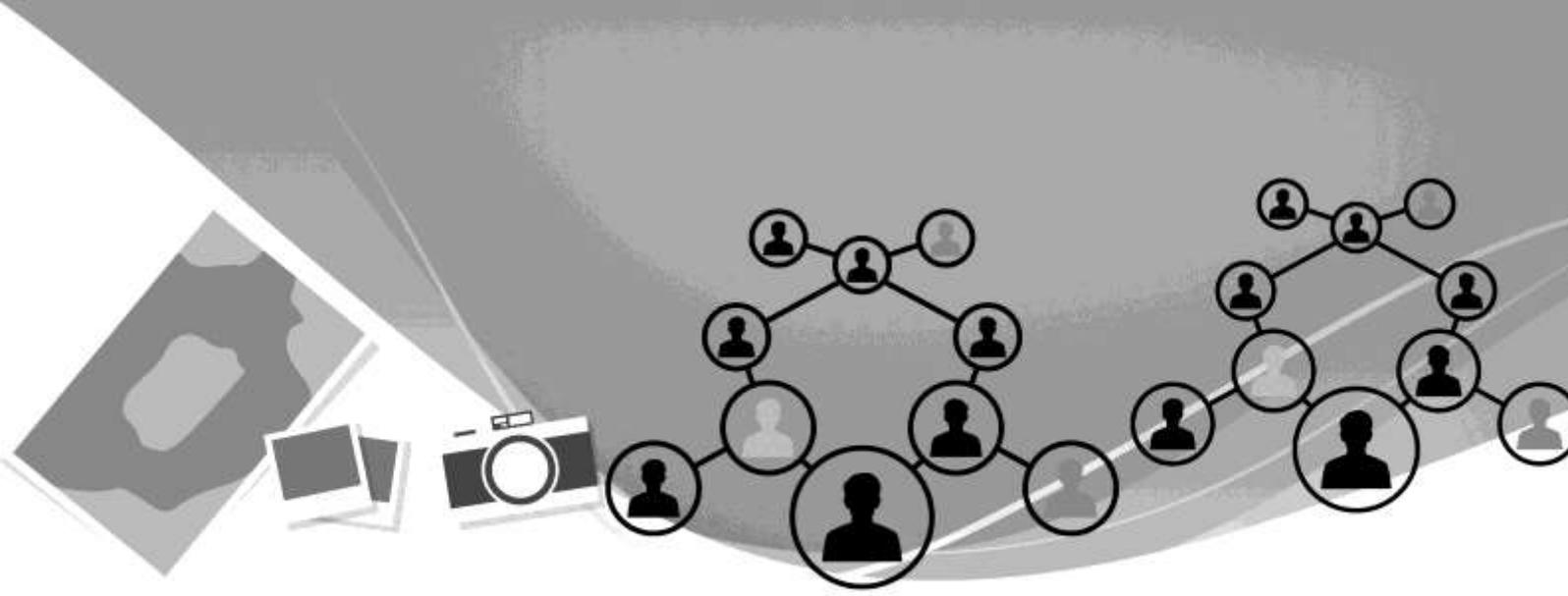
สองตายายยังเล่าต่ออีกว่า ตอนเช้าก็พากันเก็บผัก พอลูกสาวทำกับข้าวมาส่ง ก็นั่งจัดผักเป็นกำๆ ซั่งหน่อไม้สด มะม่วงสด ทำเป็นถุงๆ ถุงละ 1 กิโลกรัม เพราะขายง่าย หลังจากนั้นตามรจะเป็นมือสังหารไก่ถอนขน ฆ่าแหละไก่ แล้วมาบรรจุใส่ถุงซั่งกิโล เขียนราคาพร้อมขาย คนในครอบครัวช่วยกันทำ ทำให้มีเงินหมุนเวียนต่อเนื่อง ในช่วงหน้าฝนบริเวณสวนก็จะเห็นโคชนขึ้นชุมมาก เข้าเตี๋ยวเก็บดอกเห็ดนำไปขายได้เงินไม่ต่ำกว่า 5,000 บาท

- 3 -

ตามร-ยายเลี้ยง อายกแนะนำให้ทุกคนทำตาม แต่จะทำได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับหลายอย่าง ไม่ว่าจะป็นต้องใจรักในการทำเกษตร และต้องทำให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ต้องมีความขยันอดทน ออกแต่เช้า “นอนดึกตื่นเช้า” ต้องหาความรู้ใหม่ๆ จากการอ่าน การฟัง ไปดูพื้นที่ที่เขาทำสำเร็จแล้ว นำเอามาปรับปรุงในพื้นที่ตนเอง ลองผิดถูกไปเรื่อยๆ หวังให้พออยู่พอกิน ไม่เป็นหนี้ ทำตามกำลังตนเอง ไม่ต้องแข่งกับใครปลูกพืชหมุนเวียนไปเรื่อยๆ และมีความตั้งใจมุ่งมั่น ต้องทำให้ได้ ค่อยเป็นค่อยไป ไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินใครมา พยายามทำไปเรื่อยๆ

“ปลูกพืชแบบเดี่ยว มันเอาออกยาก ของตามร-ยายเลี้ยง มีหลายอย่างข้อยอยากเด็ดคือเรา” เพื่อนบ้านที่แวะเวียนมาเยี่ยมยามสองตายาย ต่างออกปากเป็นเสียงเดียวกัน ปลูกแบบผสมผสานเป็นทางเลือกทางรอดได้จริง

วันนี้สองตายาย มีความสุขอยู่กับไร่สวนผสมของตนเอง เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้ลูกหลาน เป็นเกษตรใหญ่ในสายตาเพื่อนบ้าน เป็นครอบครัวต้นแบบวิถีแบบพอเพียง และเป็นทางเลือกทางรอดที่เป็นรูปธรรมสำหรับเกษตรกรได้อย่างน่าสนใจ

ดิน น้ำ นา ป่า คน

วิถีชุมชน สู่ความมั่นคง ตำบลศรีสุข

อภิสมัย ไชยโคตร
นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลศรีสุข

บริบทตำบลศรีสุข อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์

“ศรีสุข” เดิมอยู่ในเขตการปกครองของตำบลตรวง เมื่อปี พ.ศ 2521 มีการแยกตำบลออกจากตำบลตรวง ศรีสุขจึงอยู่ในเขตการปกครองของตำบลณรงค์ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ 2528 จึงแยกจากตำบลณรงค์เป็นตำบลศรีสุข ปัจจุบันมีหมู่บ้านในเขตการปกครองจำนวน 12 หมู่บ้าน กำนันคนแรก คือ นายอ้วน เทียนแก้ว ตำบลศรีสุขมีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ได้แก่ กูย ลาว เขมร อาชีพส่วนใหญ่ทำนา อาชีพเสริมปลูกพืชไร่ พืชสวน และทำหัตถกรรม ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลศรีสุข มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลูกคลื่นลอนตื้น จนถึงที่ราบเรียบ มีลำห้วยทับทันไหลผ่านกลางตำบล ลักษณะดินเป็นดินร่วน โดยส่วนใหญ่ทั่วทั้งตำบลมีวิถีชีวิตที่ไม่แตกต่างกันมากนัก

นายไมตรี พร้อมเรียง ประชาชนชุมชน ที่ขับเคลื่อนการทำงานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เล่าว่าประมาณปี 2529 ตำบลศรีสุขได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นขนานใหญ่ เริ่มมีไฟฟ้าเข้าในชุมชน นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชน จากนั้นเริ่มนำปุ๋ยมาใช้ในชุมชน ช่วงนั้นเริ่มเป็น ช่วงของการเปลี่ยนผ่าน จากเดิมใช้ควาย ต่อมาใช้รถไถ่นา ปัจจุบันมาใช้ไถรศพ์พในการสั่งการทำไร่ นา เป็นผลพวงให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้นำมาซึ่งการแตกแยกของคนในชุมชน ขาดความรัก

ความสามัคคี เพราะต่างคนต่างอยู่ เป็นหนี้สินจากการทำอาชีพมากขึ้น ผู้คนจึงอพยพหางานทำในเมืองที่ลูกเล็กเด็กแดงไว้กับปู่ย่าตายาย

ใช้วิกฤติเป็นโอกาสในการพัฒนา

ท่ามกลางวิกฤติที่เกิดขึ้น ได้มีกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งรวมกลุ่มกัน โดยใช้อาชีพที่ทำอยู่เป็นสื่อเชื่อมโยงรวมกลุ่มสร้างมูลค่าเพิ่มในอาชีพที่ทำ โดยน้อมนำแนวทางการทำงานตาม “หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” เข้ามาปรับใช้ เพราะต้องการเห็นวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปดีขึ้น จึงเป็นที่มาของการก่อตั้ง “กองทุนสวัสดิการชุมชน” หรือที่เรียกกันว่า “ออมวันละบาท” ขึ้น เพื่อใช้เรื่องการออมนี้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความซับซ้อน การเป็นสัดส่วน เป็นเรื่องๆ ของปัญหา ไปทีละเรื่อง เพราะที่ผ่านมาไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้จริง ต่างคนต่างแก้ จึงเปลี่ยนมุมมองใหม่มาเป็น “มองปัญหาบ้านเมือง ปัญหาอะไรที่แก้ไม่ตก จำเป็นต้องแก้ปัญหาทุกเรื่องไปพร้อมกันแบบบูรณาการ” นำเงินที่มีอยู่ไปช่วยเหลือคนในชุมชนให้สามารถยืนอยู่ด้วยตนเองได้ ดูแลซึ่งกันและกัน มีสวัสดิการตั้งแต่เกิดจนตายของชุมชนเอง

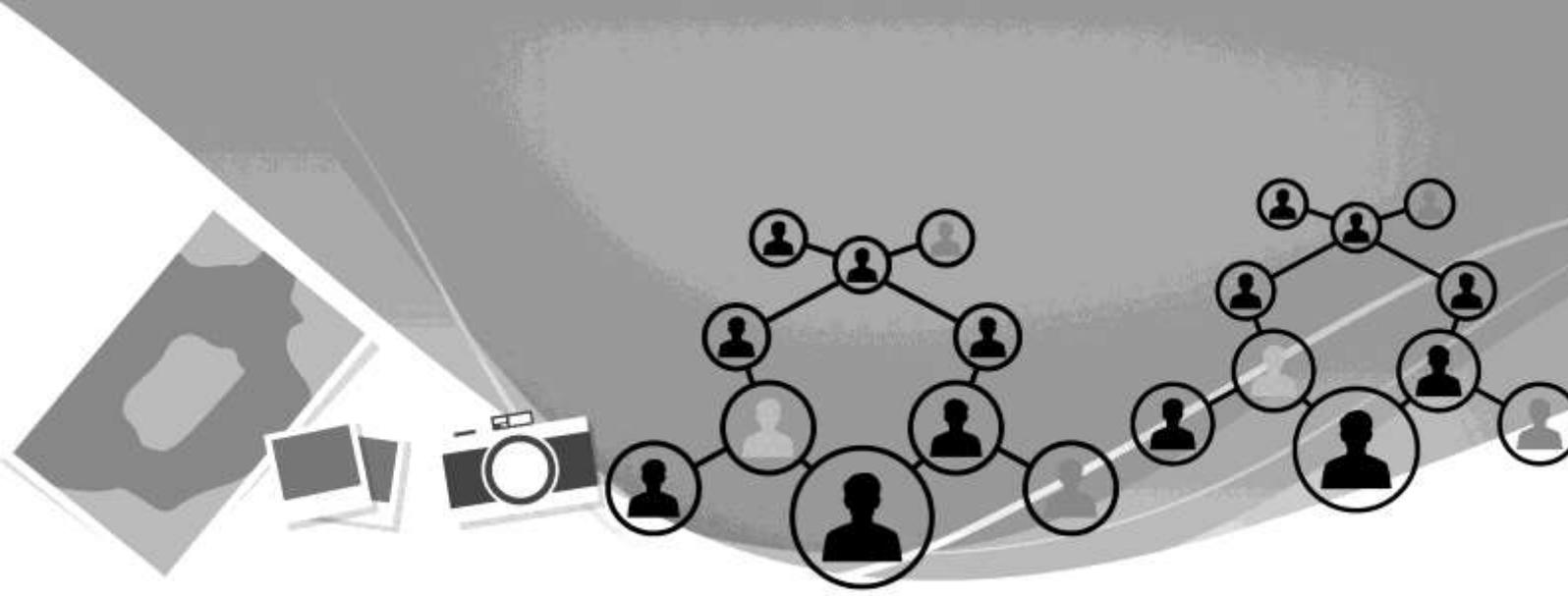
เมื่อปี พ.ศ 2551 ตำบลศรีสุขได้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ตามแนวทางการสนับสนุนของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยมี นายคงเมือง ยิ่งอินทร์ นายมนตรี พร้อมเพรียง นายประเสริฐ พิศวงขวัญ และนายสุพจน์ สมตั้ง เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนที่สำคัญ มีกลุ่มองค์กรที่เข้าร่วมจัดตั้ง 16 กลุ่ม ร่วมกันยกระดับการขับเคลื่อนประเด็นงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลศรีสุขใหม่ และได้ประกาศเรื่อง “การทำเกษตรแบบเกษตรอินทรีย์” ให้เป็นวาระแห่งตำบล เพื่อนำพาตำบลศรีสุขให้เป็นแหล่งอาหาร และเป็นแหล่งเสปียงด้านเมล็ดข้าวที่มีคุณภาพ ซึ่งประกาศตัวอย่างเป็นทางการในงาน “มหกรรมเกษตรอินทรีย์วิถีคนตำบลศรีสุข” เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2554

นายคงเมือง ยิ่งอินทร์ ประธานสภาองค์กรชุมชน กล่าวไว้ว่า สภาองค์กรชุมชน จะขับเคลื่อนไปได้ ต้องบูรณาการทำงานร่วมกัน ภายใต้ทุนเดิมที่มีอยู่ เป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน โดยมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้วิถีชีวิต ดิน น้ำ นา ป่า คน เพื่อการเปลี่ยนแปลงของตำบลศรีสุข โดยการค้นหาศักยภาพทุนทางสังคม และทุนทางธรรมชาติ โดยเฉพาะลำห้วยทับทันที่ไหลผ่านกลางตำบลศรีสุข และกลุ่มที่โดดเด่น ที่สามารถสร้างการเรียนรู้ในชุมชนและบุคคลที่สนใจได้

อนาคตของศรีสุข เป็นของคนตำบลศรีสุข

ปัจจุบันเกิดกลุ่มที่เข้มแข็ง คือ กลุ่มศูนย์พันธุ์ข้าวทหารกองหนุน กลุ่มศูนย์กักตักวัชพืชชุมชน กลุ่มเกษตรพอเพียง กลุ่มจักสาน กลุ่มทอเสื่อกก กลุ่มศูนย์สวนธรรมชาติ สุข พอ พุท กลุ่มทำไม้กวาด กลุ่มสร้างวัฒนธรรม เป็นต้น กลุ่มต่างๆ เหล่านี้สามารถสร้างรายได้สร้างอาชีพ ลดปัจจัยการผลิต และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถถ่ายทอดวิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลศรีสุข แก่บุคคลที่สนใจ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่ยั่งยืน และเข้มแข็งได้ จนสามารถยกระดับพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานภาคีภาครัฐ และกลุ่มองค์กรต่างๆ

นอกจากนั้นยังมีนักจัดการความรู้ชุมชน นักวิจัย เกิดขบวนการชั้นนำ โดยมีสภาองค์กรชุมชนเป็นพื้นที่กลางในการพูดคุยกัน ปรีกษาหารือกันได้ทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อเชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน โดยมุ่งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ สร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างความมั่นคงทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากกระบวนการคิด จากฐานรากของวิถีชีวิตของคนในชุมชน สู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ภายใต้ยุทธศาสตร์ “กินอิ่ม นอนอุ่น ทนมีหนี้ลด” ทั้งนี้โดยการมีส่วนร่วมของทุกคนในตำบลที่ต้องร่วมกันสร้างเวทีเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อการแก้ปัญหาของชุมชนอย่างยั่งยืน

“แก้หนี้อย่างยั่งยืน เพื่อพี่น้องดินเกิด”

เศรษฐกิจและชุมชน

สภาองค์กรชุมชนตำบลบึงพะไล

อำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา

วาสนา นามไพร

นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลบึงพะไล

บริบทพื้นที่ และปัญหาของตำบลบึงพะไล

ตำบลบึงพะไลเป็นพื้นที่ราบสูง เดิมเป็นถิ่นดินดำน้ำชุ่ม อุดมสมบูรณ์ ด้วยป่าไม้ พืชพันธุ์ธัญญาหาร ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ประกอบอาชีพ ทำนา ทำไร่ ชาวตำบลบึงพะไลอพยพมาจากอำเภอโนนสูง และอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ได้เดินทางมาตั้งหลักปักฐานเมื่อปี พ.ศ. 2463 มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 15 หมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งหมด 43,518 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 2,409 ครัวเรือน 10,709 คน

หลังจากอพยพมาตั้งถิ่นฐาน คนรุ่นลูกรุ่นหลาน มีการตัดไม้ทำลายป่าจนเกิดปัญหาภัยแล้ง ฝนทิ้งช่วง ไม่ตกตามฤดูกาล การทำอาชีพเกษตรอย่างเดียว ไม่สามารถทำให้ชีวิตของชาวตำบลบึงพะไลดำเนินอยู่มีความสุข และพอเพียง เพราะต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ ก่อเกิดหนี้สินด้วยการกู้เงินนอกระบบมา ประกอบอาชีพ ชาวบ้านในชุมชนถูกเอารัดเอาเปรียบจากแหล่งทุน พ่อค้าปุ๋ย หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ด้วยเรื่องผลประโยชน์ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านลำบากมากขึ้น แขนงนำชาวบ้านจึงมีการเปิดวงหารือกันขึ้น เพื่อหาทางแก้ไข “จะทำอย่างไรให้ชาวบ้านมีการพึ่งพาตนเองได้”

ปัญหามี ปัญญามา

จากการไปศึกษาดูงานในพื้นที่ตำบลต่างๆ ที่มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ มีศูนย์เรียนรู้ จึงเกิดแรงบันดาลใจให้ “นายกระมล สุจริต” มีความคิดริเริ่มการตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นที่บ้านหัวบึง ตำบลบึงพะไล เมื่อปี พ.ศ.2539 โดยมีสมาชิกแรกเข้า 25 คน มีเงินออมสัจจะรวม 500 บาท สมาชิกแรกเข้ามีน้อยเพราะหลายๆ คน คิดว่าทำไม่สำเร็จ และผู้นำท้องถิ่นที่ท้องถิ่นไม่เห็นด้วยจึงเกิดปัญหากัน แต่กลุ่มก็ได้ต่อสู้ร่วมกันขับเคลื่อนงานกลุ่มออมทรัพย์ ช่วยกันแก้ปัญหาอุปสรรคจนสำเร็จ

ต่อมาจึงมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปี 2554 มีหน่วยงานจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ส่วนกลางได้คัดเลือกกลุ่มออมทรัพย์บ้านหัวบึง เป็นหมู่บ้านเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการการเงินทุน ได้สนับสนุนให้ยกระดับจัดตั้งเป็น “สถาบันการเงินระดับตำบลบึงพะไล” ได้ใช้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหัวบึง เป็นฐานรองรับการขยายงานในตำบล เพื่อเป็นศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชน กลุ่มองค์กร และกลุ่มอาชีพต่างๆ ระดับตำบล เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นต้น

โครงสร้างการทำงานของสถาบันการเงินชุมชนบ้านหัวบึง ตำบลบึงพะไล มาจากแกนนำชุมชน และผู้นำท้องถิ่น ท้องถิ่น เข้ามาดำเนินงานร่วมกับคณะกรรมการ โดยการแบ่งหน้าที่แต่ละคนให้ตรงกับคุณสมบัติความเชี่ยวชาญ เพื่อการทำงานที่มีความสุข และความสำเร็จของงาน มีภาคีจากองค์กรต่างๆ หน่วยงานทางอำเภอให้การสนับสนุนทั้งด้านบุคลากร งบประมาณ มีการจัดสัดส่วนการบริหารงาน เพื่อนำเงินมาทำประโยชน์ให้กับชุมชน คือ ปันผลคืนสมาชิก 30 % เพื่อการขยายงาน 30 % การบริหารจัดการ 20 % สาธารณะประโยชน์ 20 %

หนึ่ลต คนมีความสุข ผลตอบแทนที่จับต้องได้

กลุ่มอาชีพทุกกลุ่มที่เกิดขึ้นในตำบลบึงพะไล ไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกันทั้งหมด หากแต่เกิดขึ้นจากการนำเงินปันผลของงบบขยายงาน มาก่อตั้งกลุ่มอาชีพเพิ่มขึ้นทีละกลุ่ม ให้มีความหลากหลายทางอาชีพ เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนมีอาชีพเสริมตามความสามารถที่มี และสร้างรายได้ในครัวเรือน คือ เพิ่มรายรับ ลดรายจ่าย

สร้างความมั่นคงในเรื่องของเศรษฐกิจชุมชน ยกย่องครัวเรือนเพื่อสู่เศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืน การสร้างกลุ่มอาชีพในชุมชนตำบลบึงพะไล กลุ่มอาชีพ และงานที่สำคัญของตำบล ได้แก่

- **ศูนย์สาธิตการตลาดบ้านหัวบึง** มีการลงหุ้นร่วมกันของสมาชิก เพื่อนำเงินมาลงทุนซื้อของไว้อขายให้สมาชิกและชาวบ้าน ให้ซื้อของจากร้านค้า (ศูนย์สาธิตการตลาด) มีเงินปันผลคืนสมาชิกตามหุ้นที่มีอยู่ จากการส่งเสริมร้านค้าชุมชน หรือศูนย์สาธิตการตลาด ได้นำเงินมาขยายงานตั้ง *กลุ่มการทำปุ๋ย* เพิ่ม
- **กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ** มีการรวมหุ้น และรับสมาชิกในการทำปุ๋ยอินทรีย์ ชีวภาพ มีการผลิตปุ๋ย และขายให้สมาชิก และชาวบ้านในราคาถูกกว่าปุ๋ยเคมีตามท้องตลาด ทำให้ราคาการผลิตต้นทุนต่ำลง และมีการปันผลให้สมาชิกทุกปีตามสัดส่วนของผลกำไร และหุ้นที่มีอยู่
- **กลุ่มโรงสีชุมชนและธนาคารข้าว** มีการเปิดรับสมาชิก และมีการให้ยืมข้าวในช่วงก่อนฤดูการเก็บเกี่ยว และคืนธนาคารเมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จ โรงสีชุมชนมีการแบ่งหน้าที่กรรมการให้มาดูแลโรงสี เพื่อบริการชาวบ้าน และสีข้าวเป็นข้าวสารไว้อขายให้ชาวบ้านในราคาที่ถูกกว่าท้องตลาด
- **กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นบ้าน ไก่ไข่** โดยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี นครราชสีมา ให้การสนับสนุนไก่พันธุ์โคราช มีการดูแลเลี้ยงไก่เพื่อส่งขาย ใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงประมาณ 60-70 วันก็สามารถส่งขายได้สร้างรายได้ให้กับสมาชิกอย่างมั่นคง
- **กองทุนปลูกป่าชุมชน** มีการปลูกป่าเพิ่มทุกปี และดูแลรักษาป่าเดิมที่มีอยู่ให้มีคุณภาพ ในป่ามีสมุนไพรไทย และอาหารป่าที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปเก็บกินได้ ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน
- **กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตน้ำดื่มบรรจุขวด** มีการใช้แรงงานในชุมชนเพื่อให้เกิดรายได้ มีสมาชิกเข้าร่วมและมีการเข้าร่วมเป็นสมาชิกออกร่วมกัน และปันผลเหมือนกลุ่มสมาชิกทุกกลุ่มอาชีพในตำบล

นอกจากนี้ยังมี กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุตำบลบึงพะไล ธนาคารขยะ กลุ่มโค-กระบือ กลุ่มเลี้ยงหมูหลุม กลุ่มทำขนมดอกจอก กลุ่มเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง กลุ่มจักสาน หมวก-ตะกร้า ฯลฯ ขยาย และเกิดขึ้นมากมาย และอีกหนึ่งแผนงานที่สำคัญของสถาบันการเงินตำบลบึงพะไล คือ “การแก้หนี้” อย่างยั่งยืนให้กับสมาชิก

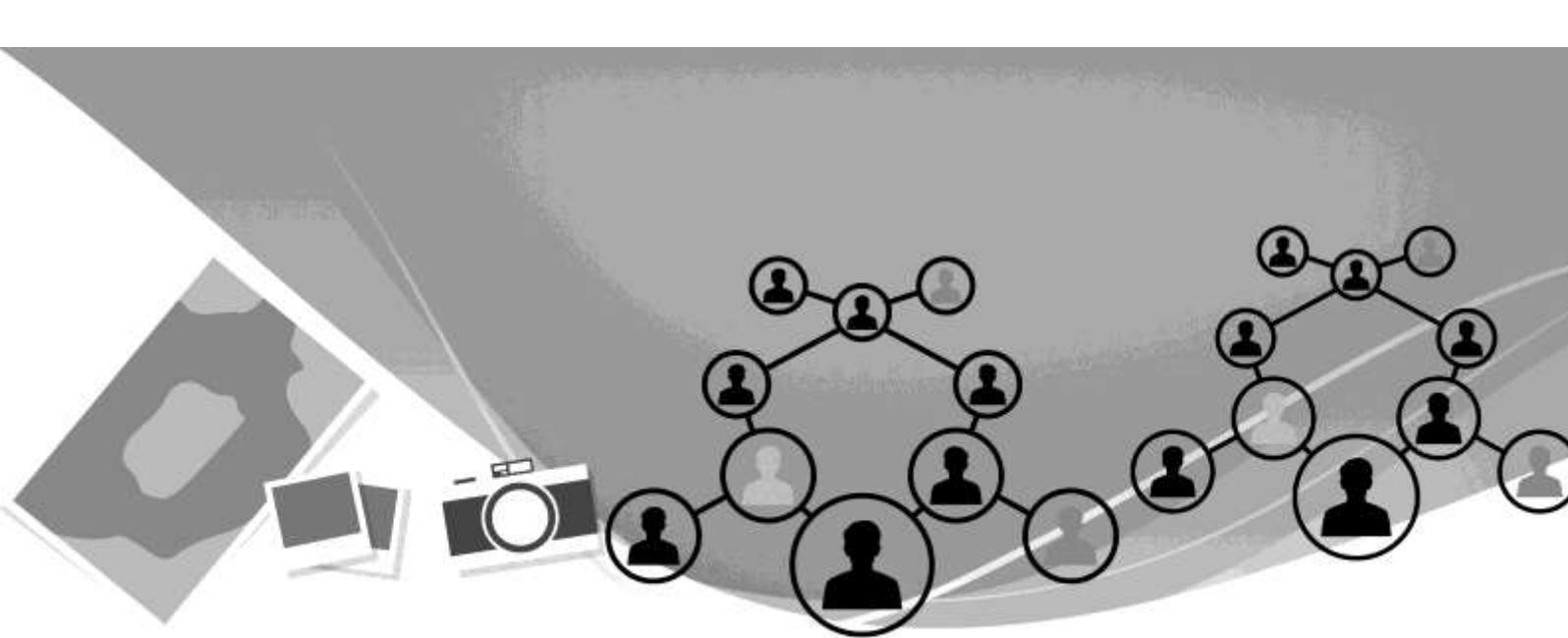
กระบวนการการแก้หนี้ที่ยั่งยืนของตำบลบึงพะไล คือ หนึ่งครัวเรือนให้เหลือบัญชีหนี้สินเพียงบัญชีเดียว ให้มีการรวมหนี้ที่มีอยู่ทั้งหมด แล้วมายื่นคำร้องกู้เงินกับสถาบันการเงินชุมชนบ้านหัวบึง ไปชำระกับเจ้าหนี้เจ้าต่างๆ หลังจากนั้นสมาชิกก็จะมาเป็นหนี้กับสถาบันการเงินที่เดียว แล้วทยอยชำระคืนสถาบันการเงินตามเงื่อนไขและกฎระเบียบของสถาบันการเงิน ทำให้ชาวบ้านลดหนี้สินลงได้แบบยั่งยืน

สถาบันการเงินชุมชนบ้านหัวบึง ตำบลบึงพะไล ได้เป็นศูนย์เรียนรู้ด้านการบริหารจัดการสถาบันการเงิน การแก้หนี้ การส่งเสริมและก่อตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชนเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้สร้างความมั่นคงอย่างยั่งยืน ความสำเร็จของการแก้หนี้ที่ยั่งยืน คือ สร้างรายได้ ลดรายจ่าย ใช้เงินอย่างมีสติ และรู้จักประมาณตน ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่เอาเปรียบคนอื่น เหมือนโองานชีวิตที่ไม่มีรูรั่ว มีกิน มีใช้ มีเก็บ มีความสุข ปัจจุบัน (ณ เดือนมิถุนายน 2559) สถาบันการเงินชุมชนบ้านหัวบึง ตำบลบึงพะไล มีเงินทุนหมุนเวียน 15 ล้านบาท และกลุ่มอาชีพต่างๆ ในตำบลมีเงินหมุนเวียนรวมประมาณ 10 ล้านบาท

นายกระมล สุจริต กำนันตำบลบึงพะไล และประธานสถาบันการเงินชุมชนบ้านหัวบึง กล่าวว่า *“เหนื่อยได้แต่หยุดไม่ได้ เหนื่อยกายแต่ไม่เหนื่อยใจ ไม่ท้อถอย ไม่ท้อแท้ เพื่อแก้หนี้ที่ยั่งยืนให้แผ่นดินถื่นเกิด”*

ติดต่อข้อมูลเพิ่มเติม

นายกระมล สุจริต กำนันตำบลบึงพะไล โทร. 08 8110 6826
น.ส.วาสนา นามไพร ผู้ประสานงาน โทร. 08 7082 1278
อีเมล : Noocat11@hotmail.com

“เฟื่องฟ้า พารวย”

เศรษฐกิจและชุมชน

สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านใหม่

อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา

วาสนา นามไพโร
นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลบ้านใหม่

ตำบลบ้านใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 1 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินสาย 24 โชคชัย - เดชอุดม แบ่งการปกครองเป็น 9 หมู่บ้าน มีประชากร 5,017 คน ตำบลบ้านใหม่แยกออกจากตำบลไทยเจริญ ประชากรย้ายถิ่นฐานมาจากพื้นที่ต่างๆ หลายจังหวัด จึงมีการใช้ภาษาที่หลากหลายทั้ง ไทยโคราช ไทยลาว เขมร และส่วย ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบสูงมักประสบปัญหาภัยแล้ง ก่อเกิดปัญหาหนี้สินจากการกู้ยืมไปลงทุนในการทำการเกษตร มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น ทำนาข้าว ทำไร่อ้อย ทำไร่มันสำปะหลัง ไร่ข้าวโพด ค้าขาย รับจ้างทั่วไป พนักงานโรงงาน การหาฝึ่งป่าขาย และการทำไม้ดอกไม้ประดับ (เฟื่องฟ้า/ ชาสกเกี้ยนตัด) โดยการประกอบอาชีพทำไม้ดอกไม้ประดับนี้เอง สร้างรายได้ให้กับพี่น้องชาวตำบลบ้านใหม่ได้อย่างดีเยี่ยม

วิถีชีวิตชุมชนชาวตำบลบ้านใหม่มีพระคู่บ้าน คือ หลวงปู่โพธิ์ทอง ที่ชาวบ้านสักการบูชาเป็นศูนย์รวมยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านในตำบล มีประเพณีบุญเดือนหกที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา คือ การทำบุญตักบาตร และเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีโบราณสถานที่สำคัญ คือ ปราสาทหินบ้านถนนหัก เป็นปราสาทหินแบบขอมโบราณ สร้างด้วยหินศิลาแลง สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 16

จุดเริ่มต้นของการทำอาชีพไม้ดอกไม้ประดับ เมื่อปี พ.ศ. 2536 ขณะนั้นราคามันสำปะหลังตกต่ำ ชาวบ้านมีหนี้สินเพิ่มขึ้น มีการกู้เงินนอกระบบมาใช้จ่ายในครอบครัว ชาวบ้านจึงคิดหาวิธีที่จะทำอาชีพเสริม เมื่อมีพ่อค้าจากจังหวัดปราจีนบุรีได้มาที่หมู่บ้าน แล้วแจ้งว่าต้องการซื้อต้นเฟื่องฟ้า ชาวบ้านจึงช่วยกันหาขาย ได้เป็นรถใหญ่ๆ ทำให้มีรายได้เสริม อาทิตย์ต่อมาก็มาหาซื้ออีกเป็นจำนวนมาก แขนงนำชาวบ้านจึงประหลาดใจว่า “ทำไมถึงต้องการเยอะจัง” ขายดีขนาดนั้นจึงได้ตามไปดูที่ปราจีนบุรี เห็นชาวบ้านที่นั่นทำอาชีพไม้ดอกไม้ประดับกันมาก จึงเกิดความคิดว่า “ทำไมเราจึงไม่ทำกันเองในชุมชน” จึงได้เริ่มทำกันเองในกลุ่มญาติพี่น้อง เมื่อทำแล้วรายได้ดี จึงมีการขยายขึ้นอีกหลายกลุ่ม หลายครอบครัว เพราะทำเป็นอาชีพเสริม แล้วมีเงินเพิ่มขึ้น

เริ่มต้นเป็นจริงเป็นจังครั้งแรกที่ระดับครัวเรือนและเครือข่าย จากนั้นจึงทำเป็นกลุ่ม และได้ไปจดแจ้งกลุ่มกับสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านใหม่ เพื่อให้กลุ่มมีสถานะมากขึ้น หน้าที่ของกลุ่ม คือ ประชุมหารือเพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน เช่น การกำจัดเชื้อราต้นไม้ และเพลี้ย ซึ่งการกำจัดนี้ต้องระมัดระวัง เพราะมีผลเกี่ยวกับคุณภาพดิน น้ำไม่พอใช้สำหรับการเพาะปลูกในฤดูแล้ง ตั้งราคากลางของผลผลิตแต่ละสวน เพื่อต่อรองและป้องกันการกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง การรวมผลิตภัณฑ์จากสวนต่างๆ เพื่อจำหน่ายและส่งออก จากการสร้างกลุ่มทำเฟื่องฟ้าทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคีและเข้มแข็ง

ต่อมามีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีนครราชสีมา และกลุ่มนักศึกษาของการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) และตำบลต่างๆ ในอำเภอหนองบุญมาก มาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง ทางศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนของอำเภอหนองบุญมาก จึงได้ประสานขอให้จัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ “ศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน เรื่องอาชีพและการขยายพันธุ์เฟื่องฟ้า”

การดูแลรักษาการเพาะปลูก และการขยายพันธุ์เฟื่องฟ้า

ต้องเอาใจใส่ต่อเรื่อง แสง เฟื่องฟ้าชอบแสงแดดจัด หรือในที่กลางแจ้ง น้ำ เฟื่องฟ้าต้องการปริมาณน้ำปานกลาง ควรให้น้ำ 3 – 5 วันต่อครั้ง ดิน เฟื่องฟ้าชอบดินร่วนซุย ความชุ่มชื้นสม่ำเสมอ ปุ๋ย ควรใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก อัตรา 0.5 – 1 กิโลกรัมต่อต้น และควรใส่ปีละ 4 – 6 ครั้ง หรือใส่ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ สูตร 15-15-15 อัตรา 200-300 กรัมต่อต้น ควรใส่ปีละ 4 – 6 ครั้ง โรคและแมลง เฟื่องฟ้าไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องโรค ส่วนแมลงนั้นจะมีเพลี้ยรบกวนบ้างในบางครั้ง **ข้อควรระวัง** อย่านำน้ำขังขึ้นฉะ เพราะจะทำให้รากเน่า **การป้องกันกำจัด** ใช้ยาฉีดพ่นโดยใช้ ไดอาซิน ในส่วนของการขยายพันธุ์ ใช้วิธีการปักชำ การตอน และการเสียบยอด

การผลิตเฟืองฟ้าได้พัฒนาการออกแบบรูปทรงอย่างต่อเนื่อง จากทรงโดม ปิระมิด รูปกระเช้า พาน พุ่ม มีการพัฒนารูปร่าง สีสนของเฟืองฟ้าที่หลากหลาย เช่น รูปนกยูง กวาง กิณรี ช้าง ปลา รูปบ้าน รูปหัวใจ แจกัน มังกร ฯลฯ ทำให้จากการขายที่หน้าสวนภายในประเทศ มีการขยายตลาดส่งออกขายยังต่างประเทศ เช่น คูโบ สิงคโปร์ ไต้หวัน มาเลเซีย เบลเยียม โดยมีบริษัทที่เป็นตัวแทนจำหน่ายไม้ดอกไม้ประดับ มาติดต่อเพื่อทำการส่งออกไปยังต่างประเทศ และมีลูกค้าจากประเทศญี่ปุ่น ได้มาดูเฟืองฟ้าเพื่อที่จะสั่งซื้อไปญี่ปุ่น ซึ่งเป็นตลาดใหม่ที่จะส่งออกของชาวสวนเฟืองฟ้า ปัจจุบันนี้รายได้จากการขายเฟืองฟ้าของตำบลบ้านใหม่ ปีละประมาณ 20 กว่าล้านบาท

“เมื่อก่อนทำไร่ ประสบปัญหาภัยแล้งต้องซื้อพันธุ์มันเพื่อปลูกใหม่ถึง 2 ครั้ง เกิดหนี้สินเพิ่มขึ้นในครัวเรือน ทำนา ทำตามฤดูกาล การปลูกการเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เพียงปีละครั้ง ซึ่งทำให้ต้องกู้เงินนอกระบบมาใช้จ่ายระหว่างปี และกู้เงิน ธกส. มาลงทุนใหม่ หลังจากการทำอาชีพเฟืองฟ้าเป็นอาชีพเสริมในครอบครัว เริ่มทำเฟืองฟ้าได้ 2 ปี ก็ใช้หนี้นอกระบบได้หมด ทำให้มีเงินใช้จ่ายในครอบครัวอย่างสะดวกสบาย” สมาชิกกลุ่มเฟืองฟ้าเล่าให้ฟังอย่างภาคภูมิใจ

ผลสำเร็จของการทำอาชีพเฟืองฟ้า

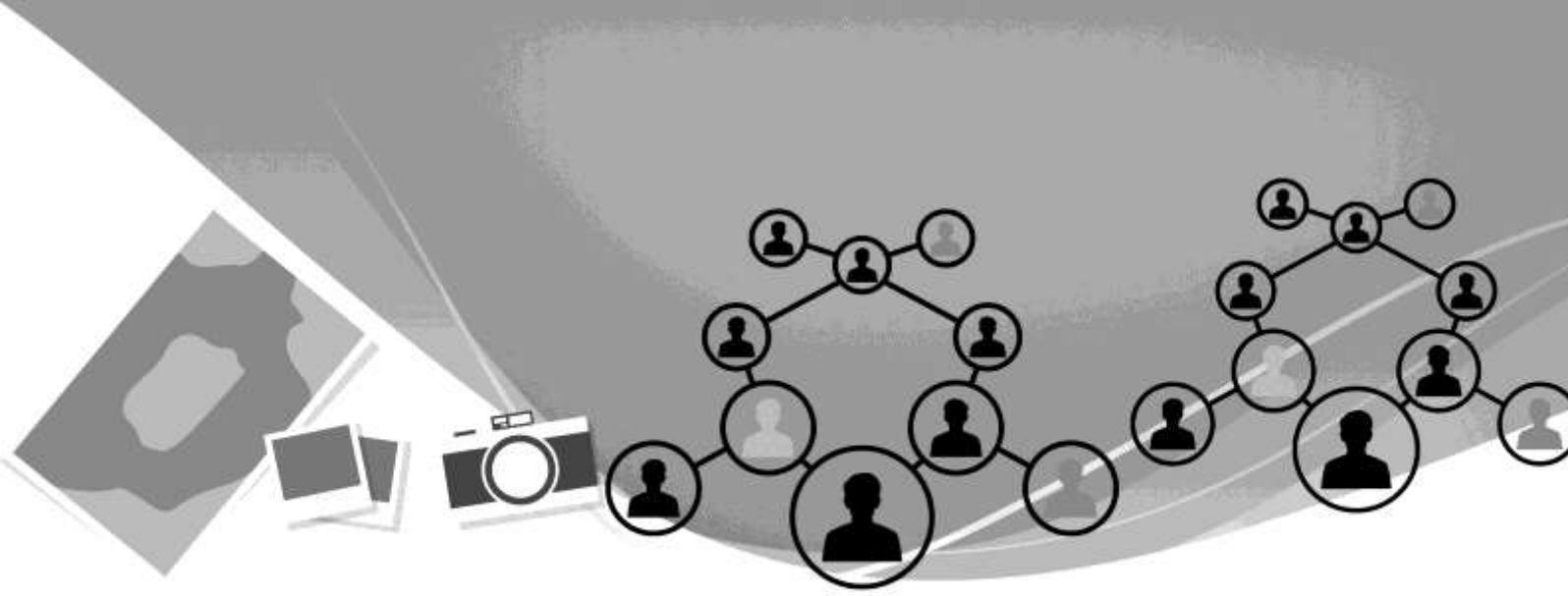
มีการขยายทำเป็นกลุ่มเครือข่ายเฟืองฟ้า ปัจจุบันมีสวนมากกว่า 65 สวน จากเดิมที่ทำกันในครอบครัวมี 2 - 3 สวน มีการจ้างงานในชุมชนเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดรายได้ในชุมชนทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น ชุมชนเข้มแข็ง และมั่นคง มีหลายครอบครัวที่ทำเฟืองฟ้าเป็นอาชีพหลัก แทนการทำนา ทำไร่

นางปัญญา ยอดไธสง สมาชิกกลุ่มเฟืองฟ้า เล่าว่า “ทำแล้วปลดหนี้จากการทำไร่มันสำปะหลัง และมีการขยายสวนจาก 2 งาน เงินทุน 50,000 บาท เป็น 5 ไร่ เงินหมุนเวียนในสวน 1,500,000 บาท ปัจจุบันทำเป็นอาชีพหลัก”

นางสง่า คงกระโทก เล่าว่า “ทำเฟืองฟ้าแล้วปลดหนี้นอกระบบได้ และลดหนี้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ได้”

ด้าน นางสมพร หวังประสพกลาง สมาชิกกลุ่มอีกคนก็ได้เล่าอย่างภูมิใจว่า “เป็นศูนย์เรียนรู้ฝึกอาชีพชุมชน เรื่อง อาชีพและการขยายพันธุ์เฟืองฟ้า ทำแล้วไม่มีหนี้ มีเงินหมุนเวียนใช้จ่ายในครอบครัวอย่างสะดวกสบาย มีเงินเก็บ”

จากคำยืนยันของสมาชิก ย่อมเป็นเครื่องการันตีได้ว่า การปลูกเฟืองฟ้าตัดจำหน่ายในบ้านของตนเองนั้น ได้สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับคนในตำบลได้มากน้อยเพียงใด เป็นเศรษฐกิจที่มั่นคง และยังยืนอย่างแท้จริง

แผนสวรรค์บึงโขงหลง

เศรษฐกิจและชุมชน

สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบึงงาม อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ

คมกฤต โคตรพิมพ์

นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลบึงโขงหลง

บึงโขงหลงพื้นที่ชุ่มน้ำโลก ลำดับที่ 1,098 (ข้อมูลจาก แรมซาร์ ไซต์ ในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ) เป็นแหล่งทำมาหากิน และที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตที่หลากหลายทางธรรมชาติ ซึ่งทำให้ผู้คนอยู่อาศัยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ได้รับประโยชน์อย่างมากมาย และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดบึงกาฬ

สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบึงงาม เป็น 1 ใน 5 พื้นที่สภาองค์กรชุมชนที่อยู่รอบบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำบึงโขงหลง มีการแบ่งการปกครอง 10 หมู่บ้าน มีประชากร 5,368 คน ซึ่งในพื้นที่ตำบลบึงโขงหลง มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลบึงโขงหลง กับเทศบาลตำบลบึงงาม ประชาชนมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น ทำสวนยางพารา ทำนาข้าว ทำไร่มันสำปะหลัง ไร่ข้าวโพด ค้าขาย รับจ้างทั่วไป และการแปรรูปอาหารจากปลาในพื้นที่บึงโขงหลง เป็นรายได้เสริม และสร้างรายได้ให้กับกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่เทศบาลตำบลบึงงามเป็นอย่างดี

สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบึงงาม มีภารกิจในการขับเคลื่อนประเด็นงานต่างๆ ในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นประเด็นแก้ไขปัญหาที่ดินและที่อยู่อาศัยชนบท กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล และประเด็นเศรษฐกิจและ

ทุนชุมชน ซึ่งการก่อตัวก่อนที่จะมาเป็นองค์กรชุมชนนั้น ได้มีการรวมตัวขับเคลื่อนมาตั้งแต่ปี 2551 เมื่อครั้งตำบล บึงงามยังขึ้นอยู่กับจังหวัดหนองคาย จนเมื่อปี 2553 ได้แยกเป็นจังหวัดบึงกาฬ ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนการทำงาน เพื่อให้สอดคล้องกับแผนงานของขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดบึงกาฬ จึงเกิดการรวมตัวของกลุ่มองค์กรจาก 10 หมู่บ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งปีที่ผ่านมา มีการสนับสนุนกลุ่มองค์กรในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากชุมชน ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านบ้านโสกโพธิ์ แปรรูปอาหารจากปลาบึงโขงหลง และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวไรซ์เบอร์รี่บ้านนาขาม ทั้งสองกลุ่มนี้ได้รับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้สามารถผลิต เพื่อการจำหน่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถแข่งขันการตลาดได้อย่างภาคภูมิใจ

พื้นที่ชุ่มน้ำบึงโขงหลง เป็นแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญ มีสัตว์น้ำสำคัญ เช่น ปลาขาวหางแดง ปลาตะเพียน ปลานิล ปลาช่อน กุ้งฝอย เป็นต้น และยังมีแหล่งท่องเที่ยวหาดคำสมบูรณ์ ที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสงกรานต์ นักท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นคนในตำบลเอง หรือคนนอกตำบล นิยมมาเล่นน้ำในช่วงเทศกาลปีละไม่ต่ำกว่า 5 หมื่นคน ทำให้เม็ดเงินในตำบลบึงงามสะพัดกว่า 20 ล้านบาท ซึ่งนับได้ว่าพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ เป็นทุนทางสังคมที่สามารถก่อให้เกิดรายได้ และการจ้างงานในพื้นที่เป็นอย่างมาก ในขณะที่เดียวกันสิ่งหนึ่งที่ไม่ควรมองข้าม คือ รายได้ที่เกิดขึ้นนี้ สามารถทำให้คุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ดีขึ้นอย่างไร สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบึงงามได้เล็งเห็นความสำคัญของจุดนี้ จึงมุ่งเน้นให้สมาชิกได้รับรายได้ที่เกิดขึ้น และนำไปสู่การจัดการสวัสดิการชุมชน เพื่อทำให้คนตำบลบึงงามมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วย

จากที่กล่าวข้างต้น “กลุ่มแม่บ้านบ้านโสกโพธิ์” เกิดจากการรวมตัวกันของแม่บ้านในหมู่บ้านโสกโพธิ์ หมู่ที่ 4 ตำบลบึงโขงหลง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำบึงโขงหลง ประสบปัญหาที่ต่างคนต่างแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลา เช่น ปลาต้ม ปลาร้า ปลาเค็ม ปลาแห้ง แจ่วบอง เป็นต้น ทำให้เกิดการแข่งขันแย่งชิงตลาดกันเอง เกิดการทะเลาะเบาะแว้งระหว่างกันและกัน อีกทั้งยังทำลายระบบวงจรของสัตว์น้ำทำลายสิ่งแวดล้อม จากการแข่งขันกันจับปลาเพื่อนำมาผลิตและแปรรูป ส่งผลให้ปลาชนิดต่างๆ ในบึงโขงหลงลดจำนวนลงอย่างมาก อันเนื่องมาจากการทำการประมงอย่างผิดวิธีและขาดการควบคุม และสุดท้ายขาดทุนเพราะการลดราคาเพื่อจำหน่ายสินค้า

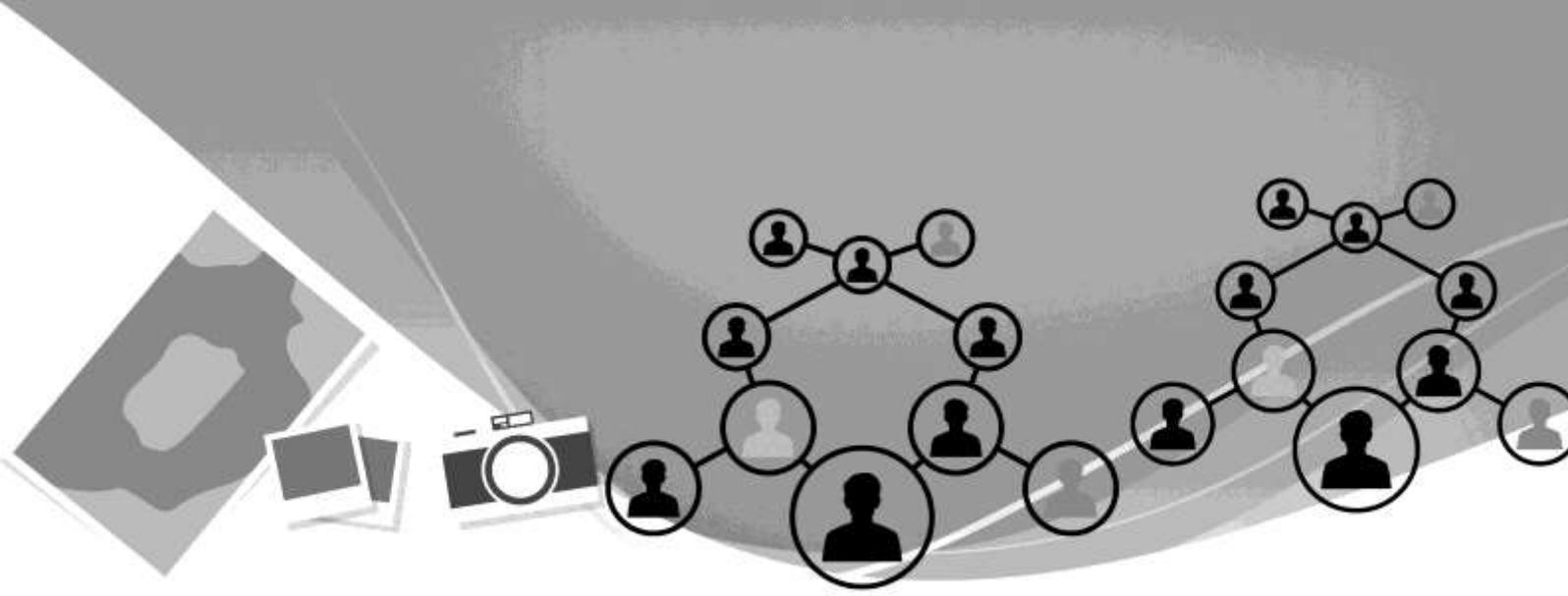

จากปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมา สมาชิกสภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบึงงาม เล็งเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จึงได้จัดเวทีการสร้างความรู้ความเข้าใจประเด็นงานเศรษฐกิจและทุนชุมชน ได้พูดคุยเพื่อหาทางแก้ไขปัญหา และจัดทำแผนการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจในชุมชนร่วมกัน ซึ่งจากเวทีดังกล่าวทำให้กลุ่มแม่บ้านบ้านโสกโพธิ์ ได้มองเห็นปัญหาร่วมกัน และได้ร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหา โดยการรวมตัวกันในการผลิต และแปรรูปผลิตภัณฑ์ จากปลาบึงโขงหลง ร่วมกันออกแบบบรรจุภัณฑ์ ออกแบบตราสินค้า จัดหาช่องทางการจัดจำหน่าย และกำหนดมาตรการในการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำบึงโขงหลง เช่น ทำซ้อตกลงแนวเขตป้องกันการจับปลาในบริเวณอนุรักษ์พันธุ์ปลา และมาตรการการป้องกันการจับปลาในช่วงฤดูวางไข่ จนทำให้ปริมาณปลามีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้กลุ่มแม่บ้านบ้านโสกโพธิ์มีปลาที่จะนำมาแปรรูปได้อย่างไม่มีวันหมด ก่อให้เกิดรายได้แก่สมาชิกปีละไม่ต่ำกว่า 10,000 บาท ทำให้สมาชิกมีคุณภาพชีวิต และมีสวัสดิการในการดูแลความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และยังได้รับความร่วมมือจาก “อาจารย์สุทธิรัตน์ ศรีสงคราม” โรงเรียนบึงโขงหลงวิทยาคม ในการเข้ามาพัฒนา และต่อยอดสินค้าอาหารแปรรูปจากปลาบึงโขงหลง เพื่อให้มีคุณภาพ ถูกหลักอนามัย และทำให้มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากสินค้าอาหารแปรรูปจากที่อื่นๆ ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างกระบวนการพัฒนาสินค้าอาหารแปรรูป ซึ่งคาดว่าผลิตภัณฑ์ที่จะเกิดขึ้น จะสร้างความแตกต่างกับสินค้าตลาดทั่วไป และไม่สามารถหาซื้อที่ไหนได้นอกจากที่บึงโขงหลงเท่านั้น

จากความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ เทศบาลตำบลบึงงาม และหน่วยงานเอกชน ที่ได้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนประเด็นงานเศรษฐกิจและทุนชุมชน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกัน ทำให้มุมมองของกลุ่ม

องค์กรชุมชนต่างๆ หน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชน โรงเรียนบึงโขงหลงวิทยาคม เทศบาลตำบลบึงงาม ต่อการทำงานของสภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบึงงาม นำไปสู่การส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความหวงแหนต่อพื้นที่ชุ่มน้ำบึงโขงหลง ซึ่งเป็นแหล่งทุนที่สำคัญและให้คุณค่าแก่ชีวิต เพื่อให้คงอยู่ต่อไป และหล่อเลี้ยงให้ทุกคนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความเป็นอยู่ที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

ซึ่งแผนงานต่อไปในการสร้างระบบเศรษฐกิจและทุนในชุมชน คือ การขยายพื้นที่สร้างความร่วมมือกับพื้นที่สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบึงโขงหลง สภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านต้อ สภาองค์กรชุมชนตำบลโสกก้ามและสภาองค์กรชุมชนตำบลโพธิ์หมากแข้ง เพื่อจัดทำ **โครงการเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำบึงโขงหลงสู่การจัดการด้านท่องเที่ยวโดยชุมชน** ในการจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวได้โดยตรง ผลที่คาดว่าจะได้รับสำหรับการดำเนินโครงการนี้ คาดหวังว่า คนในชุมชนจะเข้าใจแนวทางการบริหารจัดการร่วมกัน มีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีร้านค้าที่เป็นช่องทางจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของคนในชุมชน มีธรรมนูญที่ชัดเจน และแผนการดำเนินการร่วมกันที่มีเป้าหมายเดียวกันทั้งเครือข่ายพื้นที่ 5 สภาองค์กรชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำบึงโขงหลง ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นประชาชนหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน (สถานประกอบการในพื้นที่) รับรู้เรื่องแผนการท่องเที่ยว **“ขึ้นภู ดูปึง ทิ้งวัฒนธรรม”** (ชาวอำเภอบึงโขงหลง) และมีปริมาณนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เกิดชุดความรู้ และรายงานผลการดำเนินงานของเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำบึงโขงหลง

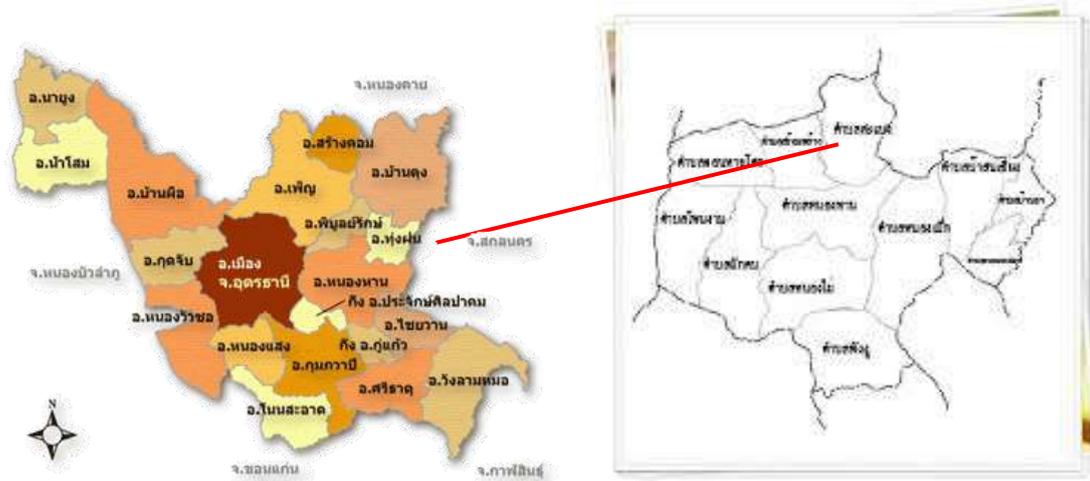

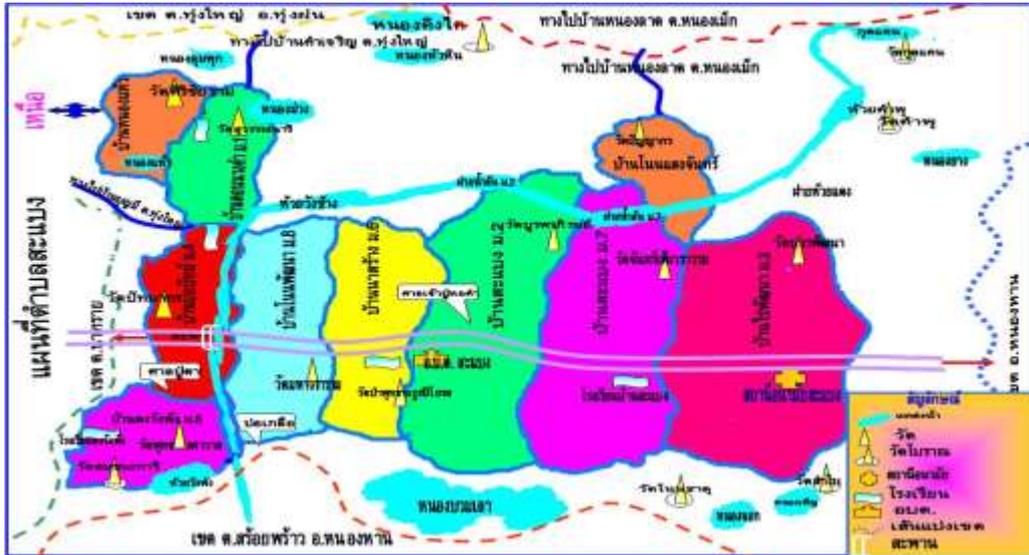
สถาบันการเงินชุมชนตำบลสะแบง ช่วยปลดหนี้สมาชิกพลิกชีวิตให้ดีขึ้น

นักร้องสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลสะแบง

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ตำบลสะแบง ตั้งอยู่ในเขตอำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นตำบลที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน จากการสอบถามผู้สูงอายุหลายคนในหมู่บ้านได้ความว่า บุคคลที่เป็นผู้นำและออกมาสร้างบ้านครั้งแรกอพยพมาจากหนองหาน จ.อุดรธานี เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2302 โดยพากันออกมาสร้างบ้านอยู่ทางฝั่งตะวันออกของลำน้ำ "ห้วยกุดหลง" เมื่อดูลักษณะพื้นที่แล้วก็บ่งบอกว่าเคยเป็นพื้นที่สร้างบ้านมาก่อน เพราะมีดินโพธิ์และมีภาชนะดินเผาที่แตกกระจัดกระจายอยู่บริเวณนั้น ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนั้นว่า "บ้านเก่า" ต่อมาประชากรได้เพิ่มมากขึ้น มีครอบครัวมากขึ้น จึงพากันอพยพข้ามลำห้วยกุดหลงลงมาทางทิศตะวันตก โดยการนำของตู้แก้ว (นายแก้ว) มาตั้งบ้านอยู่ในบริเวณที่เป็นหมู่บ้านในปัจจุบัน มีต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นไม้เนื้อแข็ง เช่นเดียวกับไม้ยาง ชาวบ้านเรียกว่าต้นสะแบงจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านสะแบง"

ตำบลสะแบงมีเนื้อที่ทั้งหมด 57.88 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 42,428 ไร่ มี 9 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือน 1,963 ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น 7,961 คน แยกเป็น ชาย 3,968 คน หญิง 3,993 คน ความหนาแน่นเฉลี่ยต่อประชากร 404 คน/ตารางกิโลเมตร สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ฝนดินส่วนใหญ่ขาดความอุดมสมบูรณ์ เพราะเป็นดินทรายและดินลูกรัง มีพื้นที่เป็นป่าอนุรักษ์ทางตอนเหนืออยู่ที่บ้านดอนนางคำ หมู่ที่ 1 บ้านบ่อปัทม์ หมู่ที่ 4 บ้านดงวังพังหมู่ที่ 5 มีลำห้วยไหลผ่านหลายสาย มีหนองน้ำขนาดใหญ่ 1 แห่ง

ด้านสภาพเศรษฐกิจส่วนใหญ่ร้อยละ 90 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ปลูกยางพารา ปลูกอ้อย ฯลฯ ส่วนที่เหลือร้อยละ 10 ประกอบอาชีพค้าขาย รับราชการ รับจ้างทั่วไป

สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบง กับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การจัดการตนเอง

จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของตำบลสะแบง ซึ่งได้มีการก่อตั้งและอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนมาเป็นเวลายาวนานกว่า 250 ปี จึงถือเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีคุณค่า สามารถยืดหยุ่นให้เกิดการรวมตัวเพื่อร่วมกันพัฒนาของคนในตำบลสะแบงได้ และนำไปสู่การรวมตัวจัดตั้งกลุ่มงานพัฒนาที่หลากหลาย กระจายอยู่ในหมู่บ้านต่างๆ ประกอบด้วย

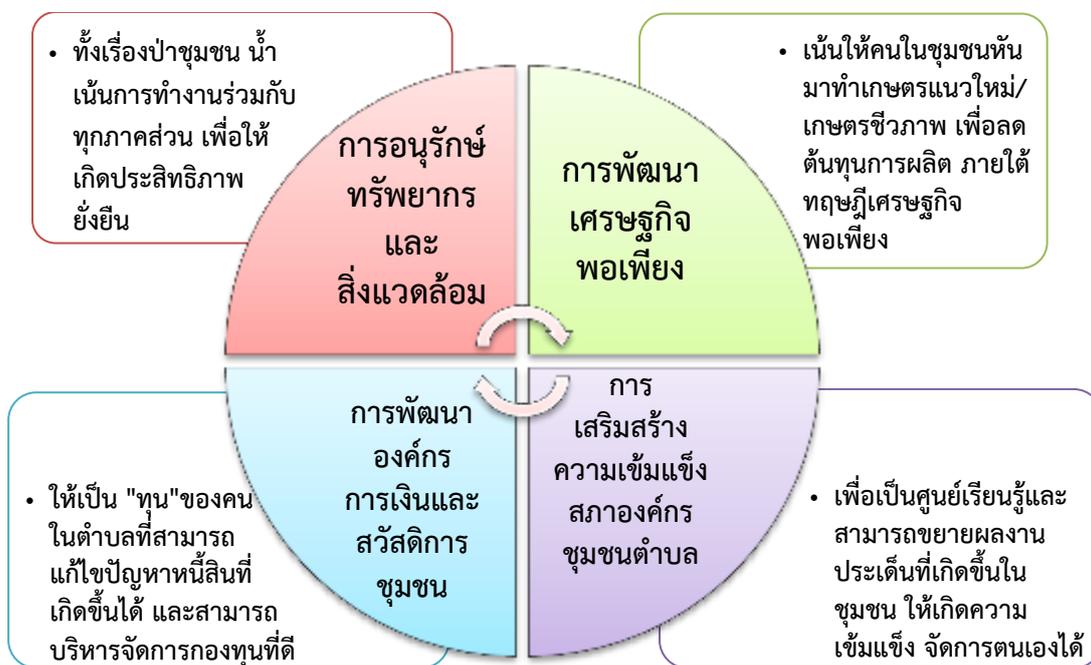
- 1) **กลุ่มเกษตร** เช่น กลุ่มเกษตรกรทำนา กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มเกษตรกรผสมผสาน กลุ่มเลี้ยงปลากะชัง กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มปุยชีวภาพ กลุ่มผลิตยางพาราแผ่นดิบ กลุ่มเลี้ยงกบ ฯลฯ

- 2) **กลุ่มอาชีพ** เช่น กลุ่มเย็บผ้า กลุ่มตัดเสื้อผ้า กลุ่มผ้ามัดหมี่-ย้อมคราม กลุ่มนางรำ กลุ่มกลองยาว กลุ่มพวงหรีดของใช้ ฯลฯ
- 3) **กลุ่มการเงิน** เช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน ฯลฯ
- 4) **กลุ่มอื่นๆ** เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรีและเยาวชน สภาชุมชน ลูกค้า ธ.ก.ส. กลุ่มอยู่ดีมีสุข ฯลฯ

จนเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2551 จึงได้เกิดการรวมตัวจัดตั้ง “สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบง” มีกลุ่ม/องค์กรชุมชนเข้าร่วมครั้งแรก 12 กลุ่มและรับจดทะเบียนทั้งสิ้น 23 กลุ่ม ปัจจุบัน (เดือนกรกฎาคม 2558) มีกลุ่มที่ยังคงสภาพและดำเนินกิจกรรมอยู่จำนวน 12 องค์กร มีสมาชิกรวม 2,045 คน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2557 สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบงได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพต่างๆ ในพื้นที่ พร้อมทั้งได้กำหนด

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การจัดการตนเอง
โดยสภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบงมีบทบาทสำคัญใน 4 ประเด็น

ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนงานตามยุทธศาสตร์ดังกล่าว สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบง จึงได้เสนอรับการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เพื่อขับเคลื่อนงานตามยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการส่งเสริมการดูแล อนุรักษ์ป่าชุมชน รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการส่งเสริมการอนุรักษ์และขยายพันธุ์ข้าวที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อลดการพึ่งพิงพันธุ์ข้าวจากภายนอก และส่งเสริมการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยมุ่งหวังว่ากิจกรรมดังกล่าว จะนำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางอาหารให้แก่คนในตำบลสะแบง ให้มีแหล่งอาหารเพียงพอต่อการบริโภค ทำให้คนในตำบลสะแบงสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม จากการถอดบทเรียนจากการดำเนินงานตามแนวทางที่กำหนด พบว่าการดำเนินงานต้องประสบกับปัญหาและข้อติดขัดในหลายประการ ส่งผลให้กิจกรรมต่างๆ ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ กล่าวคือ

- **การอนุรักษ์ป่าชุมชนดอนนางคำจำนวน 123 ไร่** ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ หมู่ 1 หมู่ 4 และหมู่ 5 โดยที่ผ่านมามีชาวบ้านบางส่วนได้เข้าครอบครอง กลายเป็นสิทธิการครอบครองโดยธรรมชาติ ไม่ใช่สิทธิครอบครองตามกฎหมาย แต่ชาวบ้านไม่กล้าขอเอกสารสิทธิ เนื่องจากเกรงว่าจะต้องเสียภาษี ต่อมาเมื่อมีการส่งเสริมพืชเศรษฐกิจ ทำให้มีการลักลอบตัดต้นไม้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้พื้นที่ตรงกลางป่าชุมชนกลายเป็นป่ายูคาลิปตัสและสวนยางพารา ประกอบกับปริมาณของในป่ามีจำนวนลดลง เพราะพฤติกรรมในการหาของป่าเปลี่ยนไปจากการหาเพื่อกิน เป็นการหาเพื่อขาย ด้วยเหตุดังกล่าวสภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบงจึงได้ปรึกษารัฐบาลกับชาวบ้าน เพื่อร่วมกันหาทางปกป้องพื้นที่ดังกล่าวไว้เป็นป่าชุมชน โดยต้องการผลักดันให้ออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่น แต่ปัจจุบันสามารถดำเนินการได้เพียงจัดทำเป็นนิตยสารการใช้ป่าชุมชน เนื่องจากชาวบ้านที่ครอบครองพื้นที่ยังรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของที่ดินส่วนตัวมากกว่าการเป็นทรัพยากรร่วมของชุมชน อย่างไรก็ตาม สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบงได้มีความพยายามในการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชุมชนดังกล่าว เช่น การสำรวจป่าชุมชนเพื่อจดทะเบียนเป็นป่าชุมชน การปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์ป่าแก่เด็กและเยาวชน ด้วยการประสานขอรับการสนับสนุนกล้าไม้จากหน่วยงานเพื่อนำไปปลูกป่า เป็นต้น แต่ก็ต้องประสบกับปัญหาการบุกรุก และการเข้าครอบครองสิทธิที่ดินในบริเวณป่า โดยผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ส่งผลให้สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบงไม่สามารถดูแล อนุรักษ์ ฟื้นฟูป่าชุมชนดอนนางคำซึ่งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพียงผืนเดียวในตำบลได้ทั้งผืนป่า
- **การอนุรักษ์พันธุ์ข้าว** เริ่มจากการเพาะพันธุ์ข้าว 30 ไร่ในพื้นที่นาของสมาชิก 2 ราย โดยสมาชิกร่วมกันลงแขก ส่วนการดูแลจะเป็นหน้าที่ของเจ้าของที่ดิน ทั้งนี้สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบง ได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะนำพันธุ์ข้าวที่ได้มาเก็บไว้ที่ธนาคารข้าว สำหรับนำมาจำหน่ายในราคาถูกเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน แต่ก็ต้องประสบปัญหาเนื่องจากข้าวกลายเป็นพันธุ์ จึงได้พยายามแก้ปัญหาด้วยการส่งแกนนำกลุ่มจำนวน 3 คนไปเรียนรู้วิธีการปลูกข้าวเพื่อทำเมล็ดพันธุ์ที่จังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม และโรงเรียนชาวนาที่ปทุมธานี คือ นายเขียน หาญประทุม และนายจรศักดิ์ คำวันดี เพื่อนำบทเรียนมาปรับใช้ในการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวในพื้นที่และขยายผลต่อ ปัจจุบัน ยังดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์พันธุ์ข้าวต่อโดยขยายไปสู่แปลงนาของคนที่สนใจและเข้าร่วมโครงการในปี 2557 จำนวน 15 ราย และยังคงทดลองขยายพันธุ์กรรมข้าวต่อ โดยใช้พื้นที่ของพ่อเขียน หาญประทุม เป็นพื้นที่เรียนรู้สำหรับคนในชุมชนที่สนใจ โดยในปี 2558 มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 29 ราย ทั้งนี้พันธุ์ข้าวที่คัดเลือกพันธุ์กรรมมีอยู่ 15 สายพันธุ์ที่เป็นข้าวพื้นเมือง ได้แก่ ข้าวอีขาวใหญ่ ข้าวขี้ตมหางนาค ข้าวรากไม้ ข้าวปล่องแอมว (ข้าวตอ) ข้าวสันประหลาด ข้าวเขี้ยววง ข้าวหนูแดง ข้าวกำไบเขียว ข้าวกำกาดำ ข้าวแสนสบาย (เมล็ดใหญ่) ข้าวหอมนิล ข้าวหอมภูพาน ฯลฯ นอกจากนี้ ศูนย์เรียนรู้พันธุ์ข้าวของตำบลสะแบง ยังสามารถขยายพันธุ์ข้าว 4 รวงได้ถึง 6 กิโลกรัม โดยในการคัดพันธุ์กรรมข้าวจะมีการบันทึกรายละเอียดต่างๆ ตั้งแต่ข้าวเริ่มแตกกอ มีการสำรวจและวัดขนาดของลำต้น กาบ เขี้ยวใบ ช่อบ่ปี คอรวง ขนของข้าว เมล็ดข้าว โดยข้อมูล

รายละเอียดต่างๆ สามารถต่อติดขอรายละเอียดได้ที่ศูนย์พันธุ์ข้าว ทั้งนี้ สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบง ได้กำหนดเป้าหมายในการขึ้นทะเบียนพันธุ์ข้าวของตำบลเองภายใน 2 ปี

- นอกจากการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวแล้ว สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบง ยังมีแนวคิดในการส่งเสริม **การเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน** โดยการนำประสบการณ์จากเกษตรกรตัวอย่าง ซึ่งไปรับจ้างทำการเกษตรที่ประเทศอิสราเอล และได้นำประสบการณ์ดังกล่าวมาปรับใช้ในการพัฒนาระบบการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ของตนเอง มีการเพาะเห็ดฟางหลังการทำนาเพิ่มปุ๋ยอินทรีย์ในดินจากขี้ควาย/เศษใบไม้ ปลูกมะนาวพันธุ์อิสราเอล มะนาวไร้เมล็ด มะนาวแป้นพิจิตรและจำหน่ายพันธุ์ ฯลฯ ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้ขยายผลจากเกษตรกรตัวอย่างดังกล่าวยังคงเป็นโจทย์ที่สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบงต้องคิดค้นและพัฒนาต่อไป
- ถึงแม้ว่าการขับเคลื่อนงานพัฒนาตามยุทธศาสตร์บางประเด็น จะไม่สามารถดำเนินการต่อได้ แต่สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบงก็ยังคงมีความพยายามในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์อื่นที่วางไว้ โดยได้มีการส่งเสริมระบบสวัสดิการชุมชน ซึ่งพบว่ากองทุนมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง สามารถดูแลสมาชิก เกิด แก่ เจ็บ ตาย ได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันเกิดแนวความคิดที่จะให้กองทุนสวัสดิการชุมชนมีความยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมอาชีพการทำพวงหรีด และหักรายได้ร้อยละ 50 เข้ากองทุนสวัสดิการเพื่อดูแลสมาชิกได้มากขึ้น

จากการสรุปบทเรียนการขับเคลื่อนงานที่ผ่านมา อาจกล่าวได้ว่า การขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่การจัดการตนเองของสภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบงอาจยังไม่บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้เท่าที่ควร เนื่องจากเหตุปัจจัยที่สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบง ไม่สามารถควบคุมหรือกำหนดเองได้ จำเป็นต้องมีการหนุนเสริมการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงต้องมีการประสานงานการทำงานร่วมกับผู้นำทางการ ทั้งท้องถิ่น ท้องที่ เพื่อหนุนเสริมการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกับสภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบง ส่งเสริมการพัฒนาแกนนำเชิงความคิด เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นแกนนำในระดับปฏิบัติการ ส่งผลให้การขับเคลื่อนงานพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบง ยังไม่สามารถนำไปสู่การจัดการตนเอง หรือสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างได้ตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้

เดินทางพัฒนาต่อด้วยการจัดตั้ง “สถาบันการเงินชุมชน”

นอกจากนี้ ยังเกิดแนวคิดในการเชื่อมโยงกองทุนต่างๆ ในตำบล จัดตั้ง “สถาบันการเงินชุมชนตำบลสะแบง” ขึ้น เนื่องจากเห็นว่าชาวบ้านในพื้นที่เป็นหนี้สินกันมากทั้งในและนอกระบบ ดังนั้นหากสภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบงสามารถจัดตั้งสถาบันการเงินขึ้นมา และมีเงินหมุนเวียนสำหรับช่วยเหลือสมาชิก เพื่อนำไปชำระหนี้สินได้ จะเป็นการแบ่งเบาภาระของสมาชิกได้อีกทางหนึ่ง อีกทั้งหากสถาบันการเงินมีระบบการบริหารจัดการที่ดี ก็จะทำให้สถาบันการเงินตำบลสะแบงมีความเติบโต เข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ในที่สุด

ด้วยเหตุผลดังกล่าว สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบง จึงได้เชิญชวนกลุ่ม/องค์กรชุมชนต่างๆ ซึ่งจัดตั้งเป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบงเข้าร่วมเป็นสมาชิกสถาบันการเงินชุมชนตำบลสะแบง มีกลุ่มเข้าร่วมเป็นสมาชิกด้วยการลงหุ้นกับสถาบันการเงินจำนวน 12 กลุ่ม

นอกจากสมาชิกรายกลุ่มแล้ว สถาบันการเงินชุมชนตำบลสะแบงยังเปิดรับสมาชิกเป็นรายบุคคล ปัจจุบันมีจำนวน 171 คน โดยสมาชิกทั้งรายกลุ่มและบุคคลสามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกสถาบันการเงินชุมชนตำบลสะแบงได้ ด้วยการร่วมลงหุ้นๆ ละ 100 บาท ทั้งประเภทกลุ่มและบุคคลไม่เกิน 20,000 บาท ปัจจุบัน (เดือนมิถุนายน 2558) มีเงินหุ้นรวม 560,000 บาท และเงินออมรวม 110,000 บาท

ในส่วนของการให้บริการสินเชื่อจากสถาบันการเงินชุมชนตำบลสะแบงนั้น สถาบันฯ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า สมาชิกทั้งประเภทกลุ่มและบุคคลที่ต้องการใช้บริการสินเชื่อ จะต้องถือหุ้นกับสถาบันไม่ต่ำกว่า 2,000 บาท ระยะเวลาในการถือหุ้นอย่างน้อย 6 เดือน สามารถกู้ยืมเงินได้ไม่เกิน 5 เท่าของเงินหุ้น และต้องชำระคืนเงินกู้ภายในระยะเวลา 6 เดือน โดยต้องชำระดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 1.25 บาทต่อเดือน ปัจจุบัน (เดือนกรกฎาคม 2558) มีผู้ที่กู้ยืมเงินจากสถาบันฯ รวมทั้งสิ้น 81 ราย แบ่งเป็นสมาชิกทั่วไปจำนวน 28 ราย และลูกค้า ธ.ก.ส. ซึ่งกำลังจะถูกปรับระดับขึ้นเนื่องจากชำระหนี้คืนไม่ตรงตามกำหนดจำนวน 53 ราย (จากสมาชิกลูกค้า ธ.ก.ส.ทั้งตำบลซึ่งมีจำนวน 704 ราย)

สภาวะทางเศรษฐกิจเหตุแห่งปัญหาหนี้สินของคนสะแบง

ถึงแม้ว่าประชากรในตำบลสะแบงประมาณร้อยละ 90 จะยังคงประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรม แต่สถานการณ์ในปัจจุบันกลับพบว่า รายได้จากการทำเกษตรกรรมอาจไม่ใช่แหล่งรายได้หลักของคนในตำบลสะแบง ทั้งนี้จากการสอบถามข้อมูลพบว่า แหล่งรายได้สำคัญของคนในตำบลสะแบงจะมาจาก 2 ส่วน คือ มาจากภาคการเกษตร และนอกภาคการเกษตร

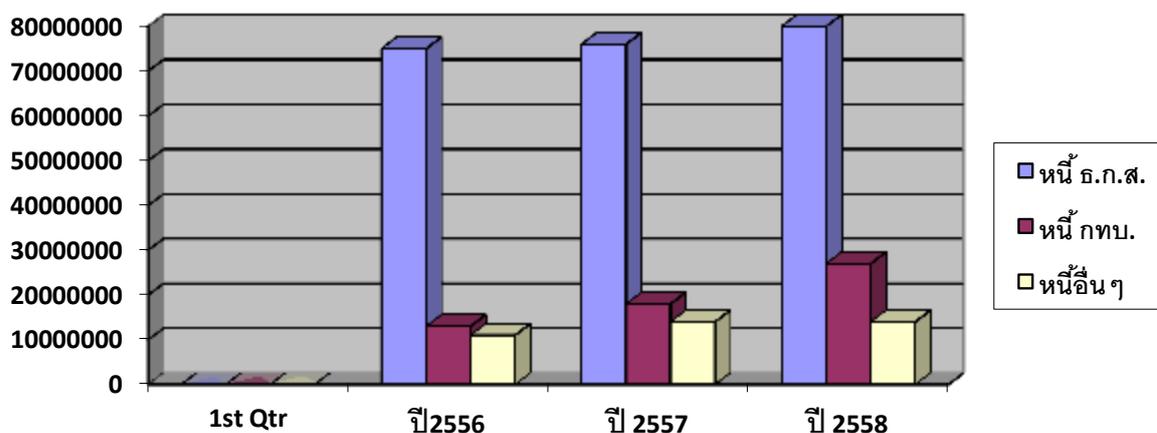
1. รายได้จากภาคการเกษตร

- **ข้าว** สถานการณ์ในปัจจุบัน รายได้จากการทำนาเมื่อหักค่าใช้จ่ายและค่าแรงงานแล้ว เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีรายได้เหลือเฉลี่ยเพียง 3,000 บาทต่อไร่ต่อปี เนื่องจากลักษณะพื้นที่ มีหน้าดินตื้น ผลผลิตต่อไร่จึงค่อนข้างต่ำ ประกอบการค่าใช้จ่ายในการทำนาทั้งค่าปุ๋ย ยา และค่าแรงงาน มีราคาสูงขึ้นทุกปี พื้นที่ทำการเกษตรลดลง เนื่องจากต้องแบ่งให้ลูกหลาน อีกทั้งยังต้องเผชิญกับความเสี่ยงในเรื่องภาวะภัยแล้งและราคาตลาดที่ไม่แน่นอน เกษตรกรหลายครัวเรือนจึงลดพื้นที่การทำนาลง เหลือเพียงเฉลี่ยครัวเรือนละ 5 ไร่ จากเดิมครัวเรือนละ 20 - 30 ไร่ สำหรับเก็บไว้บริโภคภายในครัวเรือนมากกว่าที่จะการทำนาเพื่อเป็นรายได้หลักเหมือนในอดีตที่ผ่านมาด้วยความเชื่อที่ว่า “ไม่มีเงินก็ไม่เป็นอะไร แต่ต้องมีข้าวอยู่ในเล้า”
- **อ้อย** เริ่มเป็นที่นิยมปลูกเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากอ้อยมีราคาดีไม่ต้องดูแลมาก จัดเก็บผลผลิตก็ง่ายกว่าเพราะผู้รับซื้อมาตัดเองโดยผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ ปัจจุบัน มีพื้นที่เพาะปลูกอ้อยในตำบลประมาณ 1,800 ไร่ หรือเฉลี่ยครัวเรือนละ 3 - 5 ไร่ ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ประมาณ 13 - 15 ตัน เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วจะมีรายได้เหลือประมาณ 5,000 บาทต่อไร่
- **มันสำปะหลัง** ในตำบลมีการปลูกมันสำปะหลังประมาณ 900 ไร่ รายได้เฉลี่ยเมื่อหักค่าใช้จ่ายจะอยู่ประมาณ 4,000 บาทต่อไร่
- **ยางพารา** มีพื้นที่เพาะปลูกเป็นส่วนน้อยประมาณ 300 ไร่ เนื่องจากสภาพดินไม่เหมาะสม น้ำยางไม่มาก รายได้จากการปลูกยางพาราจึงไม่แน่นอน

2. รายได้นอกภาคการเกษตร จากการสอบถามพบข้อมูลที่น่าสนใจว่า ประชากรวัยแรงงานในตำบล สะแบงประมาณร้อยละ 80 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในตำบล จะมีสมาชิกไปทำงานในต่างประเทศ ได้แก่ เกาหลี อิสราเอล ไต้หวัน สิงคโปร์ กатар แอฟริกาใต้ ตุบไป สหรัฐ ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ ฯลฯ ส่วนใหญ่เป็นแรงงานรับจ้างทั่วไป เช่น ช่าง แรงงานทำเกษตร ทำงานในโรงงาน เป็นต้น มีเพียงร้อยละ 10 ของจำนวนครัวเรือนในตำบลเท่านั้นที่ไปทำงานต่างจังหวัด หากพิจารณารายได้ที่เกิดจากการส่งแรงงานไปทำงานต่างประเทศ โดยเฉลี่ยจะส่งเงินกลับให้ครอบครัวรายละประมาณ 20,000 บาทต่อเดือน ในขณะที่แรงงานในประเทศจะส่งเงินกลับให้ครอบครัวเฉลี่ยรายละ 3,000 บาทต่อเดือน หรือบางรายอาจจะไม่มีรายได้ส่งกลับให้ครอบครัวเลย

ในส่วนของการใช้จ่ายของคนในตำบลนั้น จากการสำรวจข้อมูลครัวเรือน พบว่า ในรอบปีที่ผ่านมา ประชากรในตำบลสะแบง นอกจากจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำรงชีวิตประจำวันแล้ว ยังต้องเสียค่าใช้จ่ายในการส่งสมาชิกในครัวเรือนไปทำงานต่างประเทศสูงที่สุดเป็นอันดับแรก รองลงมาคือการซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ ฯลฯ การลงทุนทำการเกษตร เช่น ซื้อรถไถนา ปุ๋ย และเครื่องมือด้านการเกษตรอื่นๆ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสิ่งฟุ่มเฟือย เช่น ซื้อหวย ซื้อลอตเตอรี่ เล่นการพนัน (พนันไก่ พนันมวย) ค่าโทรศัพท์ เป็นต้น และภาษีสังคม (งานบวช งานแต่ง งานตาย งานขึ้นบ้านใหม่ งานบุญต่างๆ) ตามลำดับ

นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงสถานะหนี้สินของคนในตำบลสะแบง จากการจัดเก็บข้อมูลตำบล ปี พ.ศ. 2556-2557 ด้วยการสอบถามจากประชาชนในพื้นที่จำนวน 150 ครอบครัว พบว่าปัญหาหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้น เป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด และจากการวิเคราะห์ปัญหาของคนในพื้นที่เพื่อนำมาจัดทำแผนชุมชน ปัญหาเรื่องหนี้สิน นับเป็นปัญหาที่คนในตำบลให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาหนองหาน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2556 – พ.ศ.2558 พบว่าประชากรในตำบลสะแบง เป็นหนี้สินทั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) หนี้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (กทบ.) และหนี้สินอื่นๆ มูลค่ารวมกว่า 100 ล้านบาท

เมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการเป็นหนี้ของคนในตำบลสะแบงที่มีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี พบว่ามีสาเหตุหลักมาจากการลงทุนทำการผลิตที่เพิ่มขึ้น ค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตประจำวันที่สูงขึ้น และสาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ หนี้สินซึ่งเกิดจากค่าใช้จ่ายในการส่งสมาชิกในครอบครัวไปทำงานต่างประเทศ ซึ่งจากการสอบถามพบว่าแต่ละรายจะต้องเสียค่าใช้จ่ายประมาณ 60,000 – 300,000 บาทและส่วนใหญ่ใช้บริการแหล่งเงินกู้นอกระบบ

หากพิจารณาถึงแหล่งเงินกู้ยืมนอกระบบภายในตำบลสะแบง จะพบว่ามีหลากหลายรูปแบบ

ประมาณการมูลค่าหนี้สินนอกระบบรวมทั้งตำบลกว่า 9 ล้านบาท

แหล่งกู้ยืม	วงเงินกู้ยืมเฉลี่ยต่อราย (บาท)	อัตราดอกเบี้ย	ประมาณการมูลค่าหนี้สินนอกระบบรวมทั้งตำบล (บาท)
1. ญาติพี่น้อง	30,000	2 - 3 บาท/เดือน	1,500,000
2. ร้านทอง (นำโฉนดไปจำนำ)	50,000 - 300,000	5-10 บาท/เดือน	4,500,000
3. เพื่อนบ้าน/คนรู้จัก/คนมีฐานะในหมู่บ้าน	50,000	5-10 บาท/เดือน	2,500,000
4. นายทุนภายนอก (หมวกกันน็อค)	5,000	20 บาท/วัน	600,000
รวมมูลค่าหนี้สินจากแหล่งกู้ยืมต่างๆ			9,100,000

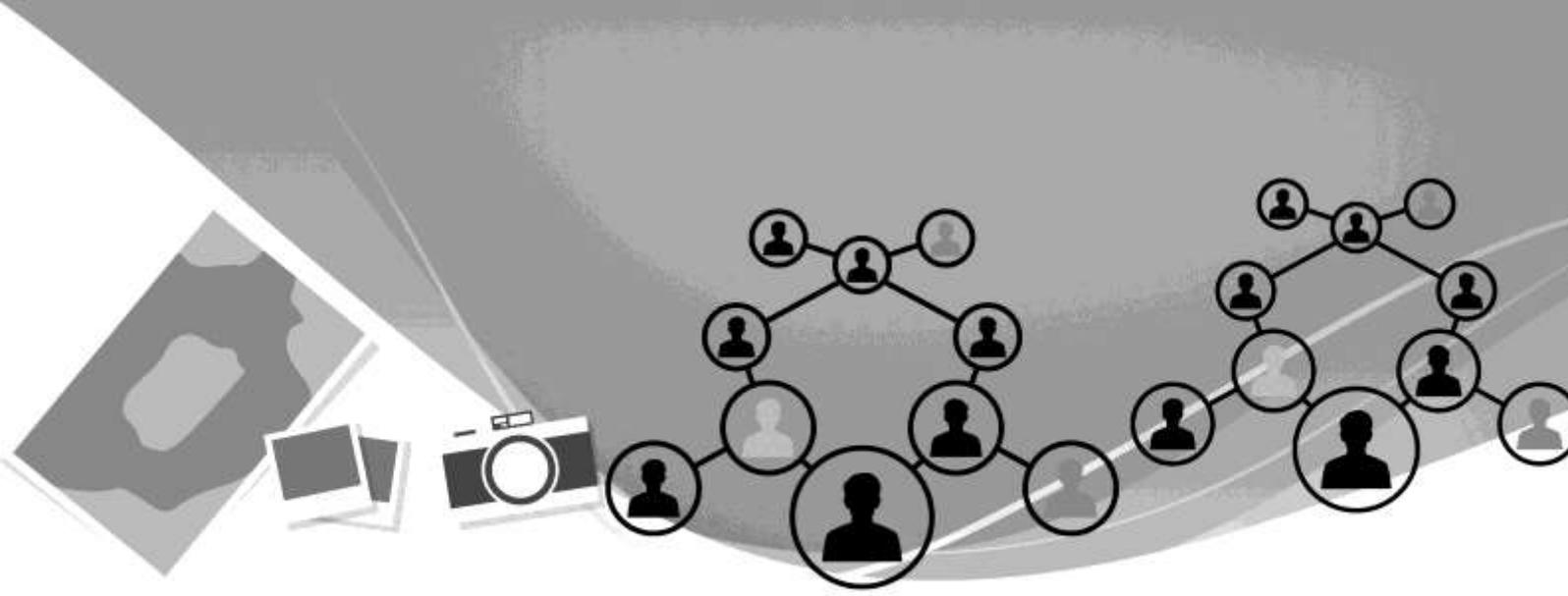
สถาบันการเงินชุมชนกับการพัฒนาตำบลสะแบง

จากสถานการณ์ปัญหาหนี้สินทั้งในและนอกระบบของคนในตำบลสะแบงดังกล่าว สภาองค์กรชุมชนตำบลสะแบง จึงได้ตั้งเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบให้แก่คนในตำบล ผ่านระบบสถาบันการเงินชุมชนตำบลสะแบง ผลจากการพัฒนาก่อให้เกิดการเติบโตเชิงปริมาณ กล่าวคือ ด้านสมาชิกดั้งเดิมแรกตั้งปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนสมาชิก 15 ราย ปัจจุบันมีทั้งหมด 245 ราย ในเดือนมิถุนายน 2559 กลุ่ม องค์กรเพิ่มขึ้นจาก12 กลุ่ม เพิ่มขึ้นเป็น15 กลุ่ม องค์กรที่เพิ่มขึ้นมีกลุ่มเลี้ยงปลากระชัง ม.4 และกลุ่มเกษตรพอเพียง ม.1

นอกจากนี้สถาบันการเงินชุมชนตำบลสะแบงยังได้แก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบให้กับสมาชิกไปแล้วจำนวน 157 ราย มูลค่าหนี้สินนอกระบบที่แก้ไขแล้วกว่า 1.5 ล้านบาท และในปัจจุบันสถาบันฯ ยังได้พัฒนาเป็นแหล่งศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ คือ ธนาคาร ธ.ก.ส. สาขาหนองหาน/เกษตรอำเภอหนองหาน/โรงเรียน ก.ศ.น. หนองหาน/โรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง/กองบิน 23/สภาองค์กรชุมชน/หน่วยงานและภาคประชาชนจากภาคส่วนต่างๆ

นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เช่น จากธนาคาร ธ.ก.ส. สาขาหนองหาน อบรมการจัดทำบัญชี อุปกรณ์สำนักงาน เช่น คอมพิวเตอร์ แก้อี้อสำหรับลูกค่านั่ง จำนวน 2 แถว รวมเป็นเงิน 60,000 บาท สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสนับสนุนเรื่องประสานงานผู้สนใจศึกษาดูงาน และกองบิน 23 สนับสนุนงบประมาณให้ชุดเจาะบ่อบาดาลเพื่อเป็นสถานที่บำบัดบุคคลที่ติดยาเสพติด จำนวน 500,000 บาท

ไม่เพียงแต่ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสถาบันการเงินดังกล่าว ยังเกิดผลการพัฒนาชีวิตของสมาชิกดังเช่น นายขจรศักดิ์ หนาดทอง ผู้ซึ่งได้รับคัดเลือกให้พื้นที่ 1 ไร่ 1 แสน เป็นแหล่งศึกษาดูงานตัวอย่างให้กับชุมชนและนอกชุมชน ที่บังเกิดผลสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่ของตนเองให้สามารถพลิกผันชีวิตให้ดีขึ้น ไม่มีหนี้ มีรายได้ทุกวันแล้วแต่จะกำหนด วันละไม่ต่ำกว่า 500-3,000 บาท

สร้างความเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำ ด้วยกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเทวราช

เลอฤทธิ์ สงวนวงศ์
นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลเทวราช

จากตำบลตาลโตนด สู่อำเภอสวัสดิการชุมชน

ตำบลเทวราช เดิมชื่อตำบลโตนด เนื่องจากเป็นตำบลที่มีต้นตาลโตนดมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำน้ำตาลจากต้นตาลโตนด ต่อมาในปี พ.ศ. 2485 หรือ พ.ศ. 2486 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลเทวราช เนื่องจากบริเวณนั้นเป็นพลับพลาที่ประทับของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมื่อคราวสงครามเชียงใหม่ เพราะคนสมัยโบราณนับถือพระเจ้าแผ่นดินเป็นสมมติเทพ จึงเรียกชื่อตำบลเทวราชตั้งแต่นั้นมา

ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง มีจำนวนประชากร 2,042 คน มีจำนวนครัวเรือน 584 ครัวเรือน พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลเทวราชเป็นที่ราบลุ่มติดแม่น้ำเจ้าพระยา เหมาะสมกับการเพาะปลูก ลักษณะเป็นห้วย หนอง คลอง บึง ทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ เช่น หนองคันหลาว หนองพนม หนองสามง่ามน้อย เป็นต้น

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเทวราช เกิดจากความไม่เท่าเทียมกันของคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน และประมง ทำให้การเข้าถึงระบบสวัสดิการของรัฐ หรือเอกชนได้น้อยมากรวมทั้งมีจำนวนน้อยที่สามารถเข้าถึงระบบสวัสดิการของภาครัฐและเอกชนได้ เพราะว่ามีคนในครอบครัวรับ

ราชการ หรือโรงงานจึงจะสามารถเข้าถึงระบบสวัสดิการได้ ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียม และความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ตำบล

จากปัญหาดังกล่าว จึงทำให้เกิดผู้ก่อการดีในพื้นที่ตำบล คิดหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหา ประจวบเหมาะกับคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนสวัสดิการจังหวัดอ่างทอง ได้ประสานผ่าน “นายทรงยศ มะกรูดทอง” กำนันตำบลเทวราชในขณะนั้น ขอจัดเวทีสร้างความเข้าใจ “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล” ทำให้เกิดจุดประกายความคิดของผู้ก่อการดีในตำบล เพราะเห็นว่า “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล เป็นเครื่องมือที่จะสร้างความเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ตำบลได้เป็นอย่างดี” จึงมีการก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเทวราชขึ้น เมื่อปี 2552

ในช่วงเริ่มแรกของการก่อตั้ง คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเทวราช ยังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนต่อกระบวนการทำงาน ทำให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการกองทุนฯ ไม่สามารถขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากทางรัฐบาลได้ จนทำให้คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล ได้เข้าพบ “นายสาโรจน์ ศรีหรั่ง” นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลเทวราชในขณะนั้น ได้รับคำแนะนำให้ทำความเข้าใจหลักคิดของระบบสวัสดิการชุมชนกับสมาชิกทั้งหมดใหม่ เป็นรายหมู่ หากเมื่อทำความเข้าใจแล้วจะคงเหลือสมาชิกจำนวนเท่าใด ก็ให้คงเหลือในจำนวนเท่านั้น จากจำนวนสมาชิก 345 คน หลังจากทำความเข้าใจใหม่ทั้งหมด คงเหลือสมาชิกที่ยืนยันขอเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลต่อจำนวน 126 คน และได้ดำเนินการจัดสวัสดิการตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขของทางภาครัฐจนได้รับการสมทบงบประมาณมาแล้ว 3 รอบ

การบริหารจัดการ ส่งผ่านสวัสดิการสู่คนตำบลเทวราช

สำหรับสมาชิกที่จะได้รับการจัดสวัสดิการได้นั้น ต้องเป็นสมาชิกครบ 6 เดือน จะสามารถเข้าถึงระบบสวัสดิการชุมชน ที่ได้จัดทำระเบียบข้อบังคับร่วมกันของสมาชิกไว้ ดังนี้ สวัสดิการเกี่ยวกับเด็กแรกเกิด หรือคลอดบุตร สวัสดิการเกี่ยวกับการเจ็บป่วย ค่ารักษาพยาบาล สวัสดิการกรณีเสียชีวิต สวัสดิการคนด้อยโอกาสผู้พิการสวัสดิการเพื่อพัฒนาอาชีพ สวัสดิการเพื่อการศึกษา สวัสดิการยืมเงินประกอบอาชีพ สวัสดิการช่วยเหลือน้ำท่วม และสวัสดิการยืมเงินจัดงานบุญ/ประเพณี

โดยกองทุนสวัสดิการชุมชนมีหลักในการบริหารจัดการ เพื่อความยั่งยืน ดังนี้ 50 % ของเงินกองทุนให้คงคลังไว้ไม่ใช้จ่าย 30 % ใช้จัดสวัสดิการให้กับสมาชิกตามระเบียบข้อบังคับ 20 % ใช้บริหารจัดการกองทุน และมีระเบียบข้อบังคับในการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ดังนี้ สมาชิกถึงแก่กรรมจ่ายค่าศพ 1,000 บาท ป่วยนอนโรงพยาบาลวันละ 100 บาท แต่ไม่เกิน 12 วัน/ปี ให้สมาชิกยืมเงินสำรองจัดงานพิธีต่างๆ เช่น บวช แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ไม่เกิน 20,000 บาท เมื่อจัดงานเสร็จให้คืนเงินภายใน 7 วัน พร้อมทั้งจ่ายเงินบำรุงให้กับกองทุนสวัสดิการ 200 บาท การใช้สิทธิประโยชน์ยืมเงินจัดงานพิธีต่างๆ นั้น สมาชิกได้มีมติร่วมกันว่าต้องเป็นสมาชิกครบ 24 เดือน ถึงจะใช้สิทธิได้และต้องผ่านมติที่ประชุมคณะกรรมการ สมาชิกคลอดบุตร

รับขวัญ ลูก 500 บาท มอบทุนศึกษาให้บุตรสมาชิก ยากจนแต่เรียนดี 300 บาท ตั้งแต่อนุบาลจนถึงมัธยมปลาย หรืออาชีวศึกษา มีจำนวน 53 คน เป็นเงินจำนวน 15,900 บาท การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส จำนวน 4 ราย เป็นเงินจำนวน 2,000 บาท การช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมเป็นถุงยังชีพเบื้องต้น จำนวน 42 คนเป็นเงินจำนวน 11,069 บาท ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ณ เดือนมิถุนายน 2559 กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเทวราชมีเงินกองทุนรวม 403,290 บาท เป็นเงินสมทบจากสมาชิก 230,338 บาท และเงินสมทบจากรัฐบาล ผ่านทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นจำนวนเงิน 237,615 บาท

กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเทวราช มีคณะกรรมการบริหารกองทุนจำนวน 13 คน ได้รับการหนุนเสริมการดำเนินงานจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) หนุนเสริมด้านงบประมาณ วิชาการ บุคลากรจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอ่างทองหนุนเสริมด้านวิชาการ บุคลากร กองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมจังหวัดอ่างทองหนุนเสริมด้านงบประมาณ วิชาการ บุคลากร ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 70 (ศพส.70) หนุนเสริมด้านงบประมาณ วิชาการ บุคลากร บ้านพักเด็กจังหวัดอ่างทองหนุนเสริมด้านวิชาการบุคลากร สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอ่างทองหนุนเสริมด้านวิชาการ บุคลากร สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอไชโยหนุนเสริมด้านวิชาการ บุคลากร การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) อำเภอไชโยหนุนเสริมด้านงบประมาณวิชาการ บุคลากร องค์การบริหารส่วนตำบลเทวราชหนุนเสริมด้าน บุคลากร โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเทวราชหนุนเสริมด้านบุคลากร สถานที่ ฯลฯ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

สมาชิกมีรายได้แม้เจ็บป่วยไม่ได้ทำงาน มีทุนหมุนเวียนประกอบอาชีพช่วยเหลือสมาชิกไม่ต้องไปกู้เงินนอกระบบ เด็กและเยาวชนได้รับทุนการศึกษา ทุนละ 300 บาท ผู้ด้อยโอกาสได้รับการช่วยเหลือ ดูแลช่วยเหลือเบื้องต้นให้กับครอบครัวสมาชิกที่เสียชีวิต ช่วยเหลือเบื้องต้นให้กับผู้ประสบภัยน้ำท่วม ช่วยเหลือเงินยืมจัดงานบุญประเพณีต่างๆ ให้กับสมาชิกไม่ต้องเป็นหนี้นอกระบบ ให้ความรู้ความเข้าใจหลักคิดทางพุทธศาสนา อริยะสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค นำไปสู่การแก้หนี้นอกระบบของตนเองด้วยตนเอง มีการจัดสวัสดิการทั้งหมด 158,549 บาท มีสมาชิกได้รับประโยชน์ทั้งสิ้น 326 คน

นอกจากนั้นยังได้มีการจัดทำแผนงานพัฒนาเพื่อการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลไว้ ดังนี้ (1) สร้างความเท่าเทียมลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในพื้นที่ตำบล (2) พัฒนาศักยภาพคณะกรรมการบริหาร และสมาชิก (3) การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ (4) จัดทำชุดองค์ความรู้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์

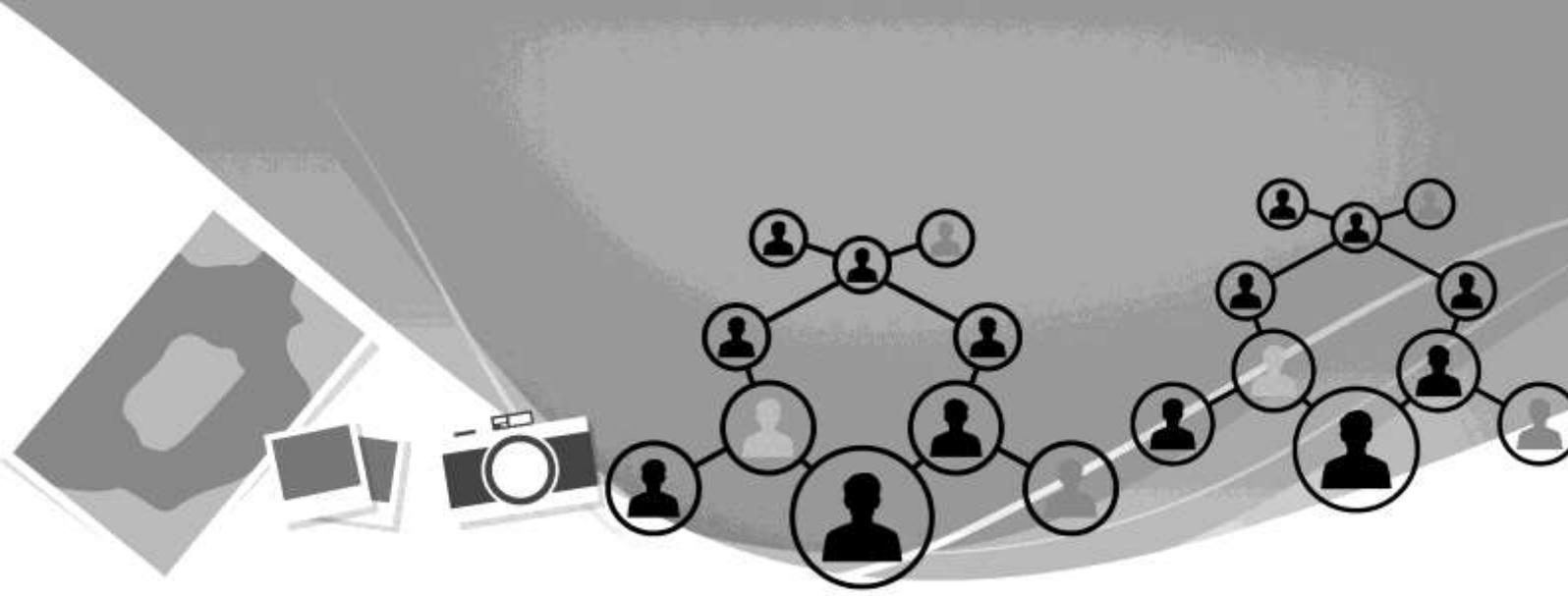
พลเรือตรีวีระเกียรติ พุกเพชร ประธานที่ปรึกษาภคิตติมศักดิ์กล่าวว่า “สำหรับกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเทวราช ที่ได้ให้เกียรติผมได้เป็นประธานกรรมการที่ปรึกษาภคิตติมศักดิ์นั้น กระผมเองรู้สึกยินดี และก็มี ความภูมิใจนะครับว่า มีส่วนร่วมในการที่ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะพี่น้องชาวตำบลเทวราช โดยได้นำเงินสวัสดิการมาช่วยเหลือสมาชิกซึ่งเท่าที่ได้ศึกษาในรายละเอียดแล้ว กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล เทวราชเป็นกองทุนเล็กๆ เพราะฉะนั้น จะต้องเร่งระดมหามาสมัคร เพื่อที่จะทำให้กองทุนของเราเติบโตใหญ่ ไปในอนาคตข้างหน้าจะได้มีสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกเมื่อมีเหตุเภทภัยอะไรต่างๆ ก็จะได้ช่วยเหลือกันได้ เต็มที่ และโดยเฉพาะเป็นการทำบุญร่วมกันของบรรดาพี่น้องชาวตำบลเทวราช เผื่อไว้ในอนาคตผมเองคิดว่า กองทุนฯ วันละบาทใน 1 ปี 365 บาท นั้นเป็นเงินเพียงน้อยนิด แต่เรามีจิตใจที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำ ให้กองทุนของเรามีศักยภาพ ความเข้มแข็งต่อไปในอนาคต ซึ่งต่อไปคาดว่ากองทุนฯ เทวราชจะยิ่งใหญ่และ ใหญ่โตต่อไปในอนาคต”

นายฉลาด ศรีหรัย ประธานกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเทวราช กล่าวว่า “กองทุนฯ ของเรามี เป้าหมายร่วมกัน 3 ประการ คือ 1) ดูแลทุกคนในตำบลเทวราชตั้งแต่เกิดจนตาย 2) สร้างความเท่าเทียมลด ความเหลื่อมล้ำของคนในชุมชน 3) พัฒนากองทุนฯ สู่อายุยืนเป็นมรดกความดีงามเพื่อให้ลูกหลานสืบทอด ต่อไปในอนาคต”

นายอดิศร ศักดิ์ดี ทรัพย์กองทุนฯ พูดถึงกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลว่า “ได้มีการจัดสวัสดิการ ให้กับสมาชิกผู้ด้อยโอกาส และผู้พิการด้วยความเท่าเทียมกัน โดยใช้ระเบียบข้อบังคับของกองทุนที่ทุกคนมี ส่วนร่วมจัดทำขึ้นมา”

นางสังวาลย์ จันทรสอน สมาชิกกองทุนฯ “ตั้งแต่เข้ามาเป็นสมาชิกกองทุนฯ ก็ได้รับความช่วยเหลือ ดีดูแลเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็ไปเยี่ยมเยียนทุกอย่างดีมาก ภูมิใจที่ได้เข้ามา”

คนตำบลเทวราช มีความคิดเห็นตรงกันว่า กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล เป็นกลไกการทำงานพัฒนาเชิงพื้นที่รูปแบบหนึ่ง ที่เสริมสร้างความรักความสามัคคี สร้างความเท่าเทียมลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ได้เป็นอย่างดีสนองตอบความต้องการของคนในพื้นที่ตำบลได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมกับสโลแกนที่ว่า “ให้อย่างมีคุณค่าและรับอย่างมีศักดิ์ศรี”

ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริโคกลำพาน จากตัวเงินไปสู่วิถีการผลิต

สุภา ชันดี

นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลโคกลำพาน

ประวัติศาสตร์ชุมชนคนตำบลโคกลำพาน

จากการทำนาโดยใช้วัวควาย เปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรกล การบำรุงต้นข้าว หรือพืชผลทางการเกษตรโดยใช้ปุ๋ยคอก เปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ การลงแขกเกี่ยวข้าวเปลี่ยนเป็นมีคนรับจ้างเกี่ยวข้าว หรือใช้เครื่องจักรเกี่ยวข้าว เหตุผลเพราะการทำนาในปัจจุบัน ไม่ใช่เพื่อพอมีพอกินหรือแบ่งปันกันเท่านั้น แต่เพราะทำเพื่อที่จะทำให้ตัวเองมีรายได้มากขึ้น เพื่อเพียงพอที่จะให้ตัวเอง และครอบครัวมีฐานะที่ดีขึ้น มีเงินมีทรัพย์สินมากขึ้น โดยไม่สนใจว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไรในอนาคต

ชาวบ้าน “ตำบลโคกลำพาน” ก็เช่นกัน ที่ต้องปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดในสภาวะปัจจุบันทั้งๆ ที่บรรพบุรุษดั้งเดิมที่ยึดถือวิถีชีวิตเรียกตัวเองว่า “เกษตรกร” ก็ได้ละทิ้งวิถีการปฏิบัติแบบดั้งเดิมไปหมดแล้ว

จากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน เล่าว่า คนโคกลำพาน เดิมมีเชื้อชาติเป็นลาวที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาจาก “เมืองเวียงจันทน์” เรียกตนเองว่า “ลาวเวียง” สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่ไม่ทราบว่าแน่ชัดว่าได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งแต่เมื่อไร มีเพียงหลักฐานที่พอจะอ้างอิงได้ว่า มีการก่อตั้งเป็นชุมชนขึ้น โดยดูได้ที่ “วัดโคกลำพาน” ที่ชุมชนประสูติ ระบุว่าสร้างขึ้นในปี 2504 แต่เดิมชาวบ้านเรียกพื้นที่นี้ว่า “บ้านโคกลำธาร” โดยเรียกตามลักษณะของพื้นที่ที่

เป็นพื้นที่สูงและมีลำธารล้อมรอบ และด้วยสำเนียงของชาวลาวเวียงจันทร์ ทำให้เสียงที่ใช้เรียกเพี้ยนมาเป็น **“โคกลำพาน”** อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในปัจจุบัน

ตำบลโคกลำพาน กระจายกันตั้งบ้านเรือนเป็น 3 ชุมชน 8 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ชุมชนที่ 1 บ้านโคกกระดิน หมู่ที่ 1 ชุมชนที่ 2 บ้านโคกลำพาน หมู่ 2 (บ้านน้อย) หมู่ 3 หมู่ 4 และหมู่ 5 ชุมชนที่ 3 บ้านโพงน้อย หมู่ที่ 6 หมู่ 7 และหมู่ 8 ประชากรในตำบลรวม 984 ครัวเรือน 3,539 คน เป็นชาย 1,634 คน หญิง 1,855 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง และรับราชการ ดังนั้น ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ คือ ข้าว มีคลองชลประทานชยันนาท-ป่าสักไหลผ่าน

“สารเคมี” ต้นเหตุของปัญหาที่ทำให้คนโคกลำพานต้องแก้ไข

ในวิถีเดิมของคนตำบลโคกลำพาน ใช้สถานที่กลางของหมู่บ้านเป็นเสมือนเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน ตลอดจนถกปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อการแก้ปัญหาในชุมชน ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันแก้ปัญหา โดยเชิญผู้เกี่ยวข้องมาแก้ปัญหาร่วมกัน โดยเฉพาะชาวบ้านในตำบลโคกลำพานเอง ซึ่งจากการร่วมกันปรึกษาหารือ พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นในตำบลนั้น มีทั้งเรื่องที่ตนเองแก้ไขได้ด้วยตัวเอง และเรื่องที่ต้องอาศัยหน่วยงานจากภายนอกเข้าช่วยเหลือ โดยเรื่องที่น่าจะเป็นปัญหาสำคัญ และได้รับผลกระทบทั้งตำบล คือ เรื่องการใช้สารเคมีในการทำเกษตร ที่ส่งผลกระทบต่อหลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสุขภาพที่ทำให้คนในตำบลเจ็บป่วยกันมาก เรื่องรายได้ที่ต้องจ่ายเงินเพื่อซื้อปุ๋ย หรือยากำจัดศัตรูพืช ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงขึ้น และทางด้านสังคมที่เด็กเยาวชน ตลอดจนคนวัยทำงานหันไปใช้ยาเสพติด เป็นต้น

จากปัญหาที่ค้นพบ แกนนำชาวบ้านซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งอย่างมากของตำบลโคกลำพาน ได้มีการรวมตัวกันหาทางแก้ปัญหาเรื่องเหล่านี้ และมีความเห็นว่า **“การทำเกษตรอินทรีย์จะเป็นทางออกที่สามารถแก้ปัญหาได้เกือบทุกเรื่อง”** จึงมีการระดมทุนจัดตั้งเป็น **“กองทุนสภาผู้นำชุมชน”** ขึ้นเมื่อวันที่ 2 กันยายน 2544 ควบคู่ไปกับการก่อตั้ง **“กองทุนหมู่บ้านและชุมชนหมู่ 3 ตำบลโคกลำพาน”** ขึ้นมาใน ปี พ.ศ. 2544 เช่นกัน นับเป็นก้าวแรกของการเริ่มต้นที่สำคัญยิ่ง

จากธนาคารหมู่บ้านฯ ขยายงานไปสู่การจัดการชีวิต

“อาจารย์คณิง พรหมรัตน์” เป็นแกนนำคนสำคัญคนหนึ่ง ที่เมื่อมีเวลาว่าง มักจะตัดถางหญ้า และปลูกต้นไม้ตามถนนสาธารณะ ทำจนกระทั่งมีหลายคนที่เห็นความตั้งใจ ได้บริจาคเงินสมทบมาช่วยให้กองทุนสภาผู้นำชุมชนเป็นจริงขึ้นมา รวมเงินที่ได้รับจากการบริจาคจำนวน 5,000 บาท และต่อมาเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2549 ได้นำเงินก้อนนั้นพัฒนาให้เป็น **“ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริโคกลำพาน”**

หลังจากได้ตั้งธนาคารหมู่บ้านฯ ขึ้นแล้ว จึงมีความต้องการให้คนในตำบล และนอกตำบลรับรู้เรื่องราว จึงได้ใช้หอกระจายข่าวประชาสัมพันธ์แนวคิดการทำงานของธนาคารหมู่บ้านฯ ซึ่งในตอนแรกนั้นยังไม่ครอบคลุมทั้งตำบล ต่อมาเมื่อ **“อาจารย์คณิง พรหมรัตน์”** ได้เกษียณอายุจากการเป็นครู และด้วยความที่เป็น

คนชอบขีดชอบเขียน จึงได้เขียนแนวความคิดการทำงานของธนาคารหมู่บ้านๆ เป็นวารสารง่ายๆ แจกจ่ายไปยังทุกบ้านในตำบล

อาจารย์คณิง พรหมรัตน์ เล่าว่า “อันเนื่องมาจากการใช้หอกระจายข่าวบางคนได้ยิน บางคนไม่ได้ยิน บางคนได้ยินแต่ไม่ชัด บางคนได้ยินก็ปล่อยเลยตามเลย แต่ถ้าเป็นหนังสือ เมื่อว่างก็สามารถหยิบมาอ่านได้ตลอดเวลา”

จากการทำวารสารแจกจ่ายไปยังทุกบ้าน ทำให้ทุกบ้านทราบเรื่องราวต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน จากเวทีพูดคุยกลายเป็นวารสาร และมีการไปศึกษาดูงานเรื่อง สภาผู้นำที่ตำบลหนองกลางดง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จนเมื่อปลายปี 2548 ได้รับประมาณสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จำนวน 282,000 บาท เพื่อนำมาฟื้นฟูตำบลจากการที่ได้รับผลกระทบเรื่องของน้ำท่วม ขณะเดียวกัน พอช. ก็ยังได้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้ง “กองทุนสวัสดิการชุมชน” ขึ้นด้วย ซึ่งตำบลโคกลำพานถือว่าเป็นตำบลต้นแบบในเรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชนและได้รับงบประมาณจำนวน 100,000 บาท เข้ามาเพิ่มเติม

จากปัญหาการทำกรเกษตร ที่ต้องการให้ได้ผลผลิตที่มากขึ้น การใช้ปุ๋ย สารเคมีที่มากขึ้น ส่งผลให้สุขภาพของคนตำบลโคกลำพานเจ็บป่วยเพราะสารเคมี ตลอดจนยากำจัดศัตรูพืชที่เป็นปัญหาใหญ่ และเป็นปัญหาที่คนในตำบลคิดที่จะแก้ปัญหาร่วมกัน ทำให้ได้รับงบประมาณ 450,000 บาท ต่อเนื่อง 3 ปี จาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) เพื่อนำมาแก้ปัญหาเรื่องสุขภาพของคนในตำบล ที่ได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมี และได้ก่อตั้งเป็น “โรงเรียนชาวนา” ขึ้น และยังมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สนับสนุนงบประมาณเพื่อเกิดการเรียนรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ในปี 2549

ต่อมาในปี 2551 ได้มี “พรบ.สภาองค์กรชุมชน” โดย พอช. ได้เข้ามาส่งเสริมให้ความรู้ ตำบลโคกลำพาน จึงได้จัดแจ้งรับรองกลุ่มต่างๆ และจัดตั้งเป็น “สภาองค์กรชุมชนตำบลโคกลำพาน” เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2551 ทำให้มีการรวบรวมกลุ่มงาน กลุ่มอาชีพต่างๆ เข้ามาจัดแจ้งจัดตั้ง และรับรองให้ถูกต้องภายใต้การดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลโคกลำพาน โดยมี ร.อ.จรรยา ชัยยะบุญธนิตร์ เป็นประธาน (ในขณะนั้น) มีการรับรองกลุ่มต่างๆ ไว้ถึง 23 กลุ่ม

ทั้ง “กองทุนสภาผู้นำชุมชน” และ “สภาองค์กรชุมชนตำบลโคกลำพาน” ยังมีการประชุมกันอย่างต่อเนื่องในทุกวันที่ 10 ของทุกเดือน ไม่ว่าจะหน่วยงานใดก็สามารถจะเข้ามารับรู้เรื่องราวของคนในตำบลโคกลำพานได้ จากทั้งกลุ่มต่างๆ ที่จัดแจ้งและรับรองโดยสภาองค์กรชุมชนตำบลโคกลำพาน ทั้ง 23 กลุ่ม ล้วนต่างสมัครเข้าเป็นสมาชิกของ “ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริโคกลำพาน” และมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตสินค้าชุมชนขึ้นตามมา โดยสินค้าที่ขายเป็นสินค้าและผลิตภัณฑ์ของชุมชน และสินค้าที่เป็นที่ต้องการของคนในชุมชน สินค้าที่สร้างชื่อให้กับคนในตำบลโคกลำพาน ได้แก่ ข้าวไรซ์เบอร์รี่ อาหารเสริมจาก

ธัญพืช ถั่วอกรักชาติ เป็นต้น

ปัจจุบันการขายสินค้า มีการขายโดยประกาศขายในเว็บไซต์ของตำบล โดยมีการจัดสรรรายได้ให้กับผู้ผลิต 20 เปอร์เซ็นต์ และผู้ขาย 15 เปอร์เซ็นต์ ทำให้ปัจจุบัน “ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริโคกล่าพาน” มีเงินหมุนเวียนในตำบล กว่า 24 ล้านบาท และมีกิจการอื่นๆ ขยายผลไปอีกมากมาย เช่น โรงผลิตน้ำดื่มโรงสีข้าวชุมชน น้ำประปาบาดาลของหมู่บ้าน รถไถนา รถดำนา ศูนย์ไอซีที เป็นต้น และมีสมาชิกมากกว่า 1,500 คน

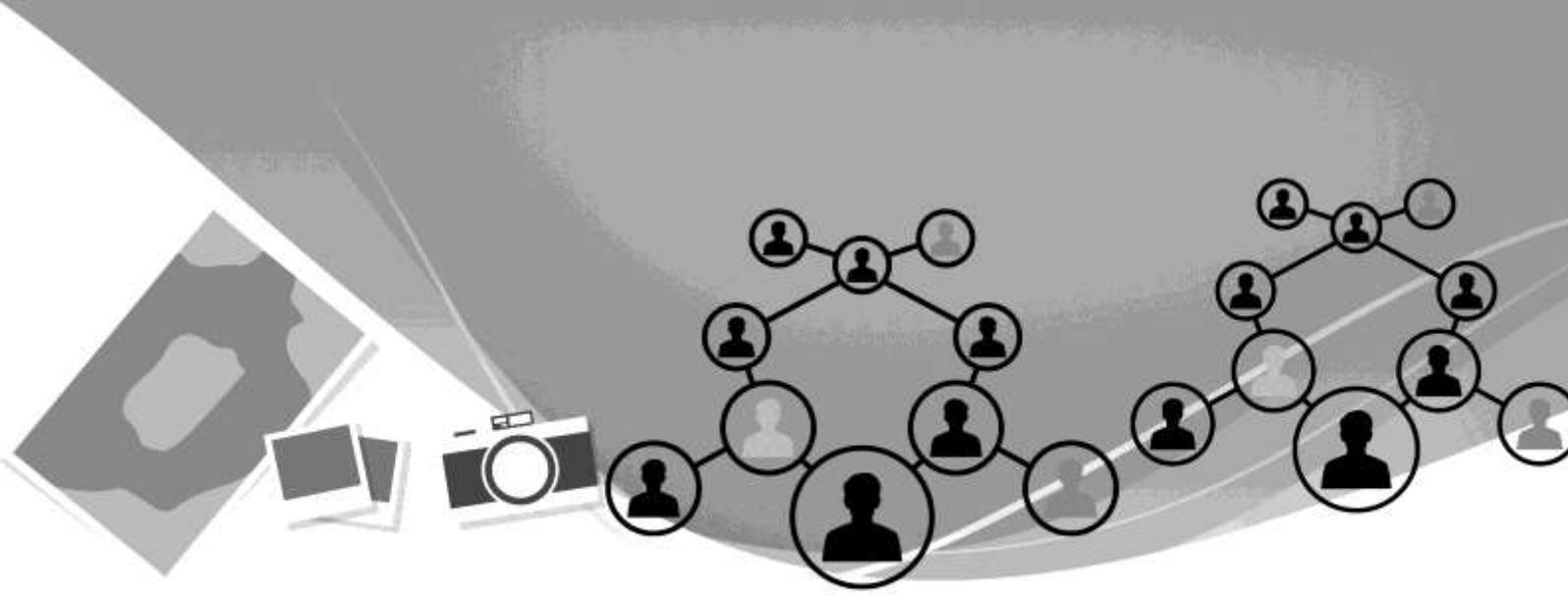
“จำนวนสินทรัพย์ ไม่เป็นเพียงตัวบ่งบอกความเข้มแข็งของธนาคารเท่านั้น แต่จริงๆ แล้วความเข้มแข็งที่แท้จริง คือ “โปร่งใส ตรวจสอบ” ได้ ทำให้ธนาคารหมู่บ้านๆ ได้รับการยอมรับจากคนในตำบล แม้จะยังไม่ครอบคลุมทั้งหมด แต่นี่คือการเริ่มต้นที่ดี เพราะการเปลี่ยนแปลงต้องใช้เวลา จากปี 2549 จนถึงปัจจุบัน 10 ปีที่ผ่านมา ผลที่เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย ยังดีกว่าที่ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรเลย และสังคมยังต้องการผู้นำการเปลี่ยนแปลง แม้จะเพียงหนึ่งหรือสองคน หากแต่เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงก็ต้องทำ” เป็นเสียงที่อาจารย์คณิง พรหมรัตน์ กล่าว

ระยะทางพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน

การแก้ปัญหาของคนตำบลโคกล่าพาน เหมือนจะมากถูกทางแล้ว แต่เรื่องของปากท้องของคนในตำบล ก็ยังเป็นเรื่องใหญ่ การส่งเสริมการเพาะปลูกแบบเกษตรอินทรีย์ที่เห็นผลช้า ต้องใช้เวลานาน ทำให้กลุ่มคนที่สนใจและตั้งใจจริงยังมีจำนวนน้อย เหตุเพราะยังไม่เห็นผลที่ชัดเจนอย่างแท้จริง ต้องใช้ระยะเวลาในการปรับตัวค่อนข้างมาก คนส่วนใหญ่จึงยังคิดว่าการใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ทำให้ได้ผลผลิตได้ปริมาณมาก การใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช จะช่วยให้ความเสียหายของผลผลิตน้อยลง โดยไม่คำนึงถึงผลที่ตัวเองได้รับ ไม่ว่าจะเป็นการเสียเงินเพื่อซื้อปุ๋ย ซื้อสารเคมีต่างๆ ตลอดจนผลกระทบต่อทางด้านสุขภาพของตนเอง

อาจารย์คณิง พรหมรัตน์ จึงกล่าวทิ้งท้ายว่า “การมีกลุ่มงาน กลุ่มอาชีพ ไม่ว่าจะใหญ่ขนาดไหน เมื่อนำเงินไปฝากไว้ที่ธนาคารพาณิชย์ ดอกผล ธนาคารก็เป็นผู้ได้รับประโยชน์ นำไปสร้างอาคารสำนักงาน จ้างพนักงานมากมาย แล้วทำไมเราไม่มีธนาคารของตัวเอง จ้างคนของเราเอง สร้างสำนักงานของตัวเอง ดอกผลก็ตกไปอยู่ที่คนของเราเอง ถึงแม้ว่าการทำธนาคารหมู่บ้านๆ นี้ จะต้องใช้เวลา โดยเฉพาะการสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้คนเข้าใจในแนวคิด ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเกษตรเคมี มาเป็นเกษตรอินทรีย์ คงต้องทำต่อไป และทำไปอย่างต่อเนื่อง ด้วยวิถีทางที่เลือก คือ ความยั่งยืนของเกษตรกรทั้งด้านสุขภาพ และรายได้”

เรื่องจิตอาสา ความเข้มแข็ง การเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความคิดริเริ่ม การยอมรับการเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชน นอกจากต้องใช้เวลาแล้ว ก็ยังต้องการแรงสนับสนุนจากทั้งภาครัฐ หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากทุกฝ่าย วันนี้นักการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ความสำเร็จในบางส่วนของตำบลโคกล่าพาน ถึงแม้จะยังไม่เต็มพื้นที่ แต่อย่างน้อยรูปธรรมที่เกิดขึ้น ย่อมจะส่งผลไปสู่คนรุ่นต่อไปอย่างแน่นอน

ไร่ ณ ชายแดนดินแดน แห่งรอยฝัน

“เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจชุมชน”

หัตถยา คงได้
นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลทับพริก

บริบทตำบลทับพริก^๑

ตำบลทับพริก อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสระแก้ว มีเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา ก่อนปี พ.ศ. 2503 บริเวณตำบลทับพริก เคยเป็นป่าไม้ธรรมชาติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2503 ชาวบ้านหมู่ที่ 7 ตำบลคลองน้ำใส ซึ่งเป็นชาวข่า ประมาณ 3-5 ครอบครัว อพยพลงมาอยู่บริเวณนี้ ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันนั้น มีบริษัทซึ่งได้รับสัมปทานตัดไม้บริเวณนี้ เข้ามาพร้อมกับลูกจ้างตัดไม้ ซึ่งเป็นชาวส่วยจากหมู่ที่ 12 ตำบลคลองน้ำใส กลุ่มลูกจ้างเข้ามานี้ได้มาสร้าง "ทับ" ซึ่งหมายถึงเพิงพักอาศัย และปลูกต้นพริกไว้บริเวณที่พัก ต่อมาเมื่อมีผู้อพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณนี้มากขึ้น รวมประมาณ 22 ครัวเรือน เมื่อเห็นว่ามีคนเข้ามาอยู่มากขึ้น จึงตั้งหมู่บ้านโดยใช้ชื่อว่า "บ้านทับพริก" หมู่ที่ 12 ขึ้นกับตำบลคลองน้ำใส มีผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายพรม เชื้อคำศรี

^๑ อ้างอิงข้อมูลจากเว็บไซต์องค์การบริหารส่วนตำบลทับพริก

ตำบลทับพริก มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง ที่ดินส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก แม้ว่าดินจะเสื่อมโทรมไปบ้างจากการใช้ปุ๋ยเคมี และยาปราบศัตรูพืช แต่ปัจจุบันเกษตรกรหันกลับมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์กันมากขึ้น ทำให้ดินเริ่มมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น

ด้านการเกษตร เนื่องจากพื้นดินส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์มาก แม้ว่าในพื้นที่จะมีการใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการเกษตรมาเป็นระยะเวลากว่า 20 ปี แต่ในปัจจุบันเกษตรกรในตำบลส่วนใหญ่หันกลับมาให้ความสำคัญในเรื่องของการบำรุงดิน การทำเกษตรแบบธรรมชาติ แบบอินทรีย์กันมากขึ้น และเนื่องจากความพร้อมทางด้านดิน และน้ำ ทำให้พื้นที่ของตำบลทับพริก สามารถที่จะปลูกได้ทั้งพืชไร่ และพืชสวน พืชไร่ที่สำคัญ ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน ส่วนพืชสวนที่สำคัญ ได้แก่ มะละกอ ฝรั่ง กล้วย สตรอว์เบอร์รี หน่อไม้ฝรั่ง ลำไย มะม่วง

ด้านแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ตำบลทับพริกมีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ทั้งดิน และน้ำ มีภูเขาที่สำคัญในตำบล 2 แห่ง คือ เขาสารภี (หมู่ที่ 3) และเขาก้านเหลือง (หมู่ที่ 1) บริเวณด้านบน และรอบภูเขาทั้ง 2 แห่งทางองค์การบริหารส่วนตำบลทับพริก ได้จัดโครงการณรงค์ให้คนในชุมชน เห็นความสำคัญของป่าไม้ และแหล่งต้นน้ำ จึงได้ทำการอนุรักษ์ป่าไม้เก่าที่มีอยู่ และทำการปลูกเพิ่ม เพื่อรักษาระบบนิเวศน์ และในอนาคตอันใกล้จะมีการปรับปรุงภูมิทัศน์บนยอดเขา และทางขึ้นเขาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ของตำบลทับพริก เมื่อยืนที่จุดชมวิวบนยอดเขาสามารถมองเห็นบริเวณโดยรอบ โดยเฉพาะด้านทางทิศตะวันออกซึ่งเป็นรอยต่อระหว่างตำบลทับพริก

(ประเทศไทย) กับอำเภอมาลัย (ประเทศกัมพูชา) จะสามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ที่สวยงาม และชุมชนของชาวกัมพูชาได้อย่าง และสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศน์ของป่าไม้ให้กับสถานศึกษาในบริเวณใกล้เคียงได้

ด้านการค้าชายแดน ด้านทิศตะวันออกของตำบลทับพริกมีอาณาเขตติดกับ อำเภอมาลัย ประเทศกัมพูชา ตลอดแนวความยาวประมาณ 10 กิโลเมตร ในอนาคตข้างหน้ามีความเป็นไปได้เป็นจุดการค้าชายแดนที่สำคัญแห่งใหม่ของจังหวัดสระแก้ว

ด้านพลังงานทดแทน มีผลผลิตพืชพลังงานหลายชนิด ที่สามารถใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตพลังงานทดแทน เช่น ปาล์มน้ำมัน (ตำบลทับพริก เป็นที่แรกในจังหวัดสระแก้วที่มีการปลูกปาล์มน้ำมัน ปัจจุบันมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตมากกว่า 3 ปี) อ้อย มันสำปะหลัง ซึ่งหากได้รับการพัฒนา จะสามารถนำผลผลิตที่ได้มาแปรรูปเป็นน้ำมันเชื้อเพลิงใช้เองในชุมชน ภูมิอากาศของตำบลทับพริกเอื้ออำนวย และเหมาะสมในการทำพลังงานทดแทน เนื่องจากมีลมพัดแรงตลอดทั้งปี โดยเฉพาะบริเวณภูเขา และอ่างเก็บน้ำ สามารถนำกังหันลมมาใช้สำหรับสูบน้ำเข้าแปลงเกษตรและผลิตกระแสไฟฟ้าใช้เอง พลังงานน้ำที่ปล่อยออกจากอ่างเก็บน้ำ สามารถนำมาต่อกับเครื่องกำเนิดไฟฟ้าขนาดเล็กเป็นโรงไฟฟ้าชุมชนได้

น้อมนำแนวทางจากพ่อหลวง สร้างเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจชุมชน

ในส่วนของภาคประชาชน ตำบลทับพริกถือเป็นตำบลแห่งความสุขด้วยหลักยุทธศาสตร์ 4 ดี คือ คนดี สุขภาพดี รายได้ดี และสิ่งแวดล้อมดี วิธีพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพ่อหลวง เพื่อเดินตามรอยพ่อหลวง ชาวบ้านจึงนิยมปลูกเกษตรอินทรีย์เพื่อจำหน่าย และปลูกไว้กินเอง

ในปี 2557 เกิดปัญหาด้านรายได้ และเศรษฐกิจในชุมชน เพราะชาวบ้านทำเกษตรอินทรีย์เชิงเดี่ยว บวกกับปัญหาภัยแล้ง จึงทำให้มีรายได้ปีละหนึ่งครั้ง ซึ่งไม่พอกับค่าใช้จ่ายจึงทำให้ชาวบ้านที่เคยประกอบอาชีพเกษตรกรรมพากันเปลี่ยนอาชีพไปเป็นกรรมกรในกรุงเทพฯ ส่วนชาวบ้านที่มีลูกมีหลาน ก็ต้องไปหากู้ยืมเงินนอกระบบ เพื่อมาส่งเสียให้ลูกหลานตนเองได้เรียนหนังสือ จนทำให้ชาวบ้านและลูกหลานไปทำงาน ไปเรียนในเมือง ทำให้ประชากรในหมู่บ้านลดน้อยลง เหลือก็แต่ปู่ย่าตายายที่นอนรอลูกหลานกลับมาจากกรุงเทพฯ

ปี 2559 “นางสาวลลิตา คำวิชัย” หรือ “พี่หน้อย” ได้กลับมาเยี่ยมแม่ที่บ้านเกิด หลังจากที่ได้ไป ร่ำเรียนและทำงานอยู่ในกรุงเทพฯ หลายปี ได้มาเห็นพื้นที่ที่ว่างเปล่ามากมายของชาวบ้าน รวมถึงพื้นที่ของตนเอง จึงคิดอยากจะทำให้พื้นที่ของตนเองนั้นมีคุณค่า เลยลองคุยกับแม่ว่า “อยากจะทำอะไรของแม่ให้มันเป็นมากกว่าไร่ที่แม่ทำอยู่ อยากทำให้ไร่ของเราแตกต่างจากไร่ของคนอื่น” จึงเริ่มปลูกพืชต่างๆ แบบผสมผสานกันไป แต่ด้วยความต่างนั้นก็กลับทำให้คนอื่นมองว่า “บ้า” ชาวบ้านทุกคนต่างคิดว่าพื้นที่เหล่านี้เป็นดินมันปูหรือดินที่ปลูกอะไรไม่ขึ้นกับน้ำที่มันน้อย ไม่สามารถที่จะทำอะไรแตกต่างได้

พี่หน้อยเล่าว่า “แรกเริ่มความคิดไม่เป็นที่ยอมรับของแม่เท่าไร แม่บอกคนอื่น เขาพยายามดิ้นรนที่จะไป แต่ตัวเองดิ้นรนที่จะกลับมา แต่ด้วยความมุ่งมั่นก็ยังอยากที่จะทำ เลยตัดสินใจกลับมาอยู่บ้าน โดยปลูกพืชในไร่ตัวเอง โดยมีความคิดที่จะทำเกษตรผสมผสานตามพระราชดำริของพ่อหลวง โดยมีแม่คอยช่วยเหลือสนับสนุน และเป็นกำลังใจ”

ปัญหาที่สำคัญของการเกษตร คือ ภัยแล้ง จึงพยายามคิดหาทางปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย เช่น มะกรูด ตะไคร้ ปอเทือง ถั่วผา ข้าวตอย ถั่วเขียว ถั่วลิสง ฝรั่ง กิมจู ลิ้นฟ้า และมะม่วงแก้วขมิ้น เป็นต้น โดยจะเริ่มจากการหวานเมล็ดปอเทือง เพื่อให้เป็นปุ๋ยไนโตรเจนแก่ดิน เพราะในการปลูกปอเทือง 1 ไร่ จะเท่ากับปุ๋ยยูเรีย 15 กิโลกรัม จากนั้นก็ปลูกมะม่วงแก้วขมิ้น ซึ่งมะม่วงพันธุ์นี้ เป็นพันธุ์ที่ต้องการของตลาดมาก และเป็นพืชชนิดหนึ่งที่ใช้น้ำน้อย จากนั้นก็ปลูกกล้วยตามร่องของต้นมะม่วง เพื่อให้กล้วยคอยให้น้ำกับมะม่วง และก็ปลูกพืชหลายๆอย่างผสมผสานกัน

“เมื่อเริ่มลงมือปลูก ทำให้พื้นที่ที่เคยว่างเปล่า เริ่มกลับมาเป็นพื้นที่ที่เขียวขจีขึ้น จึงทำให้ชาวบ้านยอมรับได้ว่าพื้นที่ตรงนี้ ไม่ใช่พื้นดินมันปูอีกต่อไป และได้ตั้งชื่อไร่ตรงนี้ว่า “ไร่ ณ ชายแดน” ชาวบ้านที่ไปทำงานที่กรุงเทพฯ ก็กลับมาทำเกษตรที่บ้านเหมือนเดิม จนทำให้หมู่บ้านกลับมามีพื้นที่สีเขียวอีกครั้ง โดยชาวบ้านสนใจที่จะทำตาม และยึดแนวทางที่ทำอยู่เป็นแบบอย่าง และตนเองก็ได้ให้คำแนะนำกับชาวบ้าน และแจกพันธุ์พืชให้กับชาวบ้านที่สนใจ” พี่หน้อยเล่าอย่างมีความสุข

นอกจากจะทำเกษตรแล้ว ยังชักชวนชาวบ้านนำผลผลิตที่ได้จากการเกษตรมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ภายใต้โลโก้ “ไร่ ณ ชายแดน” โดยอาศัยความรู้ด้านการตลาดที่ไปเรียนรู้มา เอาไปออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการของตลาด และจะให้น้องๆ เยาวชนในหมู่บ้านมาช่วยบรรจุ และติดโลโก้สินค้า โดยสินค้าเหล่านี้ยังได้ชื่อว่า YOUNG OTOP เพราะเป็นสินค้าที่เด็กอายุไม่เกิน 25 ปีทำ

“ไม่ได้ใช้แรงงานเด็กนะ 555 แต่เหมือนฝึกเขาไปในตัวแล้วยังได้ค่าขนมอีกด้วย” พี่น้อยเล่าไปหัวเราะไป

หลังจากที่เป็นที่ยอมรับในชุมชนแล้ว จึงมีความคิดที่อยากจะให้เป็นที่ยอมรับ และทำให้ภายนอกสนใจด้วย จึงพยายามนำผลผลิต และผลิตภัณฑ์ต่างๆ ไปจัดบูธโชว์ในหลายๆ ที่ทั้งในจังหวัด ต่างจังหวัด และประเทศเพื่อนบ้าน จนเป็นที่รู้จักและสนใจ จนมีออร์เดอร์สินค้าต่างๆ เข้ามามากมายทั้งประเทศกัมพูชา เวียดนาม และญี่ปุ่น ซึ่งลูกค้าล้วนชอบและประทับใจในสินค้าของชุมชน และทางจังหวัดเองได้เล็งเห็นว่า สินค้าเป็นที่ต้องการจึงสนับสนุนสินค้าของชุมชน และอนุญาตให้วางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้า และร้านค้า ประชากรัฐปัม ปตท. ของจังหวัดสระแก้ว และยังให้ “ไร่ ณ ชายแดน” เป็นศูนย์การเรียนรู้เกษตรผสมผสาน

ปัจจุบัน “ไร่ ณ ชายแดน” ได้เป็นศูนย์การเรียนรู้เกษตรแบบผสมผสาน ต่างก็มีชาวบ้านทั้งในชุมชน และต่างชุมชนสนใจที่จะมาเรียนรู้การทำเกษตรมากขึ้น ซึ่งแนวทางการถ่ายทอดของศูนย์เรียนรู้ฯ พยายามที่จะบอกเล่าสิ่งที่ทำ และยังนำสิ่งดีๆ ที่พ่อหลวงสอน ถ่ายทอดให้ชาวบ้านทำตาม และเปิดเป็นตลาด แลกเปลี่ยนความรู้ และสินค้าระหว่างประเทศกัมพูชา ทำให้ทั้งคนไทย และต่างประเทศสนใจที่จะมาดูงาน

พี่น้อยยังพูดให้ฟังว่า *“ทุกสิ่งที่ทำถือว่าเพียงพอแล้ว ก็กับการที่มีคนมาเรียนรู้ มาอบรม เพราะถ้าศูนย์เรียนรู้ไม่มีคนมาเรียนรู้ มาสนใจมันก็เป็นศูนย์เรียนรู้ไม่ได้”*

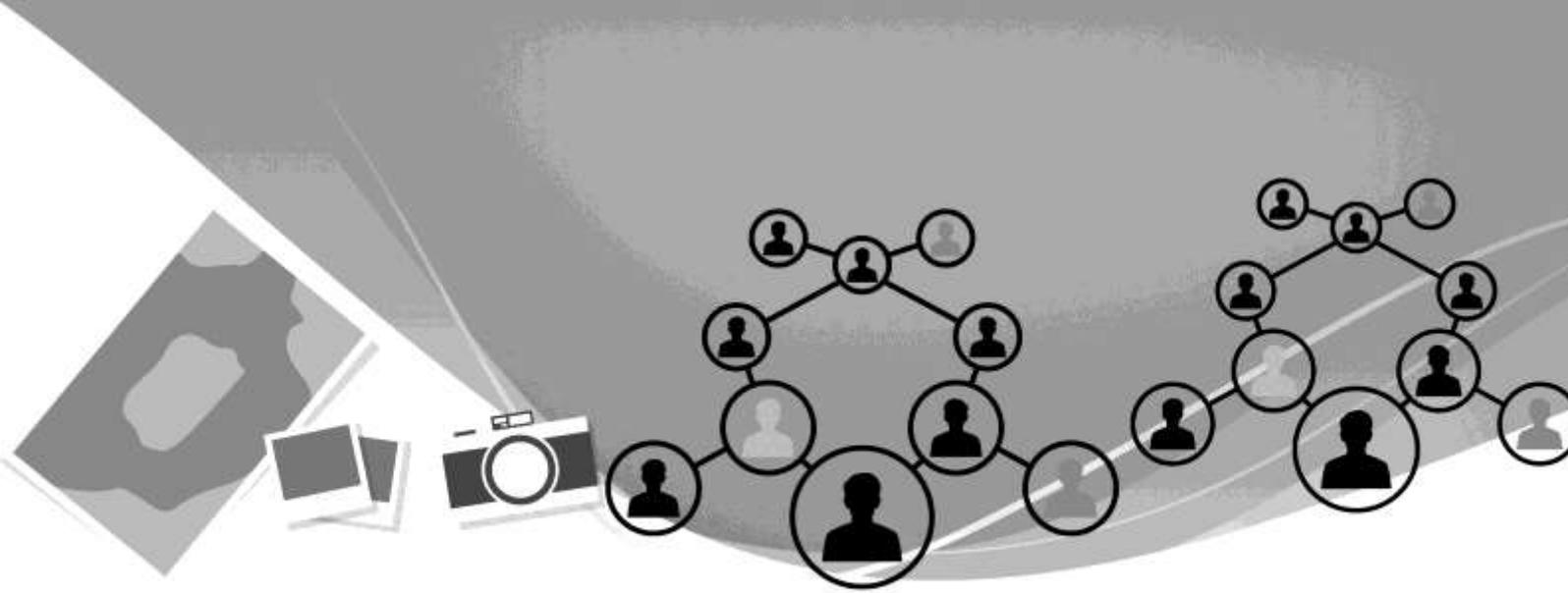
สิ่งที่ได้รับตั้งแต่หันมาทำตามแนวทางพ่อหลวงนี้ คือ ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากที่เป็นปีละครั้ง เป็นมีรายได้ทุกวัน ทุกสัปดาห์ ทุกเดือน ทุกปี จนทำให้ชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยจากเดิม 63,240 บาท ต่อคน ต่อปี เป็น 73,240 บาท ต่อคนต่อปี ชาวบ้านมีส่วนร่วมทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น ตำบลทับพริกเป็นที่รู้จักมากขึ้น ในจังหวัดสระแก้ว และประเทศเพื่อนบ้าน มีสินค้า OTOP ของตำบลสื่อถึงตำบลได้ดี ชาวบ้านมีความรู้ทางการเกษตรที่ถูกต้องแล้วนำไปปฏิบัติได้จริง รวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมกลับมาสมบูรณ์ดังเดิม

เหนื่อยกาย แต่อิ่มใจ

นับตั้งแต่ปี 2557 จนถึงปัจจุบัน ศูนย์การเรียนรู้เกษตรผสมผสาน “ไร่ ณ ชายแดน” ก็ยังคงเปิดเพื่อให้ความรู้ทางด้าน การเกษตรแก่ชาวบ้าน และคณะผู้มาศึกษาดูงานมากมาย สำหรับผู้ที่สนใจก็สามารถมาศึกษาเรียนรู้ได้ เพราะทางศูนย์ การเรียนรู้ และชาวบ้านพร้อมที่จะมอบ และให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรกับผู้สนใจ ซึ่งในปีที่ผ่านมามีหน่วยงานต่างๆ มา ศึกษาดูงานจำนวน 10 หน่วยงาน และมีชาวบ้าน นักศึกษาที่ สนใจมาศึกษา หรือมาขอความรู้จำนวน 600-700 คน

จะเห็นได้ว่า ในการทำงานมีทั้งปัญหาและอุปสรรคมากมาย แต่ก็ผ่านมาได้ เพราะคำสอนของพ่อ หลวงที่สอนให้ทำเกษตรแบบผสมผสาน และอยู่อย่างพอเพียง พี่หน่อยกล่าวทิ้งท้ายว่า “ถ้าคุณรู้สึกเหนื่อยกับ ชีวิตในเมืองที่วุ่นวาย เร่งรีบ แข่งขัน อย่าลืมคิดถึงเรา แวะมาทักตัวกับธรรมชาติ วิธีชีวิตคนชายแดน เราจะ กางเต็นท์รอ ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ไร่ ณ ชายแดน”

"เงินมหัศจรรย์ที่ให้มากกว่า....เงิน..."

จินต์ภาณี อรชร

นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนเทศบาลตำบลปลายบาง

มหาอุทกภัยเมื่อปลายปี 2554 ได้สร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวงในทุกด้าน รวมทั้งชีวิตและทรัพย์สิน แม้รัฐบาล ภาคเอกชน และเครือข่ายองค์กรประชาชนต่างๆ จะให้ความช่วยเหลือผู้เดือดร้อนอย่างเต็มความสามารถ แต่ก็ยังไม่ครอบคลุมปัญหาต่างๆ ได้หมด โดยเฉพาะผลกระทบของผู้มีรายได้น้อยที่ไม่อาจช่วยเหลือตัวเองได้หลังน้ำลด

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของความร่วมมือในการจัดทำโครงการสนับสนุนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนจนเมืองของธนาคารโลก(World Bank) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)ในปี 2556 จากกองทุนพัฒนาสังคมจากประเทศญี่ปุ่น โดยมีเป้าหมายที่จะฟื้นฟู และพัฒนาคนที่มีรายได้น้อยที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วมรุนแรง 5 จังหวัดได้แก่ กรุงเทพฯ ปทุมธานี นนทบุรี นครสวรรค์ และพระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้รับผลกระทบมากที่สุด และยังไม่สามารถแก้ปัญหาลำพังด้วยตัวเองได้

การขับเคลื่อนงานภาคประชาชนในแต่ละพื้นที่ โดยใช้หลักชุมชนเป็นแกนหลักในการดำเนินงานทุกๆ ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การค้นหาปัญหา การสำรวจความต้องการ การให้ข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึงภายในชุมชน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจถึงการช่วยเหลือชุมชน การคัดเลือกกิจกรรมที่จะดำเนินการ ซึ่งมีผู้รับผลประโยชน์ชัดเจนครอบคลุมปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม และมีขั้นตอนในการบริหารจัดการ และดำเนินงานโดยชุมชนมากที่สุด

โครงการด้านการพัฒนาต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ต้องผ่านการเห็นชอบจากเวทีประชาคมของชุมชนที่ประชุม จากนั้นจึงนำเสนอคณะกรรมการ เพื่ออนุมัติถึงตัวกิจกรรม วิธีดำเนินงาน งบประมาณที่ใช้ และผลที่จะได้รับจึงจะดำเนินการได้ ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าวจะต้องโปร่งใส ยุติธรรม เป็นประโยชน์ต่อชาวชุมชนมากที่สุด สามารถตรวจสอบทุกขั้นตอน

“พ.จ.อ. อติศร กิ่งสอาด” ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี เล่าว่า “จากการลงพื้นที่สำรวจลูกบ้าน ไม่น่าเชื่อว่ายังมีบ้านผู้ยากไร้อยู่ในพื้นที่อีก เอาป้ายไว้นิลทำหลังคา นำกระสอบเป็นข้างฝา นี่คือความยากจนของเขา เราพบ เราก็กองมือทำทันทีที่ถึงบลงมา นี่คือการทำงานของภาคประชาชน”

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการเชื่อมโยงฝ่ายปกครอง การรับรองผลการดำเนินงานของชุมชน การออกแบบการตรวจสอบ มาตรฐานของงานรวมทั้งความช่วยเหลือต่างๆ ที่จำเป็น ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถยกระดับศักยภาพของตนเองให้เป็นที่ประจักษ์ และจะเพิ่มผลดีในการร่วมมือรับการสนับสนุนต่อไปในอนาคต

จากการที่ สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลปลายบาง ได้ลงพื้นที่สำรวจในเรื่องภัยพิบัติได้ค้นพบปัญหาในด้านเศรษฐกิจ จึงได้ขับเคลื่อนงานเพื่อสนับสนุนให้สมาชิกได้ตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทหน้าที่ภารกิจซึ่งการเพิ่มรายได้ การสร้างอาชีพและสร้างคนในตำบลให้มีทุน จึงริเริ่มฟื้นฟูสวนสมุนไพรเดิมที่เคยมีอยู่ในตำบล ให้เป็น**“ศูนย์เรียนรู้เรื่องสมุนไพร”** เพื่อลดทอนภาวะจากเศรษฐกิจในปัจจุบันเพื่อความอยู่รอด

“นายสมเกียรติ สุขแป้น” ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 ตำบลปลายบางอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ได้กล่าวว่า “จากการที่ได้ฟื้นฟูสวนสมุนไพร ที่มีสมุนไพรมากกว่า 300 ชนิด ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ที่จะใช้สมุนไพรมาใช้ประโยชน์ทั้งตนเองและครอบครัวรวมไปถึงชุมชนเป็นการสร้างเศรษฐกิจอีกด้วย”

งบประมาณที่ลงมาชุมชนจำนวน 9,200,000บาท จากโครงการพัฒนาสนับสนุนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนจนเมืองฯ ถือเป็นเครื่องมือในการบริหารชุมชนให้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ยั่งยืน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชนได้มีส่วนร่วม และตัดสินใจมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน จังหวัด และหน่วยงานต่างๆ ที่ดีขึ้น ชุมชนมีความพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาที่ดีขึ้น และที่สำคัญเป็นการช่วยเหลือชุมชนให้มีความคิดก้าวหน้าด้านอาชีพ เศรษฐกิจ ต่อยอดกิจกรรม และการดำเนินงานอย่างกว้างขวางไม่มีที่สิ้นสุด จึงกล่าวได้ว่า เงินทุนที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนเป็นการสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชน จึงกล่าวได้ว่าเป็น **“เงินมหัศจรรย์ที่ให้มากกว่าคำว่าเงิน”**

ในปี 2559สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลปลายบาง ทำงานครอบคลุม 3 ตำบล 17 หมู่บ้าน คือ ตำบลมหาสวัสดิ์ ตำบลบางคูเวียง และตำบลปลายบางพื้นที่รวมทั้งหมด 15.68 ตารางกิโลเมตรจากการที่สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลปลายบางขับเคลื่อนเรื่องภัยพิบัติได้มีการสำรวจข้อมูลพื้นที่และได้ขับเคลื่อนด้านเศรษฐกิจ และทุนชุมชนพบว่าในพื้นที่เทศบาลตำบลปลายบาง มีทุนชุมชนที่สำคัญมากมาย ได้แก่ มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ มีประวัติศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรมเกษตร

สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบล จึงพร้อมสมาชิกเครือข่าย ผู้นำชุมชนท้องถิ่นที่ท้องถิ่น จึงมีความเห็นตรงกันว่า ควรมีการขับเคลื่อนด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนเพื่อให้สมาชิกได้ตระหนักถึงทุนที่มีอยู่ในชุมชน มีทั้งศาสนสถานเก่าแก่ และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิม อีกทั้งยังมีภูมิประเทศที่ติดริมคลอง ทำให้สามารถสัญจรได้ทั้งทางบกและทางน้ำได้จึงลงมติร่วมกันว่า จะทำให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จะสามารถทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่ดีขึ้น จึงได้จัดทำ“โครงการเสริมสร้างขีดความสามารถเทศบาลตำบลปลายบางปี 2559 เรื่องท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และวัฒนธรรม วิถีคนปลายบาง” ขึ้นเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตของคนในชุมชน และจัดภูมิทัศน์ให้สวยงาม อีกทั้งยังช่วยให้ชุมชนเกิดอาชีพ สร้างรายได้ สามารถพึ่งพาตนเองได้ เกิดการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน ทั้งสามารถสร้างแกนนำคนรุ่นใหม่ และยังเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนได้ทำให้เกิดกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ กลุ่มทำดอกไม้จัน กลุ่มแม่บ้านทำขนมเค้ก กลุ่มเย็บผ้าด้วยจักรอุตสาหกรรม

สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น วัดตะเคียนตลาดน้ำวัดตะเคียน จังหวัดนนทบุรี ซึ่งในอดีตเต็มไปด้วยคลองเล็กคลองน้อยมากมาย ทำให้คนได้สัญจรทางน้ำกันโดยสะดวกแต่ในปัจจุบันคลองจำนวนมากถูกถมทำเป็นถนนหนทางไปจนเกือบหมดคงเหลือคลองอยู่ไม่มากนักและหนึ่งในคลองที่ยังคงเหลือและคงความคึกคักมาถึงปัจจุบันก็คือคลองบริเวณวังตะเคียน ต.บางคูเวียง อ.บางกรวย

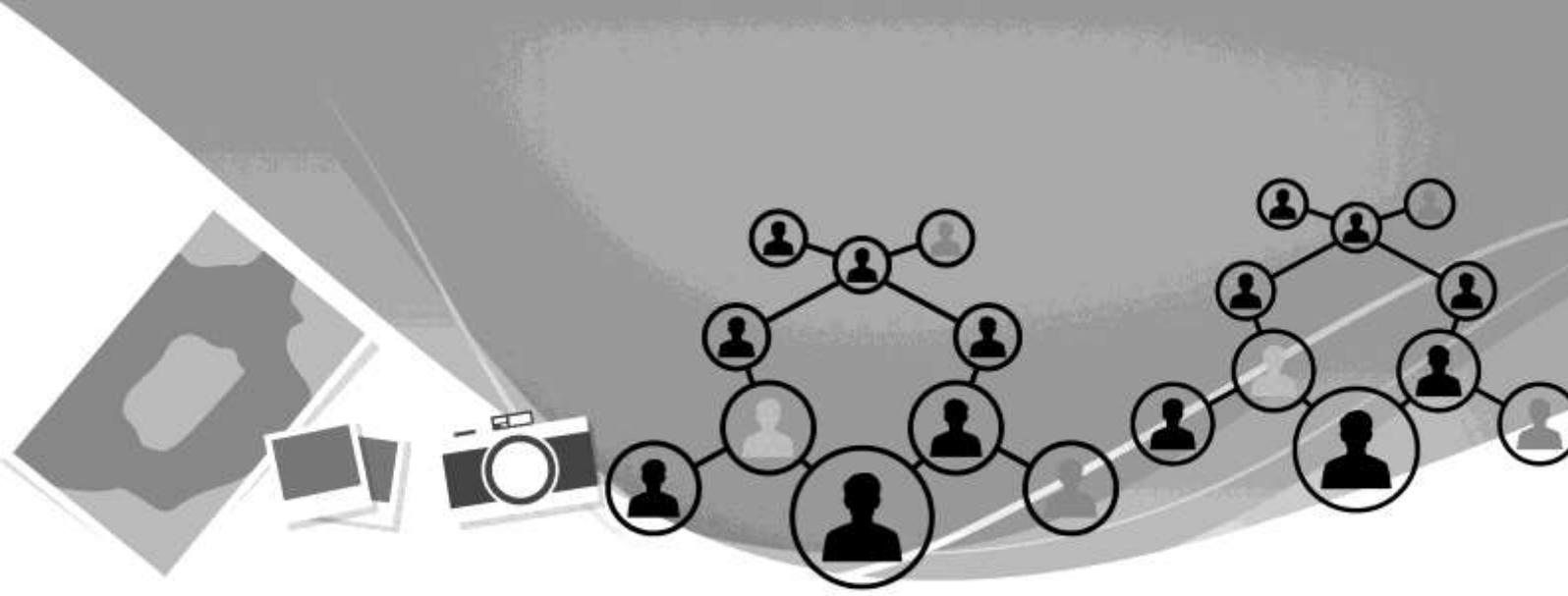
ตลาดน้ำวัดตะเคียนแห่งนี้ ได้เปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2552 โดยหลวงปู่แยมได้มาทำพิธีเปิดพร้อมได้พรมน้ำมนต์ให้กับพ่อค้า แม่ค้าที่เตรียมตัวมาพายเรือค้าขายด้วยแนวคิดที่ต้องการพลิกฟื้นวิถีชีวิตของคนในอดีตให้กับคนรุ่นใหม่ได้สัมผัส และต้องการที่จะใช้พื้นที่บริเวณลำคลองแห่งนี้ให้เป็นประโยชน์กับชาวบ้านให้สามารถทำมาหากินได้โดยที่ไม่มีค่าใช้จ่าย ทั้งนี้การทำเช่นนี้ถือเป็นการตอบแทนให้กับชาวบ้านเพราะวัดแห่งนี้อยู่มาได้ก็เนื่องจากชาวบ้านในละแวกนี้ ที่มาทำบุญบริจาคทาน อยู่เป็นประจำ

ภายในตลาดน้ำ มีสินค้ามากมายให้เลือกซื้อหาครบถ้วน ตั้งแต่ผักผลไม้ มะพร้าวเผา ลูกชุบ ขนมไทย เป็นต้น ส่วนที่พายเรือขาย เช่นเรือผลไม้ตามฤดูกาล เป็ดพะโล้ ก๋วยเตี๋ยวเรือ เครื่องดื่มรสสมุนไพร เป็นต้น นอกจากนี้ ตลาดน้ำยังมีกิจกรรมที่น่าสนใจให้ร่วมกิจกรรมหลายอย่าง เช่น การถีบจักรยานน้ำการล่องเรือชมทัศนียภาพสองฝั่งคลองบางคูเวียง และคลองบางราวนกขมิถิ์ชีวิตของชาวบ้านริมคลองที่ยังรักษาบ้านเรือนไทยโบราณซึ่งเต็มไปด้วยสีสันของธรรมชาติ และร่องรอยอารยธรรม ศิลปกรรม ที่รอคอยให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม

การเดินทาง

สำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ชอบสัมผัสวิถีชีวิตริมน้ำแบบในอดีตสามารถเดินทางได้โดยใช้รถยนต์ส่วนตัว เริ่มต้นจากแยกแคราย จ.นนทบุรีวิ่งตรงไปข้ามสะพานพระราม 5 จากนั้นวิ่งตรงไปตาม ถนนนครอินทร์ ถึงถนนกาญจนาภิเษก กลับรถได้สะพานก่อนข้ามแยกแล้วมุ่งหน้าย้อนกลับมาทางเดิมประมาณ 1 กิโลเมตร จะเห็นสะพานลอยให้เลี้ยวซ้ายเข้าไปช่องคูขนาน และเลี้ยวซ้ายเข้าไปตรงป้าย "วัดตะเคียน"

แต่ถ้าหากมาจากบางใหญ่เมื่อถึงแยกที่จะเลี้ยวซ้ายไปสะพานพระราม 5 ให้เลี้ยวซ้ายแล้ววิ่งตรงไปประมาณ 1 กิโลเมตร ก็จะเจอสะพานลอยและทางเข้าวัดอยู่ซ้ายมือจากนั้นวิ่งไปตามถนนประมาณ 1 กิโลเมตร ก็จะเจอวัดข้างหน้าให้ข้ามสะพานเข้าไปจอดในลานวัด ทั้งนี้ตลาดน้ำแห่งนี้จะเปิดให้บริการทุกวัน ตั้งแต่เวลา 9.00 - 17.00 น.

กับทีมสยาม พลอยงาม

ตำบลบ่อพลอย อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด

กมลวรรณ รุจิอาจ และ กนกภรณ์ นวลพินสกุล
นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลบ่อพลอย

บริบทพื้นที่ตำบลบ่อพลอย อำเภอบ่อไร่

“เมืองอัญมณี
บ้านเราไม่เคยเสื่อมสูญ
บ่อไร่เป็นเมืองชายเขา

ช่างมีความสุขเหลือแสน การค้าขายแดนกำลังพัฒนา

พวกเรามีการศึกษา

ทำกันจนมีชื่อเสียง

**มาเชิญมะเชิญมา

น้ำตกเกิดจากภูเขา

เมืองบ่อไร่ของเรานี้หนา

พวกเรานั้นมีแต่ให้

บ่อไร่เรานี่มีความสมบูรณ์

ยังสมบูรณ์ในตำนานทำพลอย

แล้วบ้านเราก็มีการค้าขายแดน

และน้อมนำพาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงช่วยหล่อเลี้ยงชุมชน

มาเที่ยวศึกษารัชมชาติของเรา

มาเที่ยวศึกษารัชมชาติของเรา

ของบ้านเรามีตั้งเก้าแห่ง

หากใครได้มาแล้วจะถูกใจ

เพราะชาวบ่อไร่มีก็น้ำใจดีดี”

อำเภอบ่อไร่ เดิมอยู่ในเขตปกครองของอำเภอเขาสมิง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2513 ได้รับการยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอ ประกอบด้วย 3 ตำบล คือ ตำบลบ่อพลอย ตำบลช้างทูน และตำบลด่านชุมพล เนื่องจากเป็นท้องที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ คือ แร่รัตนชาติ (พลอยแดงหรือทับทิมสยาม) จึงมีประชาชนจากจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศไทย เข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อแสวงโชคจากการขุดแร่พลอย

ทำให้กิ่งอำเภอบ่อไร่ มีความเจริญอย่างรวดเร็ว แล้วจึงได้แยกตำบลช้างทูนส่วนหนึ่ง ออกไปตั้งเป็นตำบลหนองบอน เพิ่มอีก 1 ตำบล รวมเป็น 4 ตำบล ต่อมาเมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2524 ได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอ ชื่อ “อำเภอบ่อไร่” ต่อมาเมื่อปี 2529 ได้แยกพื้นที่ตำบลด้านชุมพล ออกไปตั้งเป็นตำบลนันทริยเพิ่มขึ้นอีก 1 ตำบล รวม 5 ตำบล

ที่มาของชื่อคำว่า “บ่อไร่” ในอดีต ไม่พบว่าผู้ใดบันทึกไว้เป็นหลักฐานว่ามีที่มาอย่างไร ได้สอบถามคนเก่าแก่ที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมของอำเภอบ่อไร่แล้วปรากฏที่มาว่า เมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 มีนายทุนชาวกุเหล่า ซึ่งมีความรู้ความชำนาญทางด้านพลอย ได้เดินทางเข้ามาทำ และรับซื้อพลอยในท้องที่อำเภอบ่อไร่ เดินทางโดยมีช้างเป็นพาหนะผ่านเข้ามาทางเมืองไพลิน เมืองพระตะบอง ประเทศกัมพูชา ข้ามเขาบรรทัดเข้ามายังอำเภอบ่อไร่ เมื่อถึงอำเภอบ่อไร่แล้ว ได้หยุดพักปึกหลักการทำพลอยขึ้น โดยได้ทำไร่ปลูกข้าวเพื่อเป็นเสบียงในการทำพลอย มีการขุดบ่อน้ำในบ่อไร่ และพบพลอยขึ้น จึงได้มีการขุดบ่อพลอยในไร่ข้าว และเรียกกันว่า “บ่อไร่” ติดปากต่อๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน

ตำบลบ่อพลอย อยู่ห่างจากตัวจังหวัดตราด โดยเดินทางรถยนต์ ระยะทาง 49 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าเขา มีต้นไม้หนาแน่นตามแนวชายแดน และบริเวณเทือกเขาบรรทัด พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา และเนินเตี้ยๆ แบ่งพื้นที่ได้ ดังนี้ พื้นที่ราบจำนวน 109,099 ไร่ พื้นที่เนินเตี้ยๆ จำนวน 159,272 ไร่ ภูเขาจำนวน 132,227 ไร่ แม่น้ำ 24,400 ไร่ มีแม่น้ำ 3 สาย คือ คลองบ่อไร่ คลองช้างทูน และคลองโสน ซึ่งไหลไปบรรจบกันเป็นแม่น้ำเขาสมิ้ง

พลอย อัญมณีของชาติ

“พลอย” สิ่งของมีค่าที่งดงาม มีสีสันต่างๆ เป็นที่ต้องการของใครหลายคน เมื่อครั้งอดีตเคยมีอุตสาหกรรมทำเหมืองพลอย หรือทำบ่อพลอยตามภาษาชาวบ้าน ที่เคยเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เช่น ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี-ตราด โดยเฉพาะในอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด ซึ่งเคยอุดมไปด้วยทรัพยากรแร่ ความมั่งคั่งที่มีค่านี้ กลายเป็นที่ต้องการของตลาด และเรียกเหล่านักแสวงโชค ให้เดินทางมาค้นหา แต่กาลเวลาก็ได้พรากสิ่งที่มีอยู่ให้จากไปอย่างรวดเร็ว เมื่อพื้นที่ได้รับการสัมปทาน และพลอยเริ่มหมดไป ความรุ่งเรืองที่เคยมีจึงกลายเป็นอดีต

“พิพิธภัณฑ์เมืองอัญมณี” ตั้งอยู่ที่ตำบลบ่อพลอย อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด เป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดตั้งขึ้น เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของประวัติในการทำเหมืองพลอยที่สูญหายไปแล้ว โดยมีการเปิดให้เข้าชมอย่างเป็นทางการตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2556 ภายในพิพิธภัณฑ์เมืองอัญมณีแห่งนี้ ได้จัดแสดงหุ่นขี้ผึ้งเสมือนจริงในอิริยาบถต่างๆ ของการทำพลอย เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการหาพลอย และขั้นตอนต่างๆ ในการทำเหมืองพลอยไม่ว่าจะเป็นการคัดพลอย การเผาพลอยอันเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับพลอย จนถึงการจัดแสดง ขั้นตอนสุดท้ายแห่งความสวยงาม นั่นก็คือการเจียรระโนพลอยนั่นเอง นอกจากนี้หุ่นขี้ผึ้งจำลองแล้ว แต่ละมุมจะมีภาพประกอบ และคำบรรยายให้ความรู้ ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจในขั้นตอนต่างๆ ได้ง่าย

“นายเสรี สำนัญจิตรนายกเทศมนตรี” เทศบาลตำบลบ่อพลอย กล่าวว่าได้เริ่มมีการทำเหมืองพลอยหรือบ่อพลอยตามภาษาชาวบ้าน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 สายแร่ทอดยาวมีมากมายอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากร แต่ในขณะนั้น การทำเหมืองยังเป็นการทำในแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน นั่นคือ หาแร่โดยใช้วิธีการขุดเป็นหลุมกลม ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้กันมาตั้งแต่ยุคบุกเบิก และในเวลาต่อมา ก็เริ่มมีเหล่านักแสวงโชคได้เดินทางเข้ามา ซึ่งนักแสวงโชคเหล่านั้น ส่วนมากจะใช้วิธีการร่อนหาพลอย โดยวิธีการจะทำการขุดแร่ขึ้นมาจากดิน และนำมาร่อนหาพลอยในแหล่งน้ำ

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร ทำให้พบพลอยได้ง่ายในช่วงเวลานั้น อีกทั้งความงดงามในสีสันทัน จึงทำให้เป็นที่ต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น และเหตุผลนี้เองเหล่านักแสวงโชค จึงหลั่งไหลเข้ามายังตำบลบ่อพลอยแห่งนี้ จึงได้เกิดการทำสัมปทานเหมือง และมีการใช้เครื่องจักรในการทำเหมือง โดยมีการใช้เครื่องสูบน้ำฉีดพ่นให้ถล่ม หรือใช้รถตักดินมากองไว้ แล้วใช้เครื่องสูบน้ำฉีด ให้ดินกับพลอยไหลไปตามทางน้ำ ผ่านเครื่องคัดตามรางน้ำที่กำหนด โดยทั้งหมดจะผ่านเครื่องร่อนแร่แบบแยกแร่ ระหว่างที่แร่ไหลผ่านตัวแยก จะมีจึงหวะดูดพลอยมีน้ำหนักมากกว่า ดินจะจมลงในร่องของตัวแยกส่วนหิน ดินและทรายที่มีน้ำหนักเบากว่าพลอย จะไหลไปกับน้ำ ซึ่งวิธีการนี้ถือเป็นตัวการในการทำให้พลอยลดลงอย่างรวดเร็ว

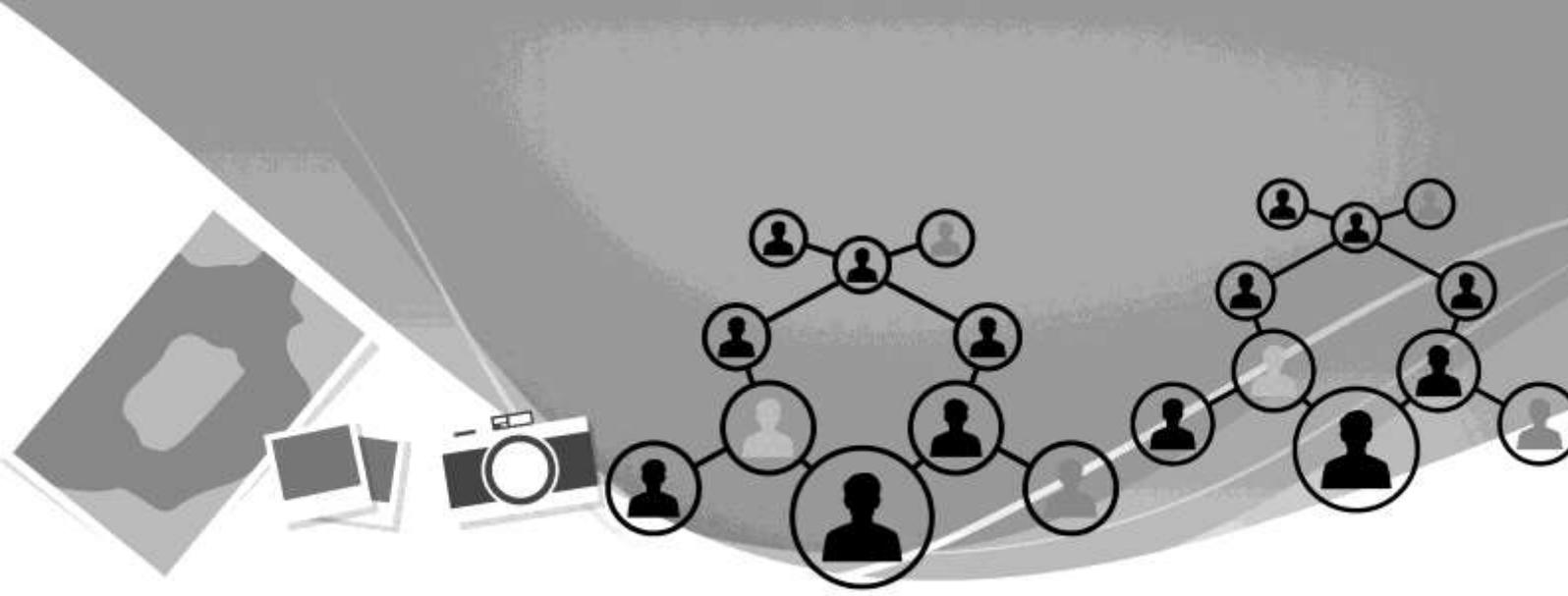
นายภาณุวัฒน์ พุทธเกษตร นายอำเภอบ่อไร่ กล่าวเสริมอีกว่า ยุคที่รุ่งเรืองที่สุดอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2524-2532 โดยในปี 2530 เป็นปีที่เจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด รายได้มากกว่า 1,000 ล้านบาทต่อวัน ซึ่งในช่วงเวลานั้นพื้นที่แห่งนี้ มีบ้านเรือนร้านค้ามากมาย แต่ผู้ที่อยู่อาศัยส่วนมากเป็นนักแสวงโชคที่มาจากต่างถิ่น หลังจากการทำเหมืองแร่อย่างหนักหน่วง โดยไม่คำนึงถึงทรัพยากรที่มี ถึงแม้จะมีอยู่มากก็ตาม แต่ก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการจึงทำให้สิ่งล้ำค่าเหล่านี้เริ่มลดลง การทำเหมืองเริ่มไม่มีกำไร ความซบเซา และความเสียบเหงา จึงได้เข้ามาเยือนตำบลบ่อพลอยแห่งนี้ นักแสวงโชคทั้งหลายจึงได้แยกย้ายพากันกลับถิ่นฐานบ้านเกิด หลังจากที่ได้กอบโกยความมั่งคั่งกันมาหลายทศวรรษ พื้นที่แห่งนี้จึงเหลือแต่ความทรงจำในที่สุด ทั้งหมดหยุดลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540

ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของตำนานในการทำเหมืองพลอย และความเจริญรุ่งเรืองที่มีเมื่อครั้งอดีตที่จากไปอย่างไม่มีวันกลับมา คนในชุมชนตำบลบ่อพลอยที่ยังคิดถึงคืนวันเหล่านั้น และยังคงต้องการสืบทอด เรื่องราวที่น่าประทับใจนี้ไว้ให้ลูกหลานรุ่นหลังได้รับรู้ จึงได้เกิดเป็น **“พิพิธภัณฑ์เมืองอัญมณี”** ขึ้นมานับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ของอำเภอบ่อไร่ ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

สภาองค์กรชุมชนตำบลบ่อพลอย จึงได้บูรณาการการทำงานกับท้องถิ่น และท้องถิ่น ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม เพื่อเป็นการทำให้เศรษฐกิจในชุมชนมีการหมุนเวียน ส่งผลให้คนในชุมชนมีอาชีพที่มั่นคง มีรายได้ที่เป็นผลพวงมาจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของตำบลบ่อพลอยด้วย

พิพิธภัณฑ์เมืองอัญมณี ตั้งอยู่ที่ตำบลบ่อพลอย อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด
สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม พิพิธภัณฑ์เมืองอัญมณี ได้ที่สภาองค์กรชุมชนตำบลบ่อพลอย
โทร.08 9099 2458 และ 0 3959 1111 กด 0 ต่อ 15

“น้ำ คือ ชีวิต”

น้ำเป็นพิษ ชีวิต จะอยู่ได้อย่างไร

พินิจ ผุดผ่อง
นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลบางโพธิ์เหนือ

จากปัญหาน้ำเน่าเสียในชุมชนตำบลบางโพธิ์เหนือ ทำให้ผู้ใหญ่พินิจ ผุดผ่อง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี จุดประกายให้เกิดการร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ประกอบการหนุนเสริมจากหน่วยงานภาคี ได้แก่ สำนักสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร โครงการรักษ้ำเจ้าพระยาป่าสัก สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดปทุมธานี และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ทำให้ตำบลบางโพธิ์เหนือ เป็นตำบลต้นแบบในการจัดการน้ำเน่าเสียในชุมชน มี “ศูนย์เรียนรู้การจัดการน้ำเสียในครัวเรือน” ของชุมชน และศูนย์การเรียนรู้การทำน้ำหมักชีวภาพสูตรต่างๆ ใช้ทั้งในภาคครัวเรือน และภาคการเกษตร การทำถังดักไขมันใช้ในครัวเรือน โดยการรวบรวมน้ำเสียจากห้องน้ำ ชิงค์ล้างจาน เป็นต้น เข้าสู่ระบบบำบัดน้ำเสียแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน (ระบบกาลักน้ำ) เพื่อบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ

เกิดการรณรงค์ให้คนในชุมชน ใช้สารสกัดจากธรรมชาติเพื่อดูแลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เกิดผลิตภัณฑ์มากมาย ได้แก่ น้ำยาอเนกประสงค์ชีวภาพสูตรต่างๆ ใช้ทำความสะอาด เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาล้างห้องน้ำ ส่วนในภาคการเกษตรส่งเสริมให้ทำเกษตรอินทรีย์ ใช้น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ หัวเชื้อจุลินทรีย์ แทนการใช้สารเคมีที่เกษตรกรใช้ทำอาชีพมานาน

นอกจากนั้น ยังได้เผยแพร่ความรู้สู่เยาวชนทั้งในและนอกชุมชน โดยแกนนำตำบลที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ สาธิตการทำน้ำหมักชีวภาพ และถังดักไขมันใช้เองในครัวเรือน รวมถึงการตรวจสอบสภาพน้ำในชุมชน นอกจากความรู้ที่ได้รับแล้วยังได้ลงศึกษาดูงานในพื้นที่จริงอีกด้วย จากการ

ถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนนี้ เป็นการกระตุ้นให้เยาวชนรู้
รักสิ่งสิ่งแวดล้อม ร่วมกันอนุรักษ์ธรรมชาติและส่งเสริมให้
เป็นเยาวชนแกนนำในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง

การจัดการน้ำเสียในชุมชน

จุดเริ่มต้น

ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสสามโคก จังหวัด
ปทุมธานี ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีคลองเชื่อมโยงกัน
มากมาย ประกอบด้วย คลองบางนา และคลองบางโพธิ์ ซึ่ง
เป็นคลองสาขาของแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่รอบๆ ตำบลมีทั้ง
หมู่บ้านจัดสรร โรงงานอุตสาหกรรม และพื้นที่เกษตรกรรม
บ้านเรือนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ริมคลอง ซึ่งส่วนมากจะทิ้งน้ำ
เสียจากครัวเรือน รวมถึงขยะมูลฝอยลงคลอง ประกอบกับ
ภาคการเกษตรได้ใช้สารเคมีในการประกอบอาชีพ ก็ทิ้งของ
เสียลงคลองเช่นเดียวกัน

จากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นแรงผลักดันให้
เกิดความคิดที่จะแก้ไขปัญหา แต่บุคคลคนเดียวไม่สามารถ
แก้ปัญหาได้อย่างแน่นอน ผู้ใหญ่พินิจ ผุดผ่อง ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ 2 ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสสามโคกจังหวัดปทุมธานี
จึงนำคนที่ เป็นต้นเหตุของปัญหามาร่วมพูดคุย ด้วยความคิด
ที่ว่า “ปัญหาที่เกิดจากชุมชน ต้องแก้ไขด้วยตัวชุมชนเอง” เริ่มจากการประชุมปรึกษาหารือ
ลองผิด
ลองถูก เพื่อแก้ปัญหาด้วยการช่วยกันนำสิ่งกีดขวางทางน้ำออกจากคูคลอง ขุดลอกคูคลอง เพื่อให้
น้ำไหลเวียน
อย่างสะดวกสบาย นำน้ำหมักอีเอ็มบอลมาบำบัดน้ำเน่าเสีย สอนแนวคิดให้ชาวบ้านคัดแยกขยะก่อนทิ้ง และ
ต้องทิ้งให้เป็นที่เป็นทาง ห้ามทิ้งลงคูคลองอย่างเด็ดขาด จากการคัดแยกขยะจะเกิดขยะที่สามารถนำไปขาย
หรือนำมาตัดแปลงทำสิ่งประดิษฐ์ กลายเป็นขยะมีมูลค่าสร้างรายได้ให้ชุมชน ส่วนขยะเปียกที่เป็นเศษอาหาร
จากครัวเรือน จึงคิดที่จะทำน้ำหมักชีวภาพไว้ในชุมชน เป็นจุดกำเนิดของน้ำหมักชีวภาพสูตรต่างๆ ที่ไม่ได้ใช้
บำบัดน้ำเน่าเสียแต่เพียงอย่างเดียว เพราะเป็นน้ำหมักชีวภาพที่สามารถใช้ได้ทั้งในครัวเรือน และภาค
การเกษตร

เมื่อโครงการรักษเจ้าพระยาป่าสัก เข้ามาสนับสนุนการติดตั้งถังดักไขมันในชุมชนและครัวเรือน จึงเป็น
การต่อยอดจากสิ่งที่ชุมชนทำอยู่แล้ว เมื่อเริ่มเห็นรูปธรรมความสำเร็จ จึงรณรงค์ให้ชาวบ้านใช้สิ่งที่เกิดจาก
ธรรมชาติดูแลธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เกิดผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิดทั้งที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น น้ำยา
อเนกประสงค์ใช้ทำความสะอาด น้ำยาซักผ้า น้ำยาปรับผ้านุ่ม น้ำยาล้างจาน เป็นต้น ส่วนในภาคการเกษตร
ส่งเสริมให้เกษตรกรทำเกษตรอินทรีย์ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ หัวเชื้อจุลินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ ในการดูแลผลผลิตแทน
สารเคมีที่เกษตรกรใช้ทำการเกษตรมานาน

ตำบลบางโพธิ์เหนือ กลายเป็นตำบลต้นแบบในการจัดการน้ำเสียในชุมชน ร่วมกันดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงาน ได้รับความสนใจจากทั้งกลุ่มองค์กรหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน นักเรียน นักศึกษา มหาวิทยาลัยเข้ามาศึกษาเรียนรู้ ดู การสาธิตและดูความสำเร็จในพื้นที่จริง และได้รับเชิญเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องการจัดการน้ำเสียในชุมชน การทำน้ำหมักชีวภาพ การทำถังดักไขมันใช้เองในครัวเรือน และการดูแลสภาพน้ำ ดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ก่อเกิดศูนย์การเรียนรู้

ที่บ้านปากคลองบางโพธิ์เหนือ หมู่ที่ ๒ ตำบลบางโพธิ์เหนือ ได้ดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ปี 2550 มีกิจกรรมที่สามารถเป็นแบบอย่างได้หลายกิจกรรม ประกอบกับพัฒนาชุมชน ได้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อเป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนที่สมดุลทั้ง ๔ ด้าน คือ เรียนรู้เพื่อให้อำนาจ เรียนรู้เพื่อเอาไปทำกิน เรียนรู้เพื่อให้อำนาจใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่น และเรียนรู้เพื่อให้เป็นคนที่สมบูรณ์ มีจุดเรียนรู้ ๘ จุด ได้แก่ จุดที่ 1 การทำน้ำยาอเนกประสงค์ จุดที่ 2 การทำขนมไทย จุดที่ 3 การทำน้ำพริก จุดที่ 4 การทำปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ จุดที่ 5 การคัดแยกขยะ จุดที่ 6 การติดตั้งบ่อดักไขมัน จุดที่ 7 ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และจุดที่ ๘ ภัยพิบัติ

ผลิตภัณฑ์ที่สร้างความเป็นตำบลต้นแบบการจัดการน้ำเสีย

น้ำหมักชีวภาพ หรือน้ำสกัดชีวภาพ หรือน้ำจุลินทรีย์ คือ สารสกัดธรรมชาติที่ได้จากการหมักพืชผักผลไม้ ผสมกับกากน้ำตาล หมักในสภาพที่ไม่มีอากาศ ใช้ระยะเวลา 30-45 วัน เพื่อให้ได้กลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ หรือหัวเชื้อจุลินทรีย์ สามารถนำไปขยายเชื้อต่อได้ หรือจะเอาไปผสมน้ำรดต้นไม้ กำจัดกลิ่นบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น ซึ่งการทำน้ำหมักชีวภาพมีข้อดี คือ กรรมวิธีไม่ซับซ้อน วัตถุดิบหาง่าย ค่าใช้จ่ายน้อย ลดการใช้สารเคมีที่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม

วิธีการทำน้ำหมักชีวภาพ

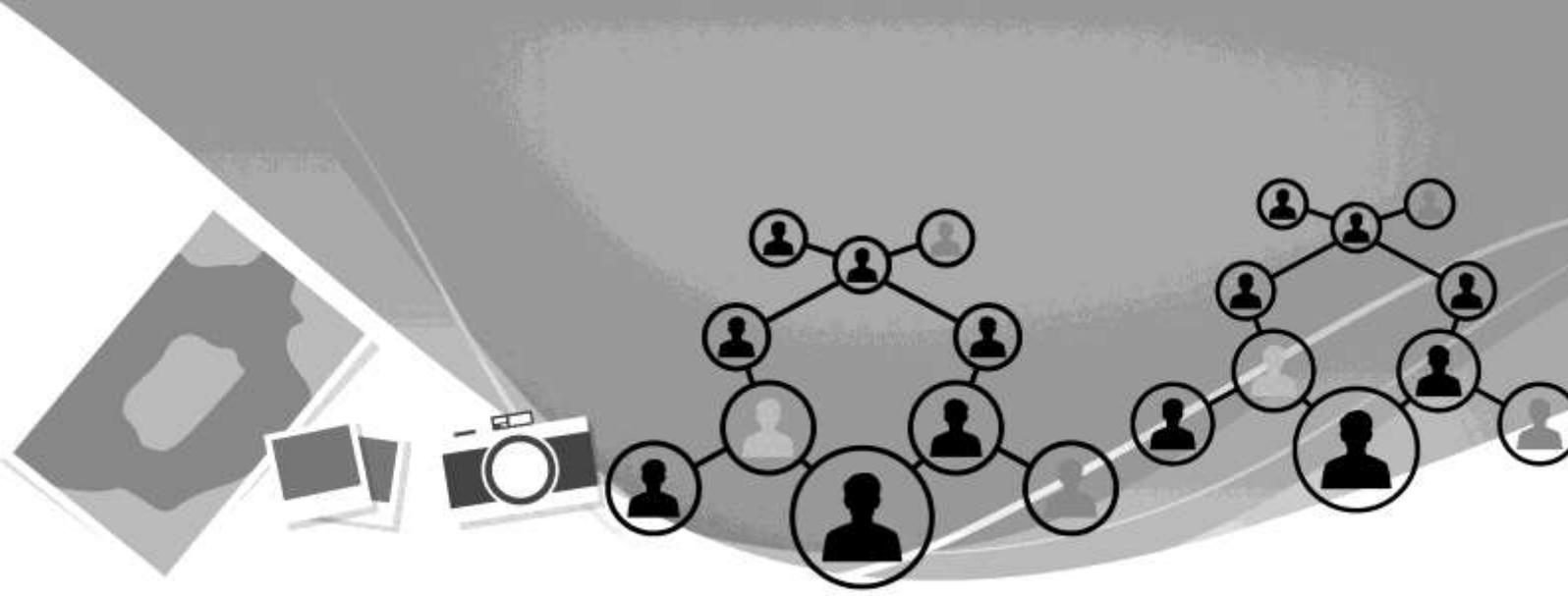
วัสดุและอุปกรณ์ มีดังนี้ ภาชนะที่มีฝาปิดสำหรับหมัก อาจเป็นพลาสติก แก้ว หรือโอ่งเคลือบ ขนาดบรรจุ 20 ลิตร ผัก ผลไม้ หรือเศษอาหารในครัวเรือน 3 กิโลกรัม กากน้ำตาลหรือน้ำตาลทรายแดง 1 กิโลกรัม น้ำสะอาด 10 กิโลกรัม (ถ้าเป็นน้ำประปา ตั้งทิ้งไว้จนถึง 7 คืน จึงใช้ได้) เริ่มจากนำผัก ผลไม้ และเศษอาหารมาสับให้ละเอียด ใส่ลงในถังที่เตรียมไว้ จากนั้นนำน้ำสะอาด 10 ลิตร กากน้ำตาลหรือน้ำตาลทรายแดงใส่ ภาชนะคนให้เข้ากันปิดฝาให้สนิท ต้องกลับส่วนผสมทุก 7 วัน หมักทิ้งไว้ 3 เดือน ถึง 1 ปี หรือนานกว่านั้น ที่สำคัญเก็บในที่ร่ม ห้ามถูกแสงแดด น้ำ ฝ้าฝน เมื่อได้เวลาให้กรองน้ำหมักชีวภาพด้วยผ้าขาวบางหรือผ้าถุงเขียว

ส่วนที่เป็นน้ำให้เก็บในแกลลอน 20 ลิตร ปิดฝาให้แน่น เพื่อทำเป็นหัวเชื้อ กากที่เหลือนำไปผสมการหมักครั้งต่อไปได้ โดยใส่น้ำ น้ำตาล ตามอัตราส่วนเดิม แล้วหมักต่อไป

สิ่งที่ควรสังเกตในระหว่างการหมัก คือ จะเกิดแก๊สชีวภาพที่ได้จากขบวนการหมัก ถ้าภาชนะที่ใช้เป็นขวดปากแคบควรปิด เปิดฝาระบายอากาศเป็นระยะเพื่อลดแรงดัน ภาชนะที่ใช้หมักต้องเป็นพลาสติก แก้ว หรือโอ่งเคลือบ เนื่องจากน้ำหมักชีวภาพมีความเป็นกรด สามารถกัดกร่อนภาชนะที่เป็นโลหะได้ หลังจากที่เรามาหมักไปได้ 1 อาทิตย์ สามารถเปิดดูได้ สังเกตเห็นฝ้าขาวขึ้นที่ผิวหน้าและมีกลิ่นหอมแสดงว่าใช้ได้ แต่ถ้าเห็นผักผลไม้ ลอยขึ้นมาจนโผล่หน้า ต้องคนให้สัมผัสกับน้ำตาลไว้เสมอ ไม่เช่นนั้นจะเกิดการเน่าเสียและไม่ควรเปิดฝาบ่อย ทุกครั้งที่เปิดฝาต้องปิดให้แน่นสนิทอยู่เสมอ เก็บในที่ร่มไม่ถูกแดด

จุดสำเร็จ

จากสภาพแวดล้อมในชุมชนที่เปลี่ยนไปจากเดิม ปัญหาหน้าเสี่ยหมดไปจากชุมชน คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ชุมชนมีการคัดแยกขยะอย่างเป็นระบบ ขยะได้รับการเพิ่มมูลค่า ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีการบริหารจัดการน้ำเสียในชุมชน โดยการติดตั้งถังดักไขมันในครัวเรือน และใช้น้ำหมักชีวภาพ ภาคเกษตรกรรม มีการบริหารจัดการน้ำ ดูแลคลอง และใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และประชาชนก็ยังดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ปลูกพืชผักสวนครัว กินเอง แบ่งปัน เหลือจำหน่าย สร้างรายได้ให้ครัวเรือน แกนนำในชุมชนมีความสามารถในการเป็นวิทยากรถ่ายทอด และเผยแพร่ความรู้ จากการดำเนินงานที่เกิดขึ้น เพราะมีประสบการณ์จริงจากการทำงาน

สายน้ำนำชีวิต สู่เศรษฐกิจชุมชน

นพรัตน์ สอนวิทย์
นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนเขตตลิ่งชัน

“สายน้ำนำชีวิต สู่เศรษฐกิจชุมชนคู่ขนานลอยฟ้า พาสู่ตลิ่งชัน
เขตชั้นฟ้าไม่งามตลาดน้ำขึ้นชื่อ เลื่องลือประเพณีชักพระ”

เขตตลิ่งชันตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีประชากรประมาณ 106,309 คน จำนวน 38,442 ครัวเรือน เป็นดินแดนแห่งสายน้ำ สภาพแวดล้อมแห่งธรรมชาติของคนคู่กับคลองที่เรียบง่าย ปัจจุบันตลิ่งชันยังคงบรรยากาศและวิถีชีวิตของชาวบ้านริมน้ำ มีบ้านทรงไทยทั้งแบบเก่า และแบบประยุกต์ มีร้านค้า เรือขายของในคลองต่างๆ หลายสายคลอง มีวัดวาอารามเก่าแก่ที่น่าสนใจหลายแห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัดที่น่าสนใจ เช่น วัดชัยพฤกษมาลา วัดกาญจนสิงห์หาสรววิหาร (วัดทอง) วัดรัชฎาธิษฐานราชวรวิหาร (วัดเงิน) วัดตลิ่งชัน วัดใหม่เทพพล วัดอินทราวาส (วัดประดู่) วัดสะพาน วัดเกาะ วัดจำปา ซึ่งวัดบางแห่งเหล่านี้ ได้สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง

ผลกระทบจากการเจริญเติบโตแบบก้าวกระโดดของการคมนาคมในเขตตลิ่งชัน โดยเฉพาะการสร้างถนนบรมราชชนนีตัดผ่าน พื้นที่ประกอบอาชีพดั้งเดิมของชาวบ้านได้หายไป โดยเฉพาะเกษตรกรรม เช่น การทำสวนทำนา ฯลฯ และโครงการรถไฟฟ้าสายสีแดง ล้วนส่งผลกระทบต่อพื้นที่เศรษฐกิจโดยชาวบ้านไม่มีพื้นที่ทำกิน ขาดรายได้ ครอบครัวยึดถือตรือน โดยเฉพาะตลาดน้ำเขตตลิ่งชัน

ผู้บริหารสำนักเขตและชุมชน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของตลาดน้ำซึ่งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจของชุมชน ได้มีการประชุมหารือและเห็นว่าวัดตลิ่งชันเป็นแหล่งอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงได้ประชุมหารือ โดยใช้หลัก “บวร” เป็นการร่วมกันพัฒนาพื้นที่วัดตลิ่งชันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ชื่อว่า “ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน” โดยได้รับความเมตตาจากท่านเจ้าอาวาสวัดตลิ่งชัน “พระมหาธวัชโพธิเสวี นธ.เอก,ป.๘8” เจ้าคณะแขวงคลองชักพระ เขตตลิ่งชัน ได้อนุญาตให้ใช้พื้นที่ของวัดจัดเป็นตลาดน้ำน่องใหม่แห่งที่ 5 ของเขตตลิ่งชันขึ้นเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2556 โดยให้ชุมชนบริหารจัดการเพื่อประโยชน์ สร้างเศรษฐกิจที่ดีให้กับชุมชนเอง

แหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำ

ตลิ่งชันมีแหล่งท่องเที่ยววิถีไทย เชียงอนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีวัดตลิ่งชันให้พื้นที่ สำนักงานเขต หนุนเสริมบุคคลากร พอช. หนุนเสริมงบประมาณผ่านสภาองค์กรชุมชนเขตตลิ่งชัน. ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพ มีรายได้เสริมตามสภาพเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวชุมชน มีสวนกล้วยไม้ มีตลาดน้ำ 5 แห่ง ในเขตตลิ่งชัน เช่น ตลาดน้ำตลิ่งชัน ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ตลาดน้ำวัดสะพาน ตลาดน้ำวัดจำปา และตลาดน้ำน่องใหม่แห่งที่ 5 ของเขตตลิ่งชัน คือตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน ซึ่งเป็นตลาดน้ำที่มีชาวชุมชนกว่า 30 ชุมชน เข้ามา รวมซื้อรวมขาย สร้างเศรษฐกิจชุมชน มีสินค้ามากมาย เช่น ต้นไม้ นานาพันธุ์ ทั้งไม้ดอกไม้ประดับ อาหารหวาน คาว ของทานเล่น ของซื้อของฝาก ตลอดจนถึงพืชผัก ผลไม้ สาขุข้าวเกรียบปากหม้อ อาหารทะเล อาหารอีสาน ส้มตำ ก๋วยเตี๋ยว หมูสแต๊ะ หอยทอดผัดไทย ห่อหมก ข้าวตังหน้าตั้ง หมี่กรอบโบราณ ขนมไทย และอื่นๆอีกมากมาย ให้เลือกชิมสัมผัสความอร่อยตลาดน้ำแห่งนี้ดำเนินกิจกรรมโดยชุมชนและมีสภาองค์กรชุมชนเขตตลิ่งชันเป็นเวทีพูดคุยปรึกษาหารือการทำงานใน 5 ประเด็นงาน ได้แก่ ประเด็นเศรษฐกิจ สวัสดิการ สิ่งแวดล้อม สุขภาพ ยาเสพติด โดยมีประเด็นเศรษฐกิจและทุนชุมชน เป็นประเด็นร่วมในทุกเรื่อง

ย้อนรอยเส้นทางประวัติศาสตร์ แม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า

หากมีโอกาสมาเที่ยวตลาดน้ำที่เขตตลิ่งชัน วันเดียวเที่ยว 5 ตลาด สิ่งที่ไม่ควรพลาดคือ การท่องเที่ยวทางน้ำเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสบรรยากาศวิถีชีวิตที่คนผูกพันกับสายน้ำที่นับวันจะหาได้ยากในกรุงเทพมหานคร ชมสวนกล้วยไม้ นานาพันธุ์ และจำหน่ายในราคาถูก อุดหนุนสินค้าท้องถิ่น OTOP ของดีตลิ่งชัน ได้รับความรู้เกี่ยวกับสายคลอง แม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า “คลองบางขุนศรีหรือคลองชักพระ” “คลองบางหลวงหรือคลองบางกอกใหญ่” และ “คลองด่าน หรือคลองสนามชัย” ที่เรียกขานกันในปัจจุบัน

เดิมตลิ่งชันเป็นเมืองหน้าด่านโบราณที่ชื่อ “เมืองธนบุรีศรีสมุทร” หรือ “ขนอนบางกอก” บ้านโบราณรูปทรงต่างๆที่มีอายุมากกว่า 100 ปี และสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 วัดนางชีที่มาของประเพณีชักพระ กราบนมัสการหลวงพ่อดอด วัดปากน้ำภาษีเจริญ ที่มีสายคลองติดต่อกับเขตตลิ่งชัน ทำให้ตลิ่งชันเป็นแหล่งท่องเที่ยวใจกลางเมืองหลวง แต่ยังคงวิถีชีวิตเป็นธรรมชาติแบบชาวบ้าน และวิถีชีวิตริมน้ำไว้รอดสายตานักท่องเที่ยว โดยเฉพาะวัดตลิ่งชัน ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำที่สำคัญ มีพระประธานที่สร้างด้วยหินทรายแดง เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ ซึ่งในประเทศไทยมีอยู่เพียง 2 แห่งเท่านั้น คือที่วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และที่วัดตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร มีนามว่า **พระพุทธมงคลชัยลลิตี นิรมิตประชานารถ** และยังมีหลวงปู่กลีบอดีตเจ้าอาวาสชื่อดังของวัดตลิ่งชันที่เลื่องลือด้านเมตตาวาจาสิทธิ์ เป็นที่เคารพสักการะของคนตลิ่งชันและนักท่องเที่ยวที่มานมัสการสักการะด้วย

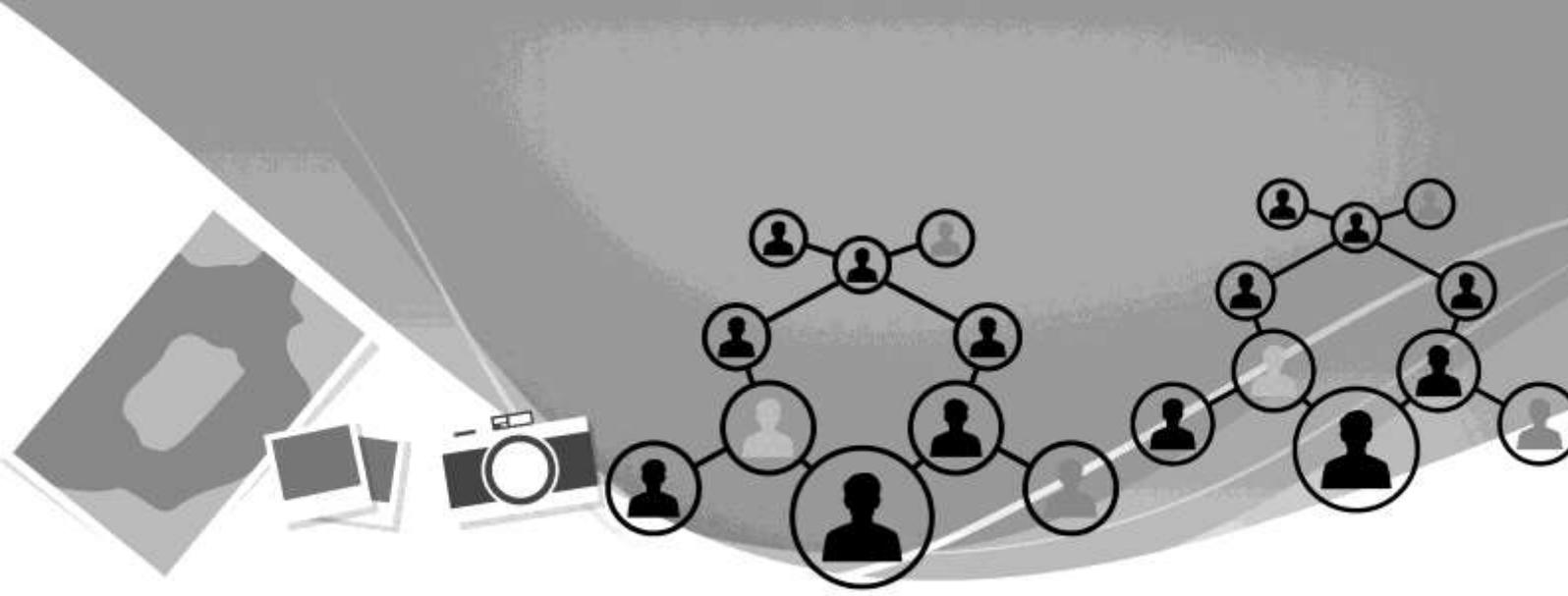
แหล่งเรียนรู้ชุมชน

ตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านอาชีพต่างๆ มีกลุ่มออมทรัพย์จาก 35 ชุมชน มีการดูแลสุขภาพการธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะต้นลำพูที่ปลูกอยู่รอบบริเวณคลอง มีการจัดกาสิ่งแวดล้อม เน้นการสร้างการมีส่วนร่วม และสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนได้จัดการสิ่งแวดล้อมโดยเริ่มจากตนเองสู่ชุมชน สร้างระบบนิเวศน์ให้กลับคืนมา การจัดการขยะระดับครัวเรือน และแหล่งท่องเที่ยว เช่น การคิดแยกขยะนำไปสู่การทำปุ๋ยอินทรีย์ การเพิ่มมูลค่าของขยะและจำหน่ายเพื่อเสริมรายได้หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า **“ขยะแปลงร่าง”** ในรูปแบบต่างๆ เช่น ดอกไม้ คุกกี้ พวงกุญแจ กระเป๋า เป็นต้น โดยมีทั้งจำหน่ายสอนและอบรมกับผู้ที่มีความสนใจที่จะมาท่องเที่ยวตลาดน้ำสองคลองวัดตลิ่งชัน ที่มาสัมผัสบรรยากาศแบบไทยๆ ศิลปวัฒนธรรมดนตรีไทย นาฏศิลป์ไทย รวมทั้งอิมบิยู อิมใจ อิมท้อง ได้มีโอกาสทำบุญไหว้พระ ซ้อปปี้ง ชิมอาหารอร่อย ได้รับความรู้ ประวัติศาสตร์สายคลอง

ผลการเปลี่ยนแปลง

รูปธรรมความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน วัด ภาครัฐ ถูกแปรไปสู่การปฏิบัติได้ อย่างเป็นรูปธรรมในชุมชนเล็กๆของเขตตลิ่งชัน โดยมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน สนับสนุนงบประมาณ เสริมสร้างขีดความสามารถ มีสภาองค์กรชุมชนเขตตลิ่งชันเป็นเวทีพูดคุยรวมพี่น้องทำกิจกรรมและแก้ไขปัญหา และร่วมกันพัฒนาศักยภาพของคนตลิ่งชันให้มีโอกาสได้สร้างอาชีพ สร้างรายได้ เดือนละ 2,500 บาท ต่อคน มีศูนย์เรียนรู้ให้คนตลิ่งชันได้ฝึกอาชีพเพื่อเสริมรายได้ ทำให้อยู่ดี มีสุข ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความรัก ความสามัคคีการมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญอย่างยั่งยืนสืบไป

จากชีวิตชานา พลัดพรากถิ่นฐาน ชีวิตพกพพัน “สู่ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

ลิวรรณ ศรีสุทยะคุณ
นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลบางหมาก

“ก้าวแรกที่ฉัน เข้ามาสัมผัสกับหมู่บ้านไททรงดำ เกิดคำถามในหัว จนสับสนเรียงเรียงคำถามที่จะพูดกับคนในหมู่บ้านไม่ถูก แต่การสื่อสารช่างจำกัดเสียเหลือเกิน ภาษาพูด จะสื่อสารอย่างไรให้เข้าใจ นี่คือนภาษาอะไร ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน มีภาษานี้ด้วยหรือประเทศไทย มองไปทางไหนทำไมเจียบขนาดนี้ วยรุ่นหายไปในหมมต มีแต่แปลงนารกร้างว่างเปล่า เค้าทำอะไรงัน ใช้ชีวิตแบบไหน คำถามเกิดขึ้นในหัว” เมื่อต้องใช้ชีวิตเป็นสะใภ้ไททรงดำที่ตำบลบางหมาก อำเภอมือง จังหวัดชุมพร

วันแรกในการตั้งวงกินข้าว พ่อใช้ให้หยิบ “กะบ่วง” เอาละสิ มันคืออะไร หยิบที่ไหน หันรีหันขวาง และแล้วเหมือนตาสว่าง เมื่อสามีบอกว่า “กะบ่วง คือ ซ้อนกินข้าว” รอดแล้วเรา เมื่ออาศัยอยู่ไปสักกระยะ จึงสังเกตได้ว่าคนในชุมชน ถนัดในเรื่องการทำนา โยกย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดเพชรบุรี เหตุเพราะว่าชุมพรเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ ในช่วงแรกก็ทำนาได้ดี มารยะหลังฝนไม่ตกตามฤดูกาล คนมากขึ้น เศรษฐกิจตกต่ำ ชานาต้องรอน้ำฝนในการทำนา ยิ่งทำยิ่งจน ปลูกพืชอย่างอื่นไม่เป็น ส่งผลให้คนหนุ่มสาวออกจากบ้านไปเรียนและหางานทำข้างนอก ทั้งในตัวจังหวัดและเมืองหลวง หมู่บ้านเจียบเหงา ผู้คนส่วนใหญ่ที่เหลืออยู่ในตำบลมีเพียงแต่ผู้สูงอายุ ทั้งโรंनाและเรือกสวนไว้ข้างหลัง

“ถ้าอยากให้ลูกหลานกลับบ้าน เราต้องทำให้ดินมีคุณค่า” เป็นการพูดคุยปากต่อปากของกลุ่มผู้เฒ่าในหมู่บ้าน ที่มองไปทางไหนก็ไม่เห็นลูกหลาน หลายคนเริ่มมีความเห็นตรงกัน จากคนทำนาต้องมาทำสวน

คนไททรงดำมีประเพณีไททรงดำที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ มีการตามแรง (ภาษากลางเรียกว่า เอาแรง) ไปตามจังหวัดต่างๆ ประจำปี ในเดือนเมษายนจะมีของติดไม้ติดมือไปฝากญาติ เริ่มแลกเปลี่ยนในเครือญาติ ของฝากจากชุมพร ของฝากจากสุพรรณบุรี เมื่อพี่น้องไททรงดำอยู่หลายจังหวัด ของฝากจึงหลากหลายมากขึ้น ดังนั้นการทำสวนจึงเริ่มจากการปลูกเพื่อฝากญาติ ผักที่ปลูกในแปลงเกษตร มีทั้งผักเหลียง กลัวยเล็บมือ กลัวยหอม เพื่อนำไปฝากพี่น้องต่างเมือง

ปี 2549 โครงการของจังหวัดเข้ามาในหมู่บ้าน เป็นโครงการส่งเสริมการปลูกปาล์มในนาร้าง ส่งเสริมพันธุ์ปาล์ม และปุ๋ย ในระยะเริ่มปลูกฟรี ครอบครัวเริ่มมองเห็นอนาคต ชาวบ้านในชุมชนเริ่มนำเงินที่เหลือเก็บชุดร่องปาล์ม เพื่อปลูกปาล์ม ในร่องปาล์มเลี้ยงปลาธรรมชาติ ปลาหมอ ปลาดุก ปลานิล ปลาช่อน ปลาสด ปลากระดี่ หอยขม ทำให้รายได้เริ่มเกิดขึ้นในชุมชน พื้นที่รกร้าง ความชื้นเริ่มเข้ามา เสียงนก หริตหริ่งเรไร เริ่มร้องให้ได้ยิน

จากการปลูกผักเล็กน้อยเพื่อฝากญาติมิตร เริ่มขยายเพิ่มมากขึ้น มีทั้งผักสวนครัว ที่ใช้ในการประกอบอาหารเพื่อดำรงชีวิตประจำวัน อาทิ กะเพรา ชিং ข่า กระชาย มะนาว ใบมะกรูด พริก ผักบุ้ง และพืชสวนที่กำลังชูดอกออกผล ต้อนรับหน้าฝนใหม่ มีทั้ง ใผ่รวก ใผ่หวาน กลัวย ชะอม สะตอ ขนุน มะละกอ หนามระกำ ละมุด มะกอก (ลูกสุกแกงส้มปลาหมอ ใบอ่อนใช้ทำผักจู้ปในงานพิธีเสนเรือน) เป็นต้น ยืนต้นสูงเด่น พร้อมด้วยไม้ยืนต้นประเภท ต้นตำเสา ตะเคียน สะเดาเทียม เกิดขึ้นทั่วสวน

นอกจากนั้นยังมีสระน้ำ ขนาด 1 ไร่ เก็บน้ำไว้รดพืชผัก ตลอดหน้าแล้ง รอบสระที่เต็มไปด้วยพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ ที่สำคัญแผงโซลาร์เซลล์ ทางเลือกใหม่ในการลดพลังงานไฟฟ้า เป็นพลังงานทางเลือกชนิดใหม่ รู้จักใช้พลังงานแสงอาทิตย์ให้เกิดประโยชน์ เพื่อสูบน้ำในแปลงเกษตร ซึ่งช่วยลดต้นทุนในการผลิตได้อย่างดีเยี่ยม

ไม่ว่าจะเป็นบ้านหลังไหนๆ บ้านของผู้เขียนเอง หรือบ้านสวนของนางอ้อด วรณศิริ สวนของนายม้วน อ่องวงศ์ เดินเพลินไปจนถึงสวนเพื่อนบ้านที่ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้กับน้ำเค็ม ซึ่งบางช่วงก็เป็นน้ำกร่อย จากพื้นที่ที่ดินที่น้ำเค็มขึ้นถึง เมื่อมีการยกร่องขึ้นสูงเพื่อปลูกปาล์ม ทำให้น้ำเค็มท่วมไม่ถึง จากผืนดินที่แห้งแล้ง มีแต่คราบน้ำเค็ม กลับกลายเป็นพื้นดินเขียวข่ม มองไปทางไหนมีแต่ความชุ่มชื้น

เริ่มจากปลูกผักริมรั้ว ขยายไปสู่ความมั่นคงทางอาหารภายในครัวเรือน พัฒนาไปสู่ระดับชุมชน ตำบล เป็นการแลกเปลี่ยน เชื่อมโยงความสัมพันธ์ผ่านอาหารการกินมากยิ่งขึ้น เมื่อมีแขกมาเยี่ยมเยือนถึงถิ่น ชุดแต่งกายที่แลดูแปลกตา การฟ้อนรำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด จากการทำงานหนักมาร่วมปี การถักทอเป็นเครือข่าย ตามแรง ตามงานซึ่งกันและกัน

เมื่อการพลิกฟื้นผืนดินได้เริ่มก่อร่างสร้างรูปธรรมชัดเจนขึ้น ลูกหลานพากันทยอยกลับบ้าน จากหมู่บ้านที่มีแต่คนสูงวัย เริ่มมีคนหลากหลายวัย ชุมชนเข้มแข็งขึ้น วิธีการอยู่อย่างพอเพียง จากที่เคยต้องจ้างคนงาน บัดนี้ก็แปรเปลี่ยนเป็นการใช้แรงงานจากลูกหลานในบ้าน ส่งผลให้รายจ่ายลดลง และรายได้ก็เพิ่มขึ้น เศรษฐกิจในหมู่บ้านเริ่มดีขึ้นเรื่อยๆ จากพืชเศรษฐกิจหลักในหมู่บ้าน อาทิเช่น ปาล์มน้ำมันเฉลี่ยในรอบเดือนละ 20,000 บาท มะพร้าวเฉลี่ยต่อเดือน 10,000 บาท มีรายได้หมุนเวียนและสะสมในแต่ละครัวเรือนไม่ต่ำกว่า 42,000 บาท

ดินที่มีคุณค่า ได้เพิ่มมูลค่าให้กับแปลงนาว่างเปล่า ทำให้พอเข้าใจกับประโยคที่กล่าวไว้ว่า “ถ้าอยากให้ ลูกหลานกลับบ้าน เราต้องทำให้ดินของเรามีคุณค่า” มันแจ่มชัดขึ้น

จากสถานะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ชาวยากหมากแพง จึงเป็นผลดีที่ทำให้บัณฑิต เริ่มคืนถิ่น มุ่งหน้ากลับสู่อ้อมกอดของครอบครัว ชุมชน กลับไปเรียนรู้วิถีชีวิตชาวชนบท หันมาทำเกษตรยั่งยืน เพราะคนรุ่นใหม่มีโอกาส มีช่องทาง มีองค์ความรู้ใหม่ๆ ทำให้การขยายตัวของเศรษฐกิจในชุมชนมีทิศทางที่ดีขึ้น

ความสนุกสนานมีชีวิตชีวา เริ่มกลับมาให้เห็นในงานประจำปีที่จัดขึ้นทุกปี มีการสนับสนุนอย่างจริงจังจากเทศบาลตำบลบางหมาก สนับสนุนงบประมาณในการจัดงานประเพณีไททรงดำ ผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร และรองผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพรเป็นประธานเปิดงานวัฒนธรรมไททรงดำ คนไทยดั้งเดิม ให้การยอมรับคนไทยทรงดำมากขึ้นไปมาหาสู่ ได้ต้อนรับแขกผู้ใหญ่จากจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัดได้มองเห็นคุณค่าของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในชุมชน การเดินทางสะดวกสบาย พี่น้องเครือข่ายระหว่างจังหวัดต่างๆ มีมากขึ้น จากความเข้มแข็งในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอย่างจริงจัง งานเสนเรื่อน (ไหว้ผีบรรพบุรุษ) งานบวช งานแต่งงาน เป็นประเพณีที่สามารถศึกษาหาความรู้ได้อย่างเป็นจริงเป็นจัง และเริ่มมีนักศึกษาเข้ามาทำปริญญาโท ตรี ศึกษาชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไททรงดำมากขึ้น

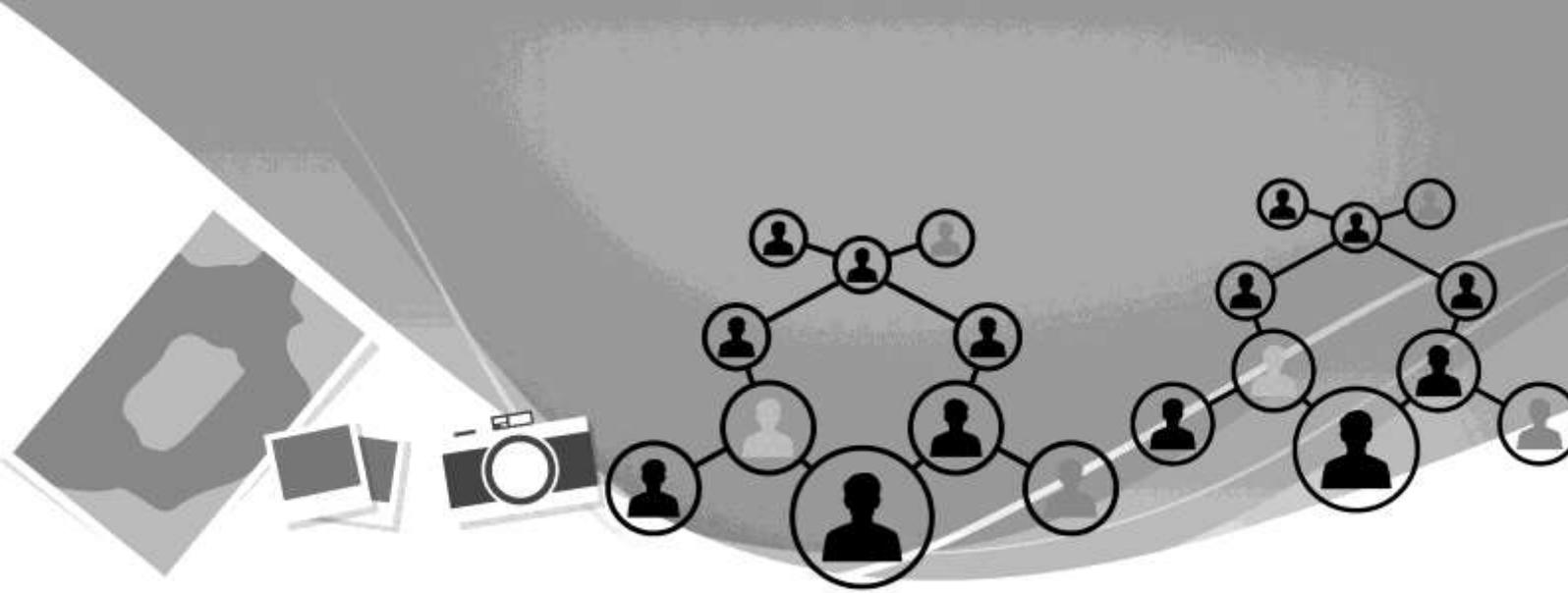

จากวันนั้นถึงวันนี้ ชีวิตฉันเริ่มผูกพัน จนแยกไม่ออกกว่าเป็นคนไทย หรือไททรงดำกันแน่

เทคนิคการเป็นเกษตรกรของกลุ่มพี่น้องไททรงดำ

เมื่อทำเช่นนี้ได้ ชีวิตจะมีใช้อย่างเพียงพอ คนวัยทำงานเริ่มกลับบ้าน มีงานทำ สวน
เต็มไปด้วยความชุ่มชื้น ชีวิตไม่อับจน เลี้ยงชีพได้อย่างไม่ขัดสน

1. ต้องมีใจรักในการเกษตร
2. ขยัน อดทน เพราะงานเกษตรจะเหนื่อยกว่าการทำงานอย่างอื่น
3. ควรศึกษาหาความรู้จากผู้สำเร็จ หรือจากเทคโนโลยีที่มีมากขึ้น โดย
สามารถหาได้ตามเว็บไซต์ต่าง ๆ แล้วยนำมาทดลองทำ
4. อยู่อย่างพอเพียง พอกิน พอมี ไม่มีหนี้สิน

เส้นด้ายร้อยดวงใจถักทอสายใย ตำบลวังใหม่ สร้างคน สร้างงาน สร้างรายได้

กรวรรณ ไกรวิลาศ
นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลวังใหม่

“กลุ่มบอทอง” เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2546 โดยคุณสุภาภรณ์ พรหมโยธา หรือครูแดง โดยครูแดง ได้เล่าให้ฟังว่า ในขณะที่ตนเองได้เปิดร้านขายสินค้าดอกไม้ประดิษฐ์ที่สวนจตุจักร ควบคู่ไปกับการสอนหนังสือ และได้รับผลิตภัณฑ์สินค้าชิ้นหนึ่งมาขายในร้าน จากจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดปราจีนบุรี เป็นสินค้าที่ผลิตจากเส้นด้ายแล้วนำหลอดไฟใส่ข้างใน เป็นสินค้าที่เอาไว้ประดับประดาเวลามีงานเทศกาลต่างๆ เพื่อเพิ่มความสวยงามทั้งในเวลากลางวัน และกลางคืน เป็นงานแฮนด์เมด

แม้ว่าในขณะนั้นสินค้าไม่ได้สวยงามเท่าไร แต่ก็เป็นที่สนใจของลูกค้าต่างชาติ ประกอบกับครูแดงเอง ได้มีความสนใจในสินค้าชิ้นนี้ และคิดว่าน่าจะผลิตชิ้นงานนี้ที่บ้านของครูแดงในจังหวัดชุมพรได้ จึงได้ปรึกษากับ คุณณรงค์ศักดิ์ พรหมโยธา สามี ซึ่งรับราชการทหาร และรับเหมาก่อสร้าง และลูกจ้างที่มาช่วยสามี ทำงานรับเหมาก่อสร้าง ประกอบกับต้องการหารายได้เสริมให้กับลูกจ้าง จึงได้ไปเรียนรู้ และฝึกฝนวิธีการจากแหล่งที่รับสินค้ามาจนรู้วิธีและขั้นตอนการผลิต แต่ก็ยังไม่ชำนาญ และในขณะนั้นยังสอนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนเทศบาล อ.เมือง จังหวัดชุมพรด้วย

จากความรู้ที่ได้ไปศึกษาวิธีการทำ จึงได้นำเอาความรู้ที่ได้เรียนรู้มาจากจังหวัดเชียงใหม่ ถ่ายทอดวิธีให้กับลูกจ้างของสามี หนึ่งในนั้นก็คือ คุณฉะลา สีนวล หรือพี่เขี้ยว โดยเปิดการสอนที่บ้านของครูแดง จำนวน 5 คน ซึ่งมีพี่เขี้ยวเป็นแม่งานใหญ่ ฝึกหัดทำประมาณ 1 อาทิตย์ จนสามารถเริ่มผลิตงานได้ จึงได้นำสินค้าที่ผลิตได้เองในขณะนั้นไปวางขายที่ร้านในจตุจักร และฝากขายร้านค้าอื่นๆ ในจตุจักร แต่ก็มีปัญหาเรื่องการเก็บเงินจากร้านค้าที่นำไปฝาก และสินค้ายังไม่ค่อยมีคุณภาพเท่าที่ควร ถึงกระนั้นก็มีลูกค้าให้ความสนใจเหมือนเดิม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นลูกค้าต่างชาติ ส่วนลูกค้าคนไทยยังไม่ค่อยให้ความสนใจในตัวสินค้ามากนัก ครูแดงจึงได้ปรึกษากับคุณฉะลา สีนวลเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ มีความสวยงาม มีความแข็งแรงมากขึ้น เพื่อที่สินค้าจะได้เป็นที่ต้องการของตลาดที่เป็นลูกค้าต่างชาติมากขึ้น ตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ผลิตลูกบอลจากเส้นด้าย ใช้ทุนทรัพย์ของพี่แดงเพียงคนเดียว

จนถึงปี 2547 ได้มีพัฒนาชุมชนตำบลวังใหม่ คุณสุนันทา ทองคลอด เข้ามาแนะนำให้จัดตั้งกลุ่มให้ถูกต้อง โดยให้จดทะเบียนจัดตั้งเพื่อทางพัฒนาชุมชน จะสามารถให้เงินทุนสนับสนุนซื้อวัตถุดิบได้ ครูแดงจึงได้รวบรวมสมาชิก และมีการเปิดขายหุ้นจำนวน 300 หุ้น หุ้นละ 100 บาท รวบรวมได้ทั้งหมด 300 หุ้น รวมเป็นเงินทั้งหมด 30,000 บาท จดทะเบียนโดยตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มบอลทอง” ณ วันนั้นมีสมาชิกเพียงแค่ 5 คน จากกลุ่มเดิมที่เริ่มทำกันมาตั้งแต่ตอนเริ่มต้น โดยมีครูแดงเป็นประธาน และถือหุ้นที่ 50 หุ้น บวกกับเงินทุนสนับสนุนที่พัฒนาชุมชนสมทบมา 100,000 บาท เป็น 130,000 บาท

หลังจากนั้น จึงเริ่มมีการแบ่งงานกันทำ เริ่มหาสมาชิกเพิ่ม จนมีสมาชิกเพิ่มเป็น 13 ราย และ 40 ราย โดยยังใช้สถานที่ที่บ้านของครูแดงเป็นสถานที่ทำงาน แต่ก็มีปัญหาเรื่องการเพิ่มสมาชิกใหม่ยาก ประกอบกับในขณะนั้นบ้านของครูแดง มีบริเวณในการจัดวางอุปกรณ์ไม่เพียงพอ และตู้บอลบอลไม่เพียงพอต่อการใช้งานของสมาชิกในกลุ่ม ทางครูแดงจึงได้ปรึกษากับสมาชิก ให้นำอุปกรณ์กลับไปทำที่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ดีเพราะเมื่อสมาชิกรับงานกลับไปทำที่บ้าน ทำให้มีสมาชิกใหม่เพิ่มโดยอัตโนมัติ โดยช่วงแรกเมื่อมีคนสนใจที่จะเข้ามาเป็นสมาชิก ก็จะมีคนสอนให้โดยไม่คิดค่าสอน แต่ปัจจุบันเก็บค่าสอนคนละ 400 บาท สอนจนสามารถผลิตงานได้ ส่วนอุปกรณ์ทางสมาชิกต้องจัดทำขึ้นเอง เช่น โตะปั่นบอล ที่สูบลูกโป่ง ครอบใส่ภาวกรรไกร ตู้บอลบอล ถังแก๊ส เต้าแก๊ส เอาไว้อบลูกบอลเวลาที่ทำเสร็จแล้ว ส่วนอุปกรณ์อื่นๆ เช่น เส้นด้าย

ลูกโป่ง กาว ทางสมาชิกไม่ต้องจ่าย ทางกลุ่มเป็นคนจัดการให้ทั้งหมด เพื่อให้สามารถผลิตงานและส่งให้กับทางกลุ่มได้

ส่วนวิธีการสอนนั้น คุณฉลา สีนวล หรือพี่เขี้ยว จะสอนให้ตั้งแต่วิธีการสูบลูกโป่งให้ได้ขนาดเท่าๆ กัน วิธีการร้อยด้ายกับโตะปั่นบอล วิธีการพันเส้นด้ายกับลูกโป่ง ว่าต้องพันไปทางไหน วิธีการอบลูกบอลให้แห้ง การดึงลูกโป่งออกจากลูกบอล จนถึงวิธีการนำลูกบอลที่ผลิตเสร็จแล้ว ใส่ถุงเตรียมนำส่งให้กับทางกลุ่ม

เมื่อมีสมาชิกมากขึ้น ทางคณะกรรมการกลุ่มบอลทอง ก็เริ่มมีการตั้งกฎและกติกาให้กับสมาชิก และเริ่มมีการวางแผนในการจัดจำหน่ายสินค้า และมีแผนต่างๆ เพื่อสะดวกในการทำงาน และทำให้กลุ่มมีระเบียบมากขึ้น เช่น มีผู้จัดการกลุ่มเพื่อควบคุมดูแลการผลิต การสอนงานให้กับสมาชิกใหม่ การกระจายงานให้กับสมาชิก และการรับออเดอร์จากร้านค้าที่รับสินค้าของกลุ่มไปจำหน่าย การปรับปรุงคุณภาพของสินค้าให้มีความแข็งแรงตลอดเวลา และการเก็บผลิตภัณฑ์จากสมาชิก เนื่องจากมีลูกค้าต่างประเทศให้ความสนใจในตัวผลิตภัณฑ์มากขึ้น จึงจำเป็นต้องตัดคุณภาพสินค้าให้ละเอียด เพราะเป็นสินค้าที่ไม่ได้ใช้เครื่องจักรในการผลิต ส่วนใหญ่ใช้สองมือ ในการผลิตชิ้นงาน จึงต้องใช้ความละเอียดในทุกขั้นตอน

หลังจากที่ได้ไปออกงานในที่ต่างๆ ทั้งในจังหวัดชุมพร เช่น งานกาชาดประจำปี เริ่มมีลูกค้าในจังหวัดให้ความสนใจมากขึ้น รวมถึงงานใหญ่ระดับประเทศ เช่น งานโอท็อป ที่เมืองทองธานี ทำให้มีลูกค้าในประเทศต่างให้ความสนใจเพิ่มขึ้น ส่วนลูกค้าที่ส่งออกเริ่มมีหลายประเทศเข้ามา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มลูกค้า ทวีปยุโรป เช่น เบลเยียม อังกฤษ ฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ นอร์เวย์ อิตาลี เดนมาร์ก เยอรมัน บราซิล ชิลี ฯลฯ

การจำหน่ายตั้งในประเทศและต่างประเทศ มีทั้งหมด 2 แบบ คือแบบสำเร็จรูปบรรจุดวงไฟเรียบร้อยแล้ว สามารถใช้งานได้เลย และแบบที่ยังไม่บรรจุดวงไฟ ลูกค้าสามารถนำไปบรรจุดวงไฟได้เอง

จากปี 2546 จนถึงปัจจุบันนับรวมได้ 13 ปี วันนี้กลุ่มบอลทอง มีความเข้มแข็ง มีตลาดรองรับแน่นอน มีบ้ สวัสดิการ สร้างอาชีพให้กับสมาชิกหลายคน บางคนที่ไม่สามารถออกไปทำงานนอกบ้านได้ ทำให้สามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ สินค้าเป็นที่ต้องการของกลุ่มลูกค้าที่สนใจสินค้าแฮนด์เมด ทางกลุ่มก็ได้มีการพัฒนาปรับปรุงสินค้าให้เป็นที่ต้องการของลูกค้า และพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ตลอดเวลา สมาชิกในกลุ่มมีความสุข เพราะได้ทำงานอยู่กับบ้าน และมี

รายได้ ไม่ต้องเดินทางไปทำงานนอกบ้าน มีเวลาได้ดูแลลูกและครอบครัว เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และได้เพิ่มความสามัคคี และความใกล้ชิดให้กับคนในครอบครัว เพราะเป็นงานที่ช่วยกันทำได้ทั้งพ่อแม่ และลูก

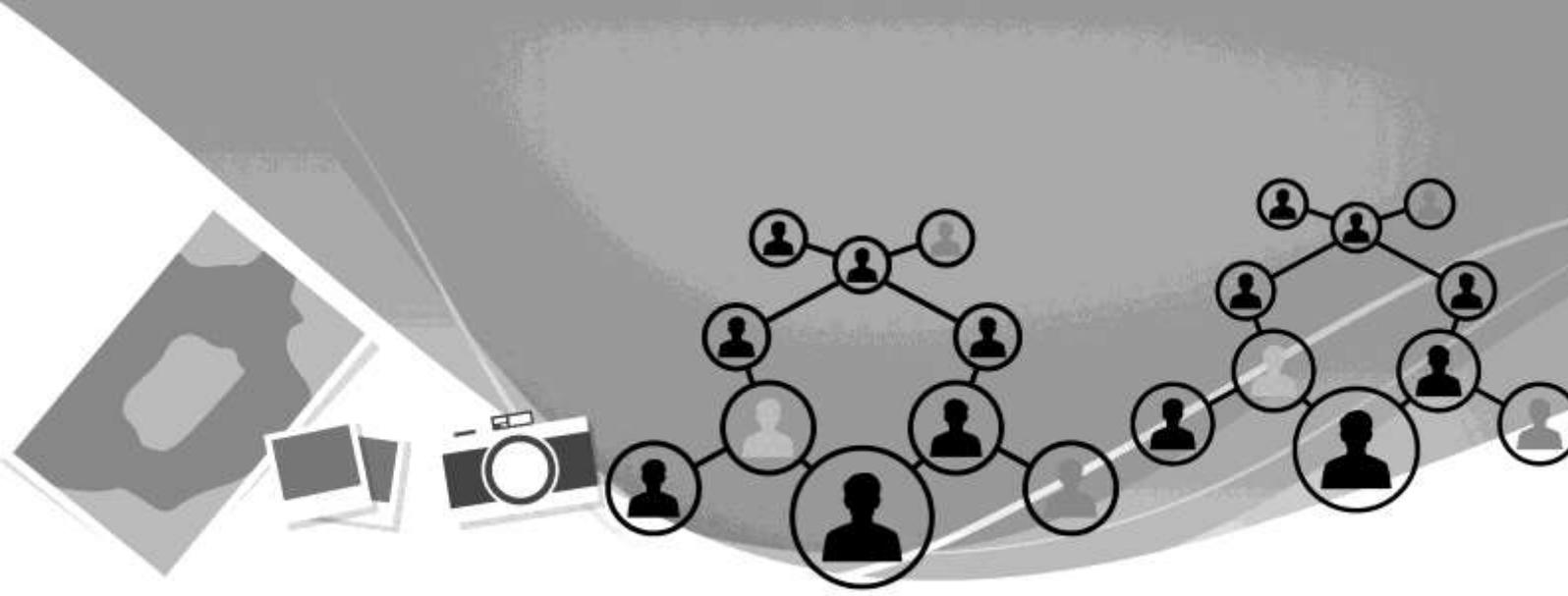
ทุกวันนี้ กลุ่มบอลทอง ได้จัดทำสวัสดิการให้กับสมาชิก ดังนี้

- การโอนเงินค่าแรงผ่านธนาคารกสิกรไทย เดือนละ 2 ครั้ง ทุกวันที่ 16 และ 30
- เบิกค่ารักษาพยาบาลได้ครั้งละ 500 บาท เมื่อเจ็บป่วยจากการทำงาน
- การให้สมาชิกมีเงินออมทรัพย์ ปัจจุบันมียอดเงินออมรวม 800,000 บาท
- มีเงินกู้ยืมจากเงินออมของสมาชิก จากยอดเงินที่สมาชิกออมอยู่
- มีเงินปันผลรายปี ซึ่งมีเงินรายได้มาจาก ดอกเบี้ยเงินกู้ การขายเศษวัสดุที่เหลือใช้ เช่น หลอดตัดย กล่องกระดาษที่บรรจุตัดย เงินกำไรจากเงินออมของสมาชิกที่กู้ ชื้อหุ้นกับธนาคารกสิกรไทย และการแบ่งกำไรจากตัดยไหลละ 10 บาท นับจากจำนวนที่สมาชิกปันรวมกันทั้งปี

จากการคิดที่จะหารายได้พิเศษให้กับลูกจ้างที่มาช่วยทำงานก่อสร้าง และผลิตสินค้าเพื่อขายสินค้าให้กับลูกค้าเพียงกลุ่มเล็กๆ ในตลาดจตุจักร มีสมาชิกเพียง 5 คน เพิ่มเป็น 13 คน 40 คน และ 100 คนในปัจจุบัน ระหว่างทางมีปัญหามากมายที่เกิดขึ้น ทั้งส่งสินค้าไปฝากขายแล้วเก็บเงินได้บ้างไม่ได้บ้าง มีสินค้าไม่พอส่งลูกค้าหรือมีสินค้ามากจนเกินความต้องการของลูกค้า ปัจจุบันลูกค้า 90 เปอร์เซ็นต์ เป็นลูกค้าที่ส่งออกไปขายยังประเทศแถบยุโรป ส่วนขายภายในประเทศ มีประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ เป็นการขายให้กับกลุ่มลูกค้าในจังหวัด ที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติ เช่น ภูเก็ต กระบี่ ฯลฯ จากเงิน 130,000 บาท ที่สร้างอาชีพให้กับกลุ่มสมาชิก ทั้งที่ทำแบบเต็มรูปแบบ และทำเป็นพาร์ทไทม์ และมีกลุ่มลูกค้าต่างชาติ แวะเวียนมาดูวิธีการผลิตสินค้าตลอดเวลา ทางครูแดงตั้งเป้าไว้ว่า จะผลิตสินค้าจากเส้นด้าย ที่สามารถกันการเปียกของน้ำ และจะคิดค้นแบบใหม่ๆ ตามความต้องการของลูกค้า นอกเหนือจากลูกกลมๆ และลูกหัวใจที่ผลิตได้แล้ว

ใครจะไปรู้ว่า เส้นด้ายเส้นเล็กๆ จะสามารถสร้างสรรค์ผลงาน และสร้างมูลค่ามหาศาลให้กับ สมาชิกกลุ่มบอลทองให้ระบือไกลไปถึงเมืองนอก และสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มบอลทองได้ในระยะยาวและต่อเนื่องได้ขนาดนี้

พลังแห่งความพอเพียงที่ตลิ่งชัน

สักรินทร์ ธีราตลวิศิษฐ์
นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลตลิ่งชัน

จุดเริ่มต้นสู่ความสำเร็จ โดยประชาชนที่เป็นเกษตรกรจุดเล็กๆ รวมตัวกัน ในพื้นที่ 9 หมู่บ้าน ทำให้พี่น้องเกษตรกรได้มีแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ ก่อให้เกิด “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลตลิ่งชัน” มีจำนวนสมาชิกแรกตั้ง 547 คน (ปี พ.ศ. 2554) ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 2,774 คน (ปี พ.ศ. 2559) เพื่อส่งเสริมในเรื่องการคลอดบุตร คนเจ็บป่วยนอนโรงพยาบาล ผู้สูงอายุ เสียชีวิต รวมถึงช่วยเหลือสินค้าบริโภคแบบสินค้า

สมาชิกของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลตลิ่งชัน ได้ผ่านกระบวนการหล่อหลอมอุดมการณ์ แนวความคิด รักชุมชน รักบ้านเกิด ร่วมกันแก้ปัญหาและอุปสรรค จนสามารถพัฒนากองทุนสวัสดิการตำบลตลิ่งชัน ให้มีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ และพร้อมที่จะพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง เกิดจิตสำนึกกับคนในชุมชน โดยเป็นแบบอย่าง ดังคำกล่าวที่ว่า “**ทำดีไว้ฝากลูก ทำถูกไว้ฝากหลาน สร้างรากฐานไว้กับชุมชน**” สมาชิกซึ่งเป็นชาวบ้านมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตด้านสวัสดิการอย่างทั่วถึง และพัฒนาสมาชิกในด้านอาชีพเกษตรกรรม โดยยึดตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“แนวความคิดแห่งความสำเร็จ ในการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลตลิ่งชัน” โดยการบริหารจัดการภายในพื้นที่วัด ซึ่งวัดเป็นจุดศูนย์กลางรวมจิตใจ ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในการทำงาน ซึ่งคนส่วนใหญ่ที่เข้ามาเป็นสมาชิกมีพื้นฐานด้านคุณธรรมจริยธรรม

กระบวนการแห่งความสำเร็จ ของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลตลิ่งชัน เกิดจากความเข้าใจในวัฒนธรรม ประเพณี บริบทพื้นที่ ในการดำรงชีวิต โดยมีกฎระเบียบที่กำหนดร่วมกันระหว่างคณะกรรมการ และสมาชิก ในตำบลตลิ่งชัน ประกอบด้วยหมู่บ้านทั้ง 9 หมู่บ้าน มีตัวแทนจากสมาชิกอย่างน้อยหมู่บ้านละ 2

คน มีการกำหนด วัน เวลา สถานที่ทำงาน และมารวมกันในวันที่ 9 ของทุกเดือน ตั้งแต่เวลา 10.00 – 17.00 น. โดยคณะกรรมการทุกหมู่บ้านจากตัวแทนสมาชิก ทั้งหมด 23 คน มาตรวจสอบเอกสารหลักฐานในการเบิกจ่ายสวัสดิการของสมาชิก สรุบบัญชีเดือนที่ผ่านมา และจัดทำวาระการประชุมในวันทำการหรือวันถัดไป

วันที่ 10 ของทุกเดือน ตั้งแต่เวลา 10.00 – 17.00 น. เป็นวันทำการของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลลิ่งชัน เมื่อคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนของสมาชิกมาถึงพร้อมกัน หลังจากนั้นคณะกรรมการทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายรับเงินสมทบสมาชิก ฝ่ายจ่ายเงินสวัสดิการ ฝ่ายเงินสะสม ฝ่ายเงินกู้ และฝ่ายฌาปนกิจ เป็นต้น โดยคณะกรรมการแต่ละหมู่บ้านทำหน้าที่สองส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง ทำหน้าที่ตัวแทนสมาชิกในหมู่บ้าน นำเงินจากสมาชิกสมทบ และหลักฐานการเบิกจ่ายสวัสดิการ มาเขียนใบเสร็จส่งเงิน โดยมีรายละเอียดในส่วนของจำนวนเงินสมทบจากสมาชิก และเบิกสวัสดิการในหมู่บ้าน และส่วนที่สองทำหน้าที่รับเงินในแต่ละฝ่ายทั้ง 9 หมู่บ้าน

หลังจากจัดการเรื่องการส่งเงินเรียบร้อย เข้าสู่กระบวนการประชุม โดยประธานกองทุนกล่าวเปิดประชุมตามวาระการประชุม จนกระทั่งวาระสำคัญในวาระที่ 3 เรื่องสืบเนื่อง คณะกรรมการแต่ละฝ่ายจะรายงานผลดำเนินการ ช่วงที่หนึ่ง คือ ฝ่ายรับเงินสมทบรายงานเงินสมทบทั้งหมด ที่รับมาจากสมาชิกทั้ง 9 หมู่บ้าน โดยแจ้งจำนวนสมาชิกเข้า-ออก คงเหลือ รวมถึงจำนวนเงินที่รับมา พร้อมให้แต่ละหมู่บ้านมารับตรวจทานความถูกต้อง ฝ่ายสวัสดิการรายงานผลการดำเนินการสมาชิกเบิกสวัสดิการเด็กแรกเกิด สวัสดิการนอนโรงพยาบาล สวัสดิการเสียชีวิต ฯลฯ ของแต่ละหมู่บ้านโดยการมารับ จำนวนคน จำนวนที่เบิกสวัสดิการเพื่อความถูกต้อง ฝ่ายเงินสะสมและเงินกู้ส่งคืน เงินฌาปนกิจ ก็เช่นกัน มีการมารับทุกขั้นตอนจากตัวแทนหมู่บ้าน

ส่วนที่สำคัญที่สุดของการดำเนินงาน คือ การสรุปผลดำเนินการ คณะกรรมการทั้งหมด 23 คน จะมีการสรุปพร้อมกัน ด้านรายรับ รายจ่าย จำนวนเงินคงเหลือ หลังจากได้ข้อมูลเงินสดคงเหลือ คณะกรรมการมีมติร่วมกันว่า ให้หมู่บ้านเป็นคนฝากเงินธนาคาร โดยการเรียงลำดับจากหมู่ที่ 1 ถึงหมู่ที่ 9 และทำแบบนี้ไปตลอด ส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ การทำวาระการประชุม โดยมีการถ่ายสำเนาสมุดธนาคารประจำทุกเดือน เพื่อต้องการให้เกิดการเรียนรู้ ตรวจสอบผลดำเนินการ และรายงานต่อสมาชิกต่อไป

ผลจากการดำเนินการ

ด้านสวัสดิการ สมาชิกได้รับสวัสดิการอย่างเท่าเทียมกัน มีความพึงพอใจในสวัสดิการที่ได้รับ ทำให้จำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปี สมาชิกมีชื่อเสียงเกี่ยวกับการขอเบิกจ่ายค่าสวัสดิการต่างๆ จากกองทุน ส่วนผู้ด้อยโอกาส ได้รับการช่วยเหลือจากกองทุนสวัสดิการอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิต ทายาทของสมาชิกที่เสียชีวิต ได้รับเงินช่วยเหลือ จากกองทุนสวัสดิการชุมชนสามารถช่วยบรรเทาความเดือดร้อนทางการเงินได้พอสมควร ตลอดจนได้ช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางธรรมชาติ ได้แก่ ฝนตกหนักดินสไลด์

น้ำท่วม ลมพัดแรง สามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป็นคนในพื้นที่ ทำให้บรรเทาความเดือนร้อนของพี่น้องได้ทันเวลาที่

ด้านการเก็บเงินสมทบจากสมาชิกวันละบาท สมาชิกรู้จักการช่วยเหลือ เสียสละ แบ่งปัน ซึ่งกันและกัน เกิดความผูกพัน ความสามัคคี ทำให้สมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลตลิ่งชัน มีหลักประกันและความมั่นคงทางด้านการเงิน ตลอดจนเป็นแหล่งเงินทุนในการพัฒนาด้านอาชีพ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และอื่นๆ

ด้านการส่งเสริมกิจกรรมในชุมชน สมาชิกให้ความร่วมมือ เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีสืบต่อกันมา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีความพึงพอใจและมีความสุขที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน มีโอกาสได้ทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว ทำให้มีความอบอุ่นส่งผลให้ปัญหาในครอบครัวและสังคมลดลง

ด้านการเชื่อมโยงเครือข่าย ได้เรียนรู้ระบบการทำงานของการทำงานของการเชื่อมโยง “เครือข่ายกลุ่มสัจจะฯ” ตั้งแต่การศึกษาระเบียบข้อบังคับ โครงสร้างคณะทำงาน การกำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ ระบบทะเบียนสมาชิก ระบบการเก็บเงินสมทบ ระบบการจ่ายเงินสวัสดิการ การจัดทำเอกสารและรายงานต่างๆ ระบบการประชุมและรายงานการประชุม โดยนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาปรับประยุกต์ใช้กับการทำงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลตลิ่งชัน และเครือข่ายกลุ่มสัจจะฯ ยังเป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำกับกองทุนสวัสดิการฯ มาโดยตลอด มีการประสานงานเชื่อมโยงกับ “องค์กรปกครองท้องถิ่น” ในเรื่องเกี่ยวกับการขอสันนิษฐานงบประมาณสมทบเงินเพื่อจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก

การจัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชาวบ้าน กับส่วนการปกครองท้องถิ่น ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและความไม่เข้าใจ ในการทำงานของภาครัฐ ได้จัดกิจกรรมเชื่อมโยงกับ “โรงเรียน วัด ชุมชน” ก่อให้เกิดความผูกพัน ความสามัคคี การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทำให้กองทุนฯ ได้รับความไว้วางใจจากวัดปากเจาพัฒนาราม และได้รับอนุญาตให้สร้างที่ทำการศูนย์กลางประสานงานในพื้นที่ตำบลตลิ่งชันได้ โดยได้รับเงินสนับสนุนก่อสร้างที่ทำการจาก องค์การบริหารส่วนตำบลตลิ่งชัน กลุ่มสัจจะฯ กองทุนสวัสดิการ และทอดผ้าป่าสามัคคีจากชาวบ้านสมทบในการก่อสร้างที่ทำการ เพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน

การเชื่อมโยง “พัฒนาชุมชนอำเภอท่าศาลา” ได้พัฒนาสู่ระบบการจัดทำสินค้า OTOP น้ำย่านางกลั่น วิสาหกิจชุมชนร้านค้าสวัสดิการบ้านสวนใหญ่ ตำบลตลิ่งชัน ยกระดับตำบลเข้าสู่ระดับอำเภอ โดยพัฒนาชุมชนอำเภอท่าศาลา ประสานงานเชื่อมโยงร่วมกับ “มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช” ในส่วนของการพัฒนาองค์ความรู้ด้านระบบบัญชี ระบบการบริหารจัดการ การจัดทำธุรกิจชุมชน และพัฒนาคุณภาพการทำงานของคุณะทำงานในชุมชน

จากผลการดำเนินดังกล่าว กองทุนสวัสดิการชุมชน ได้มีระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น คณะทำงานมีความรู้ความเข้าใจในระบบงานที่ตนรับผิดชอบ และสามารถรายงานผลการดำเนินงานของกองทุนได้ มีการประสานเชื่อมโยงร่วมกันระหว่าง “เครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน” ในจังหวัดนครศรีธรรมราช 23 อำเภอ 184 ตำบล มีการช่วยเหลือจัดตั้งกองทุนฯ เป็นพี่เลี้ยง ช่วยแก้ปัญหาในการ

ดำเนินงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลลี้ซำ

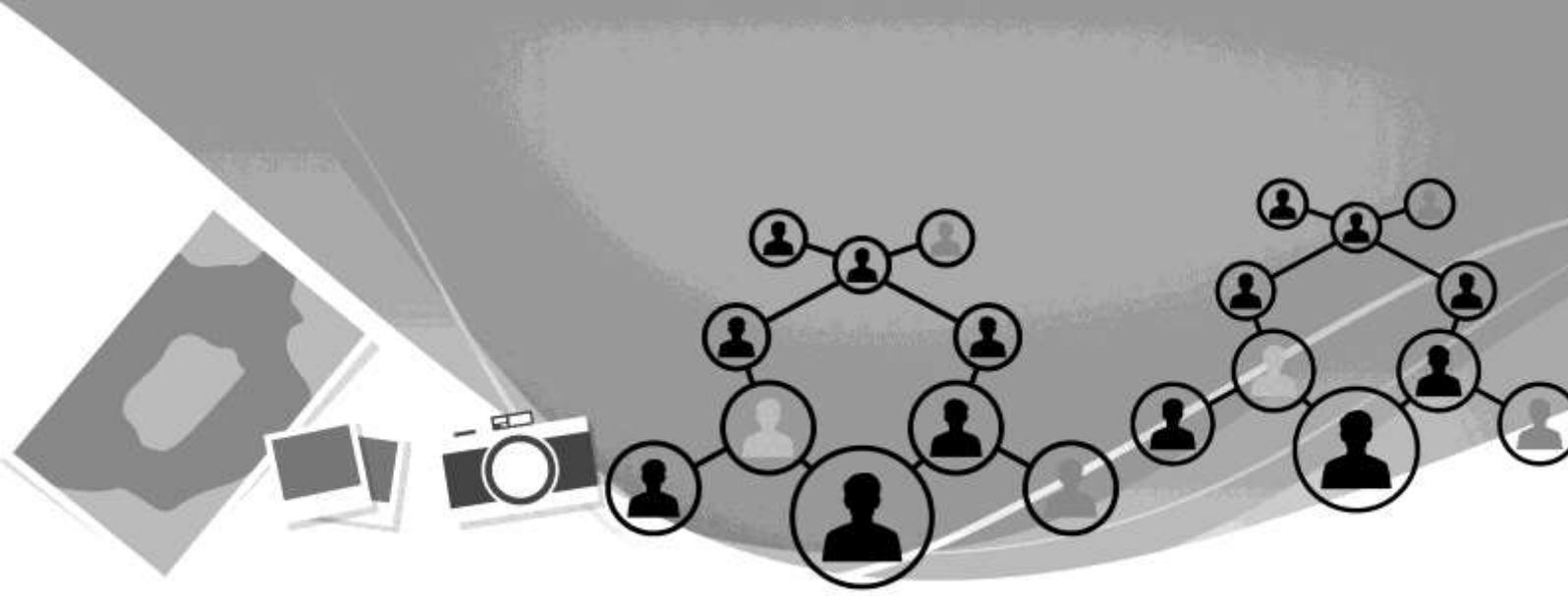
ด้านการส่งเสริมการพึ่งพาตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การดำรงชีวิต จากการรวมกลุ่มผลิต น้ายาอเนกประสงค์ ทำปุ๋ยหมัก เผาถ่าน ปลูกผักสวนครัว ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน นำวัตถุดิบที่มีอยู่มาใช้ให้เป็นประโยชน์ เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในครอบครัว พ่อ แม่ ลูก ปู่ ย่า ตา ยาย มีความใกล้ชิด ได้ดูแลซึ่งกันและกัน ลดปัญหาความเครียดของผู้สูงอายุ ในบ้านมีคนครบทั้ง 3 วัย คือ เด็ก ผู้ใหญ่ และคนแก่

การรวมกลุ่มเพื่อจัดการรายได้ สร้างความเข้มแข็งในชุมชน สมาชิกร่วมแรงร่วมใจกันจัดทำร้านค้าสวัสดิการข้าวสาร โดยเริ่มตั้งแต่เข้าร่วมประชุมทำความเข้าใจแนวทางการทำงาน และเป้าหมายของการทำสวัสดิการข้าวสาร เพื่อให้สมาชิกได้บริโภคข้าวสารที่มีคุณภาพดีในราคาสวัสดิการ ดำเนินการจัดซื้อข้าวสารตามจำนวนที่สมาชิกสั่งซื้อ ตรวจสอบข้าวสารตามที่สั่งซื้อ สมาชิกมารับข้าวสาร และสรุปบัญชีรับจ่ายพร้อมทั้งแจ้งให้สมาชิกทราบเป็นประจำทุกเดือน

การจัดการความรู้ชุมชน ชาวบ้านในชุมชนได้เรียนรู้เทคนิค ด้านการเกษตรของแต่ละบ้านที่มีผลผลิตทางการเกษตรที่ดีกว่า ได้แก่ สูตรการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เทคนิคการปลูกเพื่อให้ได้ผลผลิตจำนวนมาก เทคนิคการขี้ไล่แมลงศัตรูพืช ผลไม้ เทคนิคการป้องกัน บำรุงดูแล รักษา พืชผักสวนผลไม้ เทคนิคการขยายพันธุ์พืช

การมีส่วนร่วมคณะกรรมการ และสมาชิกสามารถจัดการประชุมได้อย่างเป็นระบบ มีการสรุปผลรายงานการประชุมแก่สมาชิกเป็นประจำทุกเดือน

พริก พืชเศรษฐกิจตำบลพญาขัน

วานิช หนูนิล

นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลพญาขัน

ตำบลพญาขัน ขึ้นชื่อว่าเป็น “ตำบลแห่งความอุดมสมบูรณ์ ตำบลแห่งความพอเพียง และตำบลแห่งความอบอุ่น” ตั้งอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง มี 10 หมู่บ้าน ประชากร 5,755 คน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูก ดังนั้น ประชากรส่วนใหญ่จึงมีอาชีพทำนา ปลูกผัก ปลูกบัว ปลูกดาวเรือง และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเหล่านี้เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ ให้ประชาชนในตำบลพญาขันเป็นอย่างดี

โดยเฉพาะการปลูกผัก พริก ซึ่งจะทำให้เกิดอาชีพขึ้นตามมาอีกหลายอาชีพ เช่น อาชีพขายผัก ซึ่งคนในหมู่บ้านจะรับผักจากแปลง ส่งขายในตลาด แม่ค้าจากหาดใหญ่ ตรัง และกระบี่ จึงเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ อย่างงดงาม และจากการปลูกพริก ทำให้เกิดอาชีพรับจ้างเก็บพริก โดยพริกสามารถเก็บได้เดือนละ 2 ครั้ง สำหรับพริกเขียว และพริกเหลือง จะเก็บเดือนละ 4 ครั้ง รายได้ของคนเก็บพริกจะได้วันละ 500 บาท สำหรับปีนี้ราคาพริก มีราคาดีมากโดยเฉพาะพริกเหลืองราคา กิโลกรัมละ 200 บาท พริกเขียว กิโลกรัมละ 100 บาท ชาวสวนเก็บพริกได้ครั้งละ 50,000-100,000 บาท สำหรับคนปลูกน้อยก็จะเก็บได้ที่ 10,000-20,000 บาทต่อไร่

พริกเขียว

พริกเหลือง

การเก็บพริก

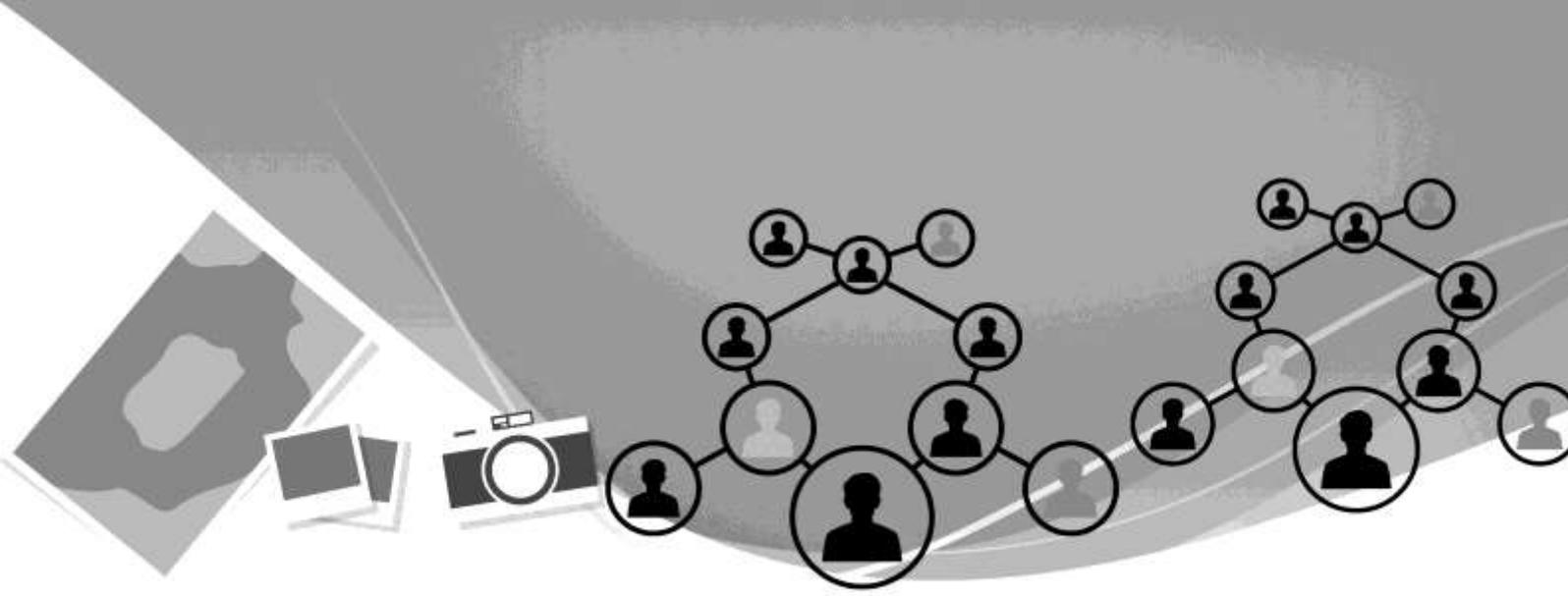
จากการปลูกพริก และผัก ของประชาชนตำบลพญาขัน จะทำให้เกิดมีเงินทุนหมุนเวียนภายในตำบลทำให้เศรษฐกิจของตำบลเกิดความเข้มแข็งมั่นคง ตำบลพญาขัน จึงเป็นตำบลแห่งความอุดมสมบูรณ์ และถือว่าเป็นครัวของจังหวัดพัทลุงก็ว่าได้ และตำบลพญาขันยังเป็นตำบลสีเขียว โดยเฉพาะที่หมู่ 4 บ้านควนถบ “เป็นหมู่บ้านเมืองเกษตรสีเขียว”

ปัจจุบัน ตำบลพญาขัน เป็นแหล่งศึกษาดูงานด้านการเกษตร โดยเฉพาะเรื่องการปลูกพริก ปลูกผัก ทำให้ประชาชนในตำบลพญาขันมีความเป็นอยู่แบบพอเพียง โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการดำรงชีวิต มีการปลูกผัก ปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา และผักสวนครัวที่ใช้บริโภคในครัวเรือน และที่เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญของตำบล คือ ทุกหมู่บ้านในตำบลพญาขัน จะมีการเก็บออมเงินจากสมาชิกกองทุนหมู่บ้านทุกๆ เดือน ในปัจจุบันนี้ ตำบลพญาขัน มีเงินออมจากสมาชิก 15 ล้านบาท ซึ่งเงินออมเหล่านี้สามารถเป็นแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำให้แก่สมาชิก สามารถกู้ยืมไปประกอบอาชีพ และดอกเบี้ยจะนำมาจัดสรรคืนกำไรแก่สมาชิกในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดสวัสดิการในด้านการรักษาพยาบาล นอนโรงพยาบาลจะจ่ายครั้งละ 500 บาท ถ้าสมาชิกเสียชีวิตจะสวดอภิธรรม 1 คืน พร้อมช่วยงานศพ 1,000 บาท และให้ทุนการศึกษาแก่บุตรของสมาชิก ดังนั้น ตำบลพญาขันจึงเป็นตำบลแห่งความพอเพียง

จากรูปธรรมที่เกิดขึ้น หากมองย้อนอดีต “สภาองค์กรชุมชนตำบลพญาขัน” ที่ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2552 โดยมี “นายสมหมาย ชัยสิงห์” เป็นประธาน มีคณะกรรมการดำเนินงาน 15 คน และมีกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่จัดแจ้งกับสภาองค์กรชุมชนตำบลพญาขัน ดังนี้ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มนาบัว กลุ่มปลูกผัก กลุ่มปลูกพริก กลุ่มน้ำดื่ม กลุ่มเลี้ยงสัตว์. กลุ่มเลี้ยงปลา. กลุ่มทำนา กองทุนสวัสดิการตำบลพญาขัน. กลุ่มดาวเรือง

ถึงวันนี้ 7 ปีแล้ว จากการปลูกพริก ปลูกผัก นำมาสู่การจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก นั้นแสดงให้เห็นว่ากลุ่มที่ถือว่าประสบความสำเร็จมากที่สุดอีกกลุ่มหนึ่ง คือ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลพญาขัน ซึ่งมีโลแกนคือ “ให้อย่างมีคุณค่ารับอย่างมีศักดิ์ศรี” มีสมาชิก 1,650 คน มีการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก คือ ตั้งแต่จากเกิดเข้ารับรักษาตัวในโรงพยาบาลจ่ายค่านายหน้า 500 บาท และผู้เฝ้าไข้ค่านายหน้า 200 บาท และเมื่อสมาชิกเสียชีวิตจะจ่ายให้รายละ 15,000 บาท มีการบริหารที่ตรงไปตรงมา จนกระทั่งทำให้กองทุนได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย เช่น รางวัลจากพระองค์เจ้าโสมสวลีฯ รางวัลดอกเตอร์ป่วย อึ้งภากร และจากหน่วยงานต่างๆ อีกมากมาย ทำให้เป็นแบบอย่างให้กับกองทุนอื่นๆ และทำให้มีกลุ่มต่างๆ เดินทางมาศึกษาดูงานอยู่เสมอ จากเงินที่เก็บจากสมาชิกวันละ 1 บาท ปีละ 365 บาท ทำให้เงินเหล่านี้นำมาดูแลสมาชิกตำบลพญาขันได้ ทำให้ตำบลพญาขันเป็นตำบลแห่งความอบอุ่นประชาชนมีความเป็นอยู่ดี สุขภาพอนามัยดี มีความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ มีความรักความสามัคคี และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

จากเสียงสะท้อน สู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

นิเดี๊ยะ อิตเตแล

นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชนตำบลบาโงยซิแน

พูดถึงคนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในที่นี้ คือ การเปลี่ยนแปลงแนวคิดของคนในชุมชน สู่การพัฒนาความเป็นอยู่อย่างพอเพียง เป็นชุมชนจัดการตนเองนั้น ด้วยเสียงสะท้อนที่มาจากคนในชุมชนเอง ที่ร่วมกันแก้ไขปัญหา และค้นหาวิธีการเพื่อปรับใช้ในการใช้ชีวิตในแบบที่คนในชุมชนต้องการ ให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีต่อไป จึงรวมกลุ่มคนในชุมชนแบ่งโซนการทำงานในหมู่บ้าน ปลูกพืชแซมในสวนยางพารา และพื้นที่นาร้าง โดยเลือกปลูกพืชผักสวนครัว และพืชหมุนเวียนที่ใช้น้ำน้อยในพื้นที่นาร้าง ด้วยวิธีการปลูกแบบอินทรีย์

ชุมชนตำบลบาโงยซิแน อำเภอยะหา จังหวัดยะลา เป็นชุมชนหนึ่งที่อยู่ห่างจากตัวเมืองยะลา ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร มีทั้งหมด 6 หมู่บ้าน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินเขาและที่ราบลุ่ม คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพกรีดยางพารา รองลงมาทำนา และทำสวนผลไม้

ปัญหาด้านเศรษฐกิจในตำบล เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพหลัก คือ กรีดยาง แต่เนื่องจากราคายางตกต่ำมาก ค่าครองชีพสูงขึ้นๆ ทุกวัน จึงหันมาทำนา ซึ่งการทำนานั้นจะทำเป็นอาชีพหลักก็ไม่ได้ เพราะเกือบ 70% ของพื้นที่นาส่วนใหญ่ในตำบลเป็นนาไร่ร้างเกือบทั้งหมด ทุกอย่างที่ดินที่ใช้ต้องซื้อใช้ทั้งหมด ทำให้คนในตำบล ประสบปัญหาหารายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครอบครัว ทำให้ชาวบ้านเป็นหนี้มากขึ้น ส่งผลกระทบด้านคุณภาพชีวิตอ่อนแอ ไม่มั่นคงต่อความเป็นอยู่

ตำบลบาโงยซิแน ใช้สภาองค์กรชุมชน เป็นเวทีกลางในการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน **คณะกรรมการส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงที่ดำเนินงานเกือบทั้งหมด** มีการเชื่อมโยงการทำงานเป็นเครือข่าย มีการประสานงาน และหนุนเสริมกิจกรรมต่างๆ ภายในตำบลอย่างเข้มแข็ง สามารถเชื่อมโยงการทำงานได้ทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานรัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม การทำงานในสภาองค์กรชุมชนใช้หลักการทำงานเป็นทีม และแบ่งหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจน โดยคนในชุมชนเอง

สภาองค์กรชุมชน ได้ทำประชาคม วิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (Swat Analysis) เพื่อให้เกิด 1 แผน 1 ตำบลจัดการตนเอง ในการแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน โดยชวนคนในชุมชนทั้ง 6 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 20 คน รวมทั้งผู้นำศาสนา เยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มอาชีพ ในตำบลรวมประมาณ 150 คน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผน แสดงแนวคิดวิธีการต่างๆ ออกมา เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จึงวางแผนในการเดินหน้าการแก้ไขปัญหา โดยใช้บริบทพื้นที่ที่มีอยู่ ด้วยการปลูกพืชแซมในสวนยางพารา และนาไร่ ด้วยวิธีแบบเกษตรอินทรีย์ มีการแบ่งโซนการทำงานในแต่ละหมู่บ้าน ใช้แกนนำและคนในหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ เป็นต้นแบบ ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก

สภาองค์กรชุมชนตำบลบาโงยซิแน จึงแบ่งโซนการทำงานออกเป็น 3 โซน ในการปลูกพืชแซมในสวนยาง และพื้นที่นาไร่ร้าง โดยแบ่งให้แต่ละหมู่มีการปลูกพืชที่ไม่ให้ซ้ำกันตามบริบทพื้นที่ ดังนี้

- โซนที่ 1 หมู่ 1 และหมู่ 2 ปลูกมะนาว และปลูกกล้วย
- โซนที่ 2 หมู่ 3 และหมู่ 4 ปลูกถั่วพักยาว แตงกวา ในพื้นที่นาไร่ร้าง เพื่อให้เกิดการฟื้นฟูนาไร่ร้าง
- โซนที่ 3 หมู่ 5 และหมู่ 6 ปลูกถั่วลิสง มันขี้หนู ตะไคร้ และพริก

โดยผลผลิตที่ได้มาจะใช้บริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ทำให้สามารถลดรายจ่ายได้ ส่วนที่เหลือใช้ก็นำไปขายและแปรรูปเป็นเครื่องแกง ผลผลิตทุกอย่างที่ได้ในชุมชน สามารถนำมาแปรรูปเพิ่มมูลค่าได้ จากแนวคิดที่ชาวบ้านสะท้อน และต้องการใช้ชีวิตเศรษฐกิจพึ่งพาตนเอง ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้

นอกจากนั้น จากการทำงานยังทำให้เกิดกลุ่มแม่บ้านในชุมชน ที่ทำการแปรรูปอาหารทำเป็นเครื่องแกง ซึ่งเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่เกิดขึ้นจากความต้องการของคนในชุมชน ผลผลิตที่ได้สามารถแปรรูปเป็นเครื่องแกง และนำไปจำหน่ายในตลาดนัดชุมชน และศูนย์สาธิตการตลาด ที่เป็นเครือข่ายการทำงานของสภาองค์กรชุมชน ซึ่งถือเป็นแหล่งรองรับที่ดี เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่ไปจับจ่ายใช้สอย จำหน่ายสินค้า โดยตลาดดังกล่าวจะเปิดขายสัปดาห์ละ 2 ครั้ง คือวันอังคาร และวันศุกร์

จะเห็นได้ว่า การทำงานที่เกิดขึ้นจากแนวคิดของประชาชนเอง มิใช่เพียงมีแผนงบประมาณเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ยังเกิดแผนพึ่งตนเองที่เกิดจากการร่วมคิด กำหนดทิศทางการพัฒนาในอนาคต การกำหนดกิจกรรมและแผนปฏิบัติการการทำงาน 3 ปี ของการพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนของตำบลบาโงยชีแฉ่ด้วย ทำให้เกิดพื้นที่การเรียนรู้ให้กับชุมชนอื่นๆ เกิดอาชีพเสริมในอาชีพหลัก คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขาย และการแปรรูปสินค้าจากผลผลิต มีประชากรกว่า 80% ของประชากรในตำบลทั้งหมด 8,200 คนได้รับผลประโยชน์ และมีครอบครัวที่เข้าการค้าดำเนินงานนี้ 200 คน โดยสภาองค์กรชุมชนตำบลบาโงยชีแฉ่ได้กำหนดให้ช่วงปีที่ 1-3 จะต้องมีการติดตาม และส่งเสริมความรู้ต่างๆ ให้เข้มข้นมากขึ้น

“**กุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จ**” ในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจตำบลแบบพอเพียง “ปลูกทุกอย่างในสิ่งที่เรากิน และกินทุกอย่างที่เราปลูก” สภาองค์กรชุมชนตำบลบึงไผ่ พบว่า มีปัจจัยที่สำคัญ คือ **การใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นพื้นที่กลางมาพูดคุยกัน** เพื่อเชื่อมโยงการทำงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันทุกๆ เดือน เป็นแนวทางหลักในการทำงาน **การสร้างเชื่อมั่นในแนวทางการรวมตัว** เพื่อพึ่งตนเองโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง กลุ่มองค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในทุกๆ กิจกรรม **การประสานงานที่ดี** ท่าที่อ่อนน้อม ยืดหยุ่นในแนวทางของภาคประชาชน โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือ **การทำงานที่ใช้ความเป็นตัวของตัวเอง** พื้นที่ วิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ผ่านกลุ่มกิจกรรม จนกลายเป็นความเชื่อมั่นในหลักการทำงาน “**ชุมชนจัดการตนเอง ร่วมกันสร้าง**” ด้วยการนำแนวทางการใช้ชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พึ่งตนเอง มากกว่า 20 ปี

จากจุดเริ่มต้นจากหมู่บ้าน ด้วยวิถีชีวิตคนในหมู่บ้านเล็กๆ สู่การขยายเป็นเครือข่ายเกิดแหล่งเรียนรู้ จนกลายเป็นที่รู้จักของคนในชุมชน และหน่วยงานอื่นๆ สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน **ในนามศูนย์การเรียนรู้มีชีวิตศูนย์การเรียนรู้เดินได้** ทำให้สิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ยังคงมีเรื่องราวอีกมากมาย ที่คนในตำบลยังต้องร่วมกันพัฒนาในวันข้างหน้า เนื่องจากทุกคนอยากเห็นชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีสังคมที่ดี เป็นชุมชนที่สามารถจัดการตนเองได้อย่างแท้จริง

ทำเนียบ

“นักสื่อสารจัดการความรู้ชุมชน”

ทำเนียบนักร้องสารจัดการความรู้ชุมชน #1
พ.ศ. 2559

นายอนุเทพ เตี้ยทอง
ต.นาดี อ.สุวรรณคูหา
จ.หนองบัวลำภู
☎

นายบรรจง ทับคำหอม
ต.บางโพธิ์เหนือ
อ.สามโคก จ.ปทุมธานี
☎

นายคมกฤต โคตรพิมพ์
ต.บึงโขลงหลง
อ.บึงโขลงหลง จ.บึงกาฬ
☎ 086 129 3654

นางสาวจันทรจุรี จันทองศรี
ต.โนนสมบูรณ์
อ.เมือง จ.บึงกาฬ
☎ 087 644 0919

นายเลอฤทธิ์ สงวนวงศ์
ต.เทวราช อ.ไชโย
จ.อ่างทอง
☎ 087 119 3175

นางสุนทรียา บุญมาก
ต.บางสะแก อ.บางคนที
จ.สมุทรสงคราม
☎ 080 436 7779

นางพวงทอง พวงสวัสดิ์
ต.บางสะแก อ.บางคนที จ.
สมุทรสงคราม
☎ 086 062 5908

นายยงยุทธ นวลนรินทร์
ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว
จ.พัทลุง
☎ 081 537 1257

นายนาวิน สิงขร
ต.ตุม อ.ปรางค์กู่
จ.ศรีสะเกษ
☎ 080 483 2259

นายพินิจ ผุดผ่อง
ต.บางโพธิ์เหนือ อ.สามโคก
จ.ปทุมธานี
☎ 080 606 2365

น.ส.สมจิต ตุงครัดธิชัย
ต.บ้านกระแซง อ.เมือง
จ.ปทุมธานี
☎ 084 636 1151

นางมณฑนา ชูพินิจ
ต.บ้านกระแซง อ.เมือง
จ.ปทุมธานี
☎ 082 702 4846

น.ส.ลักขณา เทียงตรง
ต.ในเมือง อ.สวรรคโลก
จ.สุโขทัย
☎ 081 740 2729

นางนพรัตน์ สอนวิทย์
เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร
☎ 089 532 5420

นางสุรีย์ เผือกวิสุทธ์
ต.ในเมือง อ.สวรรคโลก
จ.สุโขทัย
☎ 083 025 3949

นายบุรินทร์ มีเทียม
ต.ป่ามะคาบ อ.เมือง
จ.พิจิตร
☎ 062 840 3854

นางพรพิมล อินทศรี
ต.มหาสวัสดิ์ อ.บางกรวย
จ.นนทบุรี
☎ 098 824 5369

นางจินต์ภาณี อรชร
ต.มหาสวัสดิ์ อ.บางกรวย
จ.นนทบุรี
☎ 089 816 0806

นายเสาร์ท บุนญยอ
ต.นาดี อ.สุวรรณคูหา
จ.หนองบัวลำภู
☎ 087 852 7827

นางวีรวรรณ ลิ้มทอง
ต.นาทุ่ง อ.เมือง
จ.ชุมพร
☎ 095 432 3969

เพ็ญศรี ชื่นวงศ์
ต.อ่างทอง อ.เชียงคำ
จ.พะเยา
☎ 086 197 0311

น.ส.กนกภรณ์ นวลพินสกุล
ต.บ่อพลอย อ.บ่อไร่
จ.ตราด
☎ 085 435 6926

นายสมพงษ์ ไสสะอาด
ต.เหล่าหลวง อ.เกษตรวิสัย
จ.ร้อยเอ็ด
☎ 098 792 5271

นางสาวลิวรรณ ศรีสุทธะคุณ
ต.บางหมาก อ.เมือง
จ.ชุมพร
☎ 093 583 2302

นางสาวกรวรรณ ไกรวิลาศ
ต.วังใหม่ อ.เมือง
จ.ชุมพร
☎ 081 351 6597

นางสาวดวงฤทัย ไขแก้ว
ต.อ่างทอง อ.เชียงคำ
จ.พะเยา
☎ 089 952 2077
duongruthai_tt@hotmail.com

นางกมลวรรณ รุจิอาจ
ต.บ่อพลอย อ.บ่อไร่
จ.ตราด
☎ 089 099 2458

นางสาวศิริพร บุญโต
ต.ท่าผ่อ อ.เมือง
จ.พิจิตร
☎ 083 418 5998

นางสาวปรานอม แดงวิเชียร
ต.จอมปลวก อ.บางคนที
จ.สมุทรสงคราม
☎ 087 598 5622

นางสาวนภัทร แจ่มเมือง
ต.จอมปลวก อ.บางคนที
จ.สมุทรสงคราม
☎ 083 699 9841

นางนิเดาะ อิทตแล
ต.บาโงยซีแน อ.ยะหา
จ.ยะลา
☎ 086 292 8843

นางสาวสุไฮลา ดือเร๊ะ
ต.บาโงยซีแน อ.ยะหา
จ.ยะลา
☎

นายจักรกฤษณ์ อิ่มนง
ต.ช่อง อ.นาโงย
จ.ตรัง
☎ 098 5411 941

นางปรีดา อิ่มนง
ต.ช่อง อ.นาโงย
จ.ตรัง
☎ 061 183 1977

นางสาวสุภา ชันตี
ต.โคกลำพาน อ.เมือง
จ.ลพบุรี
☎ 090 815 5931
💻 gopgab_2514@hotmail.com

นางสาววิภาวดี ชันตี
ต.โคกลำพาน อ.เมือง
จ.ลพบุรี
☎ 084 138 6855
💻 baitarnts@hotmail.com

นายเฉลิม พุฒแย้ม
ต.ป่ามะคาบ อ.เมือง
จ.พิจิตร
☎ 081 707 4307

น.ส.ลาวัลย์ พรหมมานูวัตร
ต.ท่าฟ้อ อ.เมือง
จ.พิจิตร
☎ 083 418 5998

นางสาวชนิสรา ละอองดี
กรุงเทพมหานคร
☎ 085 146 1943

นางเครือมาส สิบนุกาณ์
ต.โคกกลาง อ.ประทาย
จ.นครราชสีมา
☎ 099 460 0929

นายสุเมธ นพคุณ
ต.ทะเลชุบศร ต.ทะเลชุบศร
จ.ลพบุรี
☎ 081 805 9539

นางสาวเยาวเรศ คุณคำจันทร์
ต.ท่าผาป้อม อ.แม่ลาน้อย
จ.แม่ฮ่องสอน
☎ 081 035 2280

นายพิชญ อินจันทร์
ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว
จ.พัทลุง
☎ 081 388 4166

นายศักดิ์นรินทร์ ธราดลวิศิษฐ์
ต.ตลิ่งชัน อ.ท่าศาลา
จ.นครศรีธรรมราช
☎ 095 256 1404

ว่าที่ร.ต.หญิง ปณัชญา ท่างาม
ต.บ้านกลาง อ.สอง
จ.แพร่
☎ 088 226 5025

นางสาวนิตา อิมถิมทาน
ต.บ้านกลาง อ.สอง
จ.แพร่
☎ 085 246 5001

นายบุญทวน หมายมัน
ต.กุดช้าง อ.แม่แตง
จ.เชียงใหม่
☎ 087 578 1351

นายพฤษ์นิธิกร บุญตัน
ต.กุดช้าง อ.แม่แตง
จ.เชียงใหม่
☎ 086 991 0895

นางสาวหัตถยา คงได้
ต.ทับพริก อ.อรัญประเทศ
จ.สระแก้ว
☎ 092 476 2011
💻 hattaya.min@gmail.com

นางสาวพัชพร ชันทองชัย
ต.สะแบง อ.หนองหาร
จ.อุดรธานี
☎ 098 178 2036

นางอภิสมัย ไชยโคตร
ต.ศรีสุข อ.ศรีณรงค์
จ.สุรินทร์
☎ 090 707 1174

นางสาววาสนา นามไพโร
ต.โคกกลาง อ.ประทาย
จ.นครราชสีมา
☎ 087 082 2178

นางวรรณพร ตาแก้ว
ต.พญาขัน อ.เมือง
จ.พัทลุง
☎ 087 796 1980

นางวานิช หนูนิล
ต.พญาขัน อ.เมือง
จ.พัทลุง
☎ 061 225 7814

นายณัฐภาส คำฝั้น
ต.บ้านกลาง อ.สอง
จ.แพร่
☎ 099 813 0434

นายสุรเชษฐ์ พรหมเจริญ
ต.แม่สรวย อ.แม่สรวย
จ.เชียงราย
☎ 083 764 9098

นายโชติช่วง หอมแดง
ต.แม่สรวย อ.แม่สรวย
จ.เชียงราย
☎ 097 991 8156

นางวนิดา ประชุม
ต.ตี่งชัน อ.ท่าศาลา
จ.นครศรีธรรมราช
☎ 087 882 1798

นางเชษฐสุดา นงนุช
ต.บ้านหม้อ อ.เมือง
จ.เพชรบุรี
☎ 098 283 8187

นายณฤพล สังข์พุก
ต.บ้านหม้อ อ.เมือง
จ.เพชรบุรี
☎ 087 978 4338

นางจันทมณี โลหะเวช
ต.ช่องแคบ อ.พบพระ
จ.ตาก
☎ 093 295 3589

นางสิริมน กิมรัมย์
ต.ช่องแคบ อ.พบพระ
จ.ตาก
☎ 097 998 5898

นางสาวสุทธิชา ใจภูมิ
ต.ท่าพาน้อย อ.แม่ลาน้อย
จ.แม่ฮ่องสอน
☎ 086 001 8697
📧
Downy_0801@outlook.co.th

สารบัญ

“25 คลิปนักร้องจัดการความรุนแรง”

ภาคเหนือ

- 1) “ทุนเศรษฐกิจชุมชน” ตำบลท่าผาป้อม อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2) “คนแม่สรวยรวยด้วยหน่อไม้แช่โป่ง” ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
- 3) “ออมบุญกับกองทุนสวัสดิการ” ตำบลอ่าทอง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
- 4) “ศูนย์มิตรภาพไทย-เวียดนาม ที่บ้านดง” ตำบลป่ามะคาบ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- 5) “ทุกข์ของชาวบ้านตำบลโคกกลาง” ตำบลโคกกลาง อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา
- 6) “สวนพอเพียงตามรอยเลี้ยง” ตำบลโคกกลาง อำเภอประทาย จังหวัดนครราชสีมา
- 7) “เพ็ญฟ้า พารวย” ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
- 8) “แก้หนี้อย่างยั่งยืนเพื่อผืนแผ่นดินเกิด” ตำบลบึงพะไล อำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา
- 9) “เมื่อดอกสะแบงคืนถิ่น” ตำบลสะแบง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี
- 10) “นาดีเกษตรอินทรีย์พลิกชีวิต มหัทศจรยอาหารต้านโรค” ตำบลนาดี อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู
- 11) “วิถีชีวิตบนพื้นที่ชุ่มน้ำบึงโขงหลง” ตำบลบึงโขงหลง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ

ภาคกลางและภาคตะวันตก

- 12) “ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ” ตำบลโคกลำพาน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
- 13) “สวัสดิการชุมชนตำบลเทวราช” ตำบลเทวราช อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง

ภาคกรุงเทพฯปริมณฑลและภาคตะวันออก

- 14) “สายน้ำนำชีวิตสู่เศรษฐกิจชุมชน” เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ
- 15) “รำภาข้าวสาร” ตำบลกระแซง อ.สามโคก จังหวัดปทุมธานี
- 16) “ห้องเที่ยวชุมชนตำบลปลายบาง” สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
- 17) “น้ำ คือ ชีวิต” ตำบลบางโพธิ์เหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
- 18) “ทับทิมสยาม พลอยอำเภอบ่อไร่” ตำบลบ่อพลอย อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด
- 19) “ไร่ ณ ชายแดน ดินแดนแห่งรอยฝัน” ตำบลทับพริก อำเภอรัฐประเศ จังหวัดสระแก้ว

ภาคใต้

- 20) “เส้นด้ายร้อยดวงใจถักทอสายใย” ตำบลวังใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
- 21) “ตามรอยเส้นไหม...วิถีชีวิตชาวไททรงดำ” ตำบลบางหมาก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
- 22) “การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์” ตำบลนาปะขอ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง
- 23) “ตำบลพญาขัน เกษตรสีเขียว” ตำบลพญาขัน อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง
- 24) “พลังแห่งความพอเพียง” ตำบลตลิ่งชัน อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 25) “จากเสียงสะท้อนสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชน” ตำบลบาโจยสิน อำเภอยะหา จังหวัดยะลา

พอช - CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
912 ถนนพหลโยธิน แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทร. 0-2378-8300 โทรสาร 0-2378-8376
WEBSITE : www.codi.or.th E-mail : codi@codi.or.th